B 45059

DARKÓ ISTVÁN

MAGYAR HEGYEK NÉPE

ELBESZÉLÉSEK

KASSA, 1943
UJ MAGYAR MUSEUM KÖNYVEI
3

SZTE Egyetemi Könyvtár

J000447059

B 45059

Felelős kiadó: Dr. Sziklay László

Nyomta: „Wiko" nyomdai műintézet Kassán

SZÁRNYAS MÉNES

Az ôszi felhők súlyos páráiban bedöcögtette őket a munkácsi vonat egy árvacsepp állomásra. A tóduló többi katonák között leszálltak a vonatból. Léta Gábor az állomási névtáblát olvasta el elsőszemre: Bátyu. Intve emelte a kezét katonatársa, Pósa Jóska felé

— Imhol Bátyuba is eljutánk, Jóska.

Jóska is szemre vette, hogy csakugyan oda és rábólintott:

— Úgy mondom magam is, Gábor.

— Elhiszem, te innét felfelé szállsz, Kassának — Léta Gábor felhősen beszélgetett. — Isten megáldjon, Jóska lelkem s ha vétettem valamit, vesd a sulyba.

— Nincs rá szükség, Gábor, nincs rá szükség.

— Súvadjon le az orrom, mint Mélypatak oldala, ha egy rossz nyikkanás is marad énbennem teirántad. Majd mindig úgy említelek, Jóska, Jóska, Pósa Jóska, be sok kacagást tettél velem a rosszban. Amikor az aranyat is megtaláltuk a hótt orosznál... Aztán a többi is...

Hirtelen beletúrt öreg népfölkelő-zubonya zsebébe és kerek kis tükröt vett ki belőle. Olyat, amelyiknek a vak oldalában szerecsen szemébe kellett ügyesen belerázogatni két rakoncátlan fekete golyót. Csak akkorácskákat, mint két zsizsikszem. Pósa Jóska ragyogva nézte.

— Fogd sze, annyit kérted — s átnyujtotta Gábor

a tükröt Jóskának. — Ne felejtsük el, jóember, hogy két esztendő s egyebet se tettem, csak tégedet láttalak.

Mégrongyosabb vénkabát, csalánbólszőtt katonaköpeny zsebébe tűnt el a tükör. Helyette a zsákvászonzseb rejtekéből előkerült a cifrán kifaragott cigarettadoboz. Fából fonott virágokkal, betűkkel, rohanó pici lóalakokkal kidíszített fadoboz. Rajta a domborművű írás is: „Pósa József készítette 1918-ban, a Beszkidekben." Legügyesebb a pattanó födele.

— Fogadd el, Gábor atyafi — és tárt tenyéren ajánlotta fel a szép szelencét Jóska Gábornak. — Sokszor majd kiugrott az ettéd szemed érte. Ne is tagadd. Akar a szerecsennek. Azután osztán hamajd sodorsz belőle, letalább az eszedbe gyövök. Úgy mondod majd aztat, Pósa Jóska cimborám adta eztet énnékem. A tükör helyébe adogálom. A tükörvel nem lesz hiba, ne féjj. Vigyázok rája. Bele-belerázogatom majd a két szemit, osztán eszembe leszel tőle, hogy neked is ollyan két fekete pislogód vót. Akarcsak a zsizsikszem...

Egymásbaillő markukat hosszan rázogatták, Bajszos, árkos arcukat egymás utolsó nézésére igazgatták. Eltakargatott megindulások a torkukat kapargatta.

— Mostan te meg lefele ülsz be a vonatba — köhécselt Pósa Jóska. — Amabba a délső irányba. Kétfelé menőnk. Látod-e, abba vótá mindig, hogy se a hadnagyónk, az a ritka satnya, se maga az Úristen, a hatalmas nem ver minket többé széjjel. Oszt most széjjel menőnk magunktól.

— Mondd azt nekem, hogy zsivány — parancsolta Léta Gábor.

— Minek mondjam?

— Ne firtasd, de mondd!

— Zsivány... Ismerlek jól, hát mondom... Elég egyszer? Zsivány!

— No hát látod, az vagyok én, ha tetszik nékem, hogy széjjel kell menni nékünk.

Komolyra fordult kedvvel mosolyogtak egymásra. Két esztendőn keresztül túrták együtt a Beszkidek erdeit, a Verecke táját, a szertehagyogált lövészárkok környékeit. Végezetül éppen mostanra ment már haza mindenfelől a hadinép, szaladva, mint aki felibe hagyta a dolgát és így sietett Jóska is Gáborral. A bátyui állomáson aztán kétfelé vált az útjuk.

Jól a közepébe került már a nagyháború, amikor a királynak azt súgták a fülébe tanácsadói, hogy a Pósa Jóska, meg a Léta Gábor öregedő erejére is szükségük lett. Gábort a Barcaság széléből szólították elő, Jóskát a Sajó mellől. A szürke harisnyát Anikó, a fekete magyarnadrágot Juli hazavitte szépen s a két öreg katonát zöld csalánszövetbe bújtatta az ungvári őrmester. Puskaszerszámmal csak annyit bajlódtatták őket, amennyi elegendő lett volna ahhoz, ha az oroszoknak ismét kedve kerekednék átlépdelni a Kárpátot. Két éven keresztül már mutatóba sem volt kedve hozzá. Léta Gábort és Pósa Jóskát hamar beosztották az exhumáló századba. Ásót kaptak puska helyett, csepp falut szállásul a Beszkidekben és a parancsot, hogy takargassák el a harcok nyomait. Radnótnál is, Apácánál is sokkal, de sokkal nyomorultabb hely volt ez a hitvány kis falu. Csillámos hegyek telepedtek a szűk völgy fölébe, fenyőszálak tartották össze a ruszinok feje fölött a sovány világot, hogy rájuk ne bomoljék.

Gábor társaságában járta Jóska a hegyeket. A málnaszagú vaderdők rejtekeibe hullott halottakat, emberi vázak ülő, fekvő, meg sövénybe akadt, álló csontjait, foszlányos ruháit szedegették össze. Néhanap fenyődeszkákból ládákat szegeztek a faluban; ügyes koporsókat, igensokszor csak akkorácskákat, amekkora

csepp gyermeknek is elegendő. Az összeroskadt csontoknak jólférő lakás volt ekkora is. Két ügyes kereküle is volt a deszkaalkalmatosságoknak, két tolófogójuk is és vígan kocsikáztak velük a patakmosta sziklákon.

Este Gábor puliszkát főzött az agyagból vert, kunyhóbéli tűzhelyen. Jóska csak addig szólta meg a málét, amíg meg nem szerette. Tejjel fogyasztottak belőle. Néhanapján húst is szereztek hozzá. Apróra vagdalták a húst és hagymával tokánnyá tették a tűzön. Másszor tejfellel elkevert tehéntúró társaságában küldözték magukba a puha, hideg, sárga hegyi kenyeret. Ezenfelül Jóska tudománya is gyarapította a konyhájukat. Különösen a töltött fánkhoz tudott. A lisztjét vadhúsért vásárolta az ügyes Csurilla. Néha egy hétig is elmaradt és lent járt Miskolcig is. Fánkot, de parazsat sütött Jóska, mint a lángravitt hab. A belsejében meglepetést keltő málnalekvár bújt meg, ujjhegynyi, de illatos gyomorgyógyító. Azt is Jóska főzte a nyárutóján, amikor a falu fölött mázsaszám bíborlott és túléretten apró földi erekben folyt szét a málna, miként ha a hegyoldalak vérét eresztették volna.

— Várj csak — szólt Gábor a bátyui állomáson. — Fordulj el. Úgy kívánnék elkerülni tőled, hogy észre se vegyük.

Nevetni akart hozzá, csakhogy a szeme felé szurkált a bajusza. Attól pedig nem lát jól az ember. S ha valamicskét még gyengébb is a szeme, hát könnyezést is okozhat. Csakugyan azt tette.

— Netene — szégyenkezett Gábor. — Még megsajnállak, atyámfia — és öklével igazgatta egyenesebbre a bajuszát.

— Cakúgy én is... Peg én ríni eddig nem igen rítam sohanap. — Elővette Jóska a játszadozó ajándéktükröt, menekedve lehelt az üvegjére, kabátja ujján fé-

nyesítette és beléjetekingetett. — Csak állítója hiányzik, de akkor borotválkoznyi is lehetne benne.

Léta Gábor hirtelen szólt rá:

— Apáca, Háromszék, címem ez.

Sarkonfordult és ment. Pósa Jóska úgy tett, mintha csak a tükör érdekelné. Fel sem tekintett belőle, de mögüle kiáltott Gábor után:

— Az enyim peg Radnót. A gömörmegyesi Nemesradnót. A dobozkán is rajta találod.

Erősebben nézett a tükörbe, ahol szétfolyt a képe és úgy hullámzott értelmetlenül, mint a fodrozó vízben. Megfordította gyorsan a tükröt és a szerecsent nézegette. Rázogatni kezdte, de a két fekete golyó mindig csak szertefutott. Egyik a szerecsen torkához tapadt, a másik a körbefutó mély vonalon táncolt szégyentelenül fekete feje és duzzadt, nagy veres ajkai körül.

Leült az állomás oldalsó csepegője alá. A hazakészített csíkos ruszin háti általvetőből kenyeret vett elő és előszólította hozzá a fiatal vaddisznósonkát is. Megkutatta, sorban elővette, szép rendben vissza is rakosgatta a zsákból a többi ennivalót is. Erdei méh szagos méze is volt ott, de még pléhcsajkában szamócával társított málnalekvár is.

A disznót a Bártfához tartó beesett lővészárkok között Csurilla lőtte, a liptói kocsmáros. Ez az ember Jóska szívéhez szintén közel került, de távolról sem annyira, mint Léta Gábor. Kiverték Csurillát az exhumálók közé, mert főtt egeret találtak a gulyásban a bártfai tisztikonyhán. Pedig kocsonyát is olyat tudott főzni a vaddisznóból, hogy különb nem készül grófi konyhán sem. Az emberi gonoszság volt mindig Csurilla baja. A nyitott tűzbe bámult és úgy mesélgetett, mindig csak ilyesmiről. Bártfán is haragosa volt neki egy közönséges mosogatólegény, egy lógós, egy nyikhaj, valami pancsoló,

József Attila Tudományegyetem Könyvtár SZEGED

de nem szakács. Az úgy került a konyhába, hogy szakácsnak játszotta magát. Csakhogy kinek lett volna szeme és szakértelme, ha Csurillának nem? Rögtön látta, hogy kivel van dolga. Bebizonyította a tiszturaknak is, hogy az új szakács legföljebb az aprófahasgatáshoz, meg a kondérmosogatáshoz ért. Nem is bíztak több főzést Kaszakovszkyra. Hanem aztán amikor a gazdasági hadnagy egy szép ebédidőben ordítva tört be a konyhára, hogy a gulyásban porhanyósrafőtt egeret találtak, mégpedig hosszában kettévágott, szőrös-bőrös egeret, akkor Csurilla a fejére boruló világ romjai alatt is meglátta, hogy Kaszakovszky ördögien nevet a konyha sarkában. Mindent megértett Csurilla és csak a baltát kereste, de szerencsére nem esett a kezeügyébe.

Micsoda ízes gyökereket, fűszeres bogyókat tudott ez a Csurilla a Beszkidekben is. Alig pár héttel ezelőtt lőtte meg a vaddisznót, be is pácolta az erdei fűszerbe szaporán és útravalónak szét is osztogatta. Földönültében, falnaktámasztott háttal őrölte Pósa Jóska a sonkát és a szétfutott temetőszakaszra gondolt. Derék Csurilla, habajka Sajovics, pipás Nagy Balog és Móser, a késmárki asztalos. Hogy kitört a béke, egy-egy sonkát mindenki kapott, akinek jutott, de füstölt disznóhúst kivétel nélkül mindenik. A másik hátulsó sonka nagyobb darabja ott lapul a Léta Gábor iszákjában. Társaságában vannak a felezett lekvár, vadméz, kenyér, aszalt gyümölcs, mert a teljes élelmi vagyont kettégondoskodták az elmúlt napokban.

Harapott és búsult a sonka tanuskodása és az egyedüllét miatt Pósa Jóska. Hátát a bátyui állomás falának vetette, gonddal faragta a csülköt, a katonákkal megtelített vonatok futkározását nézegette. Elegendő katonanép járkált az állomáson is. Felülről, vagy alulról beérkezett egy-egy vonat s akkor mind annak igyekezett.

Csakhogy a vonatokon kívülről is lepotyogásig érett fürtökben lógott a szürke katonanépség. Mindig csak visszamaradt az állomási tanyás katonaság legjava és tovább népesítette az állomást. Némelyik részében legfeljebb, ha kicserélődött a tömeg. Egyszer több lett benne a bosnyák, máskor a tiroli, megint a honvéd, ahogy le tudta szedni a vonatlépcsőről egyik a másikat és a helyébe tudott nyomakodni.

Jóska nem igyekezett. Eltette a féloldalt kifehérített sonkacsülköt. Bakancsos lábát maga alá húzta. Beletűnt a köpönyegébe és készült, hogy szunnyad egy sort.

Nekifogott s megint csak Gábor után sóhajtott a melle. Bánkódott egy versszakot és éppen csak hozzákezdett a másodiknak. Fogd sze, így mondta Gábor és megvált a tükörtől. Válasznak ő meg a fadobozkától, amelyet sokáig csinosított, tökéletesített sajátkeze, bicskahegye. A papírszivar számára, így mondta Gábor cimbora. Olyannak mondott el mindent, amilyennek Jóska először nem is nagyon értette. A rendes szivart bőrszivarnak nevezgette és a cigarettát papírszivarnak. Tovább a kanalat is kalánnak, az ólpadot meg hijjúnak. Igaz ugyan, hogy Gábor meg azon nevetgélt elég sokat, ha Jóska ilyeneket mondogált: Enyim Julim, enyim aszszonyfelem. Eznap memme leltőnk két muszka meghóttat... Meg is keverték huzakodó tréfával az egymás beszédét. Memme cudar vagy, így mondta Gábor és Jóska mindjárt visszaillesztette: Jaj lelkem, ki a beste, ha nem te?

Elszunnyadt és élve hallotta a Gábor hangját. A többiét is aztán, különösképpen az ügyes Csurilláét. Annyira erősen hangzott feléje, hogy térdre állt, nagyon nézve tágította a szemét és a füléhez is odanyomkodta a tenyerét.

Hát bizony Csurilla állt előtte valóságosan. A min-

dig nála szokásos vadászó szék, a kinyitható sétabotszék hegyes végével kopogtatta a Jóska talpát.

— Drusza hé! Pósa Jóska!

Jóska megrettent és talpraszökött:

— Te is eszembe fordultál, Csurilla.

Ügyes, kövér kezével megcsapkodta Csurilla Joskó kétfelől a Pósa Jóska ábrázatát. Akkor bezajgott az állomásra egy vonat és csak még annyi időre futotta, hogy a Csurilla búcsúra igazított szája sebesen megérintse a Pósa Jóska csodálkozó ábrázatát. Elfuttában kiáltotta Csurilla:

— Eszembe maradol örökre, Pósa! Miért ülöd külön ezen az oldalon? A másik oldalban most emlegettelek a Léta pajtásoddal. Mondtam neki, titeket is szépecskén megoperálták, hogy ketté estetek. Ahogy a kettévágott szijámi ikrek.

Jóska még állt egy szusszanásnyit és elbámult a szaladó Csurilla után. Aztán mozdult, száguldott és az állomás tulsó oldalába lendült. Ott a talpa gyökeret bocsátott és közelről bámulta Léta Gábort. A földön ült Gábor, a falmelletti szárazon. Búbjára tolt sapkáját párnaként szorította az állomás falának és kétszergömbölyödött rutén iszkáját a térde közé szorította. A szája szivatytyúzva mozdult. Levegőt szedegélt befelé és levegőt bocsátgatott a külső világra. Öreges bajsza legyezve segített a szájának. Aludott hát Gábor, miként ha odaültették volna a falhoz, hogy futószőlő váljék belőle és jövő őszre termést hozzon.

Feléje hajolt Jóska, hogy nekiébreszti, de aztán inkább elővette az ajándéktükröt. Guggolt és az alvó arca elé tartotta .

— Maradj benne, ábrázat — szólt rejtelmesen, aztán eltanultan kiáltott, ahogy Gábor tette volna, ha őt találja itt: — Húny egy falást a kicsi öreg! Talpra hé!

Ijedtében már ugrott is Gábor és nekiesett Jóskának:

— Ki vagy hé? A súly!...

— Én vónék, könyörgöm — folytatta Jóska.

— Memmeg te — nevetett most már Gábor is. — Hát azután osztán mit vesztettél el nálam, hogy annyira igen keresed, te palóczsivány?

— Pacányi keveset, gazduram — mondta rá Jóska értően. — Szóra se érdemes. De, hogy belebotlottam, mondok mégis csak felemelem a földről. Fel is. Osztan nézegetem, tapintgatom, forgatom, bizon hitvány kis portéka, mondom. Mert mindössze csak kend az, Léta uram. Te székelymihaszna!

Tíz év múlva, ha akkor találkoznak, talán szintén így esnek egymásnak, mint egyszeribe most. Hosszasan szorongatták, szelíd bántalommal rázogatták, szidalmazták, de mindenek fölébe megörvendték egymást.

— Úgy tünedeztél el a szemem elől, te Gábor, hogy mondok, kámfor lettél. Azt tudtam, hogy mán el is szállított a vonat.

— Én is rólad úgy hivém.

— Nem bírtál felkapaszkodni rája, ugye? Lelökdöstek.

— Nem is kapaszkodék, Jóska.

— Azután osztán minek hagytál ott olyan kurtán?

— Hogy majd felhágsz téses az első vonatra, te Jóska.

— Keresztbe hittünk egymásról, látom mán, te Gábor.

— Mind semmi. Csakhogy rádleltem esmént.

— Nem igaz, mert én leltem terád.

— Amíg el nem szállít münket a vonat, együtt leheték véled.

— Szintúgy én tevéled.

Közeli bizalommal sétálgattak az állomás oldalában. Atyaszív melegedett Jóskában és végezetre tüzelt is a forróság a testében. Kérdezte volna először Léta Gábort, hogy minek okából tűnt el akkora ridegen szeme elől, de ha már azt tette, mért nem kapaszkodott fel valamelyik keletnek futó vonatra? Négy is, vagy még több is vesztegelt azóta az állomáson és indult tova, ez a Gábor meg itt szunnyadozott az állomás falánál. Pedig minden ő, csak akkora ügyetlen nem, hogy itt hagyódott, ha csakugyan menni akart. Biztosan nem akart, de akkor miért? Majdhogy kérdezte is tőle, de meglátta Gáboron, hogy őt is ez a kíváncsiság bántogatja. Miért nem utazott el Pósa Jóska a mihaszna kis állomásról, amikor egyedül maradt itt és a másik irányt is annyi vonat vonult, hogy negyedórára is futott egy? Mindenképpen magyarázhatná Pósa pajtás is, csak akként nem, hogy lemarasztalták a jobban tolongók. Mert bizony nála ügyesebben szíjjas kismagyart nem láthatott az ember nemhogy palócban, de székelyben sem. Úgy kell hát lenni, így magyarázkodott magában Léta Gábor, hogy valami okból Jóska pajtás se igen igyekezett a továbbutazásban.

— Válogatsz a vonatokban, eliszem — szólta ki a kíváncsiság Gáborból.

— Akárcsak te — nevetett Jóska.

— A fínumabbjára várasz.

— Szintúgy te.

— A miniszter se a lépcsőn utazik, igaze? Téses egyedül akarsz ülni a pirosbársony szalónkocsiban.

— Merthogy bizony úgy is dukál az minékünk, igazad van. Éppen most hagytuk abba az úrifoglalkozást, mondok, hogy a pecérséget, meg menőnk is egyenest bele a pirosbársony békevilágba, hát külön személyes vonat nem jár-e ki nékünk? Ekkora két úriembernek!

Erősen bólintgattak és karral rántották kölcsönös mellükre egymást. Tréfacserével dobták át egymás nyakába az elhagyott beszkideki szűkös világ étkes kincseivel teli zsákiszákjukat. Az ikerzsák jókorát puffant a hátukon. Jó szívérzések között nevettek hozzá.

— Tessen a zsák, nagyuram, tegyünk cserét. Vigye magával a palotába.

— Helyébe fogja az enyémet, miniszter úr.

Rokkantas katonagúnyájuk és sárbamártott bakancsuk is mérhetetlen ügyesen rejtegette a minisztert, akinek a kényelmes utazást megkívánganták. Játszadozás közben megindult a ködhullás is és eső olvadt ólomja folyt rájuk. Ennek ellenére Gáborban is akkora napsütés úszkált, amekkora Jóskában.

— No tudod, a miniszter, a' hozzám képest nem sok — mondta Pósa Jóska és fapadra dűlt Gábor mellé. — Nyilatkozatba tettem már előtted máskor is, hogy mifelénk, márhogy abba a faluba, akibe én lakok, elegendő tehetségük van a népeknek mindenféléhez. Nekem is. Kezdhetem mindjárt a földdel. Nem sok, de elegendő. Hetven hód. Marha, ló, tehén elegendő. Egyből nyóc pár, másikból hat pár, fejősállat tizennégy. Borja is mindig négynek-ötnek... Most, csakhogy hazajussak, máris bevezetem a dohányt. Meg a dinnyét. Nincs annál fontosabb, csakhogy az embernek hasznothajtó termelésből álljon a munkája... Nemsokára öregszem mán, Gábor. Lassacskán belépkedek az ötvenedikbe. Csak egy, amit nem hagyok abba, a szerzés. Két lánykámat kiházasítottam. Kapott egyik is, másik is, nem akarok sokat mondani, se pediglen kevesebbet, mint ahogy vót, de Julisom is, Erzsim is szép hozományt kapott éntőlem.

— Értenél te a dohány mellett máshoz is — folytatta Gábor. — A fődibajt mi már régtől tudjuk. Mikor hoz, mikor nem. A veszkedés meg sohasem kicsiny

véle. De aminek nagy előnyt adok én, az Jóska, tudod-e a kereskedelem.

— Ott is vagyok én mindenik marhavásárba, ne féjj. Adok-veszek. Kupeckodok is. Tudom azt én is. Attól dagad a bugyilár.

— Az állat döglik is, meg nehezen nevelkedik. Másként akarom én azt mondani tenéked.

— Abba egyezek én véled, hogy mondod, fontos a kereskedelem. De tovább hogy gondolod? Mivel, ha nem marhával, terményvel?

— Áruról vagyon szó. Venni sokat olcsón, eladogálni drágán, elaprózva. Nem kell ahhoz, hogy izráélita légy.

— Érdeklődésvel kísérlek, te Gábor. Megvan-e hozzá a kellő tapasztalatod is?

Gábor szaporán bólintott és sebesen bizonyította:

— Megvan. S mindegy, hogy mivel cselekszed. Egyszer vásárlék degenyeget, azt tudod mi? Kulimáz. Felrakatám a szekerekre s ha tíz hordó az egyre, tíz mindenikre, összesen vagy száz hordó nem telt ki belőle, egy se. Béfuvaroztatám a félországot s legközelebb húsz vagonnal vásárolhaték a megnevelkedett pénzből. Számold sze, hogy mire jutsz, ha így folytatod... Folytatom én is, atyámfia, csak bévigyen most Apácára a gőzvasút. A háború egy cseppet megakaszta, de az akadályt előlem is félrerúgták a hatalmasok.

— Hát azt jól mondod — emelkedett a képzelet Jóskában is.

— Most érkezünk helybe. Felibe hagyatta vélünk a háború, de mostan tovább folytathassuk.

— Tisztára te lész az egyedüli, akiről meg sem felejtkezem — felröppentek Gáborban is a féllábon pihenő szavak. — Sírba dugom, higyj nekem, a katonaságnak az emlékezetét is... Csak te lész, akit nem feled-

lek. Együtt találtunk-e annyi minden elszórt holmit a hegyekbe?... Egy hótt orosz mellett száz Napoleon-dukátot es! Ott feküldt a nagy vágásban, a borókás szélén. Emlékszünk jól, úgy-e no?

— Száz arany vót? Kétszáz, te!

— Úgy emlékszel? Jó no, kétszáz... Huszat belőle bészolgáltatánk a kincstárnak Ungvárra. Tizet azonmód kártyán hagyánk a korcsmában. S mi lett a többiből,

— A többivel? — értően mosolygott Jóska is és bátran játszadozta a továbbit. — Hát tán nem tudod? Másik harmincon tíz cimentáli fajtehenet hozattunk, kicsaptuk azokat a havasra és ha a farkasok fel nem falják őket, azokon gazdagszunk tovább. De így semmibe lett vélek együtt a harminc arany is. Tanú se maradt. Vaszilij, a pásztorgyerek lett volna a tanúskodó, de mi lett azzal is? Felfalták a farkasok őt is. Osztan a többi, azt kérdezgeted? Vagy tizenöt Napoleonos aranypénzt odahagytunk a szerednyei borért is. Tizenhatba a veressárga csizmánk is csak belékerült, nyóc enyim, nyóc tiéd. Peg azt saját árba számolta a suszter. Még most is mondom, hogy kár vót azokat a gyönyörűséges, szép csizmákat úgy elnyúzni, azokon a harapós sziklaköveken. Most mondhassuk akárkinek, hogy ilyen selyemtapintása, olyan bársonyos fogása, meg vaserős talpa vót, kétségbe is vonhatják, oszt mivel bizonyítod? Kivel?

— Kivel-e? Azon én is gondolkozok... Te bizonyítod velem, én tevéled... De számold csak, mire kőtöttük tovább?

— Te is erőltesd egy kicsit az emlékezetet, Gábor pajtás.

— Csak egy parányit várok. Jön egy szép nap az őrmester, hogy adjunk neki öt aranyat kőcsön. Adunk. Jött utána a hadnagy, neki tizet. Neki es. Jön végzetre a kapitány úr, hogy a generális kéreti, most telefonozott,

megszorult kissé, adnánk neki ötven aranyat, igen meghálálná. Az is úgy lett. Látod-e!

— Az igaz. Csakhogy annyit tett addig ellenünkre a generális, hogy mondok ötvenet ne adjunk nékie, ha' letfeljebb negyvenet. Úgy is lett.

— Erre meg te emlékszel erősebben... No, így lépésben a végére is jutánk. A maradék pár dukátból néhányszor jól falánk.

— Végére, végére. Szilveszterkor, tavaly is abból lett a nagy vacsora. Akin jelen volt a katonaság, mind az összes, a falusi nép, mind aki csak lábra tudott állni, de még a görög pap a feleségével is, azután a sztaroszta is a szomszédból, meg annak az egész fehérnépe. Azt mondta, hogy vegyük el a két lányát feleségül. Te az egyiket, én a másikat.

— Mondtuk néki, hogy különb menyecske vár münket otthon. S azt feleségünknek is nevezhessük.

— Bizony, Julim alig látszik húsz évesnek. Peg annyi idő attól is van, hogy a mennyegzőnket csináltuk.

— Így adtuk ki a sztarosztának, a pezsgős vacsorán. Az utolsó arany pénzeken aztán másnap gőzferedőt építteténk a csűr végébe, úgy-e no? Kádas gőzferedőt.

— Jajj de tudod, te Gábor — és Pósa Jóska is nevetve dült Léta Gáborra, de az szintén vissza őrá. — Valaki ránktekint, azt hiszi, hogy gyengén fog az eszünk.

— Vagy nem... Ne felejtsd el, jóember, két esztendőn keresztül este mindig őtöttük egymásba a szavunkat.

— De jól tudtuk... Ne felejtsük utójára — ragasztotta végébe Jóska —, hátaslovaink is vótak minékünk a Beszkidekben. Tennap engedtük néki őket az

erdőségnek. Egyik szikláról átszökdöstek a másikra. Úgy mentek el Bukovinának.

— Másikat nyergeltünk, mikor hajnallott, s mikor setétedett. Mindig másat.

— Azokon a szörnyűséges nagy sziklákon, hogy tudtak szökdösnyi! Köves patak medre még a meredek út is. Apró szárnyuk nőtt az elülső két lapockájukon, kétoldalt. Ott a szügyük irányába. Avval segélték magasra a lépésüket.

— Fán nevekedett ott a málna is, szemernyit se hitványabb az öklömnél.

— Menek egyszer a falu felső végénél, a fatemplom mellett. Látom, hogy akkora kígyó igyekszik felém, akar egy harangkötel. A feje mint egy sütőtök. Karbunkulus szeme, két ződ paradicsom. Puskával durrantottam rá. Tíz lövésnél még táncolt, a huszadiknál sírt, olyan boszorkány-vékony hangon, mint Kaloné otthon, mikor nem tudott megszünni. Végezetre meg csörgött, ezer szarka se annyira. Ráállt a farka hegyire, magasabb lett a toronynál. Átszökdöste kínjában a templomot. Meghótt nagy kínval, akkor meg tél kellős közepén elkezdett zuhogni a jég. A bőrét pénztárcának lehetett volna eladogálni, de ahogy bicskával nyúltunk hozzá, sistergett és semmivé lett. Úgy összezsugorodott, akar egy megérett level.

— Jajj, te sárkányos, — állt fel Gábor és szelid nagy erővel fogta meg kétoldalt Jóska vállát —, de jól tudod. A kígyóról eddig nem is szólál... De megértjük egymást.

— Meg, ha mondon — és Jóska egy nagy lépéssel visszatért a sáros földre. — Azután csak hogy lesz az otthon, arról beszélgessünk? Mondd azt!

— Netene, egyszer mindennek vége szakad, jóember, — Gáborban is beborult, de jó tüdővel fújta

még ki végsőképen: — Kettékanyarítsuk és hazatereljük a csordát, most az van soron. Mától külön legeltetünk. Farhámba attól ne ülj, ecsém Jóska.

— Nincs olyan vas, akit a rozsda meg ne enne, — bólintott Jóska. — Jól tudom nélküled is. Kihajnallik, besötétül. Kezdi elölről.

— Bizugyaz. Mostan hát várakozzunk még egy strófát s a kétszáz arany maradékát elkőccsük egészen. Bérobog egy vonat s kettőnk közül amelyiknek megfelel, fölül reája a másik orra elől. Elmén és kisvártatva követi őt a másik, másirányt.

— Mindenekelőtte az egyik búcsút veszen a másiktól.

— Jól tudod. Címem megvagyon, később is írhatsz.

— Hasonlóképen te is.

— Csak téntánk, tollunk, kedvünk kell hozzája.

— Azon össze nem veszünk. Te írsz nékem, én tenéked. Annyiból áll a levélírogatás, jóember.

— Levélbe tesszük, élőszó helyett, hogy mit cselekszünk s fejünköt min törjük, odahaza. Mi újság vagyon.

— Úgy igaz, te írsz nékem. Száz mázsa degenyeg érkezett és az udvaron épp rakodik a legénység.

— Száz mázsa dohány termett első minőségből, kétszáz mázsa a másodikból. Harmadik osztályú a Sajó mellett nincsen. Hitványka ott nem terem.

— Te meg írod, hogy akkora paszuly nől felétek, ülőpaszuly, hogy a fehéret belőle tyúktojásnak vélnéd.

— Fuszulyka, az igaz... Arra te esmént írod, hogy újból fődet vevél s a terebúza szeme is van vagy féltojás.

— Te meg teherótóval fuvaroztatsz már a községben és az arany számára levéltáska lóg a nyakadban.

— Nálad a folytatásban az a hír érkezik hozzám, hogy tehened, szarvasmarhád, lovad kétszeres immár.

— De azért a közös ménest se feledjük, jófelem.

Így játszadoztak meleg fejjel. Mellük tágult, kiterjedezett, jó lélekpárák emelkedtek benne és gondolataik szárnyasan röpködtek őszes fejük körül. Hol dübörgött a sziklaköveken, hol érintette selymesen a földi rét virágait egybecsapott méneseik aranypatája. A sohasem lelt kétszáz aranyból is patkót kovácsoltak a szálló lovak lábára.

Hanem jött már növekedő világi zajjal egy felülső vonat. Az állomásbeli népek mozgalmára, a vonat füstjelére a sínekhez lépkedtek. Álmos vasutas integetett a másik irányba. Onnan is várni kezdték a másik vonatot.

Jóska nyúlt a Gábor keze után. Hosszasan markolásztak kölcsönös tenyerükben. Szavukat, feleletüket benyelte a berobogó vonat.

— Szállj neki hát, — unszolta Gábor Jóskát, mert maradni könnyebb, hacsak egy percet is. Fekete szeme elgurult másmerre, akárcsak a tükörszerecsené, a játékos zsizsikszemek.

— Szállhatsz te is ebben a nyomban, — nyelte vissza a nedves hangot Jóska. Többet nem szólt, csak az átalvetőjét igazgatta.

— Azt tehetem én es, — nyögte Gábor s a feltünedezett másik vonat felé mutatott. — Várnak münket otthon a lányok.

Megállt előttük a Jóska vonatja s annak éppen elébük toppant lépcsőjéről a földre ért egy cseppnyi öregasszony. Fekete festett viganó volt rajta, fején is fekete kendő s a karján füles kosár. Hanem a nyomában már lépkedett is lefelé a szakasztott mása, mégegy apró fe-

kete asszonyka. Annak kendőbe kötött bugyor volt a karján.

— Anikó, — szörnyűlködött másvilági hangon Gábor. — Mit tevél?

— Julim, — hasonlatosan Jóska is. — Hová igyekszel Bátyun keresztül?

— Eljövék utánad, Gábor — így ernyedett Gábor vállára Anikó. — Utolsó erőm hozott utánad. Itt van az átszállás, úgy mondták. Lám te elémbe jövél... Evvel a jó lélekkel pediglen a vonaton ismerkedék essze. Ő es a férje után indula s éppen oda, ahova én.

— Enyim Jóskám — Julis meg a Jóska vállán lankadozott elgyengülten. — Hogy megleltelek. Hogy itt vagy. Hogy elémbe igyekeztél.

— Én-e? — Szörnyűlködött Jóska. — Utánad, Juli, nem elédbe. Csak meriszgetem a látókámat, osztan mégis te vagy az. Mért nem várakozol otthon nyugalomval?

— Azt beszélgették a népek — s már rítt is a szegény Juli —, mindig csak avval rémiszgettek, mióta látszott, hogy végéhez jár a háború-nyavalya, hogy mind ahány katona csak van, elviszik fogságba. Beszédem vót véled, Jóska.

— Fáintosan együvé kerülénk — Gábor csak nézett, mint aki nem lát. — S úgy nézem, Jóska felebarátom, hogy az aszonyok es. Ők se kívánkoztak kimaradni.

— Begyűlt a miniszteri család, mind a kettő. — Jóska is csak ököllel unszolta a szemét, de az is csak mindig egyet mutatott. Szegény ernyedt öreg Julit, aki búcsúszóra jött őutána a Beszkidekbe s akit a Gondviselés összekerített vele már az átlépő kis állomáson. Hanem még több erősítésre, megmagyarázásra váró dolog, hogy ugyancsak ez történt Gáborral, meg az asszonyával, Anikóval, akit szó után Jóska már bőven ismert.

Mi tagadás, elviselt öreg asszonyka Anikó is. Látszik rajta a sok törődés. Huncut Gábor úgy mondogatta mindig, hogy különb a húszévesnél, menyecske, bőséges hús van rajta, különösen a karján. Arra aztán kedvet kapott ő is és hasonló módon emlegette Julit. Valóságosan csak másként mutat ez is. Gábor is erre gondolhat, mert elnéz a zsizsikszemekkel a felhők irányába s a füle vége is veres.

— Én meg Pósa vagyok, Pósa Jóska — engedelmetkérően mosolygott szegény Anikóra, meg az asszonytársára, Julira is. Jól tették, komámasszony, hogy utánunk léptek. Így mán színtiszta bizonyos, hogy hazajutunk... Van-e akkora raktár otthon a degenyegből, akiből vagy három új teherótó megrakodhat? Mostan viszi magával Gábor a gazdagságot. Gépre váltja a lóerőt.

— Erigy, ne bomolj — pirult Gábor. — Nincsen énnékem másfél koronánál többem, Anikó.

— Kicsi kócos lovunk, egyszál Ábrahám már vénecske — megtelt nedves lélekkel Anikó szeme is. — De azért vagy két esztendőig még elhúzza a szekeret. Bévivék katonának szegény Gábort s két hordó degenyeg maradt utána. Avval felülék a fűzfakasba, mert úgy élünk mi, Pósa lelkem, hogy kocsikenőre is szükség vagyon a falvakon. Hallám én es, hogy vége közeleg a háborúnak, két hónapig nem es írtál, Gábor lelkem, s hogy el ne tévesszem magikat, vonatra ülék. Áldott légy, Teremtő, hogy hazabocsátod az embereket. Nélküled nem győzöm a bihaltéjre valót se bészerezni, Gábor.

— Majd szerzem én, Anikó — Gábor legörnyedtette a fejét és Jóskát leste. — Olyan aranyakot gyüjténk mi es, akik a levegőben szálldosnak. De kedvem, erőm megvagyon s vaj kéthordó degenyeget hitelbe is kiválthatok. Ád énnékem Baróton a szövetkezet.

— Édes Teremtő Istenem — Julink kendője is előkerült a füles kosárból — csak mán szabadulnak! Csakhogy mán bocsájtják magukat! Kell a kétkéz, az emberé, tetszik-e tudnyi?! Rettentő szükség van rá nálunk is. Egyedül nem győzöm én se. Cselédlány vótam én, kedvesem, tetszik-e tudnyi? Enyim Jóskám meg gazdalegény, de hogy nem akart letennyi rólam, az apja kisemmizte őtet. Kétkézi szegényember lett belőle, de megélünk mi becsületvel, rá nem szorultunk mi senki kegyelmére. A többi testvére meg csak kapott, mindent azok kaptak, oszt avval is kínlódanak... Most azért is vonatra adtam magamat, Jóska lelkem, mert feleletet kell vinni Tárczy úrnak. Azt üzeni Tárczy úr, hogy visszavesz a pusztába. Jajj, de szerencse, az Ég áldja meg őtet. A napszám nem adja ki még az élelmet se, tetszik-e tudnyi, drágám? A puszta meg biztos lakás, részelés, fűtés, minden jár ott. Tárczy úr áldott jóember, méghozzája. Arra nem számítottam, hogy azonnal beállhatsz, Jóska, milyen szerencse! Tárczy úr úgy mondta, hogy legalább tudnyi akarja, hogy van-e kedved visszaállnyi. Addig fogadott vóna helyettest. De most mán arra sincsen szükség, hála az Istennek!

— Hallod, Gábor — Jóska is bólongatott és fénylett a szomorú mosolygás az arcán. — Dohánytermelés, hetven hód, ménest kitevő lócsorda!... Igazában annyi az enyém is, mint az ettéd Ábrahámod...

— Az Úristen megáldjon, jóember — s Gábor elégedetten nevetett —, mindig hallhattad, hogy miket tudtam én es. S ha úgy mondogálnád, ezentúl tán nem tennők a versenyt?

— Jól értettük. Miért ne tennők?

— Ugyeno.

Az egymásmellé állott vonatból úgy választottak vasuti kocsit, hogy egymással szemben várhassák az

indulást. Kihajlottak az ablakon, szótlanul tekintettek szétválásuk perce elébe. Megrándult elsőbbször a Jóska vonatja s vinni kezdte Jóskát Júlijával. Abban a nyomban ellenkezni kezdett a másik vonat is és lassan távolította Gábort Anikójával. Miért vajjon, nem lehet azt tudni, de Juli megint elfakadt sírva és Anikó is vízbemártott kézzel dobált vallami igen nagy súlyosat utána a kihajló két kezével.

Jóska előkapta zsebéből a szerecsentükröt és Gábor után mutatta. Gábor a faragott cigarettásdobozzal integetett visszafelé.

— Gyi te — kiáltozta ránduló szájmozdulással Jóska s úgy tett, mint aki karikásostorral cserdít. — Repülj ménes!

— Gyi no, gyi! — Gábor is kínnal keménykedve kiáltozta és nagyokat sújtott a levegőbe.

Kihajló fejük egymás ködbevesző nyomát kutatta. Fejük fölött igen nagy magasságokban akkor kettévált a szárnyas lócsorda, amely két esztendőn keresztül együtt legelt a Beszkidek fölötti havas felhőlegelőkön. A ménes egyik fele Jóskát követte, a másik fele Gábort. Aranyszőrük most is fénylik, egyiké a Sajó partján, másiké a Barcaságon. Közös legelőjük, együttlevésük édes füvei eszükbejutnak sokszor. Könnybemártott nyerítéssel emlékeznek akkor és szárnyas szügyükből dallamos hangok törnek elő.

FEKETE SZIVÁRVÁNY

I.

A reggel a hegyek között terjengő vastag ködöt magábaszippantotta. A Tátra barna ormai kibukkantak a távolodva oszló sűrű gőzök közül. A közeli Gyömbér szürke sziklalapjai megcsillogtak a kisarjadó fényben. Késő ősz volt már. A vadgyümölcsök utolsó szemei is elfonnyadtak a fákon és megrothadtak az erdei avarban. A nagy esők már elmúltak, de a hó még a Tátra ormáig sem érkezett el. A parázs közül kiszedett krumplit az emberek két markuk között hűtögették.

A juhokat már befészkelték télire a gerendából rótt házba.

A sziklából repedt kövek úgy csikordultak a szöges bakancs alatt, mint a fagyott hó. Bocskorban alig lehetett rájuk lépni.

Sötét, téli madarak ültek a fenyvesekben és téli kiabálásaikhoz egy-két hangot már megpróbáltak undok torkukon.

Gyurkó juhász tekintetével felmérte mindezt. Hosszú nyárssal megigazgatta a füst fölé akasztott ostyepkát. Egyiket odébb tolta, a másikat maga felé húzta, motozott és az időt rabolta.

Megnézegette a ház elkerített végében a mozgolódó állatokat is. Rájuk szólt s hogy a juhok a hangjára mozdulatlanul megálltak, lassan megszámolgatta őket. Napjában ezt többször megcselekedte.

Idejében nekilátott felöltözködni. Lassú élvezettel szedte magára a vasárnapi ruhadarabokat, a jó dörzsölős alsóneműt, a halina nadrágot s a juhbőrből készült ujjatlan mellényt. Sárgarézzel kivert széles bőrövet kötött a derekára.

Kilépett az ajtón és észrevette, hogy a házzal szemben, a közeli oldalon csomóba bújva ülnek a fiatal juhászok. Jobban szemügyre vette őket. A szomszédos lazokból is látott köztük embereket. Ott volt az ő süldő fiacskája is, a Jankó.

Azok is megpillantották őt és szétkapták a fejüket. Feléjük szólt:

— Mit csináltok, ifjacskák?

Merészen így feleltek neki:

— A nap végét várjuk.

Megmordulva nevettek utána. Gyurkó csodálkozva állt meg. Figyelmeztetően intett feléjük és odadobta nekik:

— Nocsak korán kezditek várni... Jankó fiacskám, megyek a faluba.

A háborúból hozott bakancsában gyorsan lépegetett az úton lefelé. Az ismerős kövek! Némelyik nagyobb kőlapot talán még ő rakta le a gondtalan csermely szélére, útnak a víz és a sár ellen, a láb alá. Eszébe jutott az is, amikor megtömött tarisznyával ezen az úton indult lefelé a háborúba. Abba a fárasztó nagy bolyongásba, amelyet keresztül-kasul bejárt. Száz évig is tehette volna, soha úgy ki nem ismerte volna magát benne, mint az itthoni rengeteg erdőben. Úgy mondják pedig, hogy ezek is elterjednek egészen Lengyelországig.

Amikor egyszer Galiciában feküdtek a nagyerdő szélén, a kapitánya rászólt:

— Tudod-e milyen erdő ez, Kovács Gyurkó?

— Összezavart erdőcske szegény. Fenyő keverve tölggyel.

— Az igaz. Hanem, ha ezen az ösvényen nekiindulnál, otthon érnél ki belőle a Gyömbér alatt.

Gyurkó akkor nevetett ezen:

— Bizony, jó néhány lépésre lenne az.

Ezek a beszélgetések, azok a nehéz évek, a kínlódás, a lődözés, a sebesültek, a halottak, a szünetlen vándorlás, a rossz ételek és a gyakori éhezés már elmúltak. Egy hónapja sincs még egészen, hogy hátatfordított nékik és már most is alig emlékszik rájuk. Itthon a juhok, a legelő, az úton a kólapok, a magasban a Tátra, s a mélyben a falu, mindez olyan most is, mint régen volt. Mintha semmi sem történt volna. A gerendás bordájú ház, a juhok fejése, a gomolya-fogás, az ostyepka megfüstölése, szállítása a régi módon történik. Az egész élet olyan, mint régen volt. Felesége, a szegény szorgalmas Hanka, csak az nem tudta megvárni őt és míg távol járt, leköltözött a völgybe, a falu halottai közé. A kis Jankó ugyan, aki azelőtt szipogva botladozott itt előtte, most már a legényekkel dugdossa össze a fejét, de hát ez is régi rendje az életnek. A beteg meghal, a gyerek felnő. Csak az nem volt rend, hogy aki felnövekedett férfi, egészséges, mint a fenyőfa és erős, mint a hegy, aki éppen talán az ebédet várta, mert éhes volt és enni akart, hogy az egy golyót kapjon a hasába, sokszor éppen egy gellert.

Leért közben a faluba. Megtapogatta az oldalát, mert nem figyelt a járásra és gyorsabban lépkedett a kelletténél. Az orvos is mondta, hogy vigyázzon a sebére, amelyet a háború utolsó napjaiban kapott az oldalába.

Mikor hazaengedték, nevetve mondta neki ez a jóakaratú doktor:

— Hát csak menjen haza, öreg, üdülni a Tátra alá. Jobb dolga van magának, mint nekem. Otthon szanatóriumban élhet.

II.

A szabónál gyülekezést talált. Ez a keszeg szabó csinálta az egész vidéken a legszebb ködmönöket, a legderekasabb kozsukot. Olyan bekecs volt az, ami ennek a zsírtalan szabónak a kezéből kikerült, mint a szép lovaskatonáké, a huszároké. Belül meleg birkaszőre, kívül a férfiaknak halványsárgára, az asszonyoknak fehérre, az öregeknek barnára dolgozott fínom bőre olyan, mintha éveken keresztül selyemmel cirógatták volna. Nevetve roppan, ha hozzányúl az ember, ha marokra fogod, meggyűrődik ugyan, de menten kiugródik. És csiklandozza a markodat, minha széplány volna alatta. Ha szemre veszed, kint a rét virágjai szégyenkezve bújnak a zsíros fű közé. Olyan szép hímek, gyönyörű virágok, színes rajzok, harangfürtök, tulipánok vannak a kozsukon, amelyet az aszalt szabó csinált. Elől és hátul vitézesen kötött zsinór rajta. Panyókára is jól megyen, nemhiába hasonlít a hegyi ember élete a lovaskatonáéra.

A sovány szabó azelőtt öt emberrel csinálta a kozsukot. Most egymaga is győzi. A régi időből nagy munkaasztala, mellette hosszú lócái maradtak a szobában. Tanácskozásra nagyon alkalmas volt így ez a szoba.

Gyurkó rájuk nyitott.

Az asztalfőn a fiatal tanító ült.

Éppen ezt mondta:

— Golyót a hasukba!

A szabócska felugrott és kituszkolta Gyurkót az ajtón. A csepegő alatt hátravitte egy sötétebb kamrához.

A juhász arccal fordult neki:

— Készen van-e a kozsukom?

— Vasárnapra mondtad, készen van.

— Akkor hát megkaphatom.

A szabó kihozta a kozsukot és Gyurkó elé tartotta:

— Tetszik? . . . De hallod-e, öreg, mondd meg gyorsan.

Gyurkó kíváncsian nyúlt a kozsuk után. Oldalt pillantott és megkérdezte:

— Azok mit csinálnak a műhelyben?

A szabócska nyelt egyet. Beteg szeme szikrát vetett és gyanakodva ugratta neki a szikrát a juhász arcának. A ködmönt a kezébe dobta, odanyomta olyan erővel, hogy vele együtt mellbe is taszította Gyurkót és szinte lelökte a tornácról.

— Itt a munka, nézegesd meg, aztán majd kijövök. Ismerte a vevőit. Mielőtt elviszi, nézegesse meg alaposan. Félóráig eltart ez. Ha egymagában nézegetheti, bátrabban és biztosabban kitapogathatja, hogy akad-e kifogásolni való rajta. Fedezze csak fel inkább most a hibáit, mert ha vizsgálat nélkül viszi haza, délutánra úgyis visszahozza.

Egy darabig gúnyosan nézte a juhászt.

Húzakodva szólt hozzá:

— Aztán jól nézegesd meg ám.

— Meg is nézem! Ára van!

— Hát csak nézd is.

Lépett egyet a szabócska és suttogó, de kiáltozással is felérő hangon még ezt mondta:

— Addig én bemegyek a tanácsba.

Gyurkó kíváncsian nézett utána:

— Hová mégy, hallod-e?

A szabócska olyan arcot mutatott, amilyen a tanítónak volt.

— A nemzeti tanácsba.

III.

A kozsuk bőrével meg volt elégedve Gyurkó. A színe is szép barna volt és a tapintása is olyan, mint a párhónapos kisgyerek bőröcskéje. Belül a szőrt inkább szerette volna fehérnek, azonban ezt ő kívánta feketének, mert a fehér elsárgul a viselésben a sok piszoktól.

A kozsuk hátán és elől, a gomboknál elegendő virág és zsinór volt.

Kinyujtott karral eltartotta magától, rátette a folyosó karfájára és hosszasan szemlélte.

Észrevett rajta valamit.

Megnézegette alaposan, közelről, ráhajolva.

Nem tévedett, úgy van. Sokáig töprengett az észrevételén. Akkor sürgető sietéssel jött ki a tanácsból a szabó:

— Meg vagy vele elégedve, igaz-e? Azt mondom neked, hogy ez békebeli munka.

Gyurkó rábólintott:

— Megtartom. Sajnálom, hogy fekete belül... De ezt magam akartam.

A szabó engedékenyen nevetett:

— Meg is kérdeztem tőled, hogy milyen bélést akarsz. Más bajt lámpással se találsz benne.

Gyurkó egy pillanatig habozott, hogy megmondja-e neki. Talán jobb volna, ha több szóval nem ingerelné a mérges szabót. Végül majd az egész ár fejében pénzt talál követelni s nem elégszik meg az egyik felébe kikötött sajttal és túróval.

Mégsem tudta elhallgatni:

— Ezek a virágok, meg ez a zsinór... most más színű rajta, mint amilyeneket azelőtt csináltál. Csak nézem, hogy mi ez... — amíg meglátom. Hát most már mért nem olyan hímzést tettél rá?

A szabó képében összeszaladt a kevéske vére:

— Mi? Ez talán nem jó neked?

— Nem az, hogy nem jó. Jónak éppen olyan jó, mint a régi. A kozsuk csak kozsuk marad. De megszoktam, hogy a virágban elegendő zöld is legyen.

A szabó felhorkant a dühtől. Egyhelyben lépegetett egy darabig, rábámult Gyurkóra, szinte megharapta. Elkapta mellén a nagy darab embert s maga, amilyen kicsi és keszeg volt, akkora erővel rángatta maga után.

Gyurkó nem ellenkezett. Kézbe fogta a kozsukot és ment a szabó után. Legalább megtudja, mi van bent.

— Gyere csak, gyere — sziszegte a megcsappant szabó —, gyere, mondd el ezt odabent is.

A szobában odaállította a juhászt az emberek elé, szembe a tanítóval. Karjával feléje csapkodott és sebesen kiáltozott:

— Nézzétek barátaim ezt a Gyurkót. Hogy mit mondott nekem ez az áruló! Eljött a kozsukjáért, amelyet potom áron, felébe a büdös sajtjáért csináltam neki. Meg vagy-e elégedve, kérdem tőle... Azt mondja, hogy meg, csak a hímzés színe nem tetszik. Neki még zöld kell a kék helyett!

— Bolond vagy, te snájder — szólt közbe szelíden Gyurkó.

— Hallgass! — ordított rá egy vörösképű ember.

A tanító is megszólalt:

— Meg kell tőle tudni, hogy érti-e, mit mondott evvel?

A vörösképű megint ráordított Gyurkóra:

— Mondd meg, hogy mi kifogásod a hímzés ellen?

— Nekem csak az, hogy egészen más a színe, mint amilyent eddig hordtunk.

— Ahá! — kiabált a szabó. — Lássa, tanító úr?

— Várjatok — intett a tanító —, beszéljünk értel-

mesen. Nézd Gyurkó, te talán nem is tudod, hogy mit beszélsz. Pedig neked, már csak a származásod miatt is, vigyáznod kell. Arról van itt most szó, hogy másképp lesz, mint volt. Akik eddig urak voltak, elmennek a pokolba. Mink leszünk helyettük az urak, érted?

— Értem. A tanító úr úgy magyarázza nekem, mint egy kis gyerekecskének. Tudom, most forradalom van és kiütött a szabadság. Én a háborúból hazajöttem és csak azt mondtam, hogy a szabó más hímzést tett a kozsukomra, mint amilyent eddig hordtunk.

— Milyen színe volt a régi hímzésnek? — ordított közbe a szabó.

— Ti is úgy tudjátok, ahogy én.

A vörösképű felemelte az öklét és előreugrott:

— Mondd, milyen volt?

— Ejnye, hát megbolondultatok?... A virágok sárgák, pirosak, kékek voltak rajta, meg fehérek, a zsinór, meg a gombok is így váltakoztak...

— No látod, az urak akarták így, a zöldet is.

— Nem tudom.

A szabó nem bírt magával.

Én száműztem a zöldet és kéket tettem a helyébe. Most is pirossal és fehérrel kezdődik a játék, csakhogy kékkel folytatódik.

Egyszerre ordították:

— Akin régi kozsukot látunk, letépjük!

— Most majd mi parancsolunk.

Gyurkó fejcsóválva állt közöttük:

— Nem tudom, hagyjatok.

Beszorították a sarokba és a kabátját rángatva ordítottak rá. A szabó az arcába köpött. Egyszerre elsöpörte maga elől őket és reszketve, tiltakozva állt előttük.

— Gyurkó — mondta a tanító —, most magtanul-

hattad, hogy vége a régi világnak. A kozsuk hímzése is megváltozott. Kis dolgokból lesznek a nagyok... Ülj ide le velünk és hallgass ránk. Amit itt hallasz, megmondhatod a többieknek is a lazokban.

— Ülj le, te bolond — szólt rá a vörösképű is és maga mellé húzta Gyurkót. — Más is volt katona, nemcsak te.

— Azt parancsoljuk most meg neki, hogy vegye magára a kozsukot — morgott a szabó.

— Szívesen fel is veszi ő, ne féljetek — mondta a tanító.

Tapsoltak is neki, ahogy bebújt az új ködmönbe. A szabó csak tovább okvetetlenkedett:

— Mi vagy hát te, mondd?

— Juhász.

— Azt jól tudom. De a néped mi?

A tanító leintette:

— Hagyjátok már. Ugyan mi volna más a Gyurkó, mint jó szlovák?

Gyurkó rábólintott. Az járt az eszébe, hogy amikor bevonult katonának, akkor is megkérdezték tőle, hogy melyik a népe. Azt felelte, hogy ő bizony a hegyekben lakik. A német őrmester azt mondta rá, hogy akkor medve vagy. Azontúl mostanáig senki sem kérdezett tőle ilyesmit. És azelőtt sem kérdezett. Mintha az erdőben egy fa mögül ugrott volna ki valaki, aki rákiáltott és megijesztette, úgy érte ez a kérdés: Mi a néped?... Csakugyan, mi hát? Hátrakutatott az emlékezetében s az apja ráncos, fekete képe állt előtte. Vasárnapon, a ház előtt, Istenem, milyen régen volt az. Az apja, az arcára se emlékszik már, odahúzta az ölébe, később pedig, mikor ő volt akkora, mint most Jankó, aki már a legényekkel súgdosódik, odaültette maga mellé a kőpadra.

Furcsa dolgokat beszélgetett neki ilyenkor az apja. Hogy is mondogatta az öreg?

Hogy valahonnan délről, amonnan lentről jött először ide a lazokba az ő nagyapja, vagy talán még annak is az apja. Valahonnan messzi lentről jött a nagyapád, mondta az öreg, te arra már nem emlékezhetsz, Gyurkó fiam. Talán nem is nagyapát mondott, hanem annak is az apját. Lentről hozta őt a breznói uraság, akinek a Sajó mellett, a síkon is szép földjei voltak és onnan hozta nagy hosszú, rézgombon pásztorbottal a nagyapádat, vagy annak is az apját. Magas, pipás ember volt az öreg, akit idehozott a Gyömbér környékére az uraság, az értett csak a juhokhoz. Fekete ruhája volt, kivágott, gombbal díszített csizmában járt, sallangos zacskó csüngött ki a nadrágja zsebéből. Kedvelte is őt az uraság. Nem tudott az máskép, csak magyarul az öreg, itt az emberek nagyon megcsudálták. Amikor az uraság meghalt, eloszlott a birtok, a kisebb birtok a hegyek között, de akkor is itt maradt az öreg, a nagyapa, mert már megszokta a hegyeket. Tehette is, hogy itt maradjon, sok juhot, házat, pénzt kapott az uraság után és azontúl a maga urasága lehetett. Ilyen volt az öreg, fejezte be az apja s most Gyurkó csodálva tapasztalta, hogy innen lehet az ő egyszeribe feltámadt baja ezekkel a falusiakkal a kozsuk miatt. Hát hiszen annyi még maradt, mondta az apja egyszer, hogy minket is Kovácsnak hívnak. A katonaságnál majd beszélni is megtanulhatsz, ahogy én megtanultam. Nem, nem is a nagyapja, se annak az apja, hanem még talán annak is a nagyapja lehetett, akit az uraság idehozott, mert elfelejteni a beszédet, ahhoz több idő kell. Csakhogy ő már erről semmi bizonyosat sem tud.

Nézte a tanácskozást és nem nagyon értette a dolgot. Fegyverekről tanácskoztak, tőle is kérdezősködtek.

Ilyenkor bólogatott, felelt, amit tudott és azt mondogatta: Hejj. Örült annak, amikor felálltak és a tanító kiadta a parancsot, hogy a templomba mennek.

Az utcán az emberek, az asszonyok és a gyerekek körülvették őket és zajongva mentek velük. Gyurkó most azt látta, hogy őt is tanácsbelinek nézik az emberek. Erre egy kicsit büszke is lett. Bolond szabó, hát persze, hogy ehhez a néphez tartozik ő. Minek ilyesmit kérdezgetni az embertől?

IV.

A templomban szokás szerint sokat énekeltek. Gyurkó hátra húzódott, a férfiak csoportja mögé. Nagy, énekes hangok áradtak, nőttek és ömlöttek a mellében. Maga is elcsodálkozott azon, hogy milyen keservesen és szépen énekel. Egyszerre egy hang, vékony asszonyi sipítás belekezdett az idegenszavú, de megszokott énekbe. Ezt az egyet mindig elénekelték magyarul is:

— Boldogasszony Anyánk, régi nagy pátrónánk...

— Csend! — kiáltották többfelől is a fogadatlan hang felé.

A plébános felment a szószékre és sok mindent beszélt erről az énekről. Beszédje végén felszólította a férfiakat, hogy nyújtsa fel a kezét, aki az éneket ezentúl is el akarja énekelni. Senki sem nyújtotta fel. A pap után a tanító beszélt a szószékről és névszerint szólította fel az embereket a szavazásra. Nem, nem, nem, mondták a férfiak, ki hangosabban, ki halkabban.

A tanító végül az ő nevét is elkiáltotta:

— Gyurkó Kovács.

Csodálkozva bámult a tanítóra. Sürgető arccal fordultak feléje az emberek. Az egyik oldalbalökte és rákiáltott:

— A lazok képviseletében.

Erre magához tért és kinyögte:

— Nye.

Az emberek megint előre néztek. Gyurkó körülvizsgálódott és amikor senki sem figyelt rá, kilépett a templomból.

Gyorsan indult haza, nem törődve semmivel, amit a faluban láthatott.

Amikor a háborúban nehéz helyzetekbe került, akkor szorongott ilyenképpen, súlyos gondok között.

Nagy kaput nyitottak ki előtte és kötelességévé tették, hogy belépjen rajta. Gondolkozás nélkül megtette volna, ha a kapun belül nem kellett volna haragudnia, gyűlölködnie, szitkozódnia.

Szaladni szeretett volna hazafelé. Otthon leülhet a füstös házban, a juhok szavát hallgathatja, megszámlálgathatja őket, csendes napi munkáját végezheti. Várhatja a havat, amelynek a Gyömbérig érkezését pontosan ki tudja számítani, attól a reggeltől kezdve, hogy a Tátra csúcsait fehérbeöltözötten pillantja meg.

A háborúban sok ellenséggel állott szemben. Lőtte és szúrta őket, de okos városi emberek parancsára tette s már nem is akart rá emlékezni. Azok az ellenségek idegen országokba való népek voltak, ellenséges ruházatúak és gonosz indulatúak. De azokat, akik itt élnek, bent ebben az országban, ha annak másik, sík földjén is, csak nem lehet ellenségeknek mondani, bármit beszél is a tanító és a szabó! Akármilyen nyelven is beszélnek azok, akik a hegyek alatt laknak, mégis ugyanezeket a földeket tapossák, ennek a búzáját őrlik és sütik s a kész sajtot jókedvűen és szívesen megveszik.

Alig vette észre, hogy az úton a juhászok fegyveresen kerültek eléje.

Jankó fiát is közöttük találta. Jankó nehéz katonapuskát szorongatott a kezében.

— Onnan a vasút felől várjuk őket — mondta büszkén Jankó.

Gyurkó keményen rászólt:

— Ne bomoljatok gyerekek. Azoknak eszükbe se jut idejönni.

— Olyat pedig ne mondj, Gyurkó — felelt rá dühösen az egyik Juhász. — Mi biztosan tudjuk, hogy ide akarnak jönni.

— Ugyan mit akarnának itt?

— Azt már mi sem tudjuk. Csak felkapaszkodnának errefelé.

Gyurkó tudósan mosolygott:

— Hát itt maradok veletek. Kiállok őrnek és addig őrködök nektek, amíg majd magatok mondjátok, Gyurkó, gyerünk haza, nem okos embernek való a semmire vigyázni.

Jankó merészen felelt vissza:

— Apám, te semmit sem tudsz, látom. Hát csak állj ki a sziklára. Vigyázd őket. Jó volna, ha puskát is vinnél magaddal.

Gyurkó keményen intette le:

— Tartsd meg csak a puskát magadnak. És ne mondj olyat, hogy én semmit se tudok.

Az emberek letelepedtek az út mellé, Gyurkó pedig felmászott a nagy sziklára, amelyről végig lehetett látni az útnak is szolgáló patak völgybeli medrét.

Itt nyugodtan leült és várt. Biztosan tudta, hogy nem jönnek. Ismerte őket, a barátjukat sohasem bántották. Katonatársai a században, a tisztek, akik mellett egyidőben szolgáskodott, a városbeli civilek mind jók voltak hozzá. Úgy mondták, hogy Gyurkó pajtás így, Gyurkó pajtás úgy. Lefeküdt most a sziklára és végiggondolta, hogy hánnyal beszélt, dolgozott, kártyázott és

ivott, harcolt együtt a háborúban. Most mi ütött volna belejük, hogy egyszerre megváltozzanak?

Így feküdt a szikla tetején. Elnézegetett a völgy felé s egyszerre fegyveres csapatot vett észre a patakmosásban.

Elállt a szíve verése.

Azok, mint apró hangyák, megnövekedve jöttek fölfelé.

Ők voltak azok.

Felállt a sziklára és integetni kezdett feléjük. Mégis csak meg kell tudni tőlük, hogy mit akarnak. Mégse szabad engedni, hogy így találjanak egymásra, ilyen puskásan és haragosan.

Háta mögött a juhászok vad kiáltozásba kezdtek. Fegyverre kaptak és feléje rohantak.

Gyurkó hátra fordult és hangosan nevetett feléjük:

— Jönnek, igen, mindjárt itt lesznek! Akkor megmondhatják, hogy mit keresnek itt. Ne ordítsatok annyira!

Megint a völgy felé fordult és leintegetett a katonák felé. Jókora ütés érte a hátát. A juhászok ordítva lökdösték le a szikláról. Jankó arcán elcsodálkozott, mert a fiú vörös arccal ordította neki, egyenesen az apjának:

— S p i ó n !

Láthatatlan jelre egyszerre dördült el egy puska a völgyben és egy másik a juhászok közül.

Gyurkó csodálkozva némult el. Lenyelte a nevetést, mint ijedtében a tapasztalatlan ember a bagót.

A juhászok szitkozódó ordítással tolongtak a sziklán, lent pedig a völgyben a katonák hasravágódtak. Egymás után ropogtak a puskáik.

Gyurkó kitátotta a száját. Szétlökte a két karját az ég felé és erős, ép fogaival a levegő után harapott. Gon-

dolatlanul, ordítozva rohant át árkon, bokron, lefelé a hegyoldalon.

Nagyokat ugrott. Elzuhant a köveken, felállt és tovább rohant. Rohanásában maga sem tudta, hogy mit akarjon.

Magyarul ordítozta a katonák felé:

— Nem, nem, nem! Várjatok!

Megfordult és az övéi felé is odakiáltotta:

— Nye, nye!

Fütyülve repültek el mellette kétfelé a puskagolyók. Sziszegésüket gyakorlott füllel hallotta. Olyanokat ugrott a veszedelmes meredeken, mint egy eszétvesztett juh, vagy kecske. Az oldalába beléhasított a fájdalom. Begurult egy nagyobb gödörbe. Elborult előtte a világ, felnézett a tiszta égre és egyszerre egészen tisztán látott.

Látta a dühös embereket, amazokat ott lent és ezeket itt fent. És látta, hogy ő közöttük van, odakerült közéjük és egyikükhöz se tartozik. Befelé is világosan látott már és ott azt látta, hogy a szíve kényszerítette erre a vad szaladásra a katonák felé.

Meleg víz öntötte el a szeme környékét. Ezt a meleg valamit érezte egyszerre az oldalán is lefolyni. Hideg kézzel bekaparászott a nadrágja és az inge mögé, kihúzta kezét és véres ujjait vizsgálgatta. Gyengén gyógyult sebe felszakadt a rohanásban. Nem tudott hát vigyázni rá. Piros vére lassan kiszivárgott az új kozsuk bélésére, amely lehetett volna fehér is, s onnan a fű zöldjére. Ejnye, ejnye, csodálkozott elgyengülve. Lassan összeborult előtte a világ s az égből csak egy homályosodó szélű, nagy fekete kapu, egy szivárvány maradt meg. Látta még, hogy társai, a juhászok és a fia, a kis Jankó, berohantak ezen az óriási fekete szivárványból épült kapun. Szép gondolat rázta meg: Ez volt

hát a harag és gyűlölség kapuja, amelyen neki is át kellett volna lépnie. A többiek megtették, ő ezt nem tehette. Elégedetten, megbékülve mosolygott. Melyik a te néped, Kovács Gyurkó, mondogatta halkan. Kinyúlt a kezével és nehéz markával eloltotta a maradék kevés világot. Hát kint maradt a kapu előtt.

ÁLDOTT KRUMPLIFÖLD

Az Ipoly kanyarog arra szelíden, amerre a nyári hajnal ködei éppen felszakadtak. Lejjebb a sík terektől, vízfolyásnak, fűzek palánkja alatt, egyetlen domb védelmében a falu. Közepében szerényke ház, szolgáló baromól, kút őriző gémje s még vetemény is az elnyesett kis kertben.

Holdból hullott harmat hintette be éjjel a kertet. Valamicske sarat tapos egérszínű csizmája, amint belépkedi a keskeny utat. Kukoricát tör, vagy öt csövet. Kalarábét húz, vagy három fejet. Karján viszi a kunyhóba, két tapasztalt zománcos edénybe külön belényomkodja. Csepreginé majd tüzet gyujt alájuk. Rántással, vízzel ételnek babrálja napközben. Estére ha éhesen megérkezik, a tűzhely szélére húzva, kevéske meleg is lesz talán bennük.

Kulcsra zárja az ajtót. A mázos csuporból tegnap esti tejet iszik. A mai fejést, maga huzigálta a Riskából, kikészítette a tornác párkányára. A vénasszony majd elviszi a postáskisasszonynak.

Még egyszer megnézi magányában az ól ajtaját. Bent észrevehetően fújtat a tehén, szintén egyedül. Csalamádét ropogtat, az is a kert végében terem. Ma itthon pihen az egyszál Riska. Este doboltatta a falu, hogy a csordának nincs kint helye. A katonaság statáriumot rendelt, az állatot tévedt golyó érhetné.

Két billiárdkrétával, az úton találta nemrégiben, jelet tesz a tornác faküszöbére. Csepreginének, a részes kiszolgálónénak tudósítja ez a jel, hogy elég, ha estére főz és takarít, mert csak akkor jön haza. Nehéz takarításnak nevezni azt a kényszeredett kis seprűzést, de az öregasszony fájós derekának annyi hajlongás is elég. Minek siessen hát a kelleténél jobban szegény feje?

Jól kivert, éles kapáját a karjára akasztja. Darabka kenyérrel, bontatlan pakli nyolcassal a zsebében elindul.

A felkelt nap most mutat első negyedet négy felé. Még csak nyári folyóvízhez hasonlító melege van a párás levegőnek. Olyan a csend az utcán, mintha nem nyár, nem hajnal, hanem legigazibb munkahónap volna. Mi lelte a népeket, hogy ilyen üresnek hagyták az utcát? Sehol egy lélek, egy fia barom, de még majorság se. Csak a tulsó végen, a domb mögül csörög valami távoli zaj. Mintha nagyon nehéz szekerek vonulnának arrafelé. Kisdaróc felé bujkál ez a lárma, az éjtszakából maradt befogottszájú húzódó zsivaj.

Megáll félpercig, pipát készit, tüzet lobbant rá. Éles kapáját áttészi másik hónaljába, tovább lépked.

Az Ipoly felőli végen emeletes gőzmalom, most igen csendes, mellette új kocsma. A malom udvarában katonák ülnek, a kocsma ablakában rátekint Jenő úr, a kocsmáros.

— Hová megy, Pesta?

Int is neki, maga felé szólítja:

— Tán elfogyott a sütnivalója, Pesta?

Visszafelel a fejével:

— El a hold, de nem a sütnivalóm.

Hangosan nem akar szólni, mert most már fontos és fenyegető ez az óriási csendesség, a szomszédos udvarban a heverő katonák hallgatása, a kocsmáros

ijedt arcmozdulatai, szájának üres tátogása. Nemet mond Jenő úrnak, szinte jókedvre deríti annak a félelme, s főképen az, hogy most egy szemrebbenés alatt maga is meglátta egyedülvaló szándékának vakmerőségét. Két marokra kapja a kapát. Dolgos mozdulatot tesz vele a föld felé, így mutatja a kocsmárosnak. Elint a nem is messzi Ipolynak, túljára annak, a földek felé.

Ezalatt Jenő úr már kint van a korcsmából. Piros arca, annyi rajta a hajszálfínom vörös ér, mint némely falevélen, izgalomtól reszket. Megragadja Pesta karját, betoloncolja az ivóba.

— Tudja-e maga, mi az a kényszerzubbony, Pesta?

— Háthogy tudom... Abba illesztene most engem Jenő úr.

— Abba hát.

— Peg olyan jól értem, hogy mit csinálok, mint a kutya az ugatást, az óra az ütést, a szél a fújást.

— Én meg épp azt látom, hogy kapával a hóna alatt nekiindult a háborúnak. Annyi emberség még van bennem, hogy nem hagyhatom.

— Felnőtt ember erre mit felelhessen?

— Ja, ha így utasít vissza, akkor már nem is szaporítom a szót.

A farács mögé megy a fiatal kocsmáros, az üvegek, a hordók, a tölcsérek közé. Ott babrál. Sápadtan tekintget kifelé.

— Jenő úr, legyen szíves idejönni.

Szembe ülnek le egymással, az asztal fölé hajolnak.

— Akkor hát mért akar megakadályozni abban, hogy kimenjek?

A kocsmáros nem bír magával, az asztalt verdesi:

— Bolond ember! Az Ipoly két partján szemben állanak egymással a katonák. Most szellőztettem itt egy

kicsit. Egész éjjel tele voltam vörös katonával. Tőlük tudom, hogy támadásra készülnek. Hol a maga földje?

— A tulsó oldalon.

— Atyaúristen! Pesta, magának vége. Megrokkant a fejére. Mit akar ott kapálni?

— Mit? Krumplit. Azt.

— Majd mindjárt megmondom, hogy mit. De nem teszi az ablakba.

Pestának tetszik, hogy olyan szép piros a Jenő úr homloka. Nem érti egészen tulzó nagy ijedelmét. Eddig, ha nagyritkán betévedt ide, nem volt valami sok szava hozzá. Igaz, hogy ő se kereste a barátságát. Annyit azonban lát már, hogy pontosan odatették a veszedelem színhelyét, ahol az ő földje van. Így, rendes módon, eszére hallgatva, csakugyan bajos lesz ma kijutnia.

A kocsmáros lázban unszolja:

— Ha nem hiszi, jöjjön fel velem a padlásra. Az ablakból szabad szemmel is jól látni. Van gukkerem is.

Felmennek hát a padlásra, kitekintenek az ablakon. Jól látni! A folyó csillogó szalagja, rajta az új vashíd, apró földtúrások innen is, amonnan is. A magányos cserfánál kezdődik az ő földje. Az idén tiszta krumplit tett az egészbe, úgy találta, hogy így nagyban jobban megdolgozhatja akár magában is. A krumpliföld tulsó szélénél is végighúzódik az a sárga vonal. Tegnap délután még kint járt, semmi sem volt ott. Oldalról, de távolról, másfelől néha dörgött és ropogott ugyan a a fiókháború. Hanem annyira megszokták még az asszonyok is, gyerekek is, hogy alighogy bánták, csak görnyedve dolgoztak tovább. Most egyetlen lélek sincs kint a földeken.

— Menjen szépen haza, — mondja a kocsmáros —, akinek pincéje van, most lebúvik oda.

— Maga is oda, Jenő úr?

— Persze, hogy igen.

— Akkor majd ürgének képzelheti magát.. Nem fél-e, hogy a sötétben elveszíti az emberi formáját?

— Maga is jobban teszi, ha komolyan veszi, amit mondok.

Lebotorkálnak a falépcsőn, megint a söntésben ülnek. Karjára akasztja a kapát, ajtónak indul, de megáll s a kocsmárosnak fordul:

— Kedves uram, ezen mi nem sokat vitatkozhassunk. Akárminő nagy szél fú, elhiszem, hogy térdigérő nagy szél, én mégis csak úgy tudom magam, mint a szóló egyedül lengő nádszál, aki mellől learatták a nádast. Szegény feleségem félévre, ahogy megjöttem Szibériából, meghótt. Két kicsi fiam egymásután sarlagban. Öreg szüleim már régebben. A sok harangozás, meg egyéb elharipdálta a fődemet kétfelől. Sok úgysem vót, de még kevesebb hagyódott. Négy hód. Kerek kis négy magyar hód...

— Azt én mind jól értem, érzem, de...

— A de az, hogy élni meg muszáj. De hogyan? De minek? Mongyuk, az Isten törvényének, az parancsolja, meg az ember szíve itt belül, a tisztességes kínlódás becsülete. Úgy-e? De elég-e ahhoz, hogy nyitva tartsa az ember a szipákolóját a levegőhöz? Mert mindig ott van: de minek, de kinek? Az üres háztájnak, a bejáró öreg Csepreginének? Egy árva tehenemnek. a hideg dunnyának, kiüresedett, málladzó, tapasztott fészkemnek?

A kocsmáros nagyon félhet, áhitatosan nézi:

— Annak hát. Annak, hogy ilyen szépen elmondhassa. Annak, hogy eggyel többen maradjunk. Eggyel többre osztódjon a szenvedés, hogy jobban viselhessük. Hány éves, ha meg nem sértem, Pesta?

— Már mér sértene? Harmincöt... Annak, hogy

ennyi évvel jól érezze magát az ember szóló egyedül? Hogy ne kívánkozzék már semmi után. Ne kellessen se ital, se sokszor még az étel sem. Se cimbora, se semminemű pajkoskodás, se asszony bonca? Annak?!

— Annak, hogy többet nagyobb baj ne történjék. Hogy betöltse, amivégből a földön van.

— Nem sokat adok én ekkora nagy mondásokra.

Hanem a szeme már gyulladt, a környéke vörös koroggal ég, udvara van a nézésének. Kapája nyelével az ajtó küszöbét verdesi. Paposan mondogatja:

— Vagyishogy éppen annak. A rendeltetésnek. Amikor az asszony, gyerekek sorban itthagytak, úgy hívják messiánista lettem. Attól a szakállas vigéctől tanultam, aki könyveket árult, míg a csendőrök el nem vitték. Attól hallottam ilyeneket. De azóta inkább csak magamtól tudogatom... Az egyik iszik, a másik szüntelenül csak tépi magát, káromkodik, a harmadik veszekszik, verekszik, a negyedik a szerzés után veti magát. Az ötödik él, ahogy tud, a hatodik mint a barom, csak zabál, hízik, semmit sem tesz szívesen, csak a kanalat a szájához... Aki tudja, megöldi magát... Aki egyiket sem teheti, élni akar... Mint én.

Most már a kocsmáros kérdezné kíváncsisággal: Hogyan? Mielőtt megtehetné, villan valami szörnyűségesen az úton, a kocsma előtt. Füst bömböl, tűz ordít, por üvölt. Dörrenve vág le egy gránát.

— Jaj — kiált a kocsmáros és szalad le a pincébe.

— Azért mondom — mosolyog Bolyós Péter s kapájával a vállán kiballag az ivóból. Egyenletesen megy el a kocsma előtt, a malom mellett, a falu dombjának a kanyarulatánál, az országúton, amerre vízfolyásnak visz az, el a fűzek tömött sövényfala alatt. A vashídnak, a megélénkült tájéknak indul, a pattogó, ropogó vidéknek, amerre megjárta ezt az utat annyiszor, ahányszor

a nyári nap megpirkadt. Most is arra megyen, ahogyan, amiért már elcsendesült nyugodtan fujtató kebelében. Úgy lépeget, halad, jut, mint egyébkor, amikor nem pattog a tájék, nem dörög az ágyú a domb mögül, az Ipoly partján s a híd felől sem szól sebesen a gépfegyver. De most pattog, dörög, szól.

Akármennyiszer végigélte, ismeri elégségesen mindezt. Már el is feledte. Most megint úgy veszi, ahogy a háborúban. Nem többnek, mint amit jelent, hogy esetleg itt ni, mellette jelenik meg a villanó tűz, az égő jel, a füst, a por s akkortól vízszintesen következik rá a többi minden. Vagy amit az, hogy a láthatatlan levegőből nem kevesebb láthatatlansággal egy kemény kis acélmag az ő teste felé veszi útját, átsuhan valamelyik tagján, tovább repül, vagy át se suhan, tovább se repül, hanem megbújik valamelyik húsában.

Ismerős akármelyik eset, nem tud félni tőlük. A nagy zajtól, a túlságos dörgéstől különösen nem, ha már nem attól, ami mögötte, benne van, belebújva a pattogásba és dörgésbe. Nem tud tartani se a hangjától, se a magjától. Nem fél, csak attól tart mégis, hogy letapodják a szépen zöldült négy hold krumplit s a dörrenés az ismerős gödröket oda is beássa, a katonák megtapodják, s nem lesz a bolygatásnak okozó gazdája, a kárnak megtérítője.

Egyenesen, semerre se nézve megyen. Mert hogy így lesz-e vajjon, mindenesetre meg kell azt tudnia. A víz a füzek közül itt már kacsingat hűsen rá, a lombok bólintanak, a gyenge nap barátságosan szíjja ízetlen, színtelen szőttujjasa hátát? Az első sor katona az út kétoldalán már észre is vette őt. Veszetten integetnek feléje. Kiáltozásukat is hallja, de nem érti, közbülesik a szaporázott ropogás. Szilárdan megyen ennek dacára az országúton, eléri a vashidat. Rálép a szélénél, a magaso-

dott gyalogjárón igyekszik. Már a túlsó oldalon is meglátja a másik sor katonát, de golyószalag is egy sor zúdul feléje a gépfegyverből. A híd vasai kopognak tőle, mint a heves jégeső a házfedélen. Tanult mozdulattal, önkénytelenül vágódik hasra. Kis szünetig vár, valahogy inkább addig, amíg a lába kicsit megpihen, mert elállott a gyalogmenésben és viszeret is kapott egy éve a balban.

Kiáltozást hall maga mögött. Erre felugrik. Magasra tartott kézigránáttal szalad néhány katona a hídon, a kopogó jégesőben. Fel is bukik néhány, de a vizet is gázolják a többiek, a hídon is özönlenek az újak. Magasba kapja a kapát, előre integet vele, az élükön fut előre. Ordítva jönnek mögötte, ő is ordít, csak úgy egy bömbölő hangot értelem nélkül s megelőzi őket. Átfut a túlsó partra, mögötte éppen akkor dörren, csörren, bömböl a vashíd is és belegördül a vízbe. A túlsó parton már a víz mellett fut, krumpliföldje szélénél megáll, áttekinti a zöldelő négy holdat, a környezőket is, főként a szomszédosat, a Lukácsét. A katonák tovább ugrálnak, eltépett kígyó testének vonaglásaként, csoportosan. Távolodnak, reménytelenül bukdácsolnak a földeken. Az ágyúk úgy ismételgetik a füstöt, a vasat, a gödröket, mint valami bemagolt leckét. Lukács földjét még most is számtalan vas túrja, tíznél is több dörrenés szaggatja, mellette a krumpliföldbe is jut kettő. Elhullt emberek nyöszörögnek a gödrök között, egy szemugrásnyira még késsel vágják egymást a katonák, füzek alól szakadatlanul szól a géppuska, a vizet még mindig fürtökben gázolják újabb csapatok. Átrohannak a krumpliföldön, kinyílt szájjal merednek a kapával álló emberre, egyik meg is löki s egy másik csepp emberke eldöf feléje a levegőbe, olyan vicsorgással, mintha kínjában nevetne. De a kapa már megmozdult, már töltögeti a krumplit,

József Attila Tudományegyetem Központi Könyvtára SZEGED

elhúzza a taposások helyét, betemeti a nagyobb gödröket, gyógyít a földön, ápol, flastromot ragaszt. És ilyesfélét mond egy hang Bolyós Pestában:

— Feleséged, gyermekeid, örömeid, bajaid, életed pótolója kedvedre és hited szerint az, hogy ezen a hajnalon is megjöhetnél ide!

Maga Bolyós Pesta az egérszínű csizmában, a krumpli zöld hajtásaihoz hajló derékkal, szorgos kapáló mozgása közben aligha gondolja ezt így ilyen teljesen.

Csak görnyed szelíden a kisded kupacok fölé. Vagy öt-hat kapahúzással mindet ügyesen megtestesíti.

Csak cselekszi, igyekszi, folytatja ezt, mint a sütést a jó nap, amely megerősödve szárítgatja alig gyöngyöző hátát. S a kedves szellő, amely közben fínom legyezővel kedveskedik nyugalmas homlokának.

Dolgozó mellében nincs türelmetlenség, harc, dörrenés. Valamilyen hiányozás riasztó érzései sincsenek. Gondbaborult igyekezettel dolgozik, sietés nélkül és otthonosan. A kupacokat amúgy mellékesen meg is számlálgatja, egyedül a mérhetetlen nagy földeken és boszszankodva teszi rendbe a taposások, túrások, feltörések nyomait.

Mint az olvasó szemeit a kéz, pergeti a szeme az elkészült buckákat, miközben fejében a gondolat célegyenest fordul arra, hogy végsőképpen, egészében mennyi lesz majd a krumpliföld áldása.

Egész nap, késő estig nézi őt a kíváncsi diák a kocsmáros társaságában a padlásablakból.

Szemébe beléfogadja a képet:

A távolodó csatát, az iméntmúlt borzalmak tágas terét.

A nyugtalanság elcsendesült kráterét, az Ipoly vizének kies síkját, a változó nap izzásában.

Az óriási égő kör középpontjában a földi munkába elmerült magányos, kicsiny, csodálatos emberi alakot.

A kocsmáros csillapulatlan izgalmában elmondja ezt a Bolyós Pestát mindennek.

Zsugorinak, bolondnak. Lelketlennek. Megszállt, árva léleknek. Senki család semmi célú fejének. Szörnyű konok parasztnak.

Felemlegeti reggeli szavait is. A diák hangtalan lázban keresgéli össze az értelmüket. Egyszerre észreveszi, hogy a padlásablakból ezüstfonál húzódik ki, el a mezők felé, a kapáló Bolyós Pestához. Ökörnyálnál, pókhálónál nem vastagabb ez az igen hosszú fonál, de szépen csillog a napsütésben. A füléhez viszi a diák a fonalat. Im, hallja, mit beszélget szuszogva magában az az ember. A szíve verését is meghallja így s ereinek szabályos lüktetését is.

FELVIDÉKI VÁSÁR

A Gácsi-utcán végig már hazafelé terelték a maradék marhát az emberek. Szembe kapta őket a vékony, srófos kriványi szél, belefúrt a marhájukba és a bőrük alá. Szemezett por vegyült a sebes szélbe, a marha is bőgött tőle s a szentháromság szobrán a mérleget tartó Justitia kezében ingatagul himbálózott a mérleg.

Ide a Bástya-utcába, a lépcsők alá bekanyarodni nem volt érkezése a sietős hegyiszélnek. Erre a védett helyre beszaladt az ember, kicsípett arcát már a keskeny utcában megmelegítette, aztán jobbra lépett a vaspárkányú melléklépcsők felé, be a boltívek alá. Itthon érezte magát.

Az árkádok alatt vendégfogadó. Panaszos Jóska átfázott testtel be a vendégfogadóba.

A kocsmáros kerékbetört nyelven beszélgetett egy bőrkabátos emberrel, aki a csapos polchoz támaszkodott.

— Voltam életemben én is nehezen eleget, nem is egyszer. Nehézségekben tugya... Mikor a fogsornak, az állkapcának nincs munkája, nincs mit őrölni a szájban, azt én is jól ismerek... Azelőtt kitanult bognár voltam Zvolenban. Zólyomi mester ott, egy haszontalan lingár ember azt adott enni nekünk, inasok számára is, amit hízóknak. Sertéseknek, tugya... Egyszer mester, mesterasszony elmenték este valahol. Akor én belopakozkotam spajzba, etem, itam, de mikor

halotam, hogy jönek, elszalatam. Bitang lingár utánam, elkapta a galért itt a nyakamnál fogva lása, úgy megrázott, hogy a gyomrom megringispilezett és mindent kiatam, amit bevetem. Ráadásul zsupsz egy levest nyakra jobbról, egy másik leves nyakra balról, fogammal felsértetem az inyet szájamban, véreset köpdöstem és zsupsz von ti betyár, kibarmolászott engemet egyetlen rugásal az ajtón keresztül... Hát énnékem szintén nem kell ismerkedni az ilyen kellemetlenségekből...

A bőrkabátos fröccsöt ivott a csapos pulton. Szétkefélte a bajuszát.

— No én nem mondhatom. Ha valaki azt beszéli, hogy ilyen kínlódás, meg olyan szenvedés: Én azt nem ismerem. Nem tudom. Én a háborúról sem mondhatok mást. Pedig elejitől végig benne voltam. De az a felfogásom, hogy csak annak van rossz dolga, akinek nincs ügyessége... Kérek még egy fröccsöt... De leülök hozzá...

A Panaszos Jóskáéhoz közeleső üres asztalhoz telepedett le. Jóska látta már valahol ezt az embert. Disznókupec, vagy gabonaügynök, nem tudta hirtelen. Nem is volt kedve vele foglalkozni. Pörkölttel volt elfoglalva. Késsel, villával eszegette az apró borjúhúsokat. Jóízű, piros levébe mártogatta. A hat szelet krumplit a villa alsó lapjával széttörte, így a lében azt is megforgatta. Gusztusára lett volna ez a pörkölt a földszíne alá süllyesztett kocsmába, ha úgy sikerül, ahogy kitervelte. Otthon a vastag ételek, a mázas tálból kanalazott bő krumplilevesek, gyakori szalonna és az únos tejnémű közben is gyakran gondolt ezekre a városi pörköltökre. Remek kerek húsdarabkák, édeskés paprikával pirosított mártása, tojással gyúrt, apró nokkedlije hozzá... Most nokkedlit már nem is kapott, helyette csak krumplit. A nagyvásár után búcsúra járt ide a nép. Így négy

óra táján átmenő csend telepedett a kocsmába. Akik megebédeltek, már dolguk végeztével hazaindultak s a java vendéglőbeli nép még kint huzakodott a vásárban. Azok majd estére töltik meg a hajlított mennyezet alját.

Elégedetlenséggel nézte Jóska az apró tálon kuporgó maréknyi ételt. Betelepedéskor a szolgálóleány megkérdezte tőle:

— Kicsinyt tetszik, vagy nagyot parancsol?

Elgyávultan így felelt neki:

— Kicsit kérek.

Félfogára való kisadagot kapott. Egész nap jártkelt, futkározott, igazított és végzett, délután még az ügyvédnél is bentjárt. Fűszerszámot vásárolt haza az olcsó boltokban s a Nagy Dani kocsiján hazaküldte. Üzenetet is küldött véle:

— Mondd meg Marisomnak, Danim, hogy elkelt és estére magam is hazatérek.

Egész nap vígasztalta a gondolat, hogy estére betér egy pörköltre, hozzá egy szódásborra a Bástya alá. Így is végzett. Gyerekkorában apjával járt itt először s már akkor megcsodálta a kocsma homlokán a vágtató huszárt és alatta a cifrabetűs felírást:

„Hó, megállj! Itt a jó bor, itt a jó sör, itt igyál,
a Magyar Huszárnál!"

Tizennyolc óta meszelt fátyol takargatta ezt a felírást. Ahányszor idejött, a kapu előtt mindig megvizsgálta a meszelés alatt. Örült annak, hogy valahogy sikerült elolvasnia. Ettől apró meleg lopakodott beléje, mint amikor édesapja nagy, erős marka fogta a kezét, a kollégiumból jövet, ahová elsőször írták be akkor és többet se.

Úgy mutatott fel az öreg a kapu fölé:

— Hagy lám, te gyiák, el tudod-e olvasni azt a felíratot amottla?!

Bizony el tudta, ha döcögősen is.

— Derék — mondta az öreg —, most pörköltebédet kapsz ezért. Ha jól tanulsz, valami lesz belőled, bankos, vagy adótárnok és akkor mindennap azt eheted...

Amint emlékezetébe kukkant ez a beszélgetés az öreggel, ráderült, hogy a pörkölt iránti kívánságait apjától örökölhette. Bizony, csak egy évet áldozott a tudományos kollégiumban annak, hogy a mindennapi pörköltet elérhesse. Azután paraszt maradt folytatólagosan az otthoni kisföldön. Így legalább könnyebben elérhető vágyakozásai maradtak. Ki tudja, hogy mit kíván a bankos, vagy az adótárnok, milyen drága ételeket! De meg könnyen ráúnhat az ember a világ legritkább ételére is, ha mindennap azt kell bedugdosnia.

Hanem mégiscsak nagy adagot kellett volna rendelnie. Megis érdemelte, mert mindent elvégzett, a legnehezebbet is, amit mára maga elé szabott. Ebben a felfordult világban hogy eltántorodik az ember a határozott cselekedetétől. Összehúzódva, összegömbölyödve, eltünedezve kell élnie, mint a csigának, attól válik ilyen bizonytalankodóvá. Pedig igaza van ennek a bőrkabátosnak. Csak a gyávának van rossz dolga. Azt érdemli a gyáva, aki egyszer egy évben tévedhet a pörkölt tövébe s akkor is kicsit parancsol magának, hogy egy rúgással zsupsz ki az ajtón, már itt se legyen, ahogyan meg a kocsmáros beszélte magáról.

Nagy elégedetlenséggel itta a kispörköltre a félliter bort gyöngyös szódával.

Sürgősen kifizette, felszedte magát, dühösen távozásba fogott.

Éppen, hogy kifelé tart, belép az ajtón a gácsi ember, akinek a Göncölt eladta a délben.

— Nougyan — mondta a gácsi ember — magad talán már étel után mégy el?

Jóska megállt egy percenésnyit:

— Én már bizony betettem magamba a mai fűtést.

A gácsi ember jóízzel nevetett:

— Ha ilyen hamar befűtötted, reggelig kihülsz és kiszáradsz. Remélem, leülöd velem a féllitert? Hogy ajtóba találtalak, dacára...

Nem is várta meg Jóska feleletét, beléjekarolt és visszavitte magával. Leültek és anélkül, hogy sokat beszélgettek volna, a vékony füleki borital halványsárga tükrében nézegették orrukfeletti orcájukat. Jóska ernyedett tagokkal engedelmeskedett a gácsi embernek. Annyi akarata volt mostanában, mint a nádnak. Vagy a bunkófejű kákának, amikor a szél teli pofával rájafúj. Különálló bajai támadtak az elmúlt napokban. Tetézett csajkával állt előtte a gond, mint a rosszfajta hadiétel a háború végetájt. Ha akarta, ha nem, két kanállal kellett ennie, pusztítania, mégsem fogyott szemernyit sem.

Odafordult a gácsi emberhez:

— Én, tudja, úgy érzem itt a gyomrom táján, mintha kő volna benne.

— No, de csak egyen — kínálta a gácsi ember a maga ételéből.

— Mintha kő volna bennem, nehéz büdös faggyúval megkent ízetlen kő. Nincs étvágyam.

— Mégiscsak vegyen ebből a perkeltből. Jó perkelt ez!

— Köszönöm, éppen hogy nem kérek.

A gácsi ember megcsavargatta a fejét:

— Mi baj van magával, kólika?

Rábámult Jóskára, mint aki nem hiszi, hogy olyan is legyen ezen a jóétvágyú világon: étvágytalanság.

Később csak magát is váltig hallgatta Jóska, hogy mennyit beszél ma:

— Van nekem otthon egy sajkám, tudja, a harctér-

ről hoztam magammal. Ott úgy megszoktam, hogy másból neaggyisten nem tudtam volna ennya...

— Én megeszek jóételt mejszeni porcellánból is — nevetett a gácsi ember.

— Ebből a csúf csajkából úgy megettem én akármit, mint az ordasfarkas. Az asszonynak mondtam is, hogy szerencséd neked ez a csajka. Így azt tehetsz vellem, a gyomrommal, amit jónak látsz... Nem valójába mondtam, mert az asszony tud főzni. Jobban is tud, mint ahogy nálunknál. De addig, amíg mindegy volt nekem, addig mindegy volt. Csak elém kellett tenni, már bevagdostam...

A gácsi ember teli szájjal tömte magát, úgy kérdezte:

— Sok baj volt magánál is, mi? Gyomorbaj is ráadásnak?

— Olyasfélének tartom magam is.

— De nézze, kinél nincs mostan baj, a frazba bele?! Higyje, ne higyje, én is csak attól remélek, hogy nagysokára, mostanra sikerült kiszereznem licencet italra. Talán attól megindulok... Van kis boltom még régentől, de ki zabál mostanában, mondja, kinek van pénze zabalni lisztre, cukorra, zsírra mínálunk a lazok alatt, mithisz?! Senkinek! Italra, pájinkára inkább odaagyák az a pár fillért. Most megszereztem licencet, beteszek boltba asztalt, lócát, asztalra állítok poharakat, sót, paprikát, bodakot. Martogassatok, szapáljátok....

Jóskában rügyezni kezdett az itallal locsolt jókedv. A melle egyik csücskében még szorongva türelmetlenkedett előbbi elhatározása. Hogy idejében kimegy az állomásra, felül a garami vonatra, hazatávozik. A mosolygás és az ital összeszövetkezve feszültek neki az elhatározásának. Nyomták, szorongatták, szinte már kiszorították belőle, ki a teljes külső világra.

Már nem volt kedve menni. Annyit tudott ellene beszélni, a hazamenés ellen, hogy maga is elcsodálkozott rajta.

Sebesen mondogatta a gácsi embernek:

— Az én bajom meg az, hogy megvásároltam a szomszédom külsőségeit. Az elment Amerikába, én átvettem tőle. A bank kölcsönt adott, jött ami most van, a krizis, ma már az enyém se az enyém. Felleségem szívbajos. Volt egy kiscselédem, kisoskolás, a tavaszon elfogta a sarlag és kivittük. Anyám, egyedüli szülém a télen eltörte a jégen a lábát. Minden hajnalon misére ment szegény. Egy hete árvereztek is nálam. Hónap megint akarnának, azért kellett vásárba jönnöm. Most még csak az hiányzik, amit a doktorom mondott a gyomromra. A dürgemüze, meg a többi jó most üt ki rajtam a háború óta... Valami licencet nekem is szerezhetne, higyje el. Akitől beszünne körültem ez a mindenféle. De kapok én búsnyavalyát, nem licencet...

— Meg osztán maga nem is szlovák, sem nem cseh, valljuk meg — mondta csendesen a gácsi ember.

— Ha meg se valljuk, akkor se vagyok. Ammá bizonyos.

— Ahogy én az vagyok, úgy maga nem az. Igaz, mi?

— Hogy a benedeki kőszentnek ne volna igaz!

— No, lássa, azért ne haragugyon. Lássa, én szeretem a borjúhúst. A marhahús se nagyon rossz, ha reggeltől főzik. Megeszek a nyulat, őzet is megeszek, ha van, sertéslapockákat, csülköcskéket is, belerakva kocsonyákba, ha az is van, ecettel. Télen néha vaddisznó is van Gyömbér felől. Azt is megeszek... De egyet nem kérek, nem is kóstoltam. Magyarhúst. Nem is kívánok. Húsukat nem nagyon szeretek...

Viharosat nevetett hozzá.

Jóska nagyot vidult azon, hogy mekkorát nevet a gácsi ember. Rábizonyította:

— Azt ne is, apám. Az nagyon kemény...

— Beletörne a fogacskám, mi? Megakadna gigámon. Hejj? Azt mondjad?!

— Azt, azt, keresztapám! Olyan az, mint a lóhús... Kóstolta már?

A gácsi ember ettől elfintorodott. Letette a kést, nagy, kékzsebkendőbe köhögött.

— Egyszer kóstoltam, de azt ne is beszélgessünk.

Jóska szemmel szaladta körbe a vendéglőt. Már néhány ember újonnan is begyülekezett és csendesen eszegetett és iszogatott a csíkos, piros abroszok felett. Jóska jobb keze és a pohara egyszeribe úgy kezdett viselkedni, mint az új házasok. Egymásba kapaszkodtak, a száját pedig hálószobájuknak nézték. Mindegyre csak odafelé igyekeztek.

— Ahogy a lóhús elemlegetődött, ettől elfacsarta valami a szívét. A Göncöl! Ma délben ennek a behemót vörös, jóbelű gácsinak adta el. Azért kellett behajtania, mert holnap reggelre árverelés van kitűzve odahaza. A bank tűzette ki, ha nem fizet. Most már fizet, itt van a sóhajtásos pénz a kisgúnyája belső lapítójában.

A szájába löttyintett egy egész pohár bort és egy kortyra lenyelte.

— Hol van a Göncöl? Itt van-e a szín alatt?

A gácsi ember másfelé néző szemmel bámult:

— Miféle Göncöl?

— Hát amit ma vett főlem... A csődör.

A gácsi ember elhúzta a húsos száját:

— Az? Hisz akarok mondani megveszem magától, viszek magam után féken, nohogy kötélféken magam után, ráalkuszik német ember... Sokat alkud, mindig csak alkud... Hogy mennyit hepciáskodik ott velem!...

— Jóestét — állt meg egy sovány, magas ember az asztaluk mellett. — Mit csinál, Kavecsány úr?

A gácsi ember felkiáltott:

— No, lássa, ennek továbbadtam a maga csődört!

A magas, sovány meghajolt:

— Müller vagyok — és lezörrentette a csontjait az asztaluk mellé.

Jóskába befagyott a hang. Az imént még haragudott a gácsi emberre, azt tudván róla, hogy birtokában, nagy tenyérében van a Göncöl. Az a lánybokájú, nedves, nagy orrú, remek fehérfogú, vékony oldalú, hosszúfejű, varkocsos selyemfarkú, csiklandós véknyú maganevelése. Hét fehéres folt a hátán, oldalán és ezért: Göncöl.

Hát nem a gácsi ember tartja már a tulajdonában, hanem az a német. A sűrű pohár közben megkutatta a jövevény arcát. Az nem sokat mondott. Amit kiszólt, abban sem volt semmi súllyal bíró. Hogy elég jó forgalom volt a vásárban, hogy ezt a bitang szelet kéne eladni már valakinek, mert az tönkretette az embert ma is.

Jóskának kötekedhetnékje támadt, de megemberelte magát. A torkában dagadozott a csutkája, nagyot nyelt és borral csillapult.

A gácsi ember hasonlóan elég szaporán poharazott:

— Hát osztán azt hiszi, Müller úr, hogy nincs világon olyan, aki pénzt is adna szélért?... Egyszer itt, ugyanebben a hosztinyeczben mesélte nekem vásár után lengyel ember, hogy lent járt Alföldön, ott nagyon megtetszett neki szélmalom, hogy az milyen olcsó és mégis megőröl. Hazament Lengyelbe, úgy mesélte, otthon épített gyönyörű nagy lapáttal szélmalmot. Megőrölök életet, kihirdette, feleárért őrölök... De csak szél nem jött. Arrafelé szél nagyon keveset jön... Jó, ha negyedévben egyszer... Hát itt panaszkodott nekem, hogy lapát meg se mozdult. Faluban kicsúfolták, el is költözött onnan.

Most itt van neki gőzmalom valahol... Itt mesélte, ugyancsak ennél az asztalnál, hogy ezer zlotit is adott volna ilyen szélért, mint idevalósi. Ha úgy el lehetett volna szállítani a szélmalomjához.

A német ember a nagy adag pörkölt gőzéből úgy mosolygott ezen, mintha vackort enne.

— No, már szelet csak a mesében lehet eladni.

Az ajtón keresztül, a garádicsra tapogó lábbal most olyan rongyos öreg ember botorkált hozzájuk, mint a végrehajtó udvariassága. Halinaködmöne seszínű posztófoltokkal volt megcifrázva. Szív, madár, félholdalakú foltok is akadtak közöttük, mint hajdanában a selmeci bányászok grubenjén. Azt várta az ember, hogy a lába elsírja magát, mint a pólyásgyerek, úgy volt bebugyolálva. Hóna alatt hegedűt tartott s a körmeit fújogálta.

Egyenest melléjük jött. A gácsi ember ismerhette, mert rábuktatta feje mozdulatát:

— No, Jozsinó, hol járod?... Majd aztán kijöhetsz hozzám, meg van már licenc; ott húzhatod néha.

Olyan jó kerek magyar szavakat gurítgatott a rongyos ember, hogy Jóska egyszerre maga mellé telepítette:

— Ülj le ide, te zenész, azután osztán azt mondd, hogy honnan származkodsz? Hol tettél szert erre a cafatos hegyi gúnyára?

A zenészember elnyelt egy pohár bort, s közben még beszélni is úgy beszélt, mint aki szomjas:

— Mulyadró... Onnan származok és, Mulyadró... Ezt a gúnyát Tiszócon vettem, Tiszócon...

— Csokolom a vörös orrod — mondta agácsi ember —, de most ereggy innét.

— Ne kűggye el, Kavecsány úr, — mondta a német ember —, előbb egyék a szegény.

Odatolta a félbehagyott nagypörköltet a muzsikus

elé. Nekiment szegény és kinyalta a tányért is, mint a kutya.

A német először szólt Jóskának:

— Jozsinót azelőtt, mikor még nem volt Jozsinó, Tallyiga Jóskának hívták.

A gácsi ember is megengedett a zenész iránt:

— Annak. Apja kántor határ mellett Ipolynál. Jozsinó tanító volt, de nem tett mást, csak hegedülést. Iskolai referát akkor elküldte. Akkortól hegedül errefele...

— Kitettek — mondta a zenész, szétkefélve a zsírt a szájakörnyéki borostákon —, én csak két tudományt ismerek el: a csillagászattant, meg a zenét. Kinek húzzak, urak?

— Nekem világért se — tiltotta Kavecsány —, még azt mondanák, licencre fel iszok...

A pince bolthajtása elgörbült Jóska előtt a tágas ég mennyezete felé. Köd szállott a teménytelen üresség felé, amelyen rátűzve szépen világított a hold és a csillagok.

Megdörzsölte a szemét:

— Mi a szent? Az ott az ég-e? Rajta a Göncöl-e? Amott la!

A gácsi ember hunyorgatott:

— Csak most lássa? Égnek van az kifestve.

— Hát mit húzzak, drusza úr? — tette a hegedűt a nyaka alá a halinás.

Még felelet előtt húzni kezdte Jóska fülébe olyanképpen, ahogy csupa veszedelem volt ebben a percben. Nem mást, azt:

„Hét csillagból van a Göncöl szekere..."

Először is megadta a nóta módját, de aztán a Jóska arcán akkora puha beleegyezést látott, hogy elhúzta még vagy kétszer.

— No, ezt leöblíthetünk — mondta a gácsi ember a kocsmárosnak és teleállíttatta az asztalt borosüvegekkel.

Müller is pohár után markolt és annyi kedv telt ki belőle, amennyit eddig hinni se lehetett felőle:

— Hát akkor olajozzunk... Úgy látszik, mégis ünneplünk máma valamit, Kavecsány úr?!

— Úr az öregapád. Szervusz. Maga is szervusz, Jóska.

Kimerítően ittak és szervuszt markoltak a kezükkel. A gácsi ember a kocsmárossal is megtárgyalt valamit. Jóskát válloncsapta:

— Úgy danolsz, mint kaszarnyaban. Szépen danolsz... Aztat danolászd, aki a Göncölről szól...

Jóska hangja úgy beleadta az erejét a nótába, ahogy csak egészen fiatal legénykorában. Maga is csodálkozott: Ne, mekkora fújtatóm lett egyszerre! A halinás a bozontos fejét egészen közel dugta hozzá s egyszer, két nótaközbeni pohár után elismerően mondta:

— Ez már egen, ez már dallás... Egy évben egyszer, ha akad az ember ilyen hangra. Nem voltál te valamikor kántor, te drusza?

— Vót a kelecsényi bakter, nem én.

— Hát majd elmehetsz annak. Ahogy én elmentem zenésznek. Te felfelé, amit én lefele...

Aztán csak húzta egymás tövébe a legkimondhatóbb, legfelemelhetőbb végzetű nótákat.

Benne jártak a közepében, amikor Jóska elintette a jócskán fénylő képű zenészt és egész üveget töltött bele. Nem vette le a tekintetét addig róla, amíg az is le nem vette a palackot a szájáról. De akkorra már az üres volt.

Müllert látta most Jóska maga előtt szálegyedül. Olyan öklöt érzett, hogy majd letörte az asztal szélét, ahogy rátette a nehéz válla mellett kétfelől:

— Na, német, hol a Göncöl?

— A nótában — nevetett Müller —, meg amott, nézd!

Felmutatott a mennyezetre a festett csillagokra. Jóska felfelé tartott mutatóujjval nyúlt át az asztalon, a hegyével felemelte a német nehéz fejét és közelről súgta neki súlyosan:

— Nem a' te, ha' a csődör!

— Mifajta csődör?

A gácsi ember közbekapta a szavát:

— El' is felejtettem mondani, hogy ettől a Jóskától vettem a lovat, akit aztán neked továbbadtam . . .

Most már ertette Müller is:

— Ja, azt a lovat. No, az bizony alig félóráig volt a kezemen. Pedig arra vettem, hogy hazaviszem. Továbbadtam egy morvának . . .

— Egyszóval, nálad sincs már?

— Úgy az. Nincs.

Jóskában egész garmadával rohantak egymásnak az érzések. Eddig hallgatott a Göncöllel, pedig egész este másra sem fordult a gondolata, csak a hevesvérű, maganövelte, hétfoltos szépjárásúra. Annyira rosszulesett a gácsi embertől, amikor megtudta tőle, hogy már továbbadta, de annyira. Éppen nyilvánítani akarta gorombasággal, rájatámadással a rosszallását, amikor idejött ez a Müller és kitudódott róla, hogy ő a másodkezes vevő. Most még ennél is rosszabb: Kótyavetyélő.

Arra a pillanatra várt, amikor hozzáforduljon: És a Göncöl? Hol van, itt van-e a szín alatt? Akkor aztán kiszaladt volna hozzá, megcirógatta volna a hosszú

üstökét az elfésült homlokán és ráalkudott volna. Visszavettem, így állított volna be haza, a ház igaz örömére. Mennyire siratta asszony, gyerek, amikor reggel elkötötte és megindult vele. Mikor a gácsi lepengette az árát, könnyes szemmel fogadta. Soha csikó így nem volt még a szíve szerint... Hát visszavette volna, ha nyakán is a holnapi délelőttön az árverés. S most a németnél sincs, az is elengedte a kezéről, a gazember.

Bort parancsolt fölösen, a halinás elcsapott tanító meg húzta. Megint a Göncölről szólót, mert észrevette a kivert, hogy ez fájdítja Jóskát.

Elkapta a hegedűjét és úgy csapta a falhoz, hogy szilánkokra reppent. Jozsinó sírva rakosgatta a darabjait az asztalra. Nem szólt árva mukkot se, csak rítt és pohár után kapkodott. Háromszor is teletöltötte és leküldte. Jóska nem nézhette ezt a síránkozást. Kikapta ami maradék pénze volt és rongyos halina zsebébe gyúrta.

Aztán hatalmasan kiáltozott:

— Ki ami pénz még van! Ki vele!

A gácsi ember már orral szuszogott az asztal felett és úgy motyogott, mint aki álmában védekezik:

— Nekem összesen ennyi van... Én szívesen kiadom... Parancs, parancs...

Müller is előadott egypár bankót. A gácsi ember ráuszította a halinást:

— Motozd meg, Jozsinó, van még nála!

A németet erre olyan nevetés vette elő, hogy majd belefúlt. Kiszedte zsebei minden tartalmát és az asztal közepére rakta. Még egy koronát is előkapart valahonnan, megcsókolta és visszatette a mellényzsebébe.

Akkor aztán énekeltek. A gácsi embert is meghallgatták. Rekedten, érzelmesen elordította néhányszor:

„Ancsurka, dusicska, kgye szi bola..."

Talán senki nem volt már a boltívek alatt, amikor Jóska létrát hozatott, felmászott rá és Jozsinó segítségével késsel kaparta le a mennyezetről a Göncölszekerének festett csillagokat.

A létráról lejövet hosszasan ölelkezett a némettel és a gácsi emberrel.

Papírt, ceruzát kértek és számadást csináltak.

— Én legelőször neked nyolcszázért adtam el a lovacskát.

— Nyolcszázötvenért én a németnek tovább...

— Én a morvának kilencszázért.

De már öszesen alig volt ezer koronájuk. Szép zöld százasokból legyezőt csinált a gácsi ember, meglegyezte vele Jozsinót és a kezébenyomta.

A bőrkabátos, aki este a pultnál a korcsmárossal beszélgetett, azt a felvilágosítást adta, hogy a lovat a morva bizonyosan vonatra rakta és már el is vitte.

Jóska végezetül nekiment Müllernek és szinte megverte. A gácsi ember sokáig csillapítgatta:

— Ő se tehet semmiről, ne nehezkedj rá!

A garádicson fel, az árkádok alatt ki, Jóskában úgy felgyűlt a harag, meg a fájdalom, hogy ki kellett ordítania:

— Hé, Göncöl! Hol kószálsz? Elő veled!

Nyomában a dülöngő gácsi emberrel, az olyan nedves némettel, mint az eresz, nekiszaladt a hajnalodó utcának. Hegynek fel szaladtak. Hármat tülkölt a bundás őr a régi toronyban, hajnali három órát jelentett. A gácsi kövér teste elhüppedt egy lépcsőn, ráhajtotta fejét a láncos kőre s már horkolt is. A német kicsit tovább bírta. De távolabb ő is nekidűlt egy kerítésnek, lecsuszszant a tövéhez és végigdűlt a földön.

Jóska ordított egyet-egyet s úgy hágott, akkorákat, hogy szinte a felhőkig ért a lépése. Ott, a szaladó foszlányfelhők között jól látszott még a Göncölszekér csillagcsoportja. Feléje rohant Jóska. Üres zsebeit fordítgatta s az elveszett Göncölt nagy hangon szólítgatta. A nap így érte hátba, az árverés napja.

FAUN A MAGURÁN

A nagy sárga túrakocsi egyenletes dohogással kapaszkodott fel a nehéz erdei úton. Hatalmas szíve, óriási motorja nem dolgozott sem hevesebben, sem erősebben, mint máskor. Cséplőgéphez hasonlóan búgott, de törek és szalma helyett csak kékes benzinfüstöt szórt ki magából. Az előrejutás eredményét pergette a felvert erdő zsákjába.

A motort ragyogó, fényes alumíniumpáncél fedte. A bámész fenyves és a hamvas reggeli nap ebben nézegette magát.

Az út vízmosásba veszett. Félszeg, nagy kődarabok járhatatlanná dombolták a kiveszett csermely ágyát. Némely szakadékosabb, veszedelmesebb útrész lehántott ifjú fatörzsekkel és kövér, öreg fakéreggel volt kipadolva. Az autó nagyszerű kerekei higgadtan küzdöttek a goromba akadályokkal. Tolakodó búgásába hördülő szuszogás vegyült, de a nagy sárga test harciasan és ellenállhatatlanul nyomakodott felfelé a hegyek világába. Nagyokat zökkent a köveken, megfarolt, oldalvást dűlt, ügyeskedett, mint a kövér birkózó, aki győzelme kedvéért nagy testéhez alig illően fürgélkedik.

A tűhegyű környezet visszhangozva csodálta a könnyed küzdelmet, amelyben földreszállt légi hős mutatta meg az erejét.

— Az út nem a legjobb — mentegette magát a fiatal

tiszttartó. Balkezét a kocsi kemény párkányzatára szorította, hogy ilyen módon megvédhesse bordája csontjait a rázkódó ütésektől. A széles ülésen kényelmesen is ülhetett volna, hármuknak is elég helyet nyujtott a piros bőrpárnás kocsi öble, de a fiatalember tiszteletteljesen lapult, tapadt a kocsi oldalához s úgy vigyázott, nehogy a középen ülő grófnéhoz érjen. Így is egymáshoz súrolt néha a válluk. A pocsék úton néhányszor majd egymásra dűltek. A grófné ügyesen tartotta magát, nem igen támaszkodott a férjére sem. Egyszer nagyot ugrott a kocsi, akkor tréfásat sikoltott, a kezét a tiszttartó vállához kapta s úgy tartotta el magát tőle. A gróf makrancos lovon ülő ember energikus figyelmével markolta a kereket.

— Mi ez a Hiszpánónak? — Felelte elnézően a fiatalember felé. — Megeszi ezt az utat, ha útnak nevezhetem.

A fiatalember szolgálatkészen bólongott. Ő tanácsolta a fiatal házaspárnak, hogy menjenek fel a hegyekbe, mert a gróf valami különössel akart kedveskedni a feleségének. Egy hete érkeztek meg az uradalomra. A gróf most volt itt először azóta, hogy az új állam megalakulása után felosztották az erdőségeket s a többezer holdas rengetegnek csak a töredékét hagyták meg neki. Alig egy hónapja nősült a gróf. Fiatal feleségével beszaladta már a félvilágot, akkor juthatott eszébe, új életszakasza lázában megbocsát a hajdani vadászrengetegnek is. Pedig hűtlen széttöredezése óta megutálta és örök életére elkerülni kívánta. A tengerparton mesélt az asszonynak a suhogó fenyvesekről, a méregsötétzöld rengetegekről, a fagyott hegyek borzongásairól, a medvevadászatokról, az elhagyott, ócska bútorzatú, hideg kastélyról. Csak az ellentét, a játszó szembeállítás kedvéért beszélt a forró homokban a málna- és

eperszagú bozótról, a páfrányos sziklák öleiről, de az asszony rajongva követelte az odautazás ajándékát s a gróf is megbarátkozott a gondolattal.

Lent a kastélyban most, nyár közepén is fűteni kellett. Néhány nap múlva elkedvetlenedve üldögéltek a kopott, penészesszagú szarvasbőr bútorok között, a cserépkályha előtt. Akkor jött a félénk tiszttartó, hogy menjenek föl a hegybe. Megtanácskozta a gróffal s annak is kedve támadt a kirándulásra.

— Valami olyat lát a Magurán, ami tetszeni fog magának — biztatta a feleségét. — Nem mondom meg, hogy mit, de előrebocsátom, hogy ha csak a fele válik be annak, amit ez az unalmas tiszttartó igér, kellemes meglepetésben lesz része... Hanem kérnem kell, hogy ne csigázza fel túlságosan a fantáziáját. Ezekben az alkalmazottakban nem bízhatunk eléggé, ezt a fiatallembert például nem is ismerem, most látom először. Az apja az apámnak hű embere volt, azt tudom, de ez már valahol itt szerzett erdészeti szakképzettséget, levél útján neveztem ki. A jelentései, ahogy emlékszem, értelmesek voltak, de mondom, nem vagyok kimerítően tájékozódva felőle.

Az autó, a díjnyertes túrakocsi, most könnyebb útra ért. Enyhe fordulóban tisztás síkra érkezett. A tiszttartó könnyebben lélekzett, talán baj nélkül sikerül ez a kirándulás. Szeme elfordított golyóival még a grófnét is meglesni próbálta. Szőkén, nyugodtan ült az asszony, szép arcéllel nézett maga elé. A fátyol letakarta a nézését, a tiszttartó bátrabban csodálta, de csak belső bátorsága nőtt meg, kívül bocsánatkérően, szolgálatkészen, igénytelenül ült s igazában a gróf kedvét leste. Az egész úton is azt figyelte, a parancsoló színezetű, akkor is érdes felületű hangot, amikor közömbös, sőt barátságos tartalommal szólt valamit. A csodálatos asszony, aki az

opera szinpadáról került ide (a képét a képeslapokból ismerte s amikor az idejövetelükről szóló értesítést megkapta, ki is vágta), ez a tünemény szótlanul, mégis bizalmasan ült most mellette. A fiatalember orra sejtelmesen finom parfőmillatott szagolt s az erdőhöz szokott szaglása csemegének élvezte ezt. Szorongó boldogsággal járta most át a különleges helyzet íze. Leugrott az autóból, szolgálatkészen tárta ki az ajtaját.

— Méltóztassanak. Megérkeztünk.

— Azt hittem, hogy egy tengelytörést el nem kerülhetünk, — ezt jegyezte meg a grófné —, de meg kell adni, hogy már eddig is érdekes volt.

A gróf nyugodt arccal recsegte:

— Pomáz úr kész expedicióra hozott bennünket.

A tiszttartó elvörösödött:

— Úgy gondoltam, hogy érdeklődést fog kelteni...

A gróf kegyesen nyugtatta meg:

— Hogyne, hogyne. Én magam is nagyon szívesen jöttem ide. Már tíz éve nem jártam errefelé, akkor se kocsin. Két napig vadásztunk a herceggel... De ez az autóút mindennel felért!

Rendkívüli módon akarta kifejezni a jóhangulatát, ezért ezt tette még hozzá:

— Holtomig büszke leszek rá, úttörő vagyok, felfedeztem az autós hegymászást.

A grófnő lelépett a lépcsőről és tárgyaló, egyszerű hangon ismerte el:

— Büszke is lehet rá, kedvesem.

A fiatalember kapkodva nyúlkált feléje. Le akarta segíteni a porköpenyeges, karcsú asszonyt, de ügyetlen, félmozdulatú udvariaskodás volt ez, a grófné nem is vett tudomást róla. A fiatalembert ettől ismét meleg öntötte el, megint bakott lőtt, veszteség érzése gyötörte, hiába próbált dacosan ellenállni önmagának, nem találta

a helyes szerepét s megátkozta magát a kirándulás ötletéért. A grófnak nem lesz sem jobb, sem kedvesebb embere: avval, ha ez a vad dolog netalán a legkitünőbb hangulatban ér is véget, amire valamiképen semmi remény nincs. Mint ahogy nem lett volna sem rosszabb, sem lenézettebb azért, ha nem jut eszébe ezt a kirándulást tanácsolni s most otthon ülnének a kastély jégvermeiben, esett volna le a buta feje, amikor nem gondolkozott előre. Igaz, úgysincs sokból ez az egész híres állás, szegény apja után kapott maradék kenyér, szűkös karéj betévő ezen a szétesett, elharapdált, tizedére apadt uradalmon. Sokan mondták már, hogy ezt az uraságot igazra, helyesre találta telibe az erdőbirtokreform, de ahogy itt látja maga előtt az aranyhátú zsebfésűvel símogatott ügyes angolbajuszával, kockás harisnyájában, csipkézett nyelvű, duplatalpú sárga félcipőjében s a feleségével, a szép asszonnyal egyenlő karcsúságában, igazat kénytelen adni azoknak a beszédeknek. Pedig védte, amig nem ismerte, a grófot. Tulajdonképen mióta megismerte, sem lehet panasza rá, udvarias vele, nyájas is néha, kétszer hívta már ebédre s minden este velük vacsorázott, utána mazsongoztak, amit a fiatalember most hallott először s amire a grófné megtanította. A gróf ezeken az estéken nagyszerű italokat kevert nikkeles arravaló edénykékben.

Ahogy most megállt a felesége mellett, az autóját dícsérte, a pompás, vonzó, undok gépállatot, a fiatalember mégsem állhatta őt. Olyan, állapította meg, mint az autója, nyájas, erős, kellemes, mégsem illik ebbe a környezetbe, mégsem lehet igazán kedvelni.

— No lássuk, Pomáz úr, amiből élünk, — kedélyeskedett a gróf. — Vezessen minket, ó Lucifer.

A grófné jókedvűen tiltakozott:

— Inkább Szent Péternek nevezze a tiszttartó urat,

aki a nagy kulccsal a mennyországot nyitogatja előttünk,

Szétmutatott a környéken, a törpefenyők nyájas sokaságán, az édes nedvekkel teli, ropogó-kemény füveken, a tetőn álló gerendás juhaklon, a sötétzöld környezetből kedvesen kivilágító fehér juhnyájon. A keretbe kívánkozó egész magaslati domborművön.

— Szép, szép, — így ismerte el a gróf is. — Örvendek, hogy annyira tetszik magának.

A tiszttartó előrekalauzolta őket:

— Méltóztassanak erre egyenesen. Amott a fakunyhónál, a juhoknál letelepedhetünk. Ott lakik Koreny Jankó.

A fenyőgerendákból rótt, kőalapú házat gyönyörű kis rét vette körül. Ezen legelt az idillikus juhcsapat. Őrizö pásztoruk nem volt sehol. Úgy tetszett, hogy az ég gondozza őket, harmatjával mosdatja, a föld zsengéivel éteti. Napja szívó melegével fehéríti gyapjuk göndörségeit, lágy kéksége színébe fürdeti a jövevények felé fordult kíváncsi szemüket.

— A juhok, — mondta a gróf. — Hány darab?

A tiszttartó bólintott magában:

— A juhaid. Most látod őket először. Számukat se tudod.

A hangja szolgálatkészen így felelt:

— Nyolcvankettő. Alig egy hete voltam itt számba venni őket.

Fellépett a ház kőgallérjára, bedugta a fejét a füstös ajtón. A hegyek nyelvén kiáltott be valamit. Rekedt hang felelt. A fiatalember mosolygott a feleleten, a grófékhoz sietett:

— Az ostyepkával bíbelődik. Hosszú ágas fával rendezgeti, akasztgatja, forgatja. Érdekes volna megnézni,

de nem merem tanácsolni. A házban könnyfacsaró füst van. Én sem bírom ki egy percnél tovább.

— Ki van ott bent? — Kérdezte a grófné.

— A juhász, Koreny. Az ember azt hinné, hogy ostyepka van a nyakán fej helyett, a füst úgy kimarta a bőrét. Különben is érdekes figura.

A gróf megerősítette:

— A tiszttartó úr azt állítja, hogy ennek az egyszerű embernek, a Korenynek, ahogy hívják, valami feltűnő érdekességei vannak. Öreg ember?

— Mindössze harminc, de a külseje a kétszeresének mutatja.

Az ajtóban, a szürkésen szivárgó füstben most megjelent Koreny. Alacsony, hosszú karú, ráncos arcú, tömpe orrú, darócba öltözött emberi alak. A kezében bádogedényt tartott. Széles bőröv karolta a derekát, az övön elfeketedett sárgaréz gombok s elől szivaralakú, fényes sárga csatt díszelgett. Juhokhoz, füsthöz, hegyhez, fához és fűhöz szokott apró szeme kicsit megnyílt, rákerekedett a grófra és összeszaladva hunyorgott a grófnéra. A tiszttartóra ismerősen nyílt a sárgafogú szája, mosolygott, letette a bádogkannát, két tenyerét súrolva verte össze, tisztálkodott.

— Pohváleni Jezusz Krisztusz, — így mondta.

— Naveki Amen, — felelte a fiatalember. — Ti Koreny, tu je pán gróf a jeho zsena.

— Áá, — szaladt ki az ember száján, összecsapkodta a tenyerét, átfogott kezével a könyökét tapogatta, befonta a karját és sebesen, szögletesen hajlongott, mintha egy erőszakos kéz a fejét a föld alá nyomkodná s ő ellenállóan kapkodná vissza. — Áá, — ismételgette zavarodottan. Topogott, egy helyben járkált, mondott valamit a tiszttartónak, döcögve szaladt el a házba. Fekete kenyeret hozott ki durva kendőben és mázos csuporban

tejneműt. Hajlongva nyujtogatta a vendégek felé. A szája közben sebesen járt, menekedve beszélt, mintha valami büntetendőt, vagy nem illendőt cselekedett volna s most védekező beszéddel akarná kideríteni az ártatlanságát.

A grófné érdeklődve nézte. Odébb ment, leült a pázsitra, csak a gróf álldogált, emiatt a fiatalember is állva maradt.

— Mit beszél? — Kérdezte a grófné.

— Zsendicét és kenyeret hozott. Zavarban van. Azt mondja, hogy még sohasem látta a gróf urat s most nem tudja, hogy mit csináljon. Szeretne a kedvében járni. Az apja ismerte az uraságot, a nagyapja is, ezek talán évszázadok óta élnek itt. A vadászatoknál hajtók voltak, azt meséli, hogy az apja gyakran emlegette azt a nagy ebédet, amelyet itt főztek a tisztáson a vadászoknak.

A gróf is közelebb lépett és kedélyesen bólongatott:

— Hát szó, ami szó, nekem sem volt eddig alkalmam találkozni Korenynyal. Mit csináljunk a zsendicével? Éhesek, szomjasak vagyunk, ha merhetjük, megisszuk.

— Megisszuk, természetesen, — élénkült fel a grófné. — Tisztának látszik. Legfeljebb az edény... Mit gondol, tiszttartó úr?

— Én mindig sokat iszom belőle. Híres, jó zsendicét és sajtot csinálunk mi itt kérem. A tisztaságra ügyelünk, a füst különben is konzervál és dezinficiál.

A gróf az autóból összecsukható poharakat hozott, azokból ittak. A barna kenyér tapadó jóízzel társult a zsendicéhez a szájukban. A juhász másodszor is hozott belőle. Boldogan figyelte a falatozásukat. Egy idővel kapta magát és leült jó néhány méterre velük szembe a fűre.

— No, Jankó — a fiatalember ezt mondta neki —, muzsikálj nekünk valamit.

A juhász benyúlt zsíros inge mögé, furulyát kapart elő onnan. Egyhangú, beszédes dallamokat fújt ki rajta. Vastag ujjait csendeskésen váltogatta a furulya nyílásain. Amikor sebesebben szólt a nótája, ügyes fürgeséggel mozgatta nagykörmű, nehéz kezét. A daloló fadarabnak együgyű, bizakodó hangja volt. Tétován szálldogált az erős levegőben, egyszerűen, mesélősen, kicsit álmosan ez a hang, testetlen szó, légnemű pityergés. Borongós, szomorkás alapszínét alig változtatta. Mintha éneklő ember torkán tűhegy kapart volna végig, az előtörő hang a sávos kis seb felületét fájdalommal érintette.

— Érdekes — mondta a grófné. — Egészen érdekes.

A juhász abbahagyta a furulyázást, a házból tiszta külsejű zsákot hozott ki. Zsinórra futó nyílásán benyúlt a zsákba, hegedűszerű fadarabot szedett ki belőle. A fadarab meg volt faragva, nyaka, hasa, talpa volt, húr feszült rajta. Lószőr vonót vett elő hozzá, álla alá szorította a szerszámot. Tompa, búgó hangot adott a primitív hegedű, de tisztán szálldosott ez a hang ezen a mély felszínen és gyötrődve ismételte az előbbi dallamokat.

Az ostyepkafejű Koreny elcsavart nyakkal hegedült. Amikor megállt vele, rávetette apró szemeit a szép grófnéra.

— Ezt a hegedűt Koreny Jankó saját maga készítette, a vonót is hozzá — magyarázta a tiszttartó. Azt figyelte meg, hogy a grófné arca egészen megváltozott. Eddig olyan természetes, egyforma, öntudatos büszkeség ült rajta, most előbb meglágyult, aztán megkeményedett. A gróf a fülébe súgott valamit. Ettől komolyodott el a szép asszony. Korholóan nézett az urára.

A gróf ajándékozóan mondta:

— No lám, milyen helyrefiú ez a Koreny Jankó.

— De tud ő még mást is. — A tiszttartó erősebben nézett a grófnéra, kinyújtott karcsú bokájára, amelyre, a világossárga selyemharisnyájára, kis zöld szöcske telepedett. A gróf elnyúlt a fűvön, megtámasztotta a fejét, angol pipát szívott, tányérsapkájával dongó után csapott, de ő is az asszonyt figyelte. A fiatalember hallotta egyszer, hogy ez a házasság nem ment könnyen. A gróf családja tiltakozott ellene, mert az operaénekesnő, bármilyen híres művésznő, egészen egyszerű családból származott. Az apja éneket és zenét tanított egy kis hegyvidéki városban. Később nem volt rendben a honossága, kitették a gimnáziumból, akkor tánciskolákban, mozikban, éjjeli kávéházakban hegedült. A lánya tőle kapta a művészet alapjait, erre az apa büszke volt s a siker miatt boldogság töltötte el.

A grófban apósa és házasságának az akadályai ellenszenvet támasztottak a zene iránt. Nem szerette, ha a felesége énekelt, vagy lelkesedett ezekért a dolgokért. Az ő tapasztalata szerint bonyodalmak, szenvedélykitörések melegágya volt a zene. Most is azt látta, hogy az asszony félig behúnyt szemmel hallgatta a primitív hangszert. A juhász muzsikálásában megejtő erő lappangott, a gróf is megérezte ezt, de élvezni nem tudta, mert a felesége miatt idegesség fogta el. Csak azért nem szakította félbe, mert nem akart kellemetlenkedni. Elhatározta, hogy türelemmel végighallgatja a juhászt.

A zsákból most meglepő hangszer került elő. Közönséges, fényes, széles acélfűrész, jó két méter hosszú, a két végén fából való fogóval, nagy fogakkal, közepén majd két tenyérnyire vastagodóan, két vége felé elvékonyodóan, olyan rugalmas, hajlékony testtel, hogy a zsákban is összegöngyölve lapulhatott, mint egy géphajtó

szíjtekercs. Ilyen fűrésszel vágják a csapatokban összeállt ruszinok az erdőket.

Koreny Jankó megfogta a fűrész egyik végét az egyik kezében, evvel ügyesen, szükségszerint hajtogatta az acélt, a másik kezében favonóval csodálatosan szépen hegedült rajta. Ez a zene már az egyszerű anyag elvarázsolt hangjainak lélekszerinti kivonata volt. A varázsvessző, a favonó, előcsalta a favágó fűrészből.

A juhász bocskoros lába egyet-kettőt lépett a grófné felé. Füstmarta, szélrágta, napsütötte csúf arcát belső meleg tüzelte. Medres ráncai mintha elsímultak volna, tágranyílt szemmel nézett, szája széle reszketett. Hízelkedően mosolygott. A tiszttartó megrémült, észrevette, hogy a gróf arca elkomorult. Szép kis história, meg szerette volna rúgni magát érte s bebizonyosodva látta az autóra ülésük óta tartó szorongó, megokolatlan félelmét. Ez a szegény, őrült hegyi ember, a muzsikájáról híres, megbárgyult Koreny Jankó egyedül a grófnénak hegedül az istenverte fűrészén! Az asszony szívesen veszi ezt, kacér ez a nő, vagy mi a nehézség, rejtett mosollyal felelt a juhász önfeledtségére, biztatta a szemével. De talán ezt sem tette, csak látszik rajta, hogy tetszik neki ez az őseredeti zene. Vérében lehet a muzsika, talán maga sem tudja, hogy milyen nem illően hat rá a páratlan favágófűrész. Ezt a szegény, bolond hegyiparasztot pedig amúgyis dilinóssá tette a híre, meg a kétségtelen tudománya. Nem is gondolkozik azon, hogy mit csinál, nem látja helyesen már hogy kivel áll szemben, csak topog feléje, nevetgél, kelleti magát, muzsikával udvarol, nyilvánvalóan nem is gondol arra, hogy udvaroljon, mégis félreérthetetlenül udvarol. Még hozzá hogyan! Közel áll a lehúnytszemű grófnéhoz, úgy húzza neki a fűrészen. Ez a művészet, az biztos. A nóta szép, a helyzetben is

sok szépség van, de ha a gróf most egy-két pofonnal fel nem ébreszti őket, akkor hinni kell a csodákban is.

A tiszttartóban a gondolatok egymás nyakába bukdácsoltak. Titokban az ujjait ropogtatta.

A gróf talpraugrott. Csepp undor játszott a szája szélén. Az asszonyt nézte ilyen szájjal. A grófné csodálkozva bámult rá:

— Nahát, ez csoda. Mit tud ez a szegény ember! Kedvesem, magának tennie kellene valamit az érdekében. Ez az ember született tehetség.

A gróf kiegyenesedett, magáratalált. Fanyarul mosolygott:

— Kérdezze meg Korenyt, Pomáz úr, hogy volna-e kedve zeneakadémiára járni?

Az asszony ebből megérezte a férje ingerültségét. Elvörösödött, felállt ő is:

— Ne így kérdezze. Semmi értelme. Ne kérdezzen tőle semmit. Szeretném, ha megértenők egymást. Ez az ember . . .

A gróf leplezetlen ingerültséggel legyintett:

— Igen, tudom. Gyerünk tehát az autóhoz.

— Én művész vagyok és az is maradok halálomig — mondta elszántan az asszony. — Van egy pont, ahol úgylátszik, nem értjük meg egymást.

A gróf hidegen bólintott:

— Úgy látszik, van. Hamar rájött erre.

Az autóhoz sietett, felült rá, elindította a motort. A grófné tétovázva állt egy darabig. Felvette a porköpenyét. Felült ő is az autóra.

A tiszttartó elmenőben odamondta a juhásznak:

— Te állat, mit csináltál?

Futva ment az autóhoz. Elbámulva látta, hogy Koreny Jankó is utánuk szalad, ráakaszkodik hátul a ko-

csira, valamit tart a kezében, sebes magyarázat kíséretében mutogatja.

— Mit akar? — Kérdezte a gróf a foga közül.

— Még van egy hangszere, azt mutogatja — a tisztartót düh és meleg dac kezdte fűteni. — Azt mondja, hogy ezt még megszólaltatná.

Összetett, játékos furulyahang szólalt meg a hátuk mögött. Önkénytelenül hátranéztek. A juhász négy-öt furulyából összekötött sípot fújt vigyorogva. Gyermeki jókedv sugárzott csúf ábrázatán. A hangszer kicsitől a legnagyobbig növekvő sípokból állott, mindeniken olyan kerek nyílások voltak, mint az egyszerű tilinkón. Sárgarézdrót fűzte egymás mellé a furulyákat. Ügyesen húzogatta, váltogatta a szájánál, az újjai futkározva szaladoztak a nyílásain. Ugrató, gúnyos kis dallamok röpködtek elő az eredeti hangszerből.

A grófnő hátrahajolt, közelről bámulta a zenészt.

A gróf felhorkant:

— No lám, a faun.

Hátracsapott ostorként pattant a hangja:

— Takarodj innen!

Elindította és nekiszalasztotta a kocsit a lefelé tartó útnak.

Csodálkozással vették, hogy a juhász az autóba kapaszkodva, nagyokat szökkenve szaladt velük. Jókorákat sippantott a hangszerén, az összetákolt furulyákon. Kurjantott is hozzá és éneklő madárhangon húzakodva nevetett.

A gróf megállította a kocsit. Hátrafordult:

— Mi lesz? Elmégy innen?!

Várt egy darabig. Akkor hirtelen elindította és hátraugratta az autót s a kapaszkodó juhászt letaposta.

Előreszökkent a hatalmas sárga gép. Nekiszaladt a fák közé vesző útnak.

A grófné tiltakozva, kiáltozva térdelt az ülésre. Még látta hátrafelé, hogy a földön heverő test megmozdul, feltápászkodik, véres arccal bambán bámul utánuk, vánszorogva megindul visszafelé.

— Nahát, nahát — ezt ismételgette elfojtott sírással az asszony.

A fiatalember ránézett a férfire. Kemény hangon ennyit mondott:

— Szegény Jankó.

A gép zökkenve állt meg. A gróf felpattant a helyéről, a sűrű erdőre mutatott, ráordított a fiatalemberre:

— Mars. Mars ki a kocsiból!

A sápadt fiatalember bárgyúan bámult a vigyázatlan gyorsasággal előrebukdácsoló sárga kocsi után. Gyalog, reszkető térdekkel indult lefelé a többórás úton. Az asszonyra gondolt, szánakozott rajta, magát okolta. Maga felől már tisztában volt, lassan megnyugodott, kirepült az állásából, így legalább valami biztatóbb kenyér után kell néznie. De mit csinál a szegény, szíves, szép, komoly asszony?

Ez boldogtalanul, csendes sírással húzódott az ülés szélére, a fiatalember helyére. A férjét nézte. A közöttük levő üres hely tágult, egyre tágult, az autót vezető férfi mértföldnyi messzeségbe került tőle. A rossz úton bukdácsoló autó összeverte a grófné oldalát. Nem törődött evvel. Meglátta, hogy eltévedt, letaposódott a házasságában. Hűtlensége büntetéséül kapta ezt az életét, amely eddig nyugalmat, boldogságot, szerelmet, gazdagságot ígért neki.

MEGVASALT ORDAS

I.

Begyöttek a hajdúk Kassára. Csaholó falkában vonultak befelé. Ellepték a szállásokat, telerakódtak a vendégfogadók félszereiben, a katonák tanyahelyeiben, a földes polgárok átalakított szénáspajtáiban és a szemesekben. Ezekből a gabonát, de még inkább műhelyeikből a mozdítható szerszámot, fölös lábbelit, csizmát, bocskort, posztódolmányt, ötvösmarhát titkos helyekre rejtették jövetelük hírére a mester-polgárok.

Az előzködő hírmondások azt mondták róluk, hogy az erdők ordasai szelíd testvéreik. A kóbor, éhes farkas, a veszett toportyánféreg tanulatlan és szótlan kisebb öccsük A Jahodna felől zúgó szélben felröppent vöröskakas pedig csak jámbor turbékoló galambmadár hozzájuk.

Nagy volt hát igen a csodálkozás, amikor nagy énekzajjal ugyan, de ropogó csizmában, szép új gúnyában, rendbeszedett csapatokban begyöttek a déli kapun. A kuruckirály a parancsnokpalota ablakából nézte őket főhívei társaságában és büszkén mosolygott rájuk. Végtére egyszer hát emberformának, helyre katonának láthatta őket, úgy, amiként sikerült felöltöztetnie és megreglamáznia kóbor falkáikat. Rivalgva rázták tömpe kardjaikat, fényesfejű tarjas buzogányaikat Thököly felé. Égkék, megypiros, meg szép sárga dolmányukat ugyan kifeszítették peckes mellükkel és a mögéje begyűrt apró ingóságaikkal.

A hajdúk tisztjei, zúduló csapatjuk élén, baljukban repdeső zászlóval, jobbjukban ezüstfejű, láncos buzogánnyal, vagy köszörült pallossal, sötétvérpiros csizmában, sárga sarkantyúval rúgtattak el a kegyesen intő hajdúkirály előtt. Két karjukat fohászosan rázták feléje és rekedten bődültek:

— Vivát! Vivát! Thököly!

A hajdúk még a karéneket is félbeszakították és rábőgték a kapitányok után:

— Vivát! Vivát! A gyűlésbe! A gyűlésbe!

A palota ablakában nagyokat bólintott rájuk a sasnézésű göndörfej. Feléjük lóbálta aranygombú, ezüsttollú buzogányát. Megígérte volt, hogy a hajdúság tisztjeit beviszi az ország tanácsába, amelynek összeültére együvé gyűltek már a hűségén lévő urak és vármegyék.

Az ordasfalka szava félelmet keltve zúgott végig a Fő-utcán, a Csermelyen kétfelől s a számnélküli fahidakon. Mit tudnak tenni, Istenem, mit ártani, akik rivalogni is ennyire gyakorlottak? Énekük is inkább káromló harsogás, mint együtthangzó dal.

— A gyűlésbe! A gyűlésbe!

Elől a kapitányok, mögöttük az egyszerre toppanó, táncoslépésű, csörgő-morgó hadak, nagyszőrzetű, cserzett ábrázatokkal, evés-ivás után száradó, csapkodó nyelvekkel

A sárgadolmányúak élén két egyformájú tisztjük lépkedett. Első látásra is testvérek, csak egyikük szőtlanabb cs,endesebb tekintetű, ápoltabb arcú, rendesebb és férfiasabb.

— A gyűlésbe! — ordította az öregebb Komaróczy, a Jónás és zászlaját, agyarát, csizmája talpát verseny csattogtatta. Öccse, Miklós, a házakat nézegette, az ablakokban nyüzsgő asszonynépet, a szép várost és úgy

elmerült ennek látásában, hogy majd elkésett a királynak szóló tiszteletadással.

Kirángatta kardját a láncokon csörgő hüvelyéből és beleírt a levegőbe:

— Vivát!

II.

Megvolt a bevonulás, a gyűlés, a dicsőség és az urak sápadozásán jócskán meggyarapodott öröm. Szerteszéjjel ittak a városban a hajdúk, éjszaka idején csörömpölve bőgték be az utcákat és gyakorta verekedtek. Komaróczy Jónás csapzott, ősz szakállát már második napja áztatta a szerednyei borban, a Várkapu-utcában lévő „Bártfai leányzó" ivószobájában. Körülötte csapatjának főbbjei, alsóbb tisztjei hevertek az asztal körül. Itt ültek, aludtak, daloltak és mindenekfelett ittak kitartósan.

— Mikor osztán ott voltunk végtére és bezuhogtunk a szobába és berondultuk a jófélét, az urak lelkeim úgy bámultak ránk, akár a halódó papra — mesélte az öreg Jónás az ország tanácskozásán.

— Hát mondok, ezután már kinyujtottuk a markunkat és el is értük vele, amit akartunk, mondok — sunyított az öreg ordas.

— Ezt el — Bakos Ferke nevetett imígyen, a félszemű hadnagy —, meg is üzente Thököly jófejedelmünk a megküldött tanácsurakkal minékünk, mikornak előtte még beengedtek volna a tanácsba, hogy tisztességgel viseljük magunkat, merthogy most mán úgy leszünk, hogy őhelyette viselkedünk. Hát ez nehéz vót. A dögvész, aki a sunyítást, nemszólást kitalálta olyankorra, amikorra gyűlésbe ültetik a szegénylegényt.

— No, de azért fájn csendet tartottatok. — Horkant

nevetve Komaróczy. — Olyan illendősnek se láttam közületek egyet is addig, ha csak nem hóttan.

— Dögdolog is az efféle, kapitány uram — csapta az asztalra az öklével Ferke —, egyszer ugattam csak közbe, ekkor is rámrivaltak, hogy nyomjam a helyemet, ne ugassak, a nyelvemet altassam.

— Kitanálták, mondom — az égkékek vénhadnagya magában is sűrűn ivott —, aztat tanálták ki a gyűlésbeli nagy urak, faggyanak kőkeményre, mondok, hogy minékünk beszélésre nincs engedelmünk. Hát akkor mire a feketehalálra vagyon, mondok, ha ugatni sem lehet, mi ez, templom, mondok, ahol csak a pap ugathat?!

— Csak még egyszer ott lehessünk — Komaróczy Jónás karddal zörgette meg az asztal keresztlábát —, majd mán akkor nem kérdjük, hogy ugathatunk-e? Akkor majd rendet teszünk.

— Tégy elsőbb rendet ecséddel — egy újonnan jött hajdútiszt, sebesképű, csúnya ember mondta ezt. — Most hallám, hogy innét Kassából veszen holnap hites aszszonyt és a templomba mén vele. Mikatona lesz őkelme ilyen úton?

— Mondok, semmilyen. De majd Jóni, ő nem hagyja, te nem hagyod, ugye Jóni?!

— Nem hagyja, ha tudja — mondta a sebesképű —, de eccse, Miklós nem igen hallgat, sem nem is szagol őfeléje, úgy látom.

— Hát manap még itt vélünk nem vót, mondok, az az egyetlen igaz. Szoknya után futos, nolám!

Komaróczy Jónás erre már megúnta alulról az asztal lapját. Felülről meg előkapott kardjával döngette, de úgyannyira, hogy kupa, borveder, fapohár, cintál szertegurult róla.

— Tudok róla, hogy mire készül. De itt fogadom,

esküvel pedig, hogy templomba asszonnyal, ecsém, míg élek, be nem lép!

— Mit tessz ellene, Jóni, mit tessz?

— Elállom útját és oda be nem lép. Esküm rajta!

A sebesképű kupa után nyúlt.

— Holnap délnek előtte hát elállhatod, Jóni patjás. De már a bort ne szórogasd a mihaszna padlóra.

— Torokba véle! — Így rivalkodtak és ráittak Komaróczy esküjére.

Az öreg kékhadnagy is kimondta:

— Bendőbe véle, mondok, de kiváltkép mire? Arra, mondok, hogy Jóni biza megőrzi a hajdúságnak az elveszendő katonalelket, mondok édesegy eccsét, mondok Miklósunkat.

— Vagy megőrizöm, vagy elveszítöm — ismét így fogadta a kupa fölött veszedelmesen az öregebb Komaróczy.

III.

Reggelig ürítgették a boros edényeket a „Bártfai leányzó"-ban. Sebesebben fogyottak azok, mint a hosszú éjidő, mégis emez ért végére előbb. A délelőttbe is belenyúltak asztalkörülötti csapzottságukkal, végtelen szomjukkal és óránként feltámadó farkasi éhségükkel. Végtére bezúdult az ajtón a fiatal katona, akit hírszerzésre küldtek ki a templomhoz és jelentette, hogy megindult Komaróczy Miklós mátkás kísérőivel.

— Hát akkor én is megyek, hogy útját beszegjem — állt talpra az öregebb Komaróczy. Oldalán csüngő ezüst láncaira, helyére akasztotta a kardját és nehéz talpjárással ment ki egyenest.

— Hová mégy, Jóni, mondok, hová a sulyba mégy, a ráksulyba? — Ébredt az asztal lapjairól az öreg hadnagy.

— Megyen eccsével, regvéli ájtatosságra — mondta rá egyikük s erre mind kizuhogtak Komaróczy Jóni után.

Súlyosodó lábbal mentek. A fényes nap is vakította, a csicsergő friss levegő pedig igen bágyasztotta őket. Mire hát a barátok templomához odaérkeztek, ott már zúgó seregben, annak a közepébe ott találták Komaróczy főtisztjüket. Feketében ünneplő városi emberek előtt véle szemben öccse, Miklós állt szilárdan, ünnepesen, díszesen és fehérben didergő mátkájának biztatóan szólongatott hátrafelé.

— Lábadon itten be nem lépsz — kiáltotta Jóni és sárgával vegyült fehér szakállát fenyegető hangjánál és ijesztőbb nagysággal rázta. — Míg én életben vagyok, ide a küszöbön be nem mégy!

— Ki légyen kegyelmed? — Lépett előbbre a lány apja, Boronkai János, becsületes gyertyaöntő és szappangyártó mester. — Ki légyen, hogy így ennyire elibénk botránkozik?

— Testvérem ő énnékem — mondta kérlelő csenddel Miklós. — Tán ivott, miként szokása, de rosszat vélem nem akarhat.

Meglátva bátyja tisztjeit is és nekik folytatva kiáltotta:

— Látom, megint lefekvésre nem volt gondotok. Vigyétek hát Jónit, aluggya ki magát.

— Majd alszol te véglegesen! — Harsant megint Jóni. — Esküt tettem rá, hogy hajdúnak, katonánknak maradol s templomba csúfságunkra fehérszeméllyel be nem lépsz!

— Nem is fehérszemély ez, akiről szó vagyon — mondta hangosabban Miklós és magához húzta félkarral a fehérben didergő Boronkai Annust. — Hanem pár lépést, belül ezen a küszöbön, énnékem már feleségem!

— Hát éppen, hogy az nem! — Ordított most már

parancsolóan, mint katonáinak szokta Komaróczy Jóni és ráállott a templom küszöbére. — Térülj meg Miklós, mert erre tenéked útad nincs!

— Vagyon bizony énnékem! — Mondta most már kiáltva a kisebb is és félkarral elhárította útjából a bátyját. Másik félkarjával átfogta vállon a leányt és tett néhány lépést befelé a templomba.

— Megállsz! — Így üvöltött az öregebb. — Megtérülsz lábadon, vagy térítelek magam!

Az emberek, a násznép, a hajdúság nyomakodva alig tudták jól látni, ami ezután következett. Komaróczy, a kettő, szembeállott egymással. Jóni ordítva parancsolt és csúf harsogást csapott a templom boltozatában, a kisebb pediglen sápadósan és megint veresen váltakozva tiltotta őt maga elől. Végül indult előre megint, de vigyázva engedte el mátkáját és háta megé tolta elrejtve. Az öregebb sziszegve káromolta őtet és rekedten bömbölt. Szavával, majd meg karja fogásával vitte volna kifelé öccsét, de, hogy látta a lehetetlent, lassan kivonta kardját széles hüvelyéből.

Özvegyült mátkahangon sikoltott a leány. Bömbölt a templom hajója s a pallos szélesen csapott le Miklósra. A halott csendben reccsent, a torka tájáról lesiklott és megállott felül a vállában. Hördülve ásta ki magából, gyengén eldobta és menekülve szaladt a templom belseje felé. Szálteste zuhanva hajolt a padló felé, de még futott így is és amikor térdre és hasmánt leesett, csúszva is sebesen jókora darabon vonszolódott. Rubintszalagot festett hosszan a kőkockára. Üvegszemmel tekintett hátra, vékonyan siklott végtére ő is, mint a leánygyermek és elnyúlt a köveken.

Komaróczy Jónás két kézben tartotta pallosát és csodálkozva bámult öccse után. Köréje óriáskör tágult. A hajdúk a padokba ugráltak és falkában onnan lesték.

— Mit tettél, Jóni?! — Nyögött üvöltve a félszemű kékhadnagy. — Levágtad Jóni!

— Juj te, juj te, jujj te! — Kétkézre fogott fejjel így borzadozott körülötte Babos Ferke. Messziről járta körül a sóbálvány Komaróczy Jóni kapitányt és iszonyatosan sokszor mondogatta:

— Jujj te, jujj te, jujj te!

A begyülekezett nagyobb csapat hajdúság felmozdulva kiáltozott:

— Megölé eccsét! Kiontá életét!

— Én pediglen leütöm őtet, a veszett toportyánt! — Egy fiatal katona így indult az öreg Komaróczy felé, de a többiek visszafogták.

Komaróczy Jónás csak állt és nézett, mint aki már nem is lát. Csak két öreg cimborája topogott körülötte, reszketve, jókora távolban:

— Jujj te, jujj te, mondok, mit cselekedtél,, Jóni, jujj, te?!

A fekete városiak az oltár elé zúdultak és elalélt csendben, némán térdeltek s megrémülten. A pap kiszaladt valahonnan, megnézegette Miklóst, Miklóskát, a harmatos hadnagyot, a levágott virágszálat, de elveszett reménnyel mindjárt el is engedte a karját. Nem ügyelt s a halott keze csattanva hullott vissza a kőre.

Erre sötét lett Komaróczy Jóni körül. Elernyedt kezéből kihullott a kard, vagyis hát messzire dobatta véle el, háta mögé, aki ezt a sötétet ráküldte.

Sikoltott ő is, mint előbb édes öccse:

— Esküm... esküm... soha többé kezem... vasat ne emeljen!

Két öklével bizonyítva döngette a mellét. Mint egy nagy dob, úgy puffogott boltos melle s mikoron már csaknem beszakadott s már csak vérhabos szájjal tudta kinyögni, akkor hagyta abba.

— Soha... soha... vasat... soha.

Felállt és támolyogva ment elfelé. Katonahívei félreálltak előle, kiköptek feléje, messziről tekintették és szabad elkóborlást engedtek neki.

IV.

A kassai fényes napok után megint a mezőkön csaholt a hajdúfalka. A sárgadolmányosok vezető nélkül, egymásnakszorult dühös csapatokban rámentek Lőcse alatt a németre. Alighogy rámenni kezdtek, az útszéli fenyvesből akkor elővánszorgott rongyosan az öreg Komaróczy Jónás. Kard nélkül, rongyos szőrgubában, csúnya kodúsként botladozott hozzájuk. Beállt közéjük szó és hang nélkül s el kezdett menni velük. Eltágultak mellőle. A maguk rongyossága mellett is jobban utálkoztak a leromlott voltán. Hanem akkor néztek csak igazán, amikor egybekeveredtek már a némettel.

A túlsó bokrok közül előbújt a hízott kutyafalka, a német és nagy csaholva rájuk ment, az éhes ordasokra. Komaróczy Jónás akkor elővette rongyszűre mögül a jobb karját. Könyökig mintha vastag, nehéz pólyában lett volna, fekete, nagy pólyában, akkora ormótlanvaskeztyűt viselt azon. Ökle mázsás buzogány-ökölnek megcsinálva. Látszott, hogy külön csináltatta régi erejéhez s most nehezen kell emelnie. Fújva, lihegősen lépkedett előttük, bele a sűrűjébe s vaskarját csak emelgette, mást nem tett vele.

Ahol kard sujtott feléje, csak maga elé tartotta az irgalmatlan vaskarját. Ügyesen elhárította a feléje küldött csapásokat. Jobbra dugta, balra tartotta, feje fölé emelte védekezve, de mégis ilyképen harcolt vele és a sűrűjébe így nyomakodott előre. A hajdúk egykettőre melléje ügyeskedtek, mögötte fürgén előretörtettek, megint háta mögött csoportosultak. A vasököl nyomán jócskán sujtottak és szaporán pusztítottak.

A fergeteg indul úgy, ahogy kapitányuk nyomán most megindultak. Még nem szóltak hozzá, de már majdnem rivalogtak megint érte. Karddal, eskűszava szerint nem, de lám, akkor helyébe vasököllel!

Az első falka ebet le is rázták magukról. Fujtattak egy sort és seregleni kezdtek Komaróczy köré. Akkor a sűrűből kicsaholt a másodszori német.

Beálltak és bevárták.

Komaróczy Jónás elébük lépett és a németek élén lángoló fiatal katonát várta. Vasbuzogány kovácsöklét felemelte feléje, úgy, szinte sujtott is már evvel a mozdulatával, a hajdúk meg ordítva röhögtek mellette.

— Hujj, áldóját, ezt oszt valami!

Az első német már ott állt előttük és szintén kardját emelte. Komaróczy Jónás hanem még sokkal hamarabb dobta hátra rettenetes vaskesztyűjét, messzire feje fölött, távolra el a háta mögé.

Ugyanakkor csodálatosat, szájnyittatót tett. Letérdelt a német előtt, csupasz két öklével verni kezdte irgalmatlanul a mellét és bömbölve harsogott valami érthetetlent.

A német szaporán fejen is sujtotta őt. Utána karddal a kezében ez is rémületesen kezdett hátrálni, mert Komaróczy véresen térdepelve, majdnem hason is megindult feléje. Lebukott és mégis csúszott, siklott is egyet és ezt kiáltotta:

— Nem, csak kardot nem... Kelemen... vasat sem... semminőt nem emelek, Kelemen!

A hajdúk felocsúdva, bőszülten mentek a fiatal labancra. Levágták és mikoron a haldoklót körülállták, akkor tudták meg tőle, hogy három Komaróczy élt testvérként ezen a gyászos földön. Nem kettő, ahogy ők tudták, hanem három s ez a fiatal labanc volt a harmadik, névszerinti Komaróczy Kelemen.

ANGYALARCÚ HÍRNÖK

A karácsonyt is csak a gyerekek várták ebben a házban. A fáskamrában tanakodtak, a ritkás fára telepedtek le. Felültek a kiszáradt, szagtalanná vált üres tyúkólra és úgy cserélték ki a gondolataikat.

— Az a legnagyobb baj, hogy nincs aki beszéljen vele — így vélekedett Kopaszék fia, a totyogó elemista.

— Kivel? — tájékozatlanul kérdezte ezt egy sápadt, szeplős kislány, a munkátlan szűrszabó Jolija.

A fa tetején, a magas ülés méltóságában egy rongyos kisfiú szippantós hangon kiáltotta le:

— Kivel-e, te buta? Hát véle! Nem tudod, hogy Ővéle?

— A Jézuskával — súgta asszonyos ijedelemmel Szűrszabó Joli fülébe egy másik kislány.

Amikor távolról dördül az ég, vagy színes fény gyúl a peremén, az apró juhok bújnak úgy egy nyájba, ahogy erre a szóra egyszeribe hallgatni kezdett a fatartóbeli kupaktanács. Befelé suttogtak, édesen borzongtak, egyikükben csendes forgással az imamalom is megindult. Volt olyan, aki hideg kézzel megkereste a zsebébegyűrt irkalapot, amelyre balga reményei a karácsonyi kívánságokat olyan gyönyörűen fölös számban írathatták fel véle.

Most egyszerre mindnyájan hidegen verejtékeztek, hang nélkül pityeregtek és egész csepp testükben szétfolyt könyekkel bánkódtak. Voltak vagy tizen, apró

buksik, szöszke és gesztenyebarna bumfordik, töprengő gyerekkoponyák, egyik felhős homlok közelebb a földhöz, mint a másik. A legnagyobb talán kilenc éves. Ebben a nagy, mállott udvari házban csupa ilyen gyerek volt. Most hiánynélküli számban vettek részt a tanácskozáson.

Egyszerre ugyanegy halántéka lett mindenkinek s az csak ezt lüktette:

— Hiába minden, szóbeszéd, tanácskozás, reménykedés, égbe adresszált levél... Nem lesz karácsonyfa és semmi sem lesz!... Nincs, aki beszéljen Véle!

Apjukra gondoltak kétségbeesésükben, a zománcgyári munkásra, a szűrszabóra, a vasúti pályaőrre, a nyomdai szolgára, a foltozó vargára, a gyergyaöntőre. És anyjukra, sápadtan kapkodó szülőjükre, a bejárónékra, a mosogatónékra, a mosónőkre, otthonküzdő konyhabéli anyjokra. Nem, közülük az idén sem fog szólni senki sem Néki!

Egyszerre emlékeztek, hogy tavaly sem szólt. Egy éve is csak várakoztak, imába s hideglelésbe felváltva süllyedtek, a konyhasarkában, a közös ágyban, ahová aludni kényszerítették őket, a kamra sötét zugában, nehogy megzavarják a postás angyalt. Aki pedig ezt az utcát kihagyta útjából.

Olyan ház volt ez, ahol se levél útján, se élőszóval a karácsonyi angyal nem szokott üzenetet kapni egyik nagytól sem, hogy elvigye és átadja Néki.

— Hátha megkérnők apádat, hogy szóljon ő?! Apád nem is iszik... — Így sírta el magát a suszter lánya és ráhajtotta bodri fejét a tyúkólra.

— Apának a Géza bácsi váltóját kell fizetnie, minden pénz arra megyen — szólalt meg válaszképpen Bodza Sanyi, mert csak az ő apja nem ivott. — Tavaly

különben is kértem őt... Nem kéne toronyaranyóra? Azt mondta...

— Pénz — sipogott a síró hang Joliból —, ki beszél itt pénzről?

Többen is megtódították.

— Persze!... Ezt Sanyi csak úgy mondja... Minek ahhoz pénz?... Nem akar szólni az apjának, azért találja ki!

Egy babszem gyerek még oda is penderült Sanyi elé:

— Nem pénz kell ahhoz, csak szólás. De az apák nem szólnak, se az anyák... A karácsonyfához szólás kell... Pszt, te buta, te még apádnak se mersz szólni.

— Közös fa is jó volna. Valahol összegyűlnénk és együtt várnánk. Belépne egy angyal, kezében a karácsonyfa, gyertyák szoknak égni rajta, ragyogva, mint az ezüst, fehér ruhában volna és mindnyájunknak egy közös fát hozna. Én már avval is megelégednék.

A gyertyaöntő, egyszersmind mézeskalácsos fia, a legnagyobb közülök, tizenegy éves, Flóris, eddig szótlan hallgatójuk a fáskamra ajtajánál, felállott a forgácsolt tőkéről és nyugodt, biztos hangon csak ennyit mondott:

— Tudjátok mit?... Majd én szólok Néki...

Utánabámészkodtak, egymáshoz bújtak és úgy lesték Flórist, aki zsebretett kézzel, dolgárajáró léptekkel ment át a sáros, apróhavas udvaron.

* * *

A gyertyaöntő a karácsonyestét előző délutánon meghívta magához a lakók közül azokat, akikkel jóban volt. Heten voltak együtt. Csak a nyomdász és a vasutas hiányzott, ezek ketten dologban voltak most is. A tizedik, Bodza úr, nem jött el. Otthon feküdt az ágyban, beteg volt, a meghülés és a fösvénység döntötte ágyba.

Így állapította meg a ház. Bodza nem iszik, érthető, hogy beteg.

A gyertyaöntőnél kártyáztak és ittak a lakók. Úgy négyóra tájt, negyedötkor kopognak az ajtón és belép Galagonya, a városi rendőr.

Szakálláról és bajuszáról leverte a frissenesett havat és csak ennyit mondott:

— Gyüjjön le a fiáért, Flóris úr. Félkettő óta a kóterben van. Cukrot lopott Sterbeléknél, aztán meg azt is bevallotta, hogy az utcán is, Abbesz Abbahnál... A kapitány úr adott neki egy pofont és szabadon bocsássa. Csak érte kell fáradni. Maga lesz megbüntetve a tettért, Flóris úr, mint atya!

Hárman, Flóris, a benne levő méreg és ital egyszerre kezdett ordítani:

— Nem hagyom ép csontját a gazembernek!

Koccintásra nyujtott poharat a rendőrnek és elment a fiáért.

Végigkergette az utcán s mivel a gyerek nem mondta meg, hogy mire, hová dugdosta a lopott holmit, a nadrágszíjjal beverte egy sötét kamrába. A konyhából nyílt ez a sötét kamra. Csak egerek és gyertyakészítő szerszámok voltak benne.

Kisebb Flóris egy darabig a sarokban kuksolt. Ököltől, szíjtól sajgó teste a hideget sem érezte.

A szobából a konyhán át néha feléje bömbölt az apja:

— Fagyjon meg! Dögöljön meg! Családomban még tolvaj nem fordult elő. Kisült a szemem a kapitány úr előtt. Csak magára való tekintettel engedtem el a fatytyút, azt mondta a kapitány...

— Miért lophatott? — Hallatszott egyik felnőtt kopott hangja is. — Tudniillik arról szó sem lehet, hogy öröklésből...

— Vagy hogy szüksége lett volna rá — tódította a kártyán bolygó tekintettel a másik felnőtt.

— Züllésből!... Itthon falhat, amennyi belefér! Züllésbe tévedt. No, de majd kipucolom én őt belőle!

A kamrában ezalatt a könnyeit is letörölgette Flóris. Melege is elmúlt és most vacogni kezdett. Ha agyonüt, akkor sem mondom meg, ezt hajtogatta.

Négykézlábon állt egy darabig, körültapogatta a fagyos falat. Egy dézsát talált, felállt reá és kiszedte az ablaknak szolgáló lyukból a zsákdarabokat, a szalmát, rongyokat, a betömést. Megpillantotta a sötét, külső világot és a világító havat. Csak délben kezdett esni a hó s most vígan, folytonosan zuhogott.

Az udvar legvégéről, az özvegy vasutas lakása felől a hóhoz hasonló puha, csakhogy meleg hangok hallatszottak feléje. A gyerekekkel úgy egyeztek meg, hogy oda gyülekeznek és ott várakoznak.

Most ott várakoznak és énekelnek...

Ki tudja, talán már a kétség is elfogta őket és ki tudja, hogy mi minden rosszat gondolnak felőle is? Azt mondhatják, hogy becsapta őket.

Felállt a dézsára, megpróbálta a szabadbavivő lyukat. A feje kifért rajta, fehér suhogós és bízó, hivogató énekszó mosta meg az arcát. Megpróbálta, hogy kijebb jusson, de szőrmegallérú, csíkos télikabátja visszafogta s még csak a vállát sem engedte. Ledobta magáról a télikabátot.

Szuszogva erőszakolódott a nyíláson kifelé. Tapogó bakancsa a falat harapdálta, a karja elernyedt s a dézsa is félrebillent alóla. Elöntötte a meleg, a fűtő forróság és annak a bizonyos tudása, hogy nem maradhat itt bezárva. Istenkém, nekifohászkodott, kifűzte, ledobta a cipőjét, a kabátkáját és a mellénykéjét, aztán így próbálta meg. A fal körülharapta, mint egy vadállat és hosszan

kínlódás után megint eleresztette. Ismét visszazuhant a kamrába. Akkor aztán összefolyt körülötte az egész minden, ami határt szab élőnek és élettelennek, lehetőnek és lehetetlennek. Mozgatta, emelte és röpítette karját és egész testét egy szent akarat, amely megfénylett előtte és felforrósodott benne. Emberi szemnek eszelősen, véges látás számára fékét veszetten dobálta le magáról összes ruhadarabjait, harisnyáját, foltos gyapjú alsóneműjét, vászon ingecskéjét. Végül anyaszülte kopasz, világító fehér gyerekteste csupasz magányában földöntúli erővel erőszakolta be magát a keskeny nyílásba. A fogas fal, a harapós tégla most már a pucér testét morzsolta és rágta. Csontos tagjai égő fájdalommal igyekeztek szabadulni. Összelágyult, megnyúlt félig sírva és jajgatva, félig nevetve és boldogan hallgatta teste és húsa ropogását, de aztán egyszerre feljajdulhatott, jó Istenkém és kizuhant a hóra.

Meztelen lába alatt megroppant a hó és minden téli hidegség, amikor nyomban feltápászkodott és a fáskamráig futott. Itt elkészítve várt rá egy fenyő, amelyet egyik sötétedéskor a városi erdőből csempészve hozott ide. Magárakapta édesanyja bő, fehér ingét, amelyet szintén idehozott egyik nap, a tyúkól mögé, s amikor ráért, felvarrt a hosszúságából. Az egyszál inget melegebbnek érezte magán minden bundánál. Még most sem állhatott meg. Rohanva ért megint a lakáshoz, benyitott a konyhába és meztelenül ugrott be apja műhelyébe. Felkapott a polcról két csomag gyertyát, amelyeket már régebben kiszemelt és a csillagalakú mézeskalácsból is elemelt három csomaggal.

Viszafelé már az ablakon át távozott. Átsuhant az udvaron, fehéren és röppenve. A fáskamrában nem világi ügyességgel és gyorsasággal helyükre igazította a gyertyácskákat, rádobta a fára a mézeskalácsot, a ge-

rendáról elővette az odakészített gyufát, meggyujtotta a gyertyákat. Néhol még igazított egyet a cukrokon és a színes papírokon. Elővette a koronát is. Fenyőgallyból fonta, három hegyes gyertyatartót is szúrt volt beléje. Ezekbe gyertyát dugott, meggyujtotta és feltette a fejére. A homlokát is végigkaparta a szúrós fenyőkorona.

Aztán kezébe fogta a fénylő fát, két marokban erősen és magasan tartotta maga előtt, az egyszál bő ingben, csupasz talpán könnyedén libegve, szaladva ment a vasutasék lakása felé, ahol egy idő óta elhallgatott a gyerekek éneke.

— Jesszusom! — Sikoltott egy női hang az udvarban. — Hát ez mi?!

A kiáltozásra a gyertyaöntő és társai, az összes felnőttek kitódultak a hóba.

* * *

A gyerekek órák óta ültek és vártak a vasutasék konyhájában. Besötétedett és csak a tűz világított. Lámpát nem gyujthattak. Előbb játszottak, énekeltek, később összebújtak, fáztak és hallgattak. Fennhangon imádkoztak. Ki is fáradtak, csüggedten gubbasztottak és reményeiket lassan már el is pergették.

Egyszercsak sokára nyílt az ajtó. Földöntúli fény ömlött rájuk, libegő karácsonyfa és gyönyörű fehér angyal lépett a konyhába.

Először Joli vetette magát a földre, utána a többiek. Csúszó bogárkák, kiáltozó és imádkozó apró dervisek, jajgató, élő hálaadások, körülölelték, körbefonták a jövevényt.

— Jaj, Istenkém, ne hagyj el, jaj Jézuskám, de gyönyörű, jaj Atyám, irgalmazz, Mi Atyánk, ki vagy a mennyekben . . .

Egymásra omoltak és kórusban imádkoztak.

A nyitott ajtóba zsúfolódott felnőtt fejek megdöbbenve nézték és hallgatták őket.

A gyertyaöntő tört keresztül rajtuk. Felkapta a fiát, hideg, fénylő angyalarcát a magáéhoz szorította, nehéz marka beölelte a lecsüngő jeges lábacskákat, úgy szorította az ölében az egyszál fehér gyermeket, mintha két rossz felnőtt tenyere elég lett volna a befödésére. Zokogva csókolta és melengette, kabátja mögé dugdosta s hogy nem tudott a nyúlánk testtel mit kezdeni, jajgatva szaladt át vele a fehér udvaron haza, a meleg ágyba, a dunna és a lélek ölelésébe.

A VADÁSZAT

Nem művelt Petrőcz Palyi valami úttörő nagy dolgot, amikor apja halála után Szklabonya mellett, a Futópusztán gazdálkodni kezdett. Sok Petrőcz csinálta ezt előtte is. Azt sem lehet valamilyen nagy újdonságnak számítani, hogy Palyink be is fejezte a gazdálkodást. Sok Petrőcz folytatta előtte úgy, hogy csak a halál szakította félbe őket. Hát időben az utolsó, a mi Palyink megelőzte a halált. A megváltozott idők, talán maga a tanya-puszta is hibás volt a dologban. Nem is nevezhetnek egy földdarabot, rajta az oszlopos házat, néhány cselédlakást, ólat, pajtát a födgolyó rejtett, nógrádi hajlásában csak úgy a világba, Futó-pusztának. Egyszer kedve kerekedik és elfut. Így tette hát a világháború után úgy tíz évre a kis kurtanemes Futó is.

Csakhogy éppen Palyink keze alól tette ezt. Pedig azt sem lehet mondani, hogy megkente volna a négy sarkát szalonnával, amiképpen gyerekkorában az iskoláét, a Huszenyik Joskó tanácsára. Úgy majd könnyebben elviszi a kutya. Őrizte inkább a Futót, csakhogy a maga módján. Mindösszesen csak nem szegte útját, hogy rájött arra, neve után, a futhatnék. Igen egyszerű volt a Palyi tervnélküli módszere. Alig múlt el nap, legfeljebb tilalmak idején, hogy már hajnalban puskát ne akasztott vona a vállára és hat darab vadászkutyájával neki ne vágott volna a kinti tágasságoknak. Hát még a nagyobb vadászatok, fel Losoncig, másfelől Korponáig!

Otthon hát addig megtanult sinkózni a puszta, aztán lépegetni is és amikor egyszer a bank közösen az adóhivatallal hátbataszította, hát elszaladt bizony, de könnyedén.

Futott aztán Palyi is. Először Ságra szaladt. Két szoba nehéz diófabútort vitt oda magával, de olyan szépeket, amilyen a hozzárétéssel kiszítt borostyán. Három remek puskát is kimentett magával a Futóból, meg négy vaddisznóböröndöt is. Annyi idő múlva, hogy éppen virágzik és szüretet ád az almafa, továbbköltözött, jó távolságra, Szombatba. Ide már csak egy szoba bútor, két puska, két börönd követte. Félévre rá innen is továbbfutott és bútor nélkül, egyszál puskával, szerény prágai vulkáncsomaggal, körbenyesett harminc életévével, egyszuszra ment egészen Kassáig.

Itt aztán világraszóló nagy sanyargásba kezdett. Megpróbálkozott mindenképpen, de a vadászszerencse furcsa szerzet. Csak az igazi puskás emberrel tart barátságot. Már pedig Palyi puskája szétszedve hevert az utolsó szál fekete ruhája és megfogyott fehérneműje között, a vulkánbörönd alján.

Embertelenül elkeseredve cipelte a csomagot az utcákon. Ment és mendegélt, mint akinek csak azért tart még az ereje, mert fiatal. Olcsó hónapos szoba után nézegetett Palyi a város külső tájain s így lelt Szőregi Jónásékra. Szerény férfi számára hirdette a szobát a hosszú sárga házra kitett cédula, márpedig Petrőcz Palyi ekkorra már olyan szerény lett, mint egy magányos ibolyaszál.

Meghúzta hát a nyeles csengőt és belépett az udvarra. Észre sem vette, hogy az utcabeli asszonyok mennyire mosolyognak rajta. Látták, hogy a szobahirdetést olvasta, hát most módfelett sajnálgatták a szegény, tájékozatlan, idegen embert.

* * *

A régi világban orrukat befogva mentek volna el a nadrágos emberek a Szőregi Antal háza előtt. Mesék távolába tűnt régi világ! Akkor még Szőregi Tóni is távol innen, az Északi-Kárpátok magasában őrizte valamelyik osztrák herceg sokezer holdas erdejét. Azután újba fordult a régi világ s az erdők búcsút mondtak a hercegnek. Szőregi Tóni a háború tövében, a felfordulás közepében még hamarjában eltemette hűséges életpárját, a kövér Hanka asszonyt, azután süldő leánykájával, Júlikával leereszkedett a hegyekből.

— Annyi jólevegőt szíttunk életünkben — mondta a leányának —, hogy mostan majd kevesebb fenyőgyantával is megelégszünk.

Megvásárolt a Hustákon egy szépen kiterjedt telket, annak a homlokára odatett régi földszintes házzal együtt. A házat kifestette őszi sárgára, a telekre pedig, az udvar végébe emeletes téglaépületet állíttatott. Az lett a szappanfőző gyár, Tóni pihent keze alatt az illatosan párázó pénzgyártó műhely.

— Te is büdösnek találod? — Kérdezgette a lányát és szűkös hangon nevetett. — Nekem pedig olyan jó illat az, mint a rózsáé.

— A barátnőim nem szívesen jönnek hozzám — barna hajkoszorús fejét cseppet meghajtotta Julika.

Szőregi Tóni boldogan csapkodta a térdét, de másik elrejtett nézésével a lányát komolyan vizsgálta.

— Másra én meg nem is vagyok tekintettel, csak a gimnazista lánykák gusztusára. Akkor volna neked annyi hozományod! . . .

Julika nem szólt, de körbefutott a gondolata a gazdag lakáson, a nehéz bútorokon és garmada ezüstökön, azután kint az orrotbántalmazó faggyúszagokon s még a virágos kerten is, amely a szappanfőző műhely háta mögött vívott reménytelen illatharcot a szappanfőzővel.

Ki lesz az a vakmerő, aki ide be mer társulni harmadiknak, melléje és krajcárfényesítő apjához. Vagy lesz-e ilyen vakmerő egyáltalán? Zsugori Szőregi, illatos Szőregi, penetráns Szőregi, így emlegetik őket és sajnálva néznek rá az utcán.

— Minél kellemetlenebb szaga van az árunak, annál nagyobb az értéke és annál több pénzt hoz — túlozva, de alapjában komolyan magyarázott így sokszor az apja. — A mi ismerőseink lenéznek engem. Persze, a sovány nyugdíjnak nincs szaga, a szappan pedig büdös, de kövér...

Pénzsimogató mozdulattal lengette meg a kezét és gyűrűs ujjaival gyüjtögetve tapintgatott a levegőbe.

A szappangyár és a virágoskert mögötti gyümölcsöst, a telek végében, kivágatta s helyébe emeletes deszkapajtát építtetett. A virágoskert közepén nagy utat szélesített hozzá.

— Kibővítettem az üzemet, fiacskám, — fukar mosolygással magyarázta a lányának. — Új vállalatot teremtek. Ennek még erősebb szaga lesz, mint a szappangyárnak. Kimondom, ha befogod is az orrodat, nyersbőrnek építettük a raktárat a kert végében.

Hangja nem jött Julikának, csak csepp arca fehérlett és sápadt ajkát pirosítgatta fehér fogaival.

— Talán bizony megijedtél? — Kérdezte Tóni és egy rezzenésnyi időre megtorpant.

— Ezentúl ki sem lehet menni a kertbe — sóhajtott Julika. — Elől a szappan, hátul a nyersbőr...

— Egy mázsa bőr többet ér, mint az egész kert — mondta Tóni és ment, mert hívták az udvarba, ahol a munkások hordták már a nyersbőr kötegeit a raktár felé.

Az ajtóban visszafordult és öreges soványságú arcára kerek mosolyt unszolt.

— Ha a kiadó szobát keresné valaki, vezesd a kapufelőli, szélső szobába, Julika. Minek nekünk hat szoba? Egyet kiadok. Már ki is tettem a cédulát.

Julika árván bámult és szegény tiltakozással bugyogyant ki a száján:

— Mi szükségünk van arra, apuka? Még szobát is kiadni. Talán, ha kétszáz koronát kapsz érte...

— És az neked nem pénz?

— Hiszen egy milliód is van, apuka.

— Majd csak akkor tudod meg, hogy mennyim van, ha meghalok, Julika.

— Rendes ember ki sem veszi...

— Nekem éppen elég jó lesz lakónak, aki a zsugori, büdös Szőregi szobáját ki meri venni.

Kisietett az udvarba, ahol a szappangyár idült szagába éppen először vegyültek belé a friss nyersbőrök illatai.

* * *

Meghúzta hát Petrőcz Palyi a nyeles csengőt és belépett a kiskapun. Julika az első pillantásra meglátta és megszánta a barnaképű fiatalember árvultságát, olyan ügyetlenül állt az a tornác végében. Árva vulkánbőröndjét maga mellé eresztette a földre, a bőrökkel bajlódó emberekre vetette pillantását, megbámulta a gőzölgő szappanfőzőt. Orra segítségével csodálkozott a súlyos szagok felett.

— Tessék, kérem — sietett feléje Julika —, a kiadó szoba itt van a folyosó végében.

— Megnézném, ha megmutatnák — bámult lankadatlanul Palyi. — Csak azt mondja meg nekem, kedves, hogy mi az a rettenetes szagokat árasztó boszorkánykonyha az udvaron?

— Majd én mondom meg, uram — szólalt meg a

háta mögött Szőregi Antal. — Te csak menj és végezd a dolgodat, Julika. Majd én megmutatom a szobát.

Julika elszaladt, Tóni pedig kitárta a szoba kettős ajtaját és félszemét vadászó hunyorítással célozta a Palyi arcába.

— Itt van a nyáron hűvös, télen jól fűthető kiadó szoba. Kétszáz korona havonként. A rettenetes bűzöket árasztó boszorkánykonyha az én szappanfőző műhelyem. Mögötte még rettentesebb szagokra van kilátásunk. Most rendezem be a nyersbőr raktáraimat. Szőregi Antal vagyok.

— Petrőcz Pál — és közben azon töprengett Palyi, hogy ennek a szikkadt külsejű, száraz belsejű embernek miképpen lehet olyan rebbenő napsugár leánya. Tekintgetett is a folyosó felé, de hasztalanul.

— Mi a foglalkozása és honnan jött?

Szőregi Tóni szigorú hangja visszaébresztette a valóságra. Akképpen zörrent és csörrent a Tóni hangja, mint a hüvelyből csendesen kihúzott kardpengéé. Palyit oktalan, de szívetáját csiklandozó vídámság lepte meg és tusakodásra kész életkedv tápászkodott fel benne.

— Végzett földbirtokos vagyok — mondta hamiskásan és előhúzta ő is a tokbazárt pengét. — A Futópusztáról jöttem, elég messziről. Kétfele futottunk. Összes vagyonom ez a börönd külsejű papírmasé. Benne ruhám, kevés fehérneműm és utolsó szétszedett puskám. Állást és foglalkozást keresek.

— Jól van — Szőregi gyakran csodálta magát később is, hogy ilyenképpen felelt. — Magam is vadásztam annakidején eleget, de jelenleg egyetlen puskám sincs. Eladtam a puskáimat, amikor beköltöztünk. Nem érünk rá ilyesmire.

— Látom, hogy vadászházba kerültem — mondotta Palyi és a folyosó túlsó hajlásában, a falra dúsan fel-

rakott agancsokra mutatott. — Nagy vad is van itt bőven.

— Volt — felelte Tóni. — Önre nézve az a kérdés, hogy érez-e magában munkakedvet. Ha igen, úgy még talpraállhat. Az udvaron terjengő bűzökkel számolnia kell, ha kiveszi a szobát. Ezek a szagok a gazdasági élet párái.

— Itt maradok — mondta Palyi és bevitte csomagját a szobába. — Az első havi bért kifizetem. Azt hiszem én is, hogy talpraállok. Nem is lesz időm, hogy az udvar nagyrabecsült illatait élvezzem.

Azután bizony volt szegényfejének. Nem nagyon sok napig, csak felkelt, mosdott szaporán és öltözött reggelenként, s mint akinek pontos hivatala van, el is sietett nyolc óra táján. Foglalkozás után kutatott ilyenkor, de hasztalanul.

Megúnta hát és otthon maradt. Aludt féldélig, ebédidőre kiállt a tornácra, ott nézelődött s csak jóidőre a déli harangszó után ment el valamerre.

— A talpraállás, úgy látom, késik — mondta neki húzakodóan Szőregi. — Talán nem jó végénél nyúlkál utána, Petrőcz úr.

— Pedig mindent vállalnék — felelte Palyi fakultan és a közelgő új hónapra, a szobafizetés idejére gondolt. — Csakhogy a kerék nekünk most lefelé fordult és ott is a sárba ragadt. Ilyen a kisebbségi sors.

— Nincs igaza — ellenkezett felhorkanva Tóni. — Kényelmesebb kívülálló okokat keresni. Valamiféle büdös foglalkozáshoz kellene fognia. Szappanfőzéshez, nyersbőrgyüjtéshez. Ne a sorsban keressük a hibát. Nem szabad megvetni a nehezebb illatokat sem. Amikor jószágigazgató voltam, én se nyersbőrre vadásztam. Most mégis itt vagyok.

— Tóni bácsit szereti a pénz — mondotta bizalmasan Palyi.

— Nem igaz, mert én szeretem őt — felelte Tóni és szárazon nevetett hozzá. — Mást akarok mondani... A lányom után ne tekintgessen, mert minden keresgélés közt ez a leghaszontalanabb...

Palyi arca után fordult egész görnyedt alakjával és behúnyt félszemmel célozta oda a szavait.

— Tudok én dolgozni is, csak legyen mit — mondotta Palyi szíve gyökeréig elkeseredve és elmellőzte a figyelmeztetést. — Nemcsak vadászni! Az utolsó puskám úgy van szétszedve. Hozzá se nyúlok többet.

Valamelyik ablakban mindig megjelent a Julika bodri feje, valahányszor apja így beszélgetett Palyival. Hosszasan lesett kifelé valamelyik függöny mögül. Talán abban a hiszemben volt szegényke, hogy az apja nyilakat repítő szürke szemét ilyenképpen elkerülheti. Most is észrevette Tóni, hogy az egyik túlsó ablak felé küldözi Palyi az elkalandozó nézegetéseit.

— Ha más nem akad, vágjon fát — kiáltotta boszszúsan Palyinak.

— Hát vágassa fel a fáját velem — emelte fel a hangját Palyi is. — Ne csak tanácsolgatni legyen esze!

— Erre parancsoljon — horkant fel Tóni szokásosan és megragadta a Palyi karját. — Méltóztassék, ha csak az tetszik — s a szappanfőző mögé vezette, ahol óriási halom hasábfát aprított egy harsogó körfűrész.

Palyi fejsze után nyúlt és aprítani kezdte a fát.

— Ráérek — gúnyolódott —, három nap alatt felvágom.

— Meg is fizetem az árát — harsogta Tóni még felszítottabb dühhel. — Feltéve, ha beválik és nem szökik meg közben. Ingyen munkát nem szoktam kívánni.

— Az már más — bólintott Palyi és mutatta, hogy

mindjárt nagyobb kedvvel dolgozik. Három nap alatt hibátlanul apróra osztotta a fejszével a fatuskókat és izmai sajgását titkolva, rejtelmes arccal tartotta a markát a munkadíjért.

— Legénykedésből egyszer ezt is meg lehet csinálni, nemigaz? — Gúnyosan számolta a pénzt Tóni a Palyi véres hólyagokkal teleültetett tenyerébe.

— Adjon más munkát, Szőregi úr — állt ismét ellene Palyi. — Benne vagyok, szívesen folytatom. Aztán megvallom, rá is vagyok szorulva. A szobabért sem tudnám kifizetni.

Tóni gyanakodva vizsgálta, de a Palyi barna arcbőrbe bújt, eltitkolt vonásai, a nyílegyenest moccanás nélkül álló, fekete szembogara semmi szándékot sem mutattak kifelé.

— Egyik emberem megbetegedett — szólt végül Tóni, de orvul. — A harmadik szappanfőző üst mellett volna egy kis dolog... — Rögtön kaján módon intette el magától ezt a gondolatot és gúnyosan mentegetőzött. — Nem, nem, hogyan is gondolok ilyesmire! A boszorkánykonyhában olyan bűzök vannak, hogy az kibírhatatlan!

— Majd kibirom én — nevetett elszántan Palyi és már ment is a szappanfőzőbe. — Csak rendesen megfizessen a főnök úr.

Két napig harcolt a nehéz szagok mázsás súlyú támadásai ellen. A harmadik reggelen, munkakezdés után Tóni hívatta az irodába. Csepp szoba volt az iroda s a szekrénnyel eltorlaszolt ajtó mögül a szomszédos szobából vígasztalást kereső zongoradallamok hangzottak át.

Szőregi Tóni számoló, ráncos képpel ült az íróasztal előtt és vizsgás hunyorítással fordult Palyihoz.

— Látom, hogy a bűzök elsőfokú poklát jól bírja,

Petrőcz úr. Elhatároztam, hogy komolyabb ajánlatot teszek. Állandó felügyelőnek alkalmaznám a másik szagpokolba, a bőrraktárba. Ott a raktárkönyvet kellene vezetnie. Azonban a kezdő fizetés igen szerény.

— Vágtam fát és főztem szappant — felelte Palyi bölcsen és csendesen. — Most majd számba veszem a nyersbőrt is.

— Ez itt a szerződés — mondta Tóni és papírlapot tett eléje. — Tessék átmenni a bőrökhöz.

Aláírta Palyi a szerződést és beállt a mellreülő szagok bepácolt deszkatermeibe. Az orrában dagadt fájdalmak keletkeztek, gyomrában jóllaktató nehéz légiétkek szegültek ellenébe az ebédjének. Hanem mégis állt rendületlenül a bőrkötegek között és jegyezte számukat, terjedelmüket és mineműségüket.

Szőregi Tóni itt is melléje lépett és elrejtett szándékokkal bélelt beszélgetést kezdett vele. Új foglalkozásának első hete végén így szólt Palyihoz:

— Ha nem vadásznák, nem öldösnék az emberek az állatokat, nem is nyúzhatnák meg őket s akkor büdös bőrükkel sem kereskedhetnénk.

Mások vadásznak, nem mi — felelte ugrás helyett Palyi, aztán egyszerre csak letette egy ládára a jegyzőkönyvet és nekilódult Szőreginek. — Ne titkolódzunk többet, Tóni bátyám. Mindketten egy valakiért hozunk ekkora áldozatokat. Társuljunk hát jobban. Engedjen magukhoz közelebb. Láthatja, hogy a faggyús katlantól a bőrökig mekkora és milyen mindenre vagyok képes... A cél nálam is az, ami Tóni bácsinál. Bevallom, ahogy van. Adja hozzám a lányát, Julikát.

— Hol találkoztatok? — Nyögte Szőregi veszedelmesen. — Mindig tiltottam néki... Hol játszottatok ki engem?...

— A kertben, késő esténként — és odamutatott

Palyi a bőrraktár és a szappanfőző, a két bűzforrás közé ékelt virágos kiskertre. — Tegnap este is ott határoztunk véglegesen.

Akkor sem ordíthat tágasabban Szőregi Tóni, ha a lábára odaejtik az egyik szappanfőző katlant.

— Nem adom! Tégy le róla! Senkiházi vagy! Jobb, ha mindjárt el is takarodsz innen!... Az én lányomat gazdag emberhez adom, olyanhoz, aki valaki! Nem csupasz-kopasz, senkiházi, végzett földbirtokoshoz! Kódús vagy, fát vágsz, szappant főzöl, a bőröket szaglászod! Az én lányomnak pénze van! Megtőtöm vele a szappanfőző üstöket, ha akarom!

— Ne ordíts, Tóni — kiáltott rá vissza nem kisebb ordítással Palyi is. — Megértem én csendben is. Mondd egy szóval, de csendesen, hogy nem adod. Nem adod, mert zsugori, vén bolond vagy!

— Nem is! Neked nem!... Olyan férjet választok majd neki, aki most is vállára veti a puskáját és megyen ki a vadra, szarvasra, még nagyobbra, a saját területére. Olyannak adom, aki be se jön egy ilyen bűzös udvarra, mint az enyém, aki befogja itt az orrát, nemhogy odaállna a katlanhoz! Olyanhoz, aki úr most is, nem csak úgy emlegeti a régi vadászást, mint te!...

— Odaálltam dolgozni, te bankótól vakult Szőregi — csodálkozott Palyi. — Nem is azért tettem, hogy megnyerjem a tetszésedet. Láthattad, hogy semmit sem restellek.

— Elég, ha én teszem azt. Csakhogy a lányomnak, meg a férjének nem engedem!

— Értem már jól — legyintett lenézéssel Palyi. — Álmaidban urat játszol még mindig... Felfelé kapaszkodol, büdös, zsugori Szőregi...

S úgy, ahogy ott állt, viseltes munkaruhájában, a valamikori, csakhogy elnyűtt vadászgúnyájában, ba-

kanccsá vált vastagtalpú sárgacipőjében, átitatottan a bőrraktár szagával, de igen egyenesen lépkedve otthagyta a dühében levegőt nyeldeső Szőregit.

Átlépdelt a virágoskerten, az udvaron és kifelé ment a kiskapun. Odamondta még a szolgálónak:

— A ruháimért még elküldök... Julika kisasszonynak annyit üzenek, hogy legfeljebb akkor, ha visszatérek, mikor megint jómódom lesz. Akkor majd befogom az orromat és úgy kérem meg az apjától.

Hanem, különös végzése a sorsot irányító Gondviselésnek, másként tette. Felriadozó, lányos sírással töltött éjszaka végén, a pirkadó hajnalban Julika zengzetes pengő hangokra ébredt az utcafelőli szobájában. Függöny mögé osont és onnan lesett kifelé, miképen Palyi után tette az udvar felé sok ízben. Annyira szóltak a sovány, zenélő hangok, hogy az udvar felőli tulsó szobájába Tóni is meghallotta. Mivel éppen papucsba bújtatta a lábát, hogy felkel és mosdásba fog. Magára kapta hát a köppenyét, átsietett a lánya szobájába és az ablakhoz állt ő is.

Petrőczi Palyi csapzott elszántsággal állt a testes sárga ház tövében, Julika ablaka alatt, de nem is magányosan, hanem kétszál hegedűt nyaggató, nyakbatürt kabátos, fázó cigány között. Körbekormozott nagy nézése volt a Palyi szemének. Puha tapintású fekete haja eltakargatta a fél arcát, erős kitartással állt egyhelyében és végtelen türelemmel bámulta a Julika ablakát. A két cigány húzta mögötte, biztatás nélkül, de fájdalmasan csipegő keserűséggel.

Tóni dühhel csapta ki az ablak két szárnyát és hatalmas hangot bocsátott ki az utcára:

— Rád vall ez is, te Petrőcz. Ilyen vagy te valóban, most bemutatkozol. Talán nem is te vagy, hanem ükapád.

Kikeltél a sírboltból és ijesztgetni akarsz. Majd rendőr gyün, oszt bevisz. De addig sem félünk tőled, hódkóros!

Becsapta az ablakot és elkanyaríntotta az ablaktól Julikát is.

Palyink bámult, homlokát dörzsölte és maradék pénzével elbocsátotta a két cigányt.

Elővette a kapukulcsot, besétált az udvarra, fel a verandára és be a tegnap elhagyott szobájába. Tett ott és vett, vizet csapott az arcába, síma rendbe gereblyézte a haját, azután előhuzta a vulkánbőröndöt s háttal az üvegajtónak abban rendezkedett.

A szolgáló, aki megleste, sikoltott egy aprót, mert megfordult Palyi s akkor már kezében összerakva, ragyogó kék csövével fenyegetőzve az egy maradék puskája volt a kezében. Megtömte a zsebét patronokkal, aztán kilépett a tornácra.

A kis szolgáló jércecsipogással tünt el a ház tulsó oldalában. A nyáripárás üres udvaron szétjártatta a nézését Palyi. Kiszintelenedett arccal nézegetett, hátát a tornác oszlopának vetette. A nagy L-betű alakjában behajló ház tulsó ágára meredt. Ott volt a Tóni lakószobája, ott volt a Julika megrebbenő lesőfüggönye is, kívül pedig, a tornác udvari falán, a fonott kertiszékek mindig üres csoportja fölött, a falon sűrűn felszegzett csapatban, végig beborítva ezt a falat, az agancsok csordányi sokasága. Híres, díszes szarvasagancsai voltak Tóninak, némelyiket az osztrák herceg társaságában lőtte. Volt aztán ott tizesével kis őzfejdísz is, zergeszarvacskák, de kitömött medvefej is vagy három.

Palyi megtöltötte a maradék puskát és célba emelte a középen díszelgő királyszarvas fejkoronája felé.

— Tóni, hé, hallod? — kiáltotta nyujtott vadászó kurjantással. — Itt vagyok, ládd-e, hajnali lesen!

Lőtt és a fali agancs zöldposztós táblája freccsenve porzott szilánkokba a falon.

Visszhangozva dördült a lövés a szappanfőző falán és az agancsok közé bújt ablak belső párkánya alá ijedten bukott le Szőregi Tóni.

— Bolond, — lehhentett elmeszelődve. — Esze távozott a fiúnak.

Palyi testének sajgó rostjait balzsamosan járta át a puskadördülés hangja. Előrehajolt, miként a bozótban régen. Gyorsan és egymásután töltött és sorban dörgette a fali vadászdíszek közé, pontosan a homlokuk közepébe, szaporahangú puskáját. Kipirult az arca és sebesen dolgozott. Miképen valamikor, mindig talált most is. Zördülve mozdultak a dördülések nyomában az agancsok, némelyik a földre is lehullott. Fehéren pergett a nyomukba a falimész. Vadászott hát Petrőcz Palyi megint. Ellőtte minden golyóját és széljárta verekség öntötte el a kelő napba belefürdő képét.

— Erről beszélgettél, kalmár Szőregi, — kiáltotta végül és nagy ívben, bevégező lendülettel az udvar közepére hajította a puskáját.

Aztán mozdulatlanul állt a tornácon, hátraesett fejjel bámult maga elé és megvárta, amíg előmerészkedtek az emberek.

Szőregi Tóni is jött egymásrabotló lépésekkel. A tornác párkánya alatt megállt. Megváltozott ábrázattal nézegette a mozgásnélküli Palyit. Kapzsi nézése eltűnt és elolvadt, és magában beszélt sebesen. Elküldte az előkerült rendőrt, felemelte az udvar homokjában heverő puskát. Felvitte a tornácra és Palyi mellett megállt vele. Félig kinyúlt karral tartotta a puskát, mint aki éppen átveszi, mert odanyujtották neki.

— Bolond, — mondotta súgva és kérlelve mosolygott. — Nekem adod-e ezt a puskát? Eldobtad, látom.

Palyi kínba fürösztött szemgolyója rábámult és egybeharapott szája nem nyilt.

— Köszönöm, — folytatta hangosan nevetgélve Tóni. — Beviszem a szekrényembe, szétszedem és úgy őrizgetem... Ránk ijesztettél, zsivány Palyi. Szétveretted a golyóiddal az agancsaimat... Látom, hogy tudsz vadászni is.

Mozdult Palyi és kinyujtotta kabátgallérja felé a karját.

— Várj csak fiam, — húzta félre a reszkető kezet Tóni, de úgy, hogy mindjárt ott maradt az a markában is. — Nem kívánom én tőled ingyen ezt a jó puskát. Ha megígéred, hogy többet nem vadászol, adok helyette valamit. Csak ígérd meg, hogy elvezeted a bűzforrások, a szappanfőző, meg a bőrraktár irodai dolgait.

Hátrafordult, magasba emelte a puskát s hozzá vékonyan kacagva kiáltotta:

— Ne less az ablakon, Julika, a szemedet is töröld meg, elcseréltelek a puskával!

Szaladt a fegyverrel, hogy eldugja a szobában. Az ajtóban a karjába esett a lány. Átölelve meglóbálta és továbblendítette Palyi felé. Palyiban csak ekkor mozdult meg az élet. Szaladásba fogott ő is és akkora lihegéssel érkezett a tornác végébe, mint az ereje végére ért, halálosra feszített futó.

A HIVATAL

I.

Nagy dolog történhetett Lóri Andriséknál, mert a módos szobában vannak lámpavilág mellett. Öreg Andris hitestársa, öreg Erzsók az asztalra készített elemózsiákban válogat. Papírba göngyölgeti és sallangos csíkos tarisznyába csomagolja a hideg ételeket. Idősebb Lóri Andris hang híjával nézegeti őt és ott áll Juliska is, szemheztartó kendő az összekulcsolt kezében és elterjedt ijedtség az arcán.

— Azután osztán figyeljen maga körül, — szeppen öreg Erzsók és papírba eltakart füstölt oldalast temet a tarisznyába. — Mikor mán mozog a vonat, ne hágjon fel rá. Ha meg egészen még meg nem állt, ne hágjon le róla. A lépcsőn mindig meg szokja rándítani a lábát. Majd ina szakadt a grádicson múltkor is...

— Rá is vótam érdemesítve, — jegyzi meg az öreg Andris.

— Jajj, hogy mondhat ilyet! Még ilyeneket! Káromolja saját magát, — jajdul fel Erzsók.

Andris látja a hatást és még tetézi is:

— Bár törtem vóna a funéros nyakamat. Azonkível, hogy a lábrándítás meg is történt.

— Jajj, miket beszél! Miket mond!

Juliskából kibátorodik egy süldő kis hang. Eddig csak a kendőt tépegette, most ajkához érinti és mögüle súgja pisszenve:

— Mért funéros a nyaka, édesapa?

— Funéros, mert a napsütés meffunérozta, — mosolyodik Andris. — Anyátok mondta még azidőben, amikor néki udvarolgattam. Úgy mondta: Funéros a nyaka, Andris...

— Messzire megyen visszafele, — enyhül Erzsók is. — Igen nagyon messzire.

Juliska is megkísérli, hogy másfele terelje a nyájat.

— Olyanval mégse tessék riasztgatni minket, hogy a nyakával törés eshetne, édesapa.

— Pénzügyi lépcsőzet vót az a múlt héten. — Szánva nézi Juliska elterelő próbáját. — Csak azért mondtam. Épp adófizetésbe jártam, azért.

Juliska visszatér, mert belátja, hogy most csak arról az egyről illik beszélgetni.

— De most hosszabb lesz az utazás, édesapa. Bizony, csak tessen vigyázattal lenni magára.

— Mért nem gyön valamelyikötök utánam pelenkával? — Kérdi Andris szelíden és hitestársához irányítja a kérdést.

— De akkora nagy útra! — Jajdul megint öreg Örzse. — Jajj, teremtő egy Istenem! Egészen be Csehországba, annak is a közepébe!

Andris látja, hogy szelet vetett és nem akar ismét vihart aratni. Simító mozdulatot tesz. Ellép az asztaltól és a szoba tágasabb helyén áll meg. Benti sugarat csal az arcára és nekifog az éneknek:

— A gőzösnek nyolc kereki de fényes, de fényes, de fényes...

Csomagmunkát végző öreg hitestársa kemény derékkal egyenesedik fel és rákiált:

— Jajj, még danolni van kedve. Mikor az embernek majd a szívverése is megáll... Jaj, mit tegyek még

ebbe a szomorúságos tarisznyába? Ebbe a feketecsíkos tarisznyacsomagba?

— Mán megint, — hervad vissza az Andris erőltetett kedve.

— Andrisom, gyerekem, távollevő szegény gyerekem, meszeltképű katonalegény-fiam! Mit küldjek tenéked, mi mindent küldözzek?

— A szájharmónikáját, édesanya, — társul Juliska. — Itthon feledte, ott van a fiókban.

Reppenő ügyességgel zökken a fiók és öreg Örzse már gyömködi is a kedves szájharmónikát a tarisznyába.

— Jajj, még mit? Azonkível még mit? Beletenném a párámat is.

— Azt ne, mert mi marad neked? — Mondja Andris. — Hanem a gramafonyt.

Leveszi a szekrény tetejéről a gramafont és pattogott zománcozású, óriási kék tölcsérével együtt az asztalra helyezi.

— Ezt a kicsinységet is kűdözd...

— Viszi vissza! — Csattant Örzse és emelt kézzel parancsolja helyére a gramafont. — Elhagyta az eszit? — Sújt is egyben a helytelenkedő öreg Andris helyett a zenélődoboz otromba tölcsérjére és leveri a földre. — Viszi vissza! — A pléh hatalmasat csörömpöl és Andris helyére teremti a szerszámokat.

— Toronyórát kűdözz neki — igyekszik a magyarázattal —, kerekkötöző lánccal.

— Csak a rendetlenséget csinálja, — tér vissza öreg Erzsók is és szippanva remeg a szája. — Jajj, szívtelen vénember. Fiátölő, feleségét gyilkoló vénember. — Váltakozva foglalatoskodik a rosszat tévővel és a tarisznyával. — Ez a lángos, ez a krumplislepény, ez talán még belefér. Hiszen a szívivérét is elküldené az ember, az

asszonyember a gyerekének... Csak az ilyen funéros szívű nem érti aztat. Mer a szíve lett funéros azóta a nyaka helyett, hallja-e!... Megmondja neki, hallja-e, hogy friss kenyérsütést csináltam ma hajnalban. Ezt a finum zsíroslángost is csak azért süttem, hogy neki is jusson belőle... El ne feledje! A haszontalanságok megint ki ne szoríjják ezt is a fejibül!

— Nem szoríjják, ne félj, — ígéri Andris megváltozva. — Mindent elmondok.

— Azután osztán mindent világíjjon is meg előtte. Szegény távollevő fiam előtt. Értelemvel, rendesen beszélgessen vele.

— Persze, hogy úgy. Nem is sundám-bundám, férfimódra. Nem, nem.

— Hát ne is... Hozza néki tudomására, hogy egy szó sem igaz. Julisnak biztosan valami irigye irkált rája. Valamelyik kócos... Julisunk itt van előttünk. Azért, mert egyet-kettőt táncolgatott a tél alatt, mit tett avval? Előttünk tette. Mink talán nem vótunk ott? Maga, meg én?... Kimondva, piszok disznó gazember az ollyan, aki akár élőszóval, akár levél útján rágalomba merte tenni őelőtte Juliskánkat.

— Levéllel, fiam, csakis levéllel, — Andris tovább fejtegeti a kérdést. — Igazad van, piszok disznó az illető, de háromszáz koronát már mégse szánt rá, hogy személyesen mázolhassa be Juliskát Andrisunk előtt, Hradecba.

— Előttem az egyre megyen, — mondja öreg Erzsók —, én csak azt tudom, hogy kend most azért utazik, mivel mert tisztára kell mosni a szennyest.

— Az a kérdés, — intézi Andris —, rám van-e bízva az eljárás az ügyben, igen-e, vagy nem?

— Azért megyen.

Vágottszélű, teleírt kis papírlapot vesz elő Andris és társasfelének nyujtja.

— Akkor meg írd alá a felhatalmazást.

— Mi a csodát? — Kiáltja öreg Erzsók, mert ismeri embertársa szokását. Andris már visszafojtott hangon olvassa:

— Családi felhatalmazás... Alulírott szül. Pócos Örzse, ezennel megbízom hites férjemet... idős Lóri Andrást, hogy a saját kőccségére elutazzon Hradecba a fiamhoz, ifjabb Lóri Andris tűzérhez, a garni... zionba és ott a maga esze után eligazíjja a rágalmazási ügyet...

Öreg Erzsók ekkora meglepődésre már nem szól, még csak nem is nyikkan, hanem cselekszik. Kikapja Andris kezéből a papírt és véleményt mutat róla.

— Jajj, még ezt a citromos kis kolbászt majd itt feledtem — és becsomagolja fürgén a felhatalmazási papírba. — Peg, hogy szereti ezt az én Andriskám... — Pörlekedő kiáltásra váltja át hirtelen a hangját. — Menjen innét, amíg jó dolga van, vén salabakter!

Andris elszomorodik.

— Ahelyett, hogy aláírtad vóna...

— Mit vajjon, szabad-e tudnyi?

— A felhatalmazást... Gondoltam, nehogy szemrehányás érjen éngemet, ha visszaérkezek. Hogy nem végeztem tökéletesen.

— Mi kend mán? Jedző? — Nevetne is öreg Örzse, de inkább haragot mutat. — Még ilyeneket kitanálgatni! Majd hátbaverem, osztán az lesz a felhatalmazása... Olyan ember kend mán, akar a jedző. Bélyegkőccséget ne adjak a felhatalmazás után?... Igazíjja el ügyesen a dolgot, aztán rendben lesz az buta írás nélkül is... Szeggye össze az eszit és úgy magyarázzon Andrisunknak. A vonaton peg vigyázzék az egészségére. Utóvégre az se kutya. Érti-e? Most nyöghet mán. Megértette?

— Háthogy meg, ha úgy a fülembe sugdosod, — mondja öreg Andris és kezébe veszi a tarisznya szárát. Nyomban le is teszi, mert az udvar felőli külső tájakról zajgó hangok, topogások szálldosnak a szobába.

— Jajj, várjon kend, — retten újra Örzse —, nézzem, miféle sürgönylevél ez mán megint? Miféle fekete dróton kűdözgetett rémisztgetés?!

— Ne is tessék mondani, édesanya. — Szippan ijedezve Juliska is.

Csördül a vaskilincs és nyílik az ajtó. Lajos bátya, öreg Andris nagyobb testvére jön befelé, de csakugyan, a kíséretében van Lojzó is, a postás.

— Szerbuctok — köszön Lajos bátya —, a posta is velem vagyon.

— Jajj, megint levél! Mit mondtam?!!! — Jajdul Örzse.

— Eppreksz — válaszolja Lojzó.

— Mennyi bélyeg kell egy ilyen micsodára?

Így igyekszik Andris másfelé.

— Közönségesre egy korona, epprekszre két korona, ajánlottra három korona.

— Szép no, hijába, — Andris szemmel is bizonyítja Örzse felé. — Valakinek szépen vagyon a koronákból. Két koronák sürgős levélre. Máma mán a második.

— Jajj, szívtelen vénember... — Egy szem könnyhirnök is megjelenik Örzse szemében. — Hát nem jobban teszi szegény, mintha hallgatásba maradna? Itt hagyna minket a tudatlanságba?

— De jobban... jobban, jobban, — okoskodik Andris. — Hát csak máskor is igyekezz a levéllel, Lojzó.

A postás elmegy és Örzse kezében táncol, remeg és sóhajtozik a levél. Feltépi nehezen, olvasná is, de csak forgatja.

— Jajj, mi van benne? Mi van beleírva? Miféle sötét felhő? ... Olvassa kend mán, ne álljon itt süketen, vakon, én egy betűt se látok belőle.

Andris elveszi a levelet és olvassa.

— Kedves szüleim ... Ahogy reggel megírtam, most is annyiba vagyok. Úgy írom délelőtt a kantinban. Nekem az a szándékom, kedves szüleim, hogy nem látnak többet. A batritól is egy másik gyerek ... éppen egy hete ... úgy fejen tisztelkedett a strázsgolyóval ...

— Szent Anyám, ne rémissz, — sikolt közbe öreg Örzse. — Hogy jól értettem-e? Megrogyik a lábam. Jajj, megrogyik a testem alatt. Nem tud tartani engemet. Összecsuklik alattam ...

— Magyarázatot kérek, — lép közbe Lajos bátya. — Miféle leveledzés ez itten?

Andris olyannak érzi magát, mint akit sarokba szorítottak. Pápaszemet vesz elő s ha nincs is valami nagy szüksége rá, lassan az orra nyergére ülteti.

— Várj sorra, — mondja és széket int Örzse elé. — Az vagyon itt, hogy: Ha teheti, gyöjjön édesapám, amíg nem késő ... Mert ha mán késő lesz, akkor inkább ne is gyöjjön ... Ne legyenek nehéz szívvel irányomba a sok zaklatásért ...

— Andriskám, — nyögi öreg Erzsók —, gyenge, harmatos katonafiam ...

— Várjunk csak, — Lajos bátya is kezdi átlátni a helyzetet. — Izma, karja, vastag húsa legyék, az meg van. Dehogy gyenge az, Erzsi. Inkább olyan erős, hogy béghet benne léleknek egy falka bárány is.

— Utóírás is van itt, — mondja Andris és jobban szeméhez közelíti a levelet. — Julis pedig ne merészeljen virágot hozni, rozmaringot, akit legjobban kedvelek, a hradeci katonatemetőbe ...

— Micsoda? — A fejét csóválja már Lajos bátya is. — E jól meggyantázta.

A levélbeli üzenet Juliskát is szóra emeli. Keszkenőjét illedelmesen tépdesi a szegény lány és ijedelemmel jár rövid utat fel és éppenannyit le a szobában.

— Még ilyet! — A galamb verdes ilyenképpen a kés előtt. — Teremtőm, még ilyet! Ilyen szörnyűséges nagy levelet! Atyaisten, ilyen meggyanusító, szívtépdeső nagy levelet. Szörnyűséges nagy levélüzenet!

— Jól fújod, Juliska, — véli Lajos bátya, aki sok siratót hallott már, élő fölött is. — Minden oldalról jól kifested...

— Jó oskolája van, — mondja Andris és Örzse sápadtságát nézi.

— Szavam nem gyön nékem, szólni sem tudok, — társul Juliskához Erzsók. — Hangom elveszett. Én már se látni nem hallok, se hallani nem látok. Én mán azt se tudom, nappal van-e, vagy éjtszaka? Lány vagyok-e, vagy fiúszerzet?

— Sértésnek ne vedd, — jegyzi közbe Andris —, de vénasszony vagy.

— Hogy élek-e, vagy tán mán meg is hóttam?! Szerda van-e, vagy csütörtök?

— Csütörtök, — feleli Lajos bátya.

Andris sokallani kezdi a riadalmat, hát próbát tesz és másfelé tereli a bégetést.

— Ne futoss, Julis, hallod-e már, mer leültetlek, hogy a székhez ragadsz!

— Jajj, boldogtalanságom, — leül hát Juliska, de a pontot lassan festi a végébe. — Jajj, elveszített boldogságom. Egyszóval boldogtalanságom!

— Pihenny, — mondja Lajos bátya és előlép. — Raszt... Hogy indult ez a feneség, Andris, hallod-e?

— No, hogy mán kodácsolhatok én is, — szól

Andris felelete. — Ha elült a libagágogás... Jól indult, Lajos, egészen jól indult. Indulni jól indult. Tudod te is, októberben fogta Andrisunk a ződrefestett kis ládát, oszt a vállára kanyarította. Elment a vonattal katonának, Csehországba, Hradecba. Mondtam neki, apád is így ment el az ő saját idejébe, Zágrábba. Eriggy. Világot látsz, tanulsz, ember leszel... Karácsonykor, ahogy láttad te is, egy kicsit sápadt vót, de csak mert a nagy istálló megszítta a lovak mellett. Húsvétkor aztán mán dagadt a képe, akár a gombóc. Oszt most egyszerre ezek a leveledzések...

— Húsvét után Juliskát, de hiszen jól tudja aztat Lajos bátya is, idevettük hozzánk —, ragasztja hozzá Örzse.

— Jegybélije, — feleli Lajos bátya.

— No úgye? — mondja Andris. — Otthon meg mostohája sanyargatta. Mondtam, a legény messzi van, lányom, te addig is szokjál nálunk.

— E körül rend is van, — mondja Lajos bátya. — Vagy tán mégis efelől ugattak a harapós kutyák?

— Nem efelől, Lajos, — magyarázza Andris —, csak ekörül.

— Nocsak. Hogyan, mi módon?

— Rossz hírek szálldostak Andrisunknak.

Örzse alatt szorong a szék és már nem olyan nedves a hangja, ahogy vitába teszi.

— Mer hogy száll a rossz hír, hogy röpdös?

— Tudjuk, — akarná leinteni Andris —, sólyomszárnyakon.

Öreg Örzse nem hagyja felibe.

— Míg pedig ellenben a jó hír, hogy szálldos a jó hír, hogy röpdös?

— Ólomlábakon. Azt is jól tudjuk.

— Leveleket kűdözgettek neki, — tárja Lajos bátya

elébe a bajt Örzse. — Szegény sanyargó katonagyermekemnek. Károgató levelekkel kezdték kavargatnyi szegény drágámat. Valami Istentől elrugaszkodott hamis lélek tette. Jajj, de csak tudnám, ki vót, csak megtudhatnám, hogy taposnám ki a bélit, hogy tépném ki a szívit, meg a máját!

— Nono, szól Andris és feljebb világosítja Lajos bátyát. — Anyanim levél van a dologban, Lajos.

— Aki nem vót aláírva, — eszmél Lajos bátya. — Az áldóját! . . .

— Azt irogatta a tisztelt ismeretlen gazember lélek, — sírja megint lankadozva öreg Erzsók —, hogy a lány, márminthogy Juliska, vígan farsangolt önélküle is . . . Meg hogy mi ezt eltagadtuk Andrisom elôtt. Meg hogy olyan értelmű kijelentést tett vóna Juliska, hogy aki messze van, az hallgasson. Jobb ma egy vereb, mint holnap egy másik vereb.

— Meg hogy fényképpel csak nem táncolhatok, — sír közbe Juliska is, megbántva.

— Meg hogy ahhoz még mindig élő emberfajzat kellett, — tehetetlenkedik Örzse. — Legényfajzat.

— Hejj, a férges bélit, — fakadt ki Lajos bátya. — Ez mind benne állt az anyanim levélben?

— Ez. Meg más ilyen pocsékságok.

— Hej, a rézgálic! Te meg erre mit tettél, Andris?

— Írtam. Nyugtattam.

— De megint csak kapott olyan anya . . . Milyen anya . . . pocsékságot —, sírja Örzse.

— Tudhassuk, hogy van az ilyenkor, — bólogat Andris. — Katonasorban. Rúgós-harapós lovak között. Csak bejjebb, bejjebb heccelődött Andrisunk. Merrágták őtet a levelek.

— Hű a salétromsav, — Háborog Lajos bátya. —

Hogy terem a főd ilyen anyanim bitangot! Hogy van szeme hozzája a fődnek!

Andris helyeselve szemléli Lajos bátya indulatát. Az emeletes sublótládához lépked. Kihúzza a nagy fiókot, testes rózsaszín boritékot vesz elő onnan. Kinyitja és az írásokban lapozgat. Egyet elővesz és elégedetten szól:

— Nálam iktatás is van, tudod-e, Lajos?

— Még most is irodát játszadozik, — jajdul ismételten öreg Erzsók. — Még most is van kedve hozzája.

— Rend a lelke mindennek, — védelmezi Andris a rózsaszínű iratrendezőt. — Egyszóval a tegnapi Andrisféle levélijesztgetésre választ küdöztem, Lajos. Ez az ellenlevél ment Hradecba... a másolat szerint... Fiam Andris! Letutolsó leveledet is nyugtázom. Holnap este indulok tehozzád. Luternavágás miatt hamarabb nem lehetséges. Addig ne tégy semmit, mert ebből is láthatod, hogy figyelemvel kísérlek és holnapután való estefelé hozzád eljutok. Eszed legyen addig is, el na hagyd magadat, bolondot ne tégy, csókol apád. Kelt mint fent...

— Ügyvéd se ügyesebb, — ismeri el Lajos bátya. — Felkent... az az egy micsoda?

— Az, hogy mikor iródott a levél.

— Jóno.

— Jajj, már mennie kell, jajj, már várja kendet a gőzös, — szökik talpra Örzse és szíveszakadva küldözi Andrist. — Jajj, mán el kell szakadni egymástól. De csak menjen, le ne késsen...

— Menek, — mondja csépp lankadással Andris, de aztán gyorsan nyúl a tarisznya után és a vállára dobja. — Csak egy a kívánságom, hogy amíg kível nem vagyok az ajtón, itt senki se ríjjon... Szerencsére nincs még itt temetés.

— Jajj, szinte, szinte, — sopánkodja Őrzse.

— Nem menek én katonának, — tetézi Andris.

— Jajj, szinte, szinte.

— Nincs itt disznóölés, hurkatöltés, hallod-e? Még ekkora sívalkodást!...

— Jajj, majdnem hogy úgy igaz.

— Erigyj mán, — lassít Andris. — Memmosom a fiú fejét és mán itthon is vagyok. Nem ölnek itt senkit.

— Szinte majdnem hogy igen!

— Hű, az áldódat! — Kendőjét törüli a homlokához Andris. — Ne folytasd, mert megharagszom... Még elgyengít a károgásával.

Juliska lép elő és összegyüjtött bátorsággal nyilvánítja.

— Feltétlenül mossa tisztára a becsületemet, édesapa.

— Ne féjj, — megint a maga hangján beszél Andris. — Katonakoromban ingemet, gatyámat is magam mostam.

Öreg Őrzse most egyszerre váratlan dolgot művel. A sárgára festett fenyőszéket, kettőt is belőlük, odaállítja a magas vendégágy elébe és egyikre le is ül.

— Itt várom, míg meg nem gyön, étlen-szomjan, sem nem mozdulva, sem nem aludva, térjen vissza gyorsan, emberem.

Juliska is melléje ül és szeppenve társul Őrzséhez.

— Jó no, csak üljetek, — mondja Andris. — De oszt ha mán nagyon meffájdul az alsó csontotok, akkor le is feküdhettek. Isten áldjon, Lajos...

— Csak erigyj nyugodtan, — bólint Lajos bátya. — Addig majd én kormányítom a házban a férfimunkát.

— Ez az irányadó, — feleli Andris és öszehajtott cédulát vesz elő a zsebéből. Átnyujtja Lajos bátyának.

Egymáshozvert csizmával mozdul és mintha még tétovázna is, de aztán gyorsan kimegy a szobából.

Örzse csak néz utána, mint aki nem hisz, azután kinyujtja a kezét és fel akarna ugrani a székről, de csak ülve marad. Juliska megrettenve, karral nyúl hozzá és nagy ügyetlenséggel gyámolítja.

— Csókolom a drágaságomat — jajdul Örzse és hasztalan kiáltja —, azt mondja meg neki. Csókolom kendet is... Vigyázzék magára... Jajj, mán elment... jajj, mán itt hagyott... Jajj, teremtő Istenem...

— Csak repülne az a vonat, — síránkolja Juliska is. — Csak szárnya vóna!

— Nem kell csukladozni annyit, — mondja szigorúan Lajos bátya és rendelkezik. Asztalra teszi az iratrendezőt. A tányérszekrény aljából bort vesz elő. Poharat állít melléje. Leül az asztalhoz és úgy tesz, ahogy a szövetkezetben, amikor elnökölni kell.

— A Lóri fajnak általjában az a természete, — így szólja —, hogy mindig mindent a legjobban teszen... Különösen testvérem, Andris. Nála nincs helyesebb észmozgású, jobb fogalmazású, nyilvántartósabb ember az urak közt se... Olyan irodát tart, akar egy bank. Olyan rendet... Nem kell őtet féltegetni...

— Jajj, csak igazat beszélne Lajos bátya, — mondja Örzse és tű után nyúl. — Csak ne tévedne, Lajos bátya.

— Nem szokásom, — feleli Lajos bátya és eszébe jut a papírcédula, amelyet Andristól kapott. Előveszi a zsebéből, megforgatja, beletekint. — No csak, lássuk, mi áll benne?... Ezt a részemre hagyta... Parancsba tette, akárcsak a harctéren... Alulírott id. Lóri András felhatalmazon... miafene... Lóri Lajos testvérbátyámat helyből... hogy amíg Hradecben járok, addig a házgondnoki állást betőccse... Ki vagyok nevezve.

De csak kötelességei vannak, jogai nincsenek a nevezettnek... No, szép hivatal! Így hát csak a külső óli férfimunkákra szabad nekem vállalkoznyi, egyebre nem... Továbbá... Fizetés nem jár néki, csak bőséges ellátás természetben. Napi egy liter tej is, szükség szerint két liter... Okos beszéd... Kelt dátum, mint fenn... Aláírva id. Lóri András.. No, mit mondtam?

— Szegény jó öregem, — sóhajt Örzse. — Most fütyül a vonat, szívem verése mondja.

— Csak arra imádkozok, — szól nagy távolságba Juliska is, — hogy angyal szálljék édesapával.

— Ismerem én jól az ilyesmit, — kezdi a beszélgetést aprósan Lajos bátya és Andris iratőrzőjét lapozza. — Lesz itt olvasnyivaló is elegendő. Akar egy bank... Hanem ismeri Andris testvérem is... Mikor egyszer Zágrábból... majdnem egy félévig nem irkált haza... jól emlékszek... apánk is elővette egyszer a tariszpyát... azután osztán asszondta... menek és mennézem őtet...

II.

Harmadnapja ülnek kifogyhatatlan türelemben és szelíd ellankadásban, virrasztásban. Öreg Örzse unszolja Lajos bátyát és Juliskát, azok meg őt, de legfeljebb ruhástól ha ledőlnek és szunnyadnak valami csekélyet. A nappal még jobban siet, dolgukat végzik, de a lassújáró éjtszaka széken leli s ott is hagyja el őket.

— Tanácsolom, hogy dűljenek mán vízszintesre, — mondja veres pislogóval a harmadik estén Lajos bátya. — Csak ülnek, osztán csak bökdösik tűvel azt a szegény vásznat.

— Hallotta, Lajos bátya, — konokoskodik Örzse, — megígértem Andrisomnak. Ígéretbe tettem.

— Hiszen Lajos bátya is ül azóta az asztal mel-

lett, — mondja Juliska és vereslő szeme elé közelebbre emeli a himzést.

— Engem ne számítsatok, — feleli Lajos bátya. — Lótermészet van énbennem. Alszok én állva is. Megmegnézegetem a nyilvántartást is, az Andris irodáját. Hibátlan, azt meg kell mondanyi. Külön lapja van itt az adónak, a vetőmagnak, a fias jószágnak, a családi ügyeknek. Ilyet én is csinálok. Azonkível engem az ital is eltart. Hanem ti, gyenge asszonyfajzat. Jobban teszitek, ha ágyba mentek.

— Majd csak kitartsuk mán mi is, Lajos bátya, — feleli Örzse.

Juliska dőlne már el, de látszik rajta, hogy bevárja, amíg lefordul a székről.

— Ezen az estefele csak vissza kell érkeznie Andris bácsinak, édesanya.

— Érkezzék is, — mondja Lajos bátya —, mert ha nem, a harmadik éjjelre mán megkérem a csődöt az ülésre. Osztán behívatjuk Csurgó Gyulát, a baktert, zárgondnoknak.

Hallgatnak, neszelgetnek egy hosszú sort és megfínomodott füllel figyelik a földre ereszkedett külső éjtszakát. Aztán Örzse is, Juliska is ágyra dobja a kézbeli munkát és Lajos bátya is talpraáll. Az udvaron barátságosan csahol, éles kutyanyelven beszélget a Bodri.

— Jajj, Teremtőm! Gazdájának csaholázik mán a Bodri!

Nyílik az ajtó és apadt tarisznyásan, hibátlanul belép Andris.

— Áldás, békesség, — mondja és leül. — Itt vónék.

Jajj, édes emberem, — Örzse a nyakába lankad és pótolja, ahogy lehet. — Agyonsanyargatott kedves emberem. Mindegyfolytában vonaton sanyargatott szegény Andrisom...

— Hát te még mindig a siratónál tarc? — Kérdi Andris és csodálkozást mutat. — Úgy hittem, hogy mán elhagytad...

Juliska áll eléjük és ifjabb Lóri Andris felől szeretne hallani, de annyira, hogy majd összeesik.

— Hozta Isten... Erőben... Egészségben... Édesapa...

— Megvan mindakettő, Juliska, — feleli Andris s már Lajos bátyát hallgatja.

— Átadom a hivatalt, Andris. A leltár a helyén vagyon. Az irodát átvizsgáltam és rendben tanáltam. Megyek a vízszintesre.

Andris a kezét nyujtja és erősen markolássza Lajos bátya kezét. Bólint is Lajos bátya. Látszik, hogy elégedett nagyon és kilépdel az ajtón.

— Fáradt-e nagyon, édes uram? — Sürög Örzse és nem tudja, hogy mit tegyen s hogyan tegye. — Adja mán ide a lapos tarisznyát. Elfogyasztották-e kedvvel a bennelévőt?... Mi hír Andrisom felől, szegény, sápadt katonagyermekemről?

— Sápadt a fal, de nem ő, — mondja Andris. — Megvan neki a rendes színe. Inkább veres, akar egy hentes. Kutyabaja.

— Hát avval a dologgal? Rend van-e avval? Megvígasztalta-e? Rendbe tette-e? Elvégezte-e? Szóljon hát, beszéljen!

— Minek szóljak, ha te mindet elszólod előlem? — Feleli Andris és nevet.

— Jajj, ne tréfáljon, mondja mán!

— Csak annyit mondok, hogy a hivatalos kiküldetés teljesen meffelelt a céljának, — mondja Andris rejtélyesen és lábát nyomkodja két marokkal. — Nem sápadt, nem sovány, ízlett nékie a krumplislángos. A sok jó levegőn a katonai hízásnak is odaadta magát... De

hagyjatok mán, hagy dűlök el. Rúgom le a csizmát, bele vagyon dagadva... Első éjtszaka vonaton, a második kocsmában Andrissal, a harmadikat mán a dunnában akarom...

— Úgy, úgy, édes öregem, — érti Örzse és érzi hármuk fáradtságát is. — Vetkőzzék csak... Tyúklevessel vártam. Jó meleg tyúklevest kap az ágyban... Egyszóval megbeszélték, rendbetették? Megmondta nékie az igazat? Kiverte a fejibül azt az anyanim bitangságot?

Juliska is pisszen és könnyet nyel.

— Tisztára mosta előtte a becsületemet, édesapa?

— Megmosódott az magátul, Juliska, — feleli Andris és csizmát, ruházatot gyorsan hullajt magáról. — Egyszóval megérkezik vélem a vonat Hradecba. Kalapos kis házak mindenfelé... Finum ez a pehelydunnya, te Örzse. Csakhogy az ember kinyujtóztathassa az alsó két nyúlványát... Csak annyit szólok neki, Andris, nebutáskoggy. Csakhogy elgyött édesapám, csakhogy elgyött, azt mondja ő rája és a nyakamba szökik. Azután osztán már erről több szó nem esett. Bementünk a pincébe, ettőnk, ittónk és reggel vissza felültem a vonatra.

— De hiszen akkor csak eldorbézoltátok az időt, meg a sok pénzt, — mondja harag nélkül Örzse.

— Ne mondj ilyet, — folytatta Andris. — Az állomáson azt mondja, avval búcsúzik Andris, hogy megint csak mondja: Jól tette édesapám, hogy elgyött. Osztán megint mikor már indult a vonat: Üzenem édesanyámnak, hogy csókoltatom és húsvétra szabadságra menek. Csókolom Julikát is...

— Azt üzente? — Juliska nem bírja már és az asztalra borul. Ott pedig zokog, mint akit nagy hír ért.

— Hallod, hogy azt, — vígasztalja Örzse. — Maga meg egyék.

— Ahol kényes vót, ott csak szőrmentiben símogattam, — mondja Andris és ropogó álcsonttal ásít.

— Vén haszontalan, — símogatja szóval Örzse.

— Új címet kapok, — dünnyedez Andris. — Miről folyt a beszélgetés, aztat kérded? Itthonról. Rólad. A falubeli dolgokról. A krumplislángosodról. Nem dobbal fogják a verebet, hajjátok-e? Keveset ittunk is a pincében és eldanoltam Andrisnak mind az összest, akit régen Zágrábban... De osztan most ne háborgassatok. Néhány kanál tyúklevest dugdoss bé a képembe, Erzsók. Le is nyelem, ha addig el nem alszok. Reggel majd megcsinálom a jegyzőkönyvet is, csak most aludhassak.

— Huncut, vén bakugró, — súgja Örzse boldogan. — Haszontalan emberem. Mán alszik is. Horkol.

— Csakhogy rendet tett, édesanya, — súgja Juliska is.

— Rendet, rendet, — mondja álomból jött hangon Andris, mert még meghallotta. — Azon vótam, hogy megcsináltatom a stemplinyomót is, akivel rátüthetem az írásokra, az Andris levelére is: „Elintézve." De elhagytam, mert gondoltam... hogy haragszol majd érte, Örzse.

Örzse is, Juliska is lábuk ujján mennének ki a szobából. Az ajtóban szembe találják Lajos bátyát.

— Visszatértem, peg allig állok a lábamon, — mondja — Lajos bátya. — Kérdezni akarom Andristól, hogy hol lehet kapni aztat a levélrendezőt. Venni akarok én is.

— Holnap kérdje mán, Lajos bátya, elaluldt szegényke. Hallott-e olyat, Juliskáról nem is beszélgetett Andriskával? Osztan az mégis megígérte, hogy húsvétra meggyön. Még csókot is kűdött...

Lajos bátya elismerően bólintott:

— Ocsém Andris szappannyal mosta ki a szennyest.

Szagos szapannyal, Örzse lelkem. Nem súkval szaladt neki, mint tik a patakban. Hogy kiveritek a szegény férfiehérneműből még a lelket is... Az enyim okos Andris öcsém tintával, tollal, észvel, mondom, hogy szappannyal működik...

A házban megvizsgált rend vagyon, amilyen a bankban. Az igazgató nyugodtan horkol a belső szobában. Lajos bátya hazalépdel. Az asszonynépek is boldogan térnek nyugovóra.

A TÉKOZLÓ FIÚ

A tortareceptek, a házigyümölcsborok, a szelíd ütemű, mégis kiadós munka s a fokozódó ritmusú, de sohasem eléggé hosszú mulatozások kora volt ez.

A csendes Sajó kerek dombokkal övezett völgyében is. Itt élt ebben a történelemelőtti, ebben a bronz- és vaskor előtti nyugodalmas világban, a gömöri vidék teliszájú, ízletes embereitől távol, két jóbarát.

Szakál Döme úr volt az egyik. Pirosarcú, hatvanas, szép ember, rettentő villanású fekete szemekkel, de olyan szelíd lelkülettel, olyan meleg, kérlelően búgó lágy orgonahanggal, hogy aki ránézett, s közben beszélni hallotta, azt hitte, hogy szeme káprázik, vagy füle cseng, mert itt nem ez a haragos szemejárású úriember beszélget könyörögve. Kétszász holdja volt Döme úr apjának, neki már ennek a fele. Apa és fia közé odakanyarodott ugyanis az unoka, a Döme úr legényfia, aki Sárosba került szolgabírónak, s onnan, elég helytelenül, a hitelezők közvetítésével levelezgetett az apjával. Döme úr ijedten csóválgatta a fejét s küldött, amennyit tudott. Ez az amennyi végül éppen száz holdat tett ki. Akkor a fiú gondolhatott egy nagyot, mert hosszabb szünet után Amerikából írt levelet. Legvégtére, éppen akkorára, hogy szinte a tulajdon édesapja is elfelejtette, megjelent itthon. De nem ám élő testi mivoltában.

Szakál Döme úrhoz egy napon beállított a jóbarát-

sági erős viszony másik tényezője, Bajs Károly nevű hetvenes agglegény.

— Tőszomszédom vagy-e te nekem, Döme, az Isten szakasszon meg? — Ezt kérdezte jóindulatú recsegéssel.

— Ahogy te nekem, Kóroly! — felelte vissza Szakál Döme úr. Az volt a szokásuk, hogy előbb jó félóráig agyonemlegetett dolgokat kérdezgettek és erre felelgettek, egymástól és egymásnak s csak a végiben tértek rá olyan valami beszédre, aminek volt cseppnyi mai értelme is.

— Itt lakok-e melletted húsz év óta a tulsó oldalon?

— Háthogy itt lakol, minek az a sok beszéd?

— Én huzogattam-e a láncot az apósod feje felett a padláson, éccaka időben, amikor már azt akartad, hogy szedje magát s menjen?!

— Jajj, miket emlegetel te Kóroly, miket emlegetel. Az öreg úgy megijedt, hogy majd elsétált belőle a lélek. Csak most röhögök én ezen, akkor majd összeestem az ijedtségtől.

Bajs Károly mosolyogva bólongott. Hallgatott egy kicsit, de megint csak rákezdte:

— Az óra-históriából is én mostalak-e ki?

— Az igaz, de kérve kérlek aranyos barótom, hogy legalább ne emlegesd. Ne emlegesd, mert Isten engem úgy segéljen, nem tudom megfogni idejében a saját kezemet. Ha ilyeneket mondol, mindjárt feléd akarna sétálni. Oszt akkor mi lesz, mi?

— Semmi! Meg fogod te aztat a te kezedet idejében, barótocskóm!

Most mégis elhallgattak mindketten. Az óra-históriára gondoltak. A sajómenti tulsó falu lakóival volt Szakál Dömének évekig háborúskodása. Ennek a kálvinista helységnek az volt a dolog kezdetének elmúlt idő-

jében a híre, hogy órát találtak az úton. Még sohse láttak órát és zsákban vitték haza, ahol aztán a férfiak nagy dorongokkal agyonverték.

Döme úr akkoriban éppen eladta egy szép erdejét, hogy szolgabíró fia sebeit betapaszgatni elég kék bankó fussa. A Bükk volt a neve a gyönyörű kis erdőnek, a ragyogó kis kerek hegynek, amely úgy ült a zöld völgyben, mint egy ennivaló szabályos kerek cipó. Szakál Döme szíve majd megrepedt a „Bikk" után.

Lejárt az eladás után a völgybe megnézegetni a hűtelen kis hegyet.

Rossz sorsa az órafaluból való parasztembert hozott elébe az úton. Minden ártó szándék nélkül kérdezte tőle, mivel hogy hazaindító alkonyodást látott ki a szürkülő időből:

— Hány óra, hallja-e, atyafi?

Az embert erre a szóra a vipera csípte meg.

Mérgesen felelt tehát:

— Az óra, az óra, nacsos uram, de oda a Bikk!

Ez a mondás aztán ráragadt és rászáradt Döme úrra. Eljutott a tulsó falvakig, a városig, a megye székhelyéig is. Nem is szólva arról, hogy a gyerekek meglepték az úton és úgy kiabálták feléje: Az óra, az óra, nacsos uram, de oda a Bikk.

— Meghalok én ebbe, hallod-e Kóroly! — Panaszkodott egyszer Bajs Károlynak.

— Má ne mondj ilyet, te vénasszony, az Isten szakasszon meg! Kimoslak én belőle.

Puskát vett a vállára és napokig avval sétálgatott. A falvakban, magában az agyonvert óra falujában is saját költségén doboltatta ki, hogy aki egyszer kiejti a száján a csúfos mondást, abba golyót ereszt, ha az illető már elmúlt tizenöt éves és sűrű apró sörétet, amíg gyereksorban van.

— Hálás vagyok érte neked, aztat az egyet megmondhatom. — Szólalt meg most Döme úr.

— Lehetsz is, mert sonkacsont sem vónál, úgy lerágtak vóna, ha közbe nem lépek.

Döme úr ezt bólongatva ismerte el. A verandán ültek, a lombhullató erdőket nézegették. Károly uram pipát szívott és csúzmarta jobb lábát székre tett párnákon nyugtatta. Döme úr baloldali négy fogával tavalyi aszaltkörtét rágcsált. Asszony nem volt a közelben. A cselédek a mezőn ásták a krumplit. Hites asszonya Bajs Károlynak sohse volt, Döme uramé pedig, szegény lélek, akkor halt meg kínos anyai fájdalmakban, amikor a későbbi sok bajt hozó szolgabírót a világra hozta.

— Tudod-e mér gyüttem, Döme? — szólalt meg egyszerre élénken Bajs Károly.

— Majd megmondod.

— Memmondom, az igaz. Muszály aztat neked megtudnod. Ha én tudom, neked is tudnod kell, mert az én tudásom összetartozik az ettéddel. Sokszor mondtam, hogy akkor gyüttem én erre rája, amikor egyszer életembe Bécsbe is eltört a nyavalya, s ott a szállodában azt mondja nekem a portás, hogy: Herr Bajsz. Azt mondta, hogy Bajsz, szö-vel. Akkor rögtön eszembe találtam, hogy mért tartozok és úgy együtt veled. Te Szakál vagy, én meg Bajsz. A világnak egyugyanazon portáján lakunk mindketten, közvetlen közelségben egymáshoz, a csúfságos emberi ábrázaton.

— Má sokszor kitanáltuk, hogy ebben igazad van.

— Hát akkor gyere el velem ma estére a városba, a muziba.

Döme úr meglepetve állt fel. Kiköpte az aszaltkörtét és jót nevetett:

— Megaludt az eszed, Kóroly.

Ez csak makacsul hajtogatta:

— Gyere velem a muziba, ha mondom.

Döme úr nevetve integetett:

— Ittá, vagy szomjas vagy, barótocskóm.

— Gyere, ha mondom.

— Minek nézel te engemet, perditának? Ha más mondaná ezt nekem, úgy felrúgnám, hogy csak a jövő évi hóval esne le.

Bajs Károly letette erre a pipát is:

— Peg csak gyere, Döme, mert ott meglátod a fiadat, a szolgabírót.

Szakál Döme megrettenve hökkent vissza:

— Mit mondsz?... Lóvá ne tégy!

Károly úr odabicegett hozzá és komolyan, részvéttel hajolt barátja arcához.

— A vásznon játszik a fiad, ez az egy szent. Színész lett Amerikában. A plakátokon az is rajta van, hogy nyilatkozott a pesti lapokban. Innen való, erre a vidékre, Sárosban volt szolgabíró és most, hogy millószámra van neki az amerikai dollárokból, egy öreg ember is sokszor eszébe jut neki, az édesapja. Ezt nyilatkozta.

— Megnézem őtet, Kóroly, — mondta erre halkan Döme úr.

Károly úr belefogózott a karjába és besétáltak a nagyszobába. Az ablakon kiáltoztak kifelé a kocsisnak:

— Miháj, fogj be a sárga kocsiba.

Görnyedt, ősz emberke mászott elő a színből, olyan hetvenes, edzett acél kisöreg:

— Hová megyünk, minek megyünk, nem maradhassunk, Döme úr? Mindig csak megyünk, futkározunk, de minek a sajóparti szentnek mászunk annyit?

— Legutóljára a nyár elején fogott be az úrikocsiba, Miháj. Megbolondult maga? Negyedéve sehol sem voltunk.

— Nekem ez is sok, tekintetes úr, inkább maradjunk itthon.

— Muziba megyünk, öreg! — Kiáltotta jókedvűen Károly uram.

— Mán pedig oda mennyenek maguk, ha elment a jó gondolkozásuk! — Zsörtölődött a kisöreg és elballagott a gyümölcsös felé.

Döme úr megcsóválta tar koponyáját:

— Lásd a gazembert! Nincs más, mint magunk foghassunk be.

— Aztat is megtesszük, de Mihájnak pofont adok, ha megharagszom. Pofonrúgom, ha megharagszol is! Sohse értettem, hogy miért tűröd a vén szemtelent.

— Megszoktam őtet, Kóroly! . . . Most különösen ne bándd, arra kérlek. Eszembejut, hogy diákkorában hányszor vitte le a vasúthoz . . . a szolgabírót.

— Világhírű dollárkirály az, nem szolgabíró, Döme! Idenézz a figurára!

Döme úr szomorkásan nevetett.

— Nézek, nézek. Nem tagadom, talán örülök is neki.

Kivezették a két barna csikót, rájuk tették a hámot, a sárga kocsi elé vezették őket.

Akkor Döme úr hirtelen megállt.

— Tizenöt éve ment ki Amerikába.

— Aztat jól tudom, de tiltsd meg a selyempapírba csomagolt Mihájodnak, hogy így kezelje a szerszámot. Az Isten igazodik ki ezen az istrángon.

Döme úr elindult vissza a ház felé:

— Hadd csak őtet, Kóroly, szépen elállnak.

A verandán leült a bundába és fázósan húzta össze a nagy prémeket magán az elvörösödött ég felől jövő őszi szélben. Vadszőlő csörgött a párkány fölött. Károly uram sürgető szótlansággal állt az asztal előtt. Végre nem állhatta a csendet:

— No mi lesz? Megyünk?

Döme úr elgondolkozva felelte rá:

— Azt hiszem, Kóroly, én nem megyek.

— Mán megint bolondulsz. Mért nem gyüsz?

— Te láttad őt, úgye?

— Igen hát. Vagy nem mondtam? Eladtam a csikókat, a Tizenkét Rózsában söröztem, ott megmutatták az újságot és elmentem megnézni a saját szememmel. Tarthassák butaságnak a muzit, én szeretem ez a butaságot.

— Elhiszem.

— Az nem is szükséges, hogy elhidd. Gyerünk!

Döme úr kiegyenesedett nyakkal ült a karosszékben. Most egész testében is kiegyenesedett és mélyen zengő hangja soha ilyen ellentétben nem volt még vad nedvességben csillogó fekete szemével.

— Én tehát nem megyek be, Kóroly, megnézni őtet...

Károly uram váratlan belátással vágta rá:

— Bánom is én.

— Ha te már láttad...

— Igen, láttam.

— No és minő volt?

Bajs Károly gyorsan kezdett lépegetni a verandán. Nagy kabátja szárnyai sebes szelet csaptak és megkergették a vadszőlő leveleit. Szétmutogatott maga körül és egy lélekzetre elmagyarázta:

— Nagyon tetszett nekem, azt mondhatom. Azért ajánlottam, hogy begyere megnézni. Biztosan aztat érezted volna te is, hogy érdemes vót. Szép, magas ember lett, gróf volt a filmben, azután gyárimunkás lett, egyenruhában táncolt a bálon, úgy szerette azokat a szép nőket, hogy magamnak is gusztusom támadt rájuk. Pedig nem is panaszkodhatok...

Döme úr ellágyulva szólt közbe:

— Az asszonyokat mindig szerette.

— Akkor meg gyere és nézzük meg. Ne ülj itt, mint az anyám tyúkja. Rád se ismerek. Azt tudtam, hogy szíved van neked, Döme, oszt most látom, hogy nincs neked szíved, az nincs neked, te vén gazember, csak májad, hasad, meg feneked!...

Hirtelen belenyult a zsebébe, újságlapot kapott elő és az asztalra vágta:

— Itt van a nyilatkozata is.

Döme úr keze tétován nyúlt a papírlap után. Zizegve remegett a papír, amíg elolvasta erőlködő szemével. Visszatette az asztalra. Villogó szeme elhomályosodott.

— Szép, — mondta —, szép és jó. Nekem ez elég is, Kóroly. Érted, barátocskám?

Bajs Károly barátságosan bólintott:

— Persze, hogy értem. Hiszen tudod te aztat.

— De nem megyek el megnézni. Tizenöt éve, azóta nem írt...

Károly úr már megint ellenkezni próbált:

— Most se írt. Aztat az egyet nem mondhassuk.

— Nem, nem. De legalább tudom, hogy mi van vele. Nem haragszom rá, csak nem kívántam emlegetni. Ha jól meggondolom, szép volt tőle, hogy csendben akkor ment el, amikor még csak az egyik száz holdat küldtem utána. Biztosan elküldethette volna a másikat is, ha akarja. Szép tőle, hogy nem tette.

— Szép hát. A kiskutya se ugatja, hogy nem szép.

— Persze, most van neki mindene, dollárja, híre, nyilatkozata. Ez nekem elég... A Bikket is miatta adtam el, csúfneveket is miatta vállaltam. De ha azt mondod, hogy láttad őt a muziban, akkor eztet az aktát lezárom az életemben.

— Pedig én mondom, arra a sovány lelkemre mondom. Soha olyat én még nem láttam!

— Én még nem voltam muziban, nem is megyek... Csak örülök, hogy ezt a hírt hoztad, Károly.

Egymásra bámultak. Bajs Károly úr csodálkozva tapasztalta, hogy Döme úr szeme egészen bealkonyodott, evvel szemben beszélő hangja úgy recseg a megindulástól, mint egy katonatrombita. Oda akart menni hozzá, hogy jobban megnézze s valami nagyon barátságosat mondjon neki.

Ehelyett megrázta magát és rákiáltott Döme úrra:

— Jól van no, akkor megyek és kifogom a lovakat.

Amikor vissza jött, Döme úrat behúnyt szemmel találta. Leült ő is megszokott karosszékébe. Sokáig ültek elgyengülve, öreges gondolatokkal szelíden küzködve. Károly úr észrevette, hogy Döme úr csak félig tartja behunyva a szemét. Pillái alól az alkonyt, a lankákat s túl azokon a Bükk kerek fejebúbját figyelgeti. Egyszer aztán mosolygott és hátradőlve halkan nevetett.

Erre Károly, mint aki most jött és együttlétüket éppen megkezdi, így szólalt meg:

— Az jut eszembe, hogy a múltévi szüretkor három napig nem láttalak, s amikor az úton elémkerültél, olyan részeg voltál, Döme, mint a leszáradt tök virágja. Emlékszel te arra, Döme?

— Háthogy emlékszem.

— Amikor megkérdeztelek, hogy hol voltál és mit csináltál eddig, aszontad, hogy itt-ott vótá és aszontad, hogy nem csináltunk egyebet, csak: Memme ettőnk, memme ittónk, memme rókáztónk! Igaz vót?

— Hát az má úgyis vót. Tán nem hiszed, Károlykám?!

— Mér ne hinném?

Tovább nem folytatta, mert Szakál Döme megint behunyta a szemét és látszott rajta, hogy a fiára gondol. Bizonyosan elképzelte maga előtt a mozit, a vásznat s a rajta mozgó ismerős, szép, karcsú, magas, alakot, aki nem törődik semmivel, hanem csak a főszerepet játsza.

Közben megint rágcsálni kezdte az aszaltkörtét.

Bajs Károly erre feltette csúzbántotta lábát az odakészített székre és gondosan megtömködte a pipáját.

GÖRÖGTŰZ

I.

A három teherkocsit az apró mozdony könnyen vitte az elsárgult mezők között. Amikor kis kaptatóhoz ért velük, meglassúsodott futásában és reménykedve, nehézzé vált lélekzettel, szuszogósan szótagolta ki tölcséres kéményen: Is-ten se-gíts, Is-ten se-gíts. Ilyképen mégis felért a tetőre, ott megkönnyebbült sóhajjal nagy tömeg füstöt és gőzt huhogott ki magából és nekiszaladt a túlsó lejtőnek. Vígan kerepeltek lefelé a kerekei és felszabadult melléből feledékenyen tört elő: Akár segítsz, akár nem, akár segítsz, akár nem.

Az eső teherkocsiban, egymásradobált egyszerű bútorok közt, rendesen összeállított ágyban apró öregasszony feküdt. Mellette, régi öblös karosszékben, pipával a szájában kiégettszemű öreg ember ült. Megmegpöffentette a pipáját, de az ízét nem érezte. Aggodalmasan nézte az öregasszonyt, aki mozdulatlanul feküdt az ágyban és csak néha kérdezte meg:

— Hol járunk most, Gáspár?

Az öregember ilyenkor reszkető térddel lépegetett, megigazgatta a beteg feje alatt a párnát, a széthúzott ajtó felé pillantott és duruzsolva hajolt a betege fölé:

— Most elhagytuk a hegyeket, édes öregem. Most síkabb vidéken megyünk.

Az öregasszony nehezen sóhajtott:

— A hegyeket mi nem hagytuk el, Gáspár, hanem ők minket. Milyen borzasztó lesz nélkülük.

Az öregember erre nem tudott mit mondani. A középen elhelyezett kis vaskályhához lépegetett. Megigazította a kocsi ablaka felé nyúlt, hosszú vékony vascsövét. A tevékenység kedvéért kinyitotta a kályha ajtaját és fadarabot dobott apró tüzes ölébe.

Az ajtó nyílásánál kifelé fordult arccal, az öregek felnőtt fia állott. Az öregember bizakodón, megnyugvó pillantással megjártatta a tekintetét rajta és a nagy nyomorúságban szinte el is mosolyodott.

A beteg megint megszólalt az ágyban:

— Gáspár, hallod-e?

— Igen, igen — édes öregem. Mit parancsolsz?

— Jenő mit csinál?

A fiú megfordult az ajtóban és odalépett az anyjához:

— Itt vagyok, édesanyám. A vidéket néztem.

Az öregasszony apró arcán meleg mosoly suhant át. A szemét nem vette le a kocsi bordázott famennyezetéről, de kis ráncos kezével oldalt tapogatott a fia felé és megfogta a kezét:

— Milyen a vidék erre, Jenő?

— Egészen szép, édesanyám. Érett sárga már minden, de nem is csoda, mert jól bennjárunk az őszben. Sok, sok kukoricát és dinnyét termelnek erre, azt mondhatom. Amerre a szem ellát, kukoricaföldek mellett mentünk vagy egy negyedóráig. Aztán dinnyeföldek jöttek és azoknak se volt se vége, se hossza. A dinnye indája elszáradt már. Nem is sárga, hanem sötétbarna. Az esőben lassan el fog rothadni és azt hiszem, nagyszerű trágya lesz a jövőévi dinnyepalánták alá.

Az öregasszony világosan elmosolyodott:

— Hát ezt meg már honnan tudod ilyen jól, Jenőkém?

A fiú végigsimította halántékát:

— Csak úgy gondolom, édesanyám.

Az öregember ijedten intett neki:

— Beszélj, beszélj tovább.

A fiú megerősítette a hangját és megsímogatta a beteg kezét:

— Az alispán úr is a vidéket nézegette. Kilátszott az orra az ajtajuk nyílásán. Nem gondolom, hogy valami meleg is lehet. Nincs kályha a kocsijukban. Idefújta a szél a hangját. Akkor azt halottam, hogy valami ananászdinnyéről beszélt.

Az öregember is a beteg fölé hajolt. Élvezettel suttogta:

— A méltóságos asszony az ura vadászbundájában ül egy ládán. A fűtő mondta az előbb. Kicsit kihajolva egészen jól lehet a masinisztával beszélgetni. Gyermekkoromban mindig masiniszta szerettem volna lenne. Érdekes az, amikor kihajol a mozdony ablakán, előrebámul, bele akármilyen szélbe, esőbe, hóba és viszi maga után a vonatot.

— Nagy felelősség az, — mondta felélénkülve az öregasszony —, annyi temérdek ember sorsa van rábízva.

Az öregember nevetett:

— No, most csak a mi hármunk sorsát, meg az alispánék sorsát bízták rájuk. Hat embernek szól ez az egész vonat. A fűtő jókat nevet rajtuk.

Az öregasszony felfigyelt:

— Miért nevet a fűtő rajtuk, Gáspár? Mit mondassz?

— Azon nevet, hogy az alispán a lányával és a páva feleségével a fűtetlen marhavagonban kuporog, mint akármelyik közönséges szegény ember.

— Azon nincs mit nevetni, Gáspár!

Az öregember elszégyelte magát és megint a kályhával kezdett foglalatoskodni. Az öregasszony a fiához szólt:

— Jenőkém, mondanék neked valamit, ha nem haragszol meg.

— Tessék, édesanyám, már hogy haragudnék meg, bármit mond is.

— Ha megállunk valahol, a legközelebbi állomáson szállj le, menj oda az alispán úrékhoz és mond meg nekik, hogyha nagyon fáznak, jöjjenek át hozzánk. Nálunk mégis fűtve van...

A fiú tenyerébe fogta a homlokát és megint a halántékát dörzsölte. Ijedt, fekete szemmel nézett az anyjára és kínnal akart szólni, mert a beteggel nem szabad ellenkezni. Ebben a helyzetben különösképen teljesíteni akarta az édesanyja kívánságát:

— Ha kívánod, édesanyám, átmehetek...

Az öregember, jóságtól gyötrötten, megint az ágy mellett termett.

— Amáli, ez igazán szép gondolat. Ez igazán rád vall... én megyek át a méltóságos úrékhoz és én hívom át őket. Hadd lássák, hogy mi átérezzük a közös sorsot, Amáli. Mi igenis átérezzük azt, hogy velük ugyanaz történt, ami velünk... majdnem...

Szinte végszóra a vonat lassítani kezdett és váltón zökkent. Az öreg lelkesülten az ajtóhoz topogott, csikorgó kerekeken járó ajtaját félrehúzta és kilesett a nyíláson:

— No lám, éppen egy kis állomás. Most átmegyek én, meginvitálom őket.

Háttal fordult a kitárt ajtónak és leereszkedő gyerek módjára két kezét a padlóra támasztva, lekecmergett a kocsiból. Az öregasszony egészen felélénkült a

gondolattól. Félig felült az ágyban. A fia a nagy párnával feltámaszotta a hátát.

— Rakj a tűzre még, Jenőkém, ne fázzanak a kedves vendégek. Igaz, hogy nem fogadjuk őket valami díszesen, de hát ők sokkal nagyobbat zuhantak, mint mi, szegények. Be fogják látni ...

A fiú megváltozott mozdulatokkal teljesítette anyja parancsait. Megtömte az apró kályhát, a kocsi két oldalán zsúfoltan álló bútorok tetejéről székeket szedett le és a kályha köré a szűkös férőhelyre félkörbe rakta.

Az öregember feje megjelent a kocsi ajtajában:

— Jönnek, édes öregem, jönnek. Nagyon szívesen fogadták a meghívást.

A csepp öregasszony felélénkülve bólintott feléje. Feljebb dobta törődött testét a magas ágyon és így, félig ülő helyzetben lesett az ajtó felé. A fiának is intett s jókedvű mosoly kíséretében a füléhez kapta a kezét. Hátra mutogatott, a vonat másik két kocsija felé, ahonnan közeledő hangok igyekeztek feléjük. A teherkocsi ajtajában az öregember bólogató feje hívogatta szívesen a hangok tulajdonosait.

II.

Az alispán nehezen kapaszkodott fel az ajtóhoz támasztott falépcsőn. Köhögve nevetett és lenyúlt a felesége után. Mindketten fent voltak már, a keszeg, kecskeszakállas, cvikkeres férfi és nagynövésű, kövér felesége. Akkor megfordultak és megpillantották az ágy csíkos dunyhái között a kicsi beteget. A kocsi félhomályában hunyorgó szemmel bámultak rá. A férfi leszegett fejjel nézett ki a cvikkere mögül és még mindig karjánál fogva tartotta a feleségét. A fiú előlépett a bútortorlasz mögül:

— Kezeit csókolom, Isten hozta ... Különös fogad-

tatás, ugyebár... édesanyám betegen fekszik, az izgalmak ágyba döntötték, de egyébként is beteges szegényke. Szüleim azt gondolták, hogy áthívják önöket, mert nekünk mégis van kályhánk, ami csodás, önök pedig fagyoskodásra volnának kényszerítve egész éjtszakán át.

A nagy szőke asszony érdeklődéssel nézett szét: -

— Mikor is érkezünk meg, Tibor?

A férje szolgálatkészen felelte:

— Reggel hatkor. Addig még teljes tizennégy órát utazunk, helyesebben ácsorgunk. Ez a mi expresszvonatunk elragadó jelenség.

Odafordult az ágyban fekvőhöz:

— Hja, hja, asszonyom, üdvözlöm önt és köszönettel vettük a szíves meghívásukat. Ki hitte volna, hogy a körülmények folytán így kerülünk össze!

Barátságosan kezet fogott az öregasszonnyal, akit a barátkozás egészen felvillanyozott. Könnyes szemei megcsillantak és feltámaszkodva, jó lélekkel, melegen integetett az alispánéknak:

— Ne vessék meg szerény...

Az jött a szájára, hogy: hajlékunkat. Aprót nevetett és gyerekesen rángatta meg keskeny vállát:

— Most majdnem azt mondtam, hogy ne vessék meg szerény hajlékunkat, Istenem, hajlék!... Az embernek bizony elfacsarodik a szíve... de az Isten korbácsa alól senki sem térhet ki... méltóztassék helyet foglalni a kályha mellett. Ott jó meleg lesz. Jenőkém, édes fiam, készíts székeket. A puhább ebédlőszékeket tedd oda az uraságoknak.

A fiú zavartan szedte össze az összedobált bútorok közül a régimódi, párnás ülésű, fahátú székeket. A vendégek megotthonosodva ültek le a pattogó apró kályha mellé. Az öregember is megérkezett. Régimódi udvarias-

sággal kísérte fel az ajtóba az alispánék magasnövésű, karcsú lányát. A lány testhezálló szürke sportruhában ugrott be az ajtón és csengő hangon köszönt:

— Jó estét kívánok, a bácsiék nagyon kedvesek. Úgye, milyen kedvesek, mama? Már majdnem magfagytam abban az istállóban. Ez itt valóságos szoba a mi kocsinkhoz képest. Milyen jó meleg van. Apa, te is betétethettél volna kályhát.

Az alispán nevetett:

— Az én ügyem túlságosan gyorsan nyert elintézést.

A lány élénken, gyorsan beszélt:

— No, itt mégis melegebb lesz. Itt nagyon jó...

Szívesen fordult az öregasszony felé, aki csodálkozó szemmel itta be a szép fiatal teremtés beszédét.

— Kedves néni, én Jenőt már ismerem. Mi tulajdonképen együtt jártunk a gimnáziumba Vágbányán.

Kezet fogott a fiúval és jókedvűen rázogatta a kezét. Szembefordulva néztek egymásra. A fiú hirtelen a székeket kezdte rendezgetni a kályha körül és helyet mutatott a lánynak. Már mindnyájan a nekivörösödött kiskályha mellett ültek. Az alispán és a puha, nagy szőke asszony egészen közel a meleget adó alkalmatossághoz, az öregember illedelmesen kicsit hátrább. Egyik oldalon utat hagytak az ágybanfekvő felé. A lány is leült széles mozdulattal és összedörzsölt kézzel melegedett. Lehúzta finom kesztyűit és fehér, vékony és mégis erőt mutató ujjait a tűz felé zongoráztatta. A fiú hátrább ült le tőlük, a felraktározott bútorok szélén álló ládára. Az öregember meggyujtotta a mennyezetről dróton lefüggő lámpát és behúzta a kocsi csikorgó ajtaját.

— Önök itt egészen berendezkedtek, — monda az alispánné szerény hangon.

Az öregember készségesen magyarázta:

— Kénytelenek voltunk vele. Napok óta várjuk az indulást, mi már öt napja lakunk a vagonban.

Az alispán vígasztaló hangsúllyal kezdett beszélni. Kissé olyan módon társalgott, mintha szónokolna és olyan jelentőséggel, mint aki ahhoz van szokva, hogy sokan és figyelemmel hallgatják.

— Kérem, én mindezeken a dolgokon, amelyek mostanában csőstől rohantak meg minket, már nem is csodálkozom... Egyébként én is ismerem önöket otthonról...

Az öregasszony felé fordult, aki az ágyból kihajolva élvezettel hallgatta a beszélgetést.

— Kedves férjét ismerem, noha abból a távolságból, amelyben élni kénytelenek voltunk. Az adónál volt alkalmazva, ha nem tévedek.

Az öregember sóhajtva felelte:

— Húsz évig. Igenis. Adótiszt voltam Vágbányán.

— Igen, hiszen köszönő viszonyban voltunk. Hát kérem, most eljöttünk onnan... Szomorú, de így van. Az ember az évek hosszú során megszokik egy környezetet. Ott jóban és rosszban becsületesen végzi mindennapi dolgát. Ismer minden követ a járdán, minden embert a városban, megszereti a környező hegyeket és kirándulóhelyeket, már-már azt hiszi, hogy a Kálvária tulsó oldalába viszik majd ki egyszer, ha vége mindennek. Úgy él ott, mint a beplántált növény, gyökeret eresztve és beerősödve a talajba. Akkor jön egy vihar, kitépi és messzire dobja...

Az öregasszony felsírt a csíkos párnák között:

— Én ott születtem kérem szépen, az édesapám bányatiszt volt az államnál.

— Úgy van asszonyom, ezt még hozzá is vehetjük súlyosbító körülménynek. Csakhogy az ember büszkén

él és egy kicsit szerényebben végzi. Néha az élet még meg is gyorsítja a szerénysége eljövetelét.

Lehajolt a kályha elé, ahová apróra vágott fa volt gyüjtve tüzelésre. Felmarkolt néhány darabot közülük, kinyitotta a kálya rosszúlzáró pléhajtaját és a tűzre dobta a marék fát.

Az öregember a válla fölött hozzáhajolt és puhán suttogó bizalommal kérdezte:

— Hogyan — hogy ilyen gyorsan el kellett jönnie... alispán úr?

— Annak rövid a sora, kedves barátom. Engem, nem tudom miért, nem akartak kiutasitani olyan egyszerűen, mint másokat, például magukat is. De engem megviselt ez a helyzet. Felmentem a Tátrába üdülni, négy hét alatt összeszedtem magamat és akkor egy nap, még a kúrám befejezése előtt, hazautaztam. Fölmentem az utódomhoz és bejelentettem, hogy el akarok menni. Két vagont tudtam csak kapni. Abba berakattam a holmikat. A két vagon egy hétig állt a mellékvágányon, mi meg az ismerőseinknél laktunk. Akkor bementem a vasúti előljárósághoz és kértem, hogy vigyenek ki azonnal. Csak kiutasításra, mondta ez az ember. Megszereztem a kiutasítást, akkor várni kellett volna, amíg összeáll egy egész vonat a kiköltözőkből. Megint utána kellett járnom, hogy ne kelljen megvárnom. Így csak magukat vettük be a karavánba, aztán kaptunk egy kávédarálót és most döcögünk az ismeretlenségbe.

— Az embernek lassan elapadnak a könnyei, — mondta az öregember.

— Igen és akkor egyszerre tisztában kezd látni... Sok dolog tisztázódik ilyenkor, mert az ember csak a bajban, a szenvedések között látja magát és embertársait olyannak, amilyenek azok a valóságban.

— Apácskám, magának igaza van, — szólt közbe a

karcsú lány és a fiúra nézett. Ez szembe ült vele a kocsi néma hátterében és szorongva figyelt és hallgatott.

Az alispán felélénkül és még bátrabban lépett előre gondolatai ösvényén.

— No persze, hát ha ez a nagy baj nem szakad ránk, megismerkedtünk volna-e valaha is magukkal, asszonyom? Kedves férjétől engem egy világ választott el azelőtt, elmosódott körvonalú, az emlékek távlatába tolt régi világ. Bizonyára nem mondhattam volna neki azelőtt azt, hogy semmi lényeges különbség nincs közöttünk, hogy mindnyájan egyforma emberek vagyunk, csak éppen én szerencsésebb életkörülmények között, mint te... Mondhattam volna én azt az én kedves barátomnak azelőtt, hogy szervusz?...

Körülnézett a kályha körül ülőkön és az öregember vállára tette a kezét. Meghatódva nézett hol a feleségére, hol az öregemberre. Hirtelen a lányához fordult:

— Most megértem az egyetemi hóbortjaidat is, Eszter... Az élet, igen, az egészen más, mint a róla alkotott fogalmaink. Ezeknek a fogalmaknak a leple néha, nagy bajokban, csapásokban lehull és akkor az ember meglátja alatta a mezítelen valóságot.

Megmarkolta az öregember kezét és táncoló szájjal feléje suttogott. Mindnyájan meghatódva figyelték. Öklével aztán megdörzsölte a szemét és buzdítón fordult hallgató feleségéhez:

— Ne búsuljon, kedves, áthozzuk a nyugágyat, azt szerencsére elől hagytuk és itt, ebben a jó melegben, Gáspár barátoméknál fogunk éccakázni.

Maga szaladt le és a fiú segítségével áthozta a nyugágyat, a takarókat és még néhány szükséges holmit. Kabátokat hármuk számára, párnát a felesége feje alá, nagy bundát, amelyet a nyugágyra terített. A nagy szőke asszony fáradtan hevert végig a kinyitott ágyon,

közel a beteg ágya mellett. Egy darabig forgott és sóhajtozott, a férfiak beszélgetését, a cammogó vonat ütemeit hallgatta, aztán tagjait és belsejét jótékony meleg járta át, a csöndesen pihegő öregasszony felé fordult és halkan megszólította. Élénk beszélgetésbe merültek, suttogva, hogy a férfiakat ne zavarják. Fontoskodva tekintgettek a gyerekeik felé, mint két édesanya, akik gyermekeikben közös beszédtárgyat találtak.

Az alispán hangja néha áttört a kerekek zaján:

— Azt mondom én neked, Gáspár, hogy megérdemeltük a sorsunkat. Én mondom neked...

Az öregember boldog hangon bizalmaskodott vissza:

— Igazad van, méltóságos uram, tökéletesen igazad van...

Az éjtszaka gyorsabb iramban szaladt szembe a vonatnak. A beszélgetők elcsöndesedtek és a tűz táncoló sugarait nézték a kocsi deszkafalain.

Az alispán a karosszékbe tett vadászbundáján pihent hátraejtett fejjel és éjfélfelé elszenderedett.

III.

A leány egy percig sem húnyta le a szemét. Széket tett az ajtó keskeny réséhez és azon lesett ki a hűvös őszi éjtszakába. A csöpp mozdony köhögését hallgatta, röpködő szikráit nézegette s az egyszerű utazás a mozgalmaknélküli éjben, a kaotikus nappalok után, megejtette őt.

A fiú a ládák tetejére kapaszkodott. Porostetejű szekrényre támasztotta a könyökét és a másik oldalon, a magasan lévő csöpp ablakon át szintén az eltünedező sötétséget leste. Ennek a szekrénynek a tetején gyerekkorában apró játékait tartotta. Most poros szélén a felső párkány alá félig becsúszva kemény papírból kivágott színes katonafigurákat talált, vagy öt darabot.

Apró emberke volt, amikor ezekkel a papírkatonákkal játszadozott. Most a véletlen találkozásnak fölszisszenve megörült. A katonákat az ablakpárkányra rakta. Aztán egyszerre hirtelen elhatározással, elfacsarodott szívvel egyenként kiengedte őket az ablakon.

— Jenő, — szólt feléje a lány hangja a másik oldalról.

— Mi tetszik, Eszter?

— Jöjjön ide egy kicsit, beszélgessünk. Még egy szót sem szóltunk egymáshoz.

A fiú lelépett a ládákról, az ócska bútorok kopottas társaságából és a lányhoz közeledett. A himbálózó petróleumlámpából éppen kifogyott a láng tápláléka. Szürke sötétség terjengett a porszagú levegőben. Állott, meleg szövetébe az ajtó nyílásán át behasított az éjtszaka hideg kése.

Leültek és egymás fehéren világító arcát kutatták. A leány kerekded arca közel került a fiúéhoz.

— Mikor beszéltem én magával utóljára, Jenő?

— Még a háború alatt egyszer, Eszter. Emlékszik?

A leány hangja bizonytalanul csengett.

— Ne haragudjék, de bizony nem emlékszem.

— Látja, így vagyunk... Egyszer menetszázadot kísért ki az állomásra, én őrmester voltam abban a menetszázadban. Maga virágot osztott a katonáknak és nekem is adott egy szalagot és két szál szegfűt. Akkor azt mondta, hogy viszontlátásra. Most már emlékszik?

Hallgattak és egymás száját figyelték. A leány azt szerette volna felelni, hogy már emlékszik, de nem tudta hazugságra kényszeríteni magát.

— Nem. Hiába... nem emlékszem...

A fiú huzakodva nevetett.

— Mekkora szenvedéssel mondja ezt. Hát ebben, én úgy találom, semmi sincs. Nem emlékszik, nem is emlé-

kezhetik. A többi megyei úrihölgyekkel virágot osztott a katonáknak és most igazán nem köteles mindazoknak az arcára emlékezni, akiknek adott virágjából.

— Ebben igaza van. De magát már az iskolából is ismertem. Most ahogy megláttam, rögtön emlékeztem magára. Csodálom. Mindig azzal hencegtem, hogy milyen jól emlékszem az arcokra. Akit egyszer megláttam az életben, másodszor holtbizonyosan felismerem.

— Igen, de egy szürke katona a sok között...

— Az lehet az oka tényleg... És miért volt őrmester? Egyszerű őrmester volt?

A fiú megint a homlokához tapogatott...

— Igen, mert mi a gimnáziumba csak a hatodik osztályig jártunk együtt. Akkor én ipariskolába kerültem. Mégis jól emlékszik, hogy együtt jártunk. Persze, én azóta köszönni sem mertem magának.

A leány bátorítóan nevetett.

— Ugyan, ezt nem is gondolhatja komolyan.

A fiú mélyet lélegzett és közelebb hajolt a leányhoz. Ruhája és haja erős üde illata megütötte az orrát. Beszívta, mint a cigaretta füstjét. Kábultan bámult a sötét körvonalú, karcsú lányra. Kezével a homlokát tapogatta és gyorsan folytatta:

— Csak most mondja, hogy ezt nem gondoltam komolyan. Ennek a furcsa váratlan helyzetnek az igézete alatt, amelyben most vagyunk. Az édesapja is így beszélgetett az apámmal, látta? Neki igaza volt, a vihar felkapott minket, különböző értékű növényeit a vágbányai vegetációnak és egy tölcsérbe, egymáshoz csapva röpített fel az ismeretlen magasba. Most így vagyunk itt együtt. Azért ülünk itt egymás mellett, ebben a lehetetlen vasúti kocsiban, amelyben azelőtt, ne haragudjék, csak barmokat szállítottak. Gondolja el azonban azt,

hogy akárcsak az utcán is szóbaállhatott volna velem azelőtt, amíg mindez nem történt?! . . .

A leány felizgatott hangon tiltakozott:

— Miért ne? Ezt nagyon is el tudom képzelni. Azért, mert a valóságban erre nem volt alkalmunk, nem hiheti, hogy ennek valami komolyabb akadálya is volt.

— Nagyon is elképzelem. Mást nem mondjak, társadalmi akadálya. Szép, hogy így tiltakozik, de ezt megint csak a helyzet szülte. Maga, Eszter, velem igenis nem társaloghatott azelőtt, mert maga az alispán úr lánya volt, aki nem állhatott szóba egy ilyen elektrotechnikussal, mint én vagyok. Nem tudom, mit szóltak volna ahhoz a tiszt urak, akik magát kísérgették. Vagy az édesapja hivatalából való tisztviselők. Én, mivel nem tanulhattam végig a gimnáziumban, szerelő ládikával a nyakamban kerestem a kenyeremet.

A leány keze megmozdult és megfogta a fiú kezét. Gyöngéden megszorította és közelebb hajolt hozzá:

— Lehet, hogy maga csak elektrotechnikus, ládikóval a vállán . . .

— Igen, s ez a leglényegesebb az életemben. Ez is olyan lepel, mint amilyenről az édesatyja beszélt.

A leány hangja felujjongott:

— Igen, de az apám azt is mondta, hogy ez a lepel néha nagy szenvedések és emberi bajok idején leszakad az emberről és alatta meglátszunk mezítelenül olyannak, amilyenek vagyunk.

A fiú higgadt mosollyal még ellenkezett.

— No igen, de nálam éppen ez nem baj. Az én leplem alatt nincs semmi lényegesen elütő attól, amilyen a lepellel együtt vagyok. Nem mondom, egy kissé sértődöttség az élettel szemben, hogy nem tanulhattam végig és nem lehettem okleveles, elfogadott úriember . . . De más már alig!

A leány hirtelen felállt. Kézen vitte maga után a fiút. Odaálltak az ajtóhoz, szélesebb résre nyitották és kibámultak a sötét világba. A mozdonyvezető elől kinyitotta a kazánt és szenet lapátolt a tűzre. Vastag kévében sötétvörös fény lobbant ki a sötétbe és elöntötte a kettőjük arcát. A leány reszkető szájjal fordult a fiú felé.

— Az édesapám azelőtt nagyon gőgös ember volt, tudja azt, Jenő?

— Igen, gyakran mondták róla.

— Ma, amikor ide átjöttünk magukhoz, mégis meg tudott szégyeníteni engem az okoskodásával. Meglátta a hiú és álszínes lepel alatt a valóságot. Összebarátkozott a maga édesapjával. Hallotta, hogy beszélgetett egész este?

— Igen, hallottam. De azt hiszem, kedves Eszter, hogy mindez csak hangulat dolga.

A leány hátrafordult és egymás mellé tette a két széket. Maga mellé húzta a fiút és belehajolt a fülébe. Forró szájjal suttogott.

— Sokszor egy nagy, egy pillanat is elég volt, hogy minden megváltozzék az ember körül, sőt magában az emberben is. Meg vagyok róla győződve, hogy apámmal is, velem is ilyesvalami, ilyen nagy változás történt az elmúlt napokban, méginkább az elmúlt órákban... Ott ültünk a hideg bútorok, az összedobáltságukban komikussá vált, díszes faragott lim-lom között, amely alig fért el a két vagonban. Apám az egyiket felnyittatta és kidobáltatott néhány konyhabútort, hogy beülhessünk a helyükbe. Mert ő is úgy akart eltávozni, mint a többiek.

— Mint mi, úgye?

— Igen. Ott kuporogtunk és amikor a vonat elindult, nyomorultul bőgni kezdtünk... Nemsokára maguk áthívattak s akkor kezdődött...

Elhallgatott és előremeredve várt. A fiú átfogta a vállát és hajába hajolt:

— Mondja tovább. Mondja! Mi kezdődött?

— Nehéz elmondanom. Amikor felkapaszkodtunk ide magukhoz és megláttam az ágyban a beteg nénit, magát, aztán hallottam apám beszédét és jobban megnéztem a maga drága, édesapját, egyszerre megfordult bennem a szív és lélek, vagy ahogy belső gondolkozását és érzését az ember tökéletlenül nevezni szokta. Egész este a sírás fojtogatott és néha már majdnem a nyakába borultam...

— Kinek? Nekem?

— Amíg még beszélni tudok, megmondom... hogy lepel nélkül... két őszinte, mezítelen ember mindig megértheti egymást... akármilyen különbség is volt köztük, amíg felöltözve jártak...

Egymásra hajoltak és megcsókolták egymást. Az apró mozdony keményen kezdett küzdeni a kaptatóval. Heves szikrákat szórt ki a pöfékelő torkán.

— Jaj, — mondta a lány, — egy szikra repült a szemembe.

A fiú aggodalmasan hajolt hozzá és csókjaival borogatta a szemét. Átkarolták egymást és nevető, éneklő bensejük ritmikusan kísérte a vonat kattogását. Föláltak, kibámultak a derengő reggelbe, megint leültek egymás mellé, egy gyalulatlan ládára és sokáig suttogtak egymással.

— Mit csinálunk aztán, ha megérkezünk? — kérdezte végül aggodalmasan a fiú.

— Egymás kezét fogjuk mindig, — biztatta a lány. Lágyan simogatta a fiú haját és behunyt szemmel, boldogan csodálkozott magán. Ilyen hevesen kitörő, átmelegítő érzést még nem érzett senki iránt.

— Nem baj, hogy egyszerű, mesterember vagyok? — kérdezte mosolyogva a fiú.

— Hogy volna, kis csacsi? Majd csak megleszünk valahogy... Nagyobb messzaliánsz is előfordult már a világon.

A fiút a boldog, meleg hullámok egészen elborították. Semmi akadályt sem látott már, hogy ezt a szép, magas, igézetes lányt egész életével szerethesse. Felugrott és bolondul kezdett járkálni a kocsi szűk belsejében. Kint a reggel derengett, a szendergők a szemüket dörzsölték, ő még mindig alkalmat talált, hogy a lány fülébe súgja:

— Enyém vagy, mindenem, enyém vagy!

A lány fáradtan mosolygott és bólintott feléje. Az öregek felébredtek. Rosszkedvűen hallgatott a nagy, szőke asszony a hevenyészett ágyon. A beteg tollas párnák között még behunyt szemmel feküdt.

— Ejnye, — ugrott talpra az alispán —, hol járunk?

Kitekintett a félrehúzott ajtón s a közelben magastornyú várost pillantott meg.

— Nézzétek már, hiszen itt vagyunk, mindjárt megérkezünk!

A mozdony végső erejét megfeszítve, beszaladt az állomásra. A beteg kivételével mindnyájan leszálltak és átsegítették az alispánék holmiját a kocsijukba. A fiú fénylő szemekkel leste a lányt és igyekezett elkapni a tekintetét. Öves sportkabátját Eszter összehúzta magán és fázósan álldogált a vonat mellett. Egyszer nézett csak a fiúra, távolban úszó tekintettel. A fiú arra magyarázta ezt, hogy ügyesen tartja magát megállapodásukban. A fölösleges nehézségek elkerülése végett egy ideig még eltitkolják érzéseiket.

Az alispán bent járt az állomásépületben. Most ne-

vetgélve jött ki két hajlongó, aranygalléros hivatalnokkal.

— Az urak már tudták, hogy jövünk, — fordult a felesége felé. — Pityuék is mindjárt itt lesznek.

A hideg perron felől most nagy csapat fiatalember rohant feléjük. Két katonatiszt is volt velük, ezek körülfogták Esztert és hajbókolva kérdezősködtek tőle.

— Parancsoljatok, édes bátyám, itt vár a kocsi az állomás előtt. Beviszünk titeket melegedni hozzánk, — hajlongott egy jóképű, vadászkalapos fiatalember az alispán előtt.

Megindultak a perron felé. Az alispán előreintette őket és hátra lépett a vonat felé. Két kezét nyujtotta az öregembernek és szónoki hangján jelentőségteljesen mondta:

— Igazán leköteleztek... kimondhatatlanul köszönöm... Kedves nejének adja át üdvözletem és egészségi állapotának javulására vonatkozó jókívánságainkat. Nem akarjuk zavarni őt.

Megfogta a fiú kezét is és ezt mondta neki:

— Alászolgája.

A leány tétován állt a tisztek és a vadászruhások között. Egy pillanatig elvörösödve nézte a gallérnélküli, kopott munkásruhában álldogáló fiút. Bizonytalanul inteni próbált a társaságnak, hogy bemutassa nekik, de azok, hogy az alispán elvégezte a búcsúzkodást, elragadták magukkal.

A fiú még látta, hogy az állomás előtt kocsira ülnek és két fekete ló elröpíti a fiatalemberek között szorongó karcsú alakot. Olyan zajjal vitték, hogy talán akkor sem nézhetett volna vissza, ha akart volna. A fiú feltámolygott a vasúti kocsiba. Az apró mozdony elvitte előlük az alispánék két kocsiját, aztán visszajött értük és messzire szaladt velük, az állomáson túl, ahol a ba-

rakokból álló városrész kezdődött. Itt már hosszú sor lakott teherkocsi piroslott a mellékvágányon.

Az öregember odalépett a fiúhoz:

— Mi bajod van, Jenő? Mi történt?

Maga felé fordította a fiú fejét és haragosan ezt mondta:

— Jegyezd meg, édes fiam, hogy reggel az ember felöltözik, felszedi magára azt a bizonyos leplet és akkor egészen másképen kell viselkednie, mint anélkül a lepel... vagy micsoda nélkül, éjtszaka...

A fiú rászakadt az apja vállára és megrázkodó vállal, elfojtott sírással bólogatott. Apja a feje fölött megnyugtatóan integetett riadt édesanyjának, aki tágranyílt szemmel ült fel az ágyában és apró kezeit tördelte. A fiú, mint akit fellobbanó, szép nagy piros és színes görögtüzi láng káprázтatott el, hiába nyitogatta a szemét, nem látott semmit.

ANDRIS BÁRÁNYKÁJA

Andrisnak is volt egyszer az életben fehérszőrű báránykája. Boncók Andriskának, a Boncók János fiának. Éppen húsvét szent ünnepe előtt.

— Nézd, Andrisom, mit hoztam neked, — és az apja egy akkora kis jószágot tett le a konyha közepére, amekkora egy bögre tej. Olyan csakugyan tejhez hasonlító, hószínű is volt a lelkemadta. Ahogy a barna zsákrongyból előbuggyant a konyhaföldön, hát egyenesen úgy volt az, ahogy a barnamázos csuporból szokott kiömleni a frissen fejt tej. Gyenge lábain reszketett a zsenge jószág. Amikor ment is, igazabban csak néhány botorkáló lépést tett. Beivott emberkéhez tartott rokonságot. Le is ült hamarosan és csak nézett könyörgősen avval a puha két szemével. Úgy mondogatta, hogy beee, úgy sóhajtgatta, mint az olyan csepp gyerek, aki csíkos dunnák alatt izzadó lázban fekszik és már rá is lépett az angyalok lépcsőjére. Arra, amelyik felfelé visz, a felhőkön túli kékségekbe.

— Beteg ez a drágám. Mienk picurka barikánk, — vélte Andris és iskola előtt még elszaladt valamerre. Az udvaron hátul, az ól feletti szénapadon egy gerendát megmotozott és levette onnan a rizabadit. Úgy hívták, ennélfogva Andris is úgy nevezte a skatulyát, értékei őrizőjét. Gombok, fanyelű kés, ceruzavégek, szabókréta és a pipa közül előszedte belőle két szem meg-

fogdosott, szürkésre őrizett kockacukorját. Szaladva vitte a báránykájának és gondolkodás nélkül ajánlotta fel neki:

— Edd, barikám. Neked hoztam. Szopogasd, ropogtasd.

Édesapja oktatósan nevetett:

— Jobban vigyázz rá, Andrisom. Tejfoga sincsen még nékie. Jobban gondoskodj róla, ügyesebben, mert tiéd mostantól ez a bari, te néked vettem. Hát viseld a gondját. Cukrot még ne adj nékie, mert nem tudja megenni, ha peg megtudná, elcsapná a hasát... Most még csak tejjel és lágy étellel etetjük. Te csak járni tanítsd és arra gondoskodj, hogy be ne piszkítsa a szép fehér bundáját.

— Hát nem beteg a szegény? — Andris letérdelt a bárány elé és kerek feje fekete gyapját a gyönyörűséges kis állat fehér bundájához illesztette.

— Dehogy beteg, Csak fiatalka. Azért csak úgy kell őt ápolni, mintha beteg lenne... Anyja után koslatna. Óvni kell még őt, Andrisom.

Hát Andris óvta is. Nem volt azontúl más a számára, csak a bari. Öregebb szüléje csontfésűjét még azon nap elcsente. Ölében vitte a ház mögé a bárányt, ott gondosan megfésülte. A szomszéd Gajdosák Zsuzsikája a két edzett cukorkockáért rózsaszínű szalagot cserélt vele. A szalagot Andris a bari nyakához illesztette. Rövid volt a szalag, két-két végén spárgával ügyesen megtoldta és mégis ráügyeskedte a bárány nyakára. Reggel, ahogy felpattant a szeme pillája, iskolából jövet, ahogy csak hazajuthatott lihegősen, már kereste, gondoskodott, ölelgette és ezerféleképpen vallotta magáénak a barit. Egy március eleji napon, születése nyolcadik fordulóján, édesanyja bőséges zsírral itatott krumplislángossal és krumplicukorral lepte meg ebédre. Akkor is leült a kis zsá-

molyra, ölébe vette a barit és gügyögősen etetgette. A lángos zsírját csak lenyalogatta a kis állat, de megrágni a tésztát már csak úgy alig, nagy kínlódva tudta. Andris hát megrágta félig a lángost, ahogy az asszonyoktól látta és avval etette a nedvesorrú cseppséget.

— Úgy eteti Andrisunk a bárányt, mint a gyereket — és az édesanyja mosolygósan nézett rája.

— Ümm — az apja akkor csak ennyit felelt és komolyan tekintett maga elé.

— Húsvét lesz a jövő héten — mondotta megint Andris édesanyja. — Node, hogy kis Andrisom igazi pesztonkája ennek a báránynak!

— Pedig ha sokat nyomorgatod, Andris, nem nől meg szépen... És nem hízik meg. Engedd magára.

Andris feltekintett az apjára:

— Ilyen maradhasson, édesapám. Ilyen picurka pók. Ekkora mákszem.

Apja kedvetlenül állt fel az asztaltól és az ajtóból még megkérdezte:

— Mi az, te? Minek mondod a bárányt?

Édesanyja felelt Andris helyébe:

— Póknak nevezi. Annyira igen kedveli...

Kérően nézett az emberre. Andris felkapta a bárányt. Hátraszaladt vele az ólba, a szalmába bújt és a fejéhez szorította. Úgy altatgatta és maga is elaludt vele. Arra ébredt, hogy a bari ugrándozva játszik a szénában. Hát jókorát játszottak kettesben.

Így ettek, aludtak, játszadoztak, mint akik egymásra leltek. Andris még a pástra sem ment ki a gyerekekhez, pedig már ott is folyt a játék. A bárányt fogta maga elé, letérdelt eléje, megcsókolta a nedves orrát és úgy számolta ki vele a fogócskát:

Ekete, pekete cukota pir,
Eszter, beszter, dominir...

Amelyikükre rájutott, az elől a másik aztán boldogan elfutott. A buksi bari nem tudta valami jól ezt a játékot, de egyben nagy mester volt: nagyokat szökkent és vígan ugrosott. Andris akkorákat örvendett neki, hogy nevettében minduntalan elfogta a csuklás. Csak kilenc korty friss víz után kapott símább levegőt.

Jópajtása volt neki a bárány a mesélésben is. Andris a magacsinálta meséket szerette. A kenderföldek csőszéről, a paprikaorrú csevegő madárról, ilyesfélékről szóltak ezek a mesék. Télen még csak akadt hallgatója, édesanyja, aki ölébe vette és nevetett, ha úgy kívánkozott, de sírni is tudott a kötényébe, ha úgy fordult az Andris szónoklata. A tavaszi munkák elfoglalták Andris édesanyját, a bari a mesélések hallgatásában csakugyan ügyesen kipótolta. Úgy hallgatta Andrist, hogy szinte már értette is. Beee, csak ennyit mondott és azt is csak nagynéha. Ennyi mégis elég volt Andrisnak, hogy nekimelegedjen a mesélő mondogatásnak.

Egyik napon is maga mellé húzta és hamarjában verset mondott a barinak. Nagyon sok értelem volt ebben a versben, csakugyan, de nagyon szép volt, különösen a vége felé.

— Hét nap van egy héten, tudod-e, szivem-bárányom — oktatta Andris a barit.

— Beee — ez a felelet most annyit ért, hogy igen, tudom.

— Hát hallgasd csak, így szól a hét nap verse:

Hétfő hegyibe,
Kedd kedvibe,
Szerda szűribe,
Csütörtök csűribe,
Péntek pénzibe,
Szombat szobájába,
Vasárnap az Isten házába.

— És ezt te csináltad, Andrisom? — A bari szeme melegebben kérdezte, mint a nap augusztusban.

— Majdnem. Nem nehéz ám az. Csak egy kicsit gondolkozni kell az ilyesmin.

— Beee, — a bari elismerően bólintott — úgy látom, te tudsz okosan gondolkodni is, Andrisunk.

Ilyen szépecskén beszélgettek gyakorta. Egyízben Andris apja megzavarta őket. Rájuk talált és csendben ázott, kérdező hangon mondta Andrisnak:

— Jól gondját viselted az állatnak, fiam, most aztán tudod, úgy-e.... hogy elviszem magammal.

Andrist ez a szó talpraugratta.

— A bárányt? Hová édesapám?

— Hát... Andrisom, eladom... vagyis nem adom el, csak kicserélem húsra. Akit majd töltve megsüt édesanyád... Olyan húsra.

Andris ekkor felkapta a bárányt, magához karolta, de úgy, hogy a kis állat lihegő bégetését alig tudta keresztülkiáltani:

— Nem adom! Enyim bárányomat nem adom!

— Fiam, — próbálkozott az apja — kicseréljük. Elviszem Baloghoz, a mészároshoz, az majd ad másat helyette... Őt meg felneveli. Elmehetsz majd néha megnézdegélni...

Húst ad érte Balog, egy másik bárányt... Nem ezt, persze, hogy nem ezt... Egy másat. És húsvétra édesanyád...

— Nem adom, — harcolva kiáltotta Andris — semmiképpen nem adhatom. Se cserébe, se máshonnan. Nem adom!

Boncók János tanácstalanul bámészkodott utána. A kertbe szaladt Andris, bebújt a csűr mögött a szecskavágó fészerje alá és ott fogadozta keserves nagy elhatározással a báránynak:

— Nem adlak, barika. Nem adlak kis pók pajtásom...

A bárányka gyerekesen bújt mge az ölében, bégetve bólogatott, nedves, édes nyelvével hízelegve nyaldosta meg Andris arcát.

Estig bújtak. Estefelé, a szobában megint előállt Andris apja:

— Kiszednél-e te nekem, ha bajba jutnék, Andrisom? Valami nagy bajba.

Andris száján át a lelke kiáltotta:

— Persze, édesapám! Persze, hogy igen!

— Hát akkor ide fülelj. Már is benne vagyok a nagy bajban... Látom, hogy jó szívvel vagy a szüleid iránt. Úgy is kell... helyesen van az. Hát a baj bizony nem került el engemet, Andrisom.

— János, János, — mondotta a foltozás fölött Andris anyja — hagyd a gyereket, János.

— Hagyom, hogyne hagynám. Vagy te nem vagy kíváncsi a bajomra, Andrisom?

— Nagyon is, édesapám, mondja csak.

— No látod. Látjátok... Esszóval holnap ki kell fizetni a váltót. Az pedig nagy szó... igen nehéz, nagy szó. A váltó! Tudod-e fiam, mi az?

Andris buzgón válaszolta:

— Az a papiros, aki miatt Imre bácsit gerendán találta Maris néni a palláson. Csüngve.

— Az. Ilyen veszélyes papiros.

— János, János — Andris édesanyja sopánkodósan szólt közbe — hagyjátok már abba ezt a beszédet, János. Nem hallgathatom.

Andris nyugtatóan felelte az édesanyjának:

— Hagyja csak édesanyám. Mondja csak, édesapám.

Boncók János mosolygott hozzá:

— Derék gyerek vagy. Okos gyerek. Esszóval a váltóhoz, nehogy én is csüngeszkedve találjak a pallá-son marannyi, pénz kell. Pénzem már van, csakhogy még egy kevéskét híjas. Hát azt gondoltam, hogy holnap délelőtt eladom a bárányokat és amit belőle kapok, avval kipótolom. Talán még húsra is marad... Azt meg megveszem Balognál.

Andris talpa alatt megtáncolt a padló:

— Jajj, nem adom. Dehogy adom. Nem adhatom!

Apja kedv nélkül legyintett:

— Akkor csalódásom van benned, Andris... Nem játék az... de legyen eszed, akárminő nagy is a barátságotok... a bárannyal. Majd hozok másat, jövőre! Egyik bárány olyan, akár a más!

Tűz lett az arca Andrisnak. Csizmás talpa reszketett, a nyelve jégcsap. Elviszik a barit, a pókot.

— Nem adom, — nyögte ki valahogy — nem adhatom.

Kitámolygott a szobából. Az a nagy, szörnyűséges nagy küzdelem, amely most rászakadt... Megkereste a bárányt. A tűzhely alatt ült, a lyukban, a rendes helyén. Előszólította, ölébe kapta és elbújva nézegette. Szembefogta maga előtt, beszélgetett vele és megpróbálta, hogy megbarátkozzék az elválás gondolatával.

Ne játszhassanak, ne futkoshassanak, ne hallhassa többet a bégető szelídségét, puha szőrét a tenyere s az arca többé ne érezhesse, — nem, az nem lehet!

Lefekvés után is tovább küzdött Andris evvel a szörnyűséges gondolattal. Este az apja többet nem szólt a bárányról, ő meg nem merte kérdezni. Megvárta, amíg megzendült az apja horkolása és amikor édesanyja is

ágyról. Kilopakodott a konyhába, bebújt a bárányhoz a tűzhely alatti lyukba és ott éjtszakázott tovább, gyötrődve, ébren. A bari-az ölében elaludt. Álommal küzdve dajkálta és dideregve szorongatta magához. Elnyomta őt is az álom. Azt álmodta, hogy viszik a barit. Felriadt, a feje belekoppant a téglába és annyira szorította a kis állatot, hogy az panaszosan nyögdécselt a karjában. Hajnalban így találta őket Andris megriadt édesanyja. Andris ingecskében didergő fagyos testét sokáig melengette ijedten a jó meleg dunna alatt.

— No, Andrisom, — mondta reggel Boncók János — látom, hogy nem adod a bárányt.

Andris megint sírva fakadt:

— Nem adhatom édesapám, ne vigye el!

Az apja mosolygósan mondta rá:

— No, ne félj hát. Ne reszkess! Majd csak eligazítom valahogyan.

Hanem az iskolában ezen a délelőttön nem bírta sokáig Andris. A második órában kikéredzkedett és hazaszökött. Hazafelé futtában elfúlva sorolta fel magában, hogy mi történhet a bárránnyal.

Azért szaladt haza, hogy így szólhasson az apjához:

— Nem adhatom barit, édesapám. De csináljunk valamit, hogy ne is kelljen eladni. Itt maradhasson velem, amíg él. Ameddig én élek. Menjünk pénzt kérni kölcsönben, édesapám. Csak a váltóval is valami baj ne essék. Vagy menjünk megdolgozni a hiányzó pénzért. Ha édesapám nem jön, megyek én. Csak mondja meg, hogy hová menjek? Azért szöktem haza az iskolából, hogy megbeszéljem ezt magukkal, édes szüleim... A báránynak itt kell maradnia. Nélküle én nem lehetek. Arra is elhatároztam magamat, hogy ellopom a pénzt, aki még szükséges. Csak mondják meg, hogy honnan és hogyan?

... Vagy mit tegyek? Mindenre készen vagyok, csak a bari el ne kerüljön mellőlem...

Az udvaron az édesanyja éppen egy veder vízzel ment a ház mögé. Meglepődve állt meg:

— Hogy kerülsz haza az iskolából?

— Hol van édesapám? — kiáltotta feleletnek Andris.

De már akkor meg is látta, hogy apja is a ház mögött van, a nyári tűzhely mellett.

Ingujjban, felgyürkőzött karral, szörnyűséges pirosságban égő ujjakkal, kezében késsel állt ott szorgalmasan.

A gerenda kampósszögén fejjel lefelé csüngött a bárány.

Andris vakuló szemmel nézte. Bambán tapintotta meg a szörnyűségesen csupasz, síkos testét. Aztán megpillantotta a szép kis fehér bundáját a földön.

Ledobta magát melléje és magához ölelte a kis bundát. Tömzsi teste köréje csavarodott. Robajjal pusztult el a mellében a megnyúzott bárány-pajtása, a másik kis bari. Úgy nyöszörgött, mint a gyanútlan állat a kés alatt.

Felugrott és elszaladt. Végig az udvaron, át az utcán, keresztül a napsütéses világon ordította:

— Nincsen nékem bárányom! Nincsen nékem bárányom!

Ledobta magát az utca porába és ott is ezt kiáltozta.

Egyszerre elhallgatott. Csak nyöszörgött, de nem emberi hangon. Beee, jajgatott. Az emberek fölszedték, ölben vitték, szólítgatták. Édesanyja ecettel dörzsölte, mígnem kinyitotta a szemét. Ekkor már üres volt a kis melle, de olyan kongó üres, mint amiben semmi nincsen. Már elpusztult belőle a bárány, a barika, a kis pók. Már nem ugrándozott a mellében, a fehér szép bundájában.

ÁLL A BÁL

I.

Éjfél már jól elmult, a két nagy zöld cserépkályha a Három Rózsa nagytermében bőségesen termelte a meleget. A bál kezdésekor még mindenki a közelükbe állított székekhez igyekezett, de ahogy a kipróbált fűtőmonstrumok hőhullámokat kezdtek ontani magukból, lassan az idősebbek is elhúzódtak tőlük.

Nagyobb társaságban a sárosiak a cigány emelvénye köré húzódtak. A cigányt a térre néző szárnyas ablakok elé állította a rendezőség, a pódium közepére, háttal a nagy erkélyre vezető üvegajtónak. A nagy hőség a deszkaemelvény egyik oldalába, a cigány mellé kergette a sárosiakat.

— Itt húz, — mondta Bilóczy Isti, az utolsó magyar árvaszéki elnök — itt behúz a hideg a térdemre. Itt én visszakapom a hasogatásomat. Itt temetés lesz a bálból az én számomra.

— Üljön fel a kályhára, vén morgó! — felelt neki a nyolcvanéves Selmer bárónő, aki változatlan élénkséggel figyelte a táncolókat s általában mindent, ami körülötte történt.

Az örökösen mozgó, vörösképű Gálfy Tutyu közéjük dugta a fejét:

— Veszekednek a szerelmesek, natürlich.

— Elmenj, széllelbélelt — mosolygott jóindulatúan a bárónő.

— Itt húz, kérlek átosan — morgott Bilóczy tovább —, éppen nekem való hely ez, na moj' dusu! Ez hiányzott nekem egyedül a földi létben, veru. Mert otthon Sópatakon nincs nekem ilyen cugom, meg elől ilyen kazánom, hogy a hasam ropogósra süljön s a hátsó felemből meg fagylalt legyen.

Tutyu fuldokolva nevetett és izzadt gallérját úgy csavargatta, mint egy nyaka köré csavart zsebkendőt. Elbotorkált másfelé, mert az volt a hivatása, hogy a legjobb mondásokat összegyüjtse s elterjessze.

Még visszafordult a pódiumon ülők felé és elkapta a bárónő kezét. Hatalmas csókot cuppantott rá és rávágott a Bilóczy Isti vállára:

— Hagyja méltósága, hogy morogjon, azért csak kitart maga mellett a világ közeli végezetéig.

— Tudom, tudom — bólintott a bárónő jókedvűen — tudom. Azonkívül innen valóban el kell húzódnunk, mert a hideg áramlik.

Felkerekedtek és tovább vándoroltak. Egy szénfekete hajú, duzzadt, durcás szájú, kövérkés, duhajképű fiatalember állt meg a vonuló társaság között, a cigány előtt. Nehezen tartotta az egyensúlyt. Mutatóujjával képzeletbeli legyet kergetett el az orra elől.

— Hová húzódtok, he? — kérdezte kötekedve. — Én vagyok a főrendező. Rudit a bandájával... a tradició szerint, amelyet még apámtól hallottam, ő meg a nagyapámtól hallotta, az meg a dédapjától hallotta, a cigányt szóval cugba kell állítani, mert ott fázik és többet muzsikál... szívesebben dolgozik, mert fázik... hogy felmelegedjen. Mióta itten bálat rendezünk, a cigány háta megett ennek az üvegajtónak kell lenni!

Felbotorkált az emelvényre és nehéz ujjával az üvegajtóra ütögetett. Egy gondolattal két nagy szárnyát kitárta. Gőzös zuhatagban ömlött be a téli hideg. A ci-

gányok libagágogáshoz hasonló jajgatással menekültek s a pincérek gyorsan becsukták az ajtót.

Gálfy nekihevülve szaladgált a párok között. Elfogott valakit, félig elmesélt valamit neki, aztán továbbszaladt.

— Ez jó, — kiáltozta — megtudtam, hogy a cigányt cúggal kell doppingolni. A lovakat zabbal, a nőket szerelmi vallomással, engem szesszel, Rudiékat hideg levegővel.

— Mit szaladozol annyit? — kérdezte tőle korholóan az apja, egy magas, fehérszakállú szép ember, aki kifogástalan frakkban, mozdulatlanul támaszkodott a terem díszéhez, egy dúsfaragású, használaton kívüli kandallóhoz.

— Kérlek, tatyinkó, be vagyok íva, — magyarázta Tutyu — de azért holnap bemegyek a bankba, azt az ügyet elvégezni... ha kívánod.

— Majd elvégzem magam. Kilencre ott kell lenni.

— Akkor bocsáss meg, hallgass ide: Hubert azt kérdezi ma este tőlem, hogy tudom-e, mit jelent ez a szó, hogy: bankett, magyarul... Bankett, díszlakoma, nem? Aszondja, ti hovedo, bankett, az magyarul: bélbál. A belek bálja.. Oheemm...

Köhögve nevetett s apja a fehér szakáll fölött alig észrevehetően elmosolyodott. Hátbavágta a fiát és belenyugvóan lódította odébb:

— Eregyj, gyüjtsd tovább a csodabogaraidat. Mással ne törődj! Mindenki azt csinálja, amit tud.

— Áno — nevetett Tutyu és elszaladt.

Az a kötekedő képű fiatalember, aki az erkélyajtót kitárta, eléje állt és alkoholos fájdalommal panaszolta:

— Képzeld, Tutyu, Etus az anyja befőttjeire ígérgette, hogy eljönnek, még sincsenek itt... Mit csináljak?

Egymásbakaroltak és Tutyu súgva adta meg a tanácsot:

— Van egy jó receptem: vörösborba konyak, egy kis égetett jamaikai rum, ugyanannyi ceyloni tea és kávéscsészéből meginni.

Az elkeseredett fiú panaszkodva felelte:

— Jó, jó, elhiszem, de hol lehet most ceyloni teát kapni?

— Selmeréknek van. Hihetetlen mennyiséget dugtak el tizennégyben.

— Akkor megkeresem a vén tyúkot. Köszönöm neked, Tutyukám.

— Szívesen, sztará opica! Máskor is!

Az öreg Mattonyay, a legkipróbáltabb bálrendező pohárbatett kanállal kezdett csörgetni. A párok körbesétáltak, az étterem és a büfféül szolgáló kisterem felől besereglett a közönség. A cigány kényelmes bosztont játszott. A nagy szünet után a bál második része vette kezdetét.

— Andalgó — kiáltozta egy nyúlánk fiú, — ez is micsoda ötlet, Mattonyay bácsi, éjfél után andalgót táncoltatni!

A táncosnője, egy szőke leány, megrángatta a karját:

— Ne kiabálj, Gézus, meglátják, hogy ittál! Andalgó! Hogy lehet a bosztont andalgónak nevezni.

A fiú tovább kiabált:

— Annak nevezem, aminek jólesik. Különben pedig sötétben minden tehén fekete.

A leány eleresztgette a fiú karját:

— Hogy gondolod ezt?

Sértődötten otthagyta és feltűnést keltve tartott a társasága felé. A fiú megijedt ábrázattal, könyörögve követte:

— Júlia, az ég szerelmére, félreértettél, én arra mondtam, hogy te azt mondtad, hogy meglátják, hogy ittam, hát arra mondtam, hogy itt mindenki ivott, dehogyis látják meg!

A szőke lány engesztelődve nevetett:

— Jó, no, gyerünk vissza. Majd még beszélünk erről.

— Aranyos vagy, Júlia, csárdás! — kiáltotta a magas fiú s a cigány azonnal átcsapott a csárdásba.

A sárosiak társaságában nagy vita folyt valamiről. Most a kisterem oldalsó ajtajába asztalokat hozattak és ide telepedtek le. A szélen, magas karszékben, csillogó fekete pikkelyekkel díszített, magasnyakú selyemruhában, főkötős ősz hölgy ült.

— Gyere csak ide, Hubert, — szólított oda egy soványarcú, tömöttbajuszú férfit —, mit szólsz ahhoz, hogy itt én összesen hatvannyolc párt számoltam meg. Tavaly még kétszáznyegyvenen voltatok.

A fekete férfiből olyan hangok jöttek, amelyek kerek gombócokat görgettek maguk előtt:

— Hát osztón, árányos Tini néni, nem elég ez magónak?! Aszittem, hogy egy kutyabolhója se lesz itt, nem ötvenen felüli pór! Ebbe a demokrócióba!

Az ősz hölgy rosszalóan csóválta a fejét:

— Ilyenek vagytok ti, Hubert, a mai fiatalság. Megcsináltok valamit, rábeszéltek, belevisztek minket, öregeket is és ti vagytok az elsők, akik leszóljátok a dolgot.

A Hubert nevű férfi udvariasan hajlongott:

— Szó sem fér hozzója, dróga Tini néni, ez a mai este igazán a meggondolatlan fiatalsóg művelete. Csakhogy kiderítendő, hogy kik tartoznak ehhez a fiatalsághoz, könyörgöm szeretettel. Én nem, árányos Tinike néni, én nem! Nekem egyóltalón nem politikai magatartósom,

hogy ide jöttem, ki van zórva. Engem csak az az elhatározós hozott, hogy nem szeretem kivonni magamat abból, amit a megye csinól. Mer asztat az egyet elrebeghetem, hogy én mindig oda tartottam a hótomat, amikor kellett, édes Tini néni, asztat az egyetlent én nyugodtan kitrombitólhatom...

Az ősz hölgy elnézően mosolygott és gyöngyös legyezőjével gyengéden ütött a férfi karjára:

— Menj már, lókötő, az apád is így tudott beszélni, arról se tudtam soha, még főispán korában se, hogy mungó-e, vagy negyvennyolcas... Nem is volt egyik se, hanem kártyapárti!

— Az az igazi, Tini néni árányoska, okosat beszélni akármelyik gimnóziumi tanór is tud, de jól blattolni, ahhoz món ember kell!

Hirtelen elkapta az ősz hölgy kezét és hatalmas csókot nyomott rá:

— Viszontnézésre, órevoár, rubintos anyai nagynéném. Menek tóncolgatni, mert majd azt mondják az aszszonyok, hogy én is ennek a bólnak a rendezőségéhez tartozok...

A cigány szünet nélkül csárdást húzott. A táncosok egymást pezsdítő közelségében sebesen járták. Ütemesen rengett, remegett, topogott a táncolók csapata, a fehér vállak s a magasra emelt fiatal arcok elektromos rángásokhoz hasonlóan szüntelenül mozogtak. A terem padlója s falai alig érezhető hullámzással utánaremegtek a táncnak, mint egy nagy hajó, amelyet kívülről ritmikus hullámok döngetnek. A cigány előtt kurjantottak és zsebkendőt lobogtatott néhány fiatal táncos.

— Kezd kialakulni, — mondta valaki hangosan nevetve.

II.

A nagyobbik Lóránth egy pohár bor előtt nézte a táncolókat. A menyasszonyát keresgélte a szemével s azon gondolkozott, hogy fel kellene kérnie. Este óta egyet táncolt vele összesen. Most ez kényelmetlenül érintette, mert sokan kérdezték már tőle, hogy mi baja s hogy mért nem táncol.

— Mért nem táncolsz, Sanyi? — esett neki Gálfy Tutyu. — Irénke egész este az öcséddel ropja.

— Hát te mért nem táncolsz, Tutyu?

— Én, kérlek alázatosan? Nekem nincs kedvem... Ma egyébként mással vagyok elfoglalva.

Nehéz szemekkel bámult maga elé és alkoholos bizalmassággal tette hozzá:

— Valamit nagyon szeretnék én veled megbeszélni, te Sándor.

— Parancsolj, foglalj helyet.

— Nem itt! Gyere a kisterembe, ott leülünk s egy pofa bor mellett előadom, ha leszel szíves meghallgatni.

— Nagyon szívesen.

Felálltak, de Drágóczy Irénkével a karján a kisebbik Lóránth állította meg őket:

— Hová mentek... Sanyi, szeretnék veled valamit közölni.

— Ejnye, ma mindenki nálam akarja elhelyzeni a titkait. Magának nincs valami közlenivalója, Irénke?

Az energikus arcú, szép karcsúlány oldalt tekintett és bizonytalan hangon felelte:

— Nekem?... Nekem egyelőre nincs.

Tutyu megrázta magát és kirobbant hangossággal tanácsolta:

— Tudjátok mit, legjobb lesz, ha mi négyen most szeparáljuk magunkat valahol. Üljünk le a büffében és beszélgessünk.

A kisebbik Lóránth a bátyját nézte. Elengedte a lány karját és terelő mozdulattal intett:

— Így is jó, gyerünk! Csak azt kötöm ki, hogy Tutyuka ne mondjon anekdotákat.

— Ha szépen viselkedsz, nem mondok, — ígérte Tutyu és a kisterem sarkában odébb dirigált egy asztalt.

Leültek melléje s bort töltöttek egymásnak. A lány hátára prémes bekecset tettek, mert a kisteremben hűvösebb volt, mint a nagyban. Egymásra néztek, mosolyogtak és mindnyájan azt gondolták, hogy én vagyok itt most a fölösleges negyedik. A kisebbik Lóránth a Drágóczy Irénke asztalon pihenő kezét nézte. A bátyjára tekintett és zavarba jött, mert az észrevett rajta valamit.

— Mit csilnálsz te egész este, Sándor? — kérdezte Irénke a vőlegényét.

— Töltöm az időt.

Tutyu rávágott az asztalra és erőszakosan nevetett:

— De bort is tölts, az istállódat, minek ülünk itt?!

— Kérlek, kérlek, mért nem szólsz, — csillapították őt. — Parancsolsz még valamit?

Tutyu kómikus drámai pózzal tárta ki a két karját, belemarkolt bozontos hajába és alaposan megrázta a fejét:

— Egy kis égszakadást parancsolnék, gyerekek! De még nem tudom, hogy hol rendeljem meg.

— A jó Istennél, — mondta a nagyobbik Lóránth.

— Ne olyan tragikusan, — szólt elrekedt hangon Drágóczy Irénke.

Zánky Hubert a büfféasztaltól egészen elázva kiáltotta feléjük:

— A zsupónnól rendeld meg, Tutyika, árányos mókvirógom!

Tutyi hallgatott és vörös képét törülgette. Sebesen ivott és szóáradat indult belőle:

— A bizalmas beszédet most elhalasztom, Sanyika. Még lesz alkalmunk. Úgy érzem, hogy jól kezdem érezni magamat. Apám vállalta, hogy reggel helyettem elmegy prolongálni... Így hát van még elég időm. Olyan jót mondtam neki, hogy a vállamra ütött és meleg hangon mondta nekem, értitek, meleg hangon, hogy csak legyek nyugodt, ő reggel intézkedik. Árverezni akarnak. Nem tudom mit!... Azt mondtam neki, hogy: bélbál.

— Mit? — rettentek meg a többiek.

— Áá, semmit... Ez mind semmi, sokkal jobbakat is tudok... De megígértem, hogy nem beszélek.

A lány cigarettára gyujtott s közben, a füst mögül, kutatva nézegette a vőlegényét. Fölfelé fújta a füstöt és keresgélő hangon szólalt meg:

— Csak beszéljen Tutyi. Beszéljen akármit.

— Áá, csókollak Irénke, csak szólni kell nekem, ma úgyis erre vagyok beállítva...

A kisebbik Lóránth nevetett:

— Hát be vagy állítva?

— Nem, egyáltalán nem úgy kérlek, ahogy gondolod. Én vájúba ihatok, meg se kottyan. Úgy értem, hogy: beállítva, mint az ágyú.

— Persze, te tűzér voltál.

— To je jedno, moj mili. Ne emlegesd, kedveském... Egyszóval máma én a beszédre vagyok beirányítva. Máma mindent ki fogok beszélni, ami itt nyom, a szívemen... Sándorkát szemeltem ki, neki fogok gyónni, de reggelig még van idő.

A homlokára csapott és két kinyitott tenyerével az asztal szélére vágott:

— Érdekes, máma éjjel mindig előre szeretnék gondolni, arra, ami ezután lesz és mindig hátrafelé kell gon-

dolkoznom... Most is az jutott eszembe, hogy három éve, tizenhatban voltam itt utoljára bálon. Akkor Jaromirszky Etele kocsisa agyonszúrta az Irénkéék kocsisát, Kepenya Misót. Az udvaron veszekedtek össze, mert mindaketten az új színbe akartak beállni... De hiszen ti is itt voltatok.

— Igen, az borzasztó volt, — felelte a lány.

— Te is itt voltál, Sándorka. Hisz veled töltöttem az éjtszakát, mért nem mondod?!... Nem kis hecc volt az. Amikor Drágóczy bácsi meglátta a fehér hóban a drága Misót, akkorát ordított, mint egy vihorláti sakál... Bocsánat, Irénke!

— Csak folytassa, Tutyu.

— Jaromirszky Etust is éppen akkor hozta ki a rossz sorsa az udvarra, amikor azt hittük, hogy Kepenya Misóka halva harapja a szűz havat. Jó hogy jössz, Etus, üvöltötte az apád, Irénke. Valakinek vissza kell ezt adnom, valakit meg kell ezért hóhérolnom! Te vagy erre a legkompetensebb, mert a te Gyuród tette ezt. S már szaladt is Jaromirszkynak és finoman nekiakaszkodott. A szádellői Etus akkor volt már vagy hatvan éves, de szerencsétlenségére el is csúszott a hóban. Hátrabukott. Megtorkollak Jaromirszky, ordította Irénke apja, erre már mi is kitódultunk s ha le nem szedjük őket egymásról, egyikből alighanem a Misóka párja lett volna nagyhirtelen!... Kellemetlen ez magának, Irénke?

— Csak mesélje, Tutyika.

— Ne nagyon biztassatok. Az urak egyrésze Jaromirszkynek adott igazat, a másik része se volt színjózan. Tisztek is voltak bőven a bálban. A huszárok már rég elfeledték azt is, hogy valaha huszárok voltak. Az istállójukban csavaros lábszárvédőben aludtak a legények. Tinóty őrnagy után megfordultak az emberek, mert vörös nadrágban ment végig az utcán.

— A tárgyra, Tutyi!

— Még rátérek arra is, van időm... Kepenya Misóka a havat csókolta, Jaromirszky bevert fejjel ült mellette, Drágóczy bácsi az urak keze között ordította, hogy keresztülsétál mindenkin. Akkor Bátky Jankó, a sóhelyi szolgabíró azt mondta, hogy: igaza van! Jakubovics Kornél rávágta, hogy nincs igaza. Bátky megint ráüvöltötte, hogy: ide mellém, aki azt mondja, hogy igaza van! Mellém pedig azok, akik azt mondják, hogy: nincs, mondta Jakubovics. A kocsisok lőcsért szaladtak, a részeg Jakubovics belelőtt a levegőbe. Ezen ölrementek...

— Mentünk, Tutyi.

— Igazság! Mentünk. Elrepedt frakkszárnyakkal lett tele a frissen esett hó, a havazat. De vér is cseppent, ha nem csurrant, itt-ott. A tisztek lődözni kezdtek a levegőbe és kiverték a katonai rendőrséget. A legnagyobb munkában Soltész Jóska nevetni kezdett és úgy kacagott, hogy orral túrta a havat. Ahogy az ő röhögését meghallottuk, rögtön tréfára vettük mi is a verekedést. Pedig már komolyan agyabugyáltuk egymást. De erre föl csak megmosdattuk egymás arcát a hóban, az egymás gallérja mögé havat dugdostunk és bementünk a bálterembe. Akkor aztán Rudi ráhúzta.

— Tutyi dirigálta.

— Úgy van. Soha olyat nem táncoltak a megyebeli lányok, mint akkor a tépett ruházatú, gallértalan, maszatos urakkal. A huszárok a falat rágták. Molnár kapitány hat pezsgősüveget balanszírozott és egyszerre dobálta és elkapta őket. Werner főhadnagy ingujjban gordonkázott, Jakubovics énekelt. Nagy kivilágítás volt az!

Elhallgatott és maga elé bámult.

— Minek beszélem ezeket?... Vagy már megmondtam, hogy minek?... Sándorka, neked még reggel előtt megmondom, helyes?

— Helyes, persze.

— Akkor visszatartottuk a hölgyeket egészen délelőttig. Képzelhetitek, a kihült teremben! Tíz óra tájban katonazenével menetszázad ment a téren át az állomásra. A társaság kitódult a Három Rózsa balkonjára és a cigány együtt játszott a katonabandával. A hölgyek a báli csokrokat ledobálták a katonáknak. Nézzétek a gazokat, mondta Jakubovics főhadnagy, még fel se szedik. Leüvöltött a menetelő katonáknak: Vegyétek fel a virágokat, disznók! Azok egykedvű, álmos arccal néztek fel a társaságra és tovább taposták a sárgás, puha havat. Jakubovics előkapta a revolverét és megint lövöldözni akart, alig sikerült lefogni őt.

Kis idő múlva hozzátette:

— Szép, nagy hecc volt, mi?

Felállt, megtántorodott, elsepert maga előtt egy poharat, bocsánatkérően mosolygott:

— Mindjárt visszajövök, mert még akarok Sándorkának valamit mondani. Csak benézek a terembe, hogy mit lehet csinálni?

Elbotorkált. Lóránth Sándor elkalandozó hangon tette hozzá, közben szeme szögletéből az öccsét és a menyasszonyát nézegette:

— Igen, így volt... Akkor itt, a sarokban egyedül maradtam veled, Irénke, emlékszel?

A lány megrebbent szemhéját a zsebkendőjébe dörzsölte.

— Mért kérdezed ezt? Emlékszem.

— Mert akkor vallottam meg, hogy szeretlek s te azt mondtad, hogy: én is szeretem magát, Sándor.

— Így volt.

— Így. A többiről, az azóta tartó három évről szeretnék most veletek beszélni. Ez a Tutyi elég jól előké-

szítette a talajt rá. Most meg tudom mondani, amit legutóbb tapasztaltam.

Az öccse felugrott a székről és határozott hangon kérte:

— Engedd meg, hogy én beszéljek előbb. Hiszen éppen evvel kerestelek téged.

— Tessék, meghallgatlak.

A lány reszketve hallgatta a párbeszédet. Előkapta a zsebkendőjét és sírva fakadt. Mindhárman szenvedő testtartással álltak fel. Ebben a pillanatban nagy lármával vitatkozó férfitársaság robogott be a kisterembe. Gálfy Tutyi karonfogta Sándort és a hangos társaság közepébe ragadta.

III.

— Brátocskám, — kiáltozott az öreg Bilóczi —, így megzavarni a mulatságot, brátocskám! Így beleköpni a levesünkbe!... Mir hogy hagytátok magatokat, mir, mir?

Selmer bárónő, aki egyedül jött a kisterembe a nők közül, csillapítóan szólt rá:

— Mi a különös ezen, Istike, mondja? Nem tudom megérteni. Hubert éppen most adta elő, hogy a rendőr teljes joggal avatkozott be. Az engedély három óráig szól, már egynegyed négy.

Bilóczy a fejéhez kapkodott:

— Na má, na má, még maga is így beszél. Már akkor itten ehhez nincs mit hozzá tenni. Itten én már csak hallgathatok, ha maga is ilyeneket mond!... Hát mondja meg nekem, de tiszta szívvel mondja meg, hogy hallott-e maga már ilyen esetekben a zárórára hivatkozni? Volt-e valaha ilyen esetben záróra érvényben, látott-e már maga olyan hatóságot, amelyik azt tartja magáról, hogy joga van szétzavarni a mulatságot?

Mint aki valami nagyot mondott, kérdően és diadalmasan nézett maga körül.

— Más világ van most, Isti, nyevies? Bejön a rendőr és ránk parancsol, hogy menjünk haza, — szólalt meg a kevésszavú Szőregi bíró.

Selmer bárónő tovább erősködött:

— Én meg azt mondom, hogy előre el lehettek az urak készülve rá... Gyerünk haza!

Erre Gálfy Tutyu nagyot csapott az asztalra:

— Már bizony innen nem mozdul senki... Ne haragudjon, méltósága, de maga se! Felhatalmazva érzem magamat a rendezőség nevében kijelenteni, hogy ebből a bálból nem lesz se keletlen, se sületlen tészta, hanem ha hozzá fogtunk a dagasztáshoz, akkor kenyeret dagasztunk belőle.

Nagy tapsot kapott érte. Malcsik a nyakába borult:

— Csókollak, Tutyikóm, mióta lett pék belőled! De azért a frósz fogjon ki, ha azt mondom, hogy nincs igazad. Csak azt mondd, hogyan akaszkodjunk neki, mert a rendőr ki akar dobálni minket. Megpróbótam kivinni a söntésbe, de aszondta: Pane, bezste do cserta... Erigyj az ördögbe te, te disznó zsandór, kivel beszélsz?

Tutyi csillapítóan integetett és pohár után kapott. Hátraesett fejjel töltötte le magába a bort és cserdített a nyelvével:

— Hát fogjunk hozzá. Először, mindnyájan ide vonulunk a kisterembe. Azután elrendelem a rendkívüli szünetet. Azalatt nyilvános tárgyalást rendezünk az illetőkkel. Utoljára pedig lefogadom, hogy reggelig fog állni a bál.

Óriási zajban indult a nagyterem felé.

— No már erre kíváncsi vagyok, Tutyu.

— Most mutasd meg Tutyu, hogy mit tudsz.

— A bor beszél belőled, Tutyika. Jobb lesz, ha befejezkedünk és elcihelődünk.

— Melletted vagyok, nagyra nőjj, Tutyu!

Tutyu bólogatott, nevetett, a kezét dörzsölgette és monoklit vágott a szemére. Kiállt a kisterem üvegajtajába és beleharsogta a táncolók közé:

— Tisztelettel felkéretnek a hölgyek és urak, hogy fáradjanak át a kisterembe. Ti is jösztök, Rudi. A lámpákat oltassátok el, mert rendnek kell lenni.

A kisterem gyorsan megtelt a beözönlőkkel. A pincérek asztalokat hoztak, kis helyeken szorongtak a társaságok, a fiatalokat az új helyzet felvillanyozta. Tapsolni kezdtek, a cigány tust húzott:

— Halljuk Gálfy Tutyut.

Tutyu harminc egynéhány év szántotta vörös képe elemében tüzelt a tömegben. Megráncigálták, poharat nyomtak a kezébe, éljent kiáltottak rá, jóllehet senki sem tudta, hogy mire készülődik. Az elhelyezkedés után valaki elkiáltotta:

— Lássuk a produkciót, Tutyu!

Meghajtotta magát.

— Türelem, hölgyeim és uraim. Történelmi színjáték veszi kezdetét.

Kiment a teremből és kisidő múlva kisebb társasággal tért vissza. A terem sarkában külön állított asztalhoz vezette a főhajtással köszönő négy férfit. Egyikük egyenruhában volt. A bálozók meglepetve ismerték fel benne az új rendőrkapitányt s a többiekben is az új uralom helyi nagyságait.

Bilóczy idegesen topogott a köszvényes lábával:

— Ez a Tutyi meggárgyult. Nyakunkra hozta a hatóságot.

— Hozott Isten benneteket, — szólt Tutyi hangosan —, mulassatok jól. Remélem, nincs kifogásotok az

ellen, hogy egy kicsit megnyujtsuk a bálat? Kint eloltattam a lámpákat...

A rendőrkapitányhoz fordult:

— Légy szíves, itt te gyujtasd meg az összes csillárokat. Hisz együtt jártunk iskolába, vagy mi!

Odatámolygott a négy ember asztalához és szeretetreméltó mosolygással kocintott velük a poharával. A rendőrkapitány tört magyarsággal szólt Grendának, a Három Rózsa tulajdonosának:

Gyujtassa meg a lámpákat!

Tutyi rábólintott:

— Nagyon helyes! És most mondd meg a cigánynak, hogy húzzon valamit.

A rendőrkapitány szabadkozott:

— Ehhez te jobban értesz, Tutyu.

— Igen, — felelte Tutyu és visszaült az asztalához, szembe a kapitány asztalával —, mondasz valamit. Majd kézbe is veszem őket. Előbb azonban kifejeznék valamit.

Lehajtott egy pohár bort, újra töltött magának, a poharat a kezébe vette, felállt és megkapaszkodott egy székben. Pohárköszöntőhöz köszörült hangon szónokolni kezdett:

— Tulajdonképen... most kínos helyzetbe hoztalak titeket.. ez némi magyarázatra szorul. De a tévedés kizárása végett... ez nem megyebál. Az utolsó megyebálat ezelőtt két évvel rendeztük, közben jött az államfordulat, egy szezon kimaradt s most megint együtt vagyunk.

— Csak ügyesen, Tutyu! — kiáltotta valaki feléje.

— Ne félts, titkos jóakaróm... Szóval, ez csak jogutódja a megyebálnak, ez a mai mulatság, de, miképen meghívón is fel van tüntetve, ezt már a nőegyletek rendezik. A rendezőség nevében arra kérem a rendőrkapitány urat, hogy hosszabbítsa meg a zárórát reggelig...

A rendőrkapitány felemelkedett a helyéről:

— Kérlek, már meg is történt.

— Nagyon le vagyunk kötelezve. Ugyanis van egy másik szülőanyja is a mai alkalomnak. A mi fiatalságunk nagyrésze egy évig várt arra, hogy valamiképpen elhelyezkedjen az új állam keretei közt... Nagyon nehezen megy ez, kérlek átosan.

A rendőrkapitánnyal ülő egyik úr közbeszólt:

— Talán ez nem is tartozik ide.

— Ide tartozik az kérem szépen... Mert mit csináljon a magunkfajta kisbirtokos, aki rá volt arra szorulva, hogy hivatalt is vállaljon, amire most nem tartanak igényt? Úrnak kellene maradni, de nem lehet. Ma tehát azért táncolunk itt egy nagyot búcsúzóul, mert holnap útra kelünk, mert magam is megyek velük s kivándorlunk. Átmegyünk a határon, ahol akad még hivatal a számunkra.

— Áá, Tutyu, — kiáltotta oda valaki —, hiszen te ízetlenkedsz, árulkodsz, vagy berúgtál már.

A rendőrkapitány nagy csendben felelte vissza:

— Nincs arra szükség, Tutyu, hogy itt ezekről a dolgokról beszélgessünk. Napvilágra való ügyek ezek.

— Ülj le, Tutyika, — húzták le a székre Tutyut —, levizsgáztál. Hogy milyen tapintatlan vagy is te.

Tutyu nedves hártyával borított, csodálkozó szemmel nézett maga elé. Váratlanul nagyot jajdult, mintha éles fájdalom szúrt volna belé és elseperte a poharakat maga elől. Két tenyerébe kapta a fejét, a térdére hajtotta, néhány pillanatig úgy kuporgott. Felugrott, előkapta a revolverét és belelőtt a mennyezetbe. A nagy felfordulásban valaki nevetni kezdett, harsányan, jókedvűen nevetett és Tutyi sírva, részegen borult a csillapítására köréje sereglők nyakába. A cigány csárdást kez-

dett húzni, az asztalokat félretolták, viharos táncba kezdtek. Tutyi a rendőrkapitánnyal táncolt.

— A jókedvet mégis Tutyinak köszönhetjük. Pedig nem bíztam ehhez a bálhoz. Hiába, megváltoztak az idők. Csak arra a rövid időre, amikor tósztba kezdett, ne vette volna le a lábáról az ital a kedves fiút, — mondogatta Selmer bárónő.

— Kezd kialakulni! — kurjantották a fiatalok.

IV.

A kistermet az udvarra néző ablakok segítségével minduntalan kiszellőztették, de a meleg a következő pillanatokban már megint tűrhetelenül felgyűlt. A sarkokból, a falakból, a táncoló testekből kellett előbújnia, mert kályha nem volt a kisteremben. Kint pedig jócskán fagyott, az ablakokon fehér kéregben állott a jég, a piactéren csikorgó tengellyel állottak meg a falusiak szekerei.

A megfogyatkozott bál egyre tartott. A cigányt Jánky Hubert az ablak elé állította s amikor könyörögve abbahagyták a muzsikálást, a hátukra nyitotta az ablakot. A belső sarkokban a lányos szülők bundákban ültek és kendőkkel takargatták gyerekeiket.

Bilóczy Isti szunnyadt egyet a sarokban, egyszerre felriadt és a térdéhez kapott:

— Itt én visszaszerzem a hasgatásomat, ennek már jó vége nem lesz az én számomra.

Selmer bárónő, aki frissen, élénken, szellemesen ült s beszélgetett a körülötte levőkkel, odaszólt neki:

— Már vissza is kapta, Istike. Számoljon le vele. Most már nyugodtan kitarthat.

Bilóczy ledobta magáról a bundát, a bárónő elé penderült és összecsapta a bokáját:

— Szabad kérnem, Franciska!

A bárónő összecsapta a kezét:

— Mi lelete magát, Isti?

— Má megbocsásson, de a kérdés helytelenül van feltéve.

Hatalmas csókot cserdített az enyhén szabadkozó bárónő kezére s táncba vitte. Tíz pár, nem több, járta még akkor, ezek ujjongó kiáltozással fogadták a tizenegyediknek érkezőket.

— Miért nem táncolsz, Tutyu? — kérdezte a rendőrkapitány. — Mire vársz?

A hallgatag Lóránth Sándorral ültek, hármasban, egy félreeső asztalnál. Tutyu eddig rengeteget beszélt, most csodálkozó kijózanodással bámult körbe:

— Hát ezek még mindig dolgoznak? És ti mért nem táncoltok?... Te különösen, Sándorka?

— Kivel táncoljak?

— Már megbocsáss, menyasszonyod is volna.

Odamutatott, ahol Drágóczy Irénke járta a kisebbik Lóránthtal.

— Látom, — mondta Sándor.

Tutyu konyakot rendelt, egész üveggel s a harmadik pohár után megint felélénkült:

— Aszondták az öregek, hogy ki van zárva összehozni ezt a bálat... Meg hogy nincs is rá egyelőre szükség. Aszondták, hogy ha tavaly, amikor a prevrat volt, nem tartottuk meg, az idén sem tartjuk meg. De én akkor megmagyaráztam... De én akkor megmondtam: A megyének vége, de a bálnak nincs! Nem igaz?

— Igaz, Tutyu.

— A bálnak nincs... Jó, mondtam, pálcás urak, főispán, alispán, hajdúőrség, bálanya nem lesznek, de egy jó kis, kiadós, vegyes, utolsó bálat én mégis megrendezek.

A kapitány feltekintett a két öklébőL:

— Hogy-hogy utolsót, Tutyikán? Mért volna utolsó ez, Tutyikám? Első ez!

— Akkor fogtam magamat s elmentem a nőegyletekhez. A mi hölgyeink azokba vannak úgyis beszervezve. Nekik is szervezetük van, na moj' dusu.

Elhallgatott és úgy nézett körül, mint akit zavar valami. A cigány rátett vonókkal játszott s akkora zajt csapott, hogy az ember a szomszédja szavát se hallhatta. Tutyu az asztal fölé dugta a fejét:

— Végül készen volt. Nőegyesületközi, társadalomközi bál, magyaráztam. Akik fintorogtak, azoknak aszondtam, hogy kezeit csókolom, csukja be belülről az ajtót, de akkor, amikor én már kint leszek. Jaromirszkyék azt kérdezték, hogy mit jelent az, hogy a bál: tásadalomközi lesz. Azt, hogy mindenki eljöhet, aki benne van a nőegyesületekben. Akkor mi nem megyünk, mert akkor az nem folytatása a megyebáloknak. Társadalomközi! Ezekre a szavakra apprehenzióm van, mondja Jaromirszky. Mi közünk nekünk már ahhoz, édes bátyám, mondtam neki, ajánlom magamat.

— Szép bál volt, sikerült mulatság volt, megnyugtatásodra szolgálhat, — mondta a rendőrkapitány —, de lassan elmehetünk már.

Tutyu dühösen ugrott fel:

— Hová a fészkes fenébe mennénk? Itt maradunk végig. Mindig.

— Hogy érted azt, hogy mindig?

— Ezentul... Hanem ide hallgassatok, de jól hallgassatok ide. A háborút viselt fiatalok kértek minket arra, hogy rendezzük meg nekik ezt az alkalmat. Mert hogy itt ők nem tudnak elhelyezkedni, hogy ők egy évig vártak, de hogy tovább már mit várjanak, hogy ők men-

nek világnak állást vállalni. Direkt küldöttségbe jöttek hozzám. S most röhögnöm kell!...

Leborult az asztalra és úgy nevetett. Elfogta a köhögés, a szemét törülgette. Megmarkolta a rendőrkapitány karját:

— Azon nevetek, kérlek átosan, hogy ezek az ifjak úgy jöttek hozzám, hogy no, Tutyu, rendezz nekünk még egy bálat, jót akarunk mulatni. Azt vártam, hogy reggel fele kibújnak a hámjukból, a bőrborítékjukból. És most, ha körülnézek, alig látok néhányat közülük. Hazamentek lefeküdni.

— Holnap elutaznak, — szólalt meg Lóránth Sándor.

— Nem nagyon értelek téged, Tutyikám, — mondta mentegetőzve a kapitány —, de bizonyos dolgokba bele kell nyugodnotok.

Tutyu egyenes tenyérrel belehasított a levegőbe s evvel elvágta a beszélgetést. Felállt és kifelé indult:

— Gyertek velem, kint talán még mondhatok valamit.

Átmentek a sötét, kihűlt nagytermen, a pódiumon, az erkélyre nyíló szárnyas ajtón. A hóbaborult piactér alattuk apró hangokkal és bátortalan fényekkel ébredezett. A tömzsi templomtorony faerkélyén bárányfürtös bundában, lámpással a kezében sétált az őr s az óra számlapjára világított. Öt perc hiányzott a hat órához.

Tutyu rekedt hangon elmélkedett:

— Néhányszor álltam már itt, bálak után. Ide, az erkélyre jártunk ki, ahogy akkor mondtuk: levegőt inni. A tisztek egyszer délig ültek itt, asztalt hozattunk ki, a hó zuhogott, hóemberek ültek akkor az erkélyen. Érdekes, hogy nem is sajnálkozom... Most megint itt állok. Egyszer, a háború előtt, Rosztics Iván itt látta meg, hogy amíg ő itt kint itta a levegőt velünk, az a lány, akibe fülig volt, már kocsira ült és kihajtatott a piacra. Jó gon-

dolata támadt Ivánnak. Levétette velünk a frakkjainkat, összekötöttük őket s azon akart leereszkédni az erkélyről. Persze, a frakkok szétszakadtak s Ivánka eltörte a lábát.

— Olyan a tér, mint egy festmény, — mondta a rendőrkapitány.

— Olyan... Ez az első bál, hogy hecc nélkül végződik... Ki van zárva, hogy anélkül végződhessék. Itt állok és nézem ezt a piacot. Csak tudnám, hogy mihez kezdjek?

— Gyerünk haza lefeküdni.

— Kivihetetlen... Mert otthon nekem, tudod-e, Sándorka, harminc hold a vagyonom. Azon is van egy kevés súly. Teher. A megyéhez csak bejárogattam ahhoz a kis hivatali munkához, de már az sincs. Ki hitte volna, hogy az is csak szezonmunka?!

Elhallgatott és sétálva tett néhány lépést a tágas erkélyen. A piacot nézegette, a topogva érkező szekereket, a régi várfal mentén felsorakozó árusokat. A lengyeles beszédű szlovákok szavai tisztán hallatszottak az üvegtiszta reggelben.

Lóránth Sándor különös ábrázattal lépett hozzá.

— Tutyukám, nekem van egy jó heccem. Ha én azt megcsinálom, az kielégítő lesz. Most leszaladok, kocsira ülök, de egy félóra múlva felüzenek s akkor gyertek ki az erkélyre. Most menjetek be, mert megfázol.

Tutyu széles vállait felhúzta és megropogtatta vastag csontjait. Megragadta két vállon Sándort és bolondul kiáltozott:

— Nézd a néma dervist, még ő menti meg a becsületet. Szaladj, Sándorka, szaladj! De jól kösd fel a gatyát, mert lepipállak. Nehogy azt hidd, hogy lemaradok tőled... A hégervári szent dőtse össze ezt az elfuserált világot.

V.

Jó félóra múlva, már a belső terembe is belopakodott némi világosság, kozsukban, szőrkucsmában pislogó atyafit kalauzolt a pincér Tutyuhoz. Bólongva hallgatta és összeverte a tenyerét.

— Hölgyeim és uraim, egy kis intermezzót ajánlok. Hírnök jött s pihegve szólt, hogy Lóránth Sándorka lekéreti pár percre a mélyen tisztelt társaságot a Három Rózsa elé, a piacra. Meglepetések sorozata következik... Sándorkát e nemben még nem ismerjük, egyszer vett részt a kivilágításban, akkor is csupán pohárevésre szorítkozott.

— Hát lássuk, mit tud, — mondta Bilóczy és belebújt a bundájába.

Selmer bárónő rózsaszínű, üde arccal nevetett.

— Csak a revolvert hagyjátok ki, Tutyika, mert ha avval kezdtek játszadozni, elájulok.

— Fegyvertartási engedélyük sincs, — szólt közbe a csendőrkapitány.

A hölgyek bundáikba, szőrméikbe öltöztek, a férfiak a hátukra vetették a kabátjukat. Tutyu az erkélyre dirigálta a cigányt s a társaság élére állt. Tolongva, fázósan, nevetve mentek le a Három Rózsa vörös szőnyegein.

A kapu előtt, a csúszós gyalogjárón várakoztak egy darabig, amíg Tutyu visszatért a szembenálló piaci sátrak felől. Erőltetetten nevetett.

— No nézzétek má ezt a bolondot. Kiállt almát árulni. Maskarádéba öltözött és azt kívánja, hogy vegyünk tőle gyümölcsöt.

— Ezt már csak megkukucskáljuk, — indult a sátrak felé a bárónő.

A régi várfal mellett, a Három Rózsával szemben

végig sorakoztak a piac bódéi. Híres, nyelves kofa-asszonyok és vegyes beszédű mészárosok, zöldséges kofák táplálták innen a városkát. Tutyu egy ilyen bódéhoz vezette a társaságot. A bódéban nagy alma- és körtehegyek mögött, kiszolgált katonabekecsében Lóránth Sándor mosolygott feléjük. Paraszt-kocsisa a kocsijáról még mindig gyümölcsös kosarakat cipelt a bódéba.

— Szervusz, Sándorka, — hadonászott jelentőségteljesen Tutyu —, adj nekem egy kiló elsőrendű almát. Masánszkit.

— Parancsoljon, uraságod, — mosolygott különös arccal Sándor. A tenyerét nyujtotta: — Hat korona az ára.

— Eredeti, — lelkendezett a bárónő —, nekem is adjon két kilót, Sándor gazda.

Így játszadoztak egy darabig. Tutyu víg képpel harapta az almát és vizsgálódva félrébb állt.

— Na, most mindnyájan elláttuk magunkat Sándor almájával, gyerünk vissza a terembe és igyuk meg az árát, — mondta egy szőke, magas lány, a bárónő unokahúga.

— A vicc jó volt, Sándorka, gyere, — lépett elő Tutyu.

— Nem megyek, Tutyu. Itt maradok. Végérvényesen itt maradok. A vicc csak ezekben a reggeli percekben, a mai bál után szolgálhatott szórakozási célt, de ahogy ti innen elmentetek, egészen komoly és kézelfogható valósággá válik.

— Ne bolondozz, hogy gondolod ezt? — csodálkozott Tutyu.

— Lebilincselő, — mondta a bárónő is —, miképpen gondolja ezt, Sándor? A mi állásunkban...

— Megint valami extravagancia, — magyarázta Drágóczy Irénke.

Sándor kilépett a bódéból és kopott, sáros huszárbekecsében, amely alól komikusan bujt ki frakkjának betürt két szárnya, megállt az úri társaság előtt. Tutyu valahonnan kopott báránybőrsüveget kerített s a Sándor fejébe nyomta. Nem tiltakozott ellene:

— Úgy van, én ezt a fejemen is hagyom. Értsétek meg, engem ezentul itt fogtok látni, nap mint nap, ebben a bódéban. Más választásom nincs. Vagy megyek el a többiekkel, vagy ide beállok. Beismerem, kissé szinpadiasan rendeztem meg a dolgot, hogy éppen ma reggel kezdek hozzá. Van egy kis szinészi hajlandóság bennem... Minek áltassam magamat. A hivatalból ugyanúgy kicsöppentem, mint ti. Elmenni nem akarok, itt maradni nehéz, de ezt akarom, mert ezt a földet szeretem és nem tudom elhagyni. Nekem még agyonterhelt harminc holdam sincs, mint Tutyinak, csak címeres pecsétgyűrűm s a kastélyom mellett öt hold gyümölcsös. Gyönyörű, nemes fák vannak benne, régen is szépen jövedelmezett, apámnak is büszkesége volt. Tovább fogom fejleszteni s a termést magam adom el. A pincékben hegyekben áll most is az alma, úgye, elsőrendű minőségű? Havlicska tanusíthatja, hogy a hatósági engedélyt már kiváltottam.

— Megerősítem, — mondja a rendőrkapitány.

— Nem muszáj köszönnetek, ha erre mentek. Ti még tarthatjátok magatokat... De azt hiszem, jobb idejében számotvetni magunkkal...

Tutyu lelkendezve helyeselt neki, a Három Rózsa erkélye felé integetett furcsa jeleket, amelyeket az oda kigyűlt cigányok megértettek és tust húztak. A kivilágosodott piac bámulva nézte a jelenetet.

— Jó, jó, — mondta Bilóczy —, csak kissé erős.

— Áá, — erősítette Jánky Hubert —, túlzás.

Selmer bárónő megdöbbenve s mint ilyenkor szokott, franciául csodálkozott:

— Sarmán! Ez a fiú meglep.

— Zavaros korok gyakori jelensége, — mondta Tokody Szaniszló, az utolsó főispán titkára.

Drágóczy Irénke az összebujt lányok csoportjából közelebb lépett a bódéhoz:

— Hadd abba, Sándor, ezt az ízetlen viccet. Csak nem gondolod, hogy ilyen esetek után . . .

— Nem gondolom, Irénke. Nincs más a te számodra sem, mint belenyugodni ebbe, vagy elmenned innen Géza öcsémmel. Erről már úgyis beszéltetek egymással. Választhatsz.

A lány büszkén válaszolta:

— Nem a maradást fogom választani.

— Gondoltam.

A bárónő még egy kísérletet tett:

— De hiszen, ön elrontotta a bál sikerét! Talán volna még más mód is a megoldásra.

Nincsen, higyje el, méltóságod. Cégtáblát fogok festetni és kiszögezem ide a bódéra.

— Elképzelhetetlen, — szörnyűlködött a bárónő.

Összekapta magán a bundát és elsietett. A többiek bizonytalanul topogtak az út közepén, aztán félszegen beálltak a Három Rózsa kapujába. Felszálltak az előhívott fogatokba és egyenes testtartásban mentek el rajtuk.

Tutyu megvárta, míg az utolsó kocsi is elrobogott. Akkor megint tust húzatott az erkélyen álldogáló cigányokkal és a Sándor kezét szorongatta:

— Szervusz, Sándorka, édes lelkem. Igazad van! Érted? Igazad van! Ugyanerről akartam beszélni én is veled az egész éjjel, erre célozgattam, de te már nagyszerűen elmondtad. Csókollak. Szeret-

lek . . . Ez sokkal jobb volt, mint a régi stiklik, S ha még hozzávesszük, hogy igazad is van. Meg vagyok szégyenítve. Én, Sándorka, hiába törtem a fejemet ilyenen, csak a lövöldözés, a hóbaülés, meg az jutott az eszembe, amikor ilyenkor reggel egyszer felvertük az önkéntes tűzoltókat, egész délelőtt énekelni tanítottuk őket s délben velük adtunk éjjeli zenét, vagy mi a csudát, zenés ébresztőt a lányoknak.

Vörös arca kiizzadt a lelkesedéstől s a belső forróságtól. A cigány az erkélyen muzsikálni kezdett, Tutyu hirtelen csókot nyomott a Sándor arcára és elszaladt a Három Rózsa felé.

Nemsokára megjelent az erkélyen. Nyomában pincérek asztalt, széket hoztak s kiállították a félrerúgdosott hóba. A cigányok a kinyitott szárnyas ajtóban helyezkedtek el.

Tutyu kalap nélkül ült ott s néha egy korty bort ivott. Lekiáltott a bódék felé:

— Itt ülök, itt az én helyem. Látsz, Sándorka?

Sándor nevetve szólt vissza:

— Látlak, Tutyu. Meg fogsz fázni, ha nem csinálsz valamit.

— Mit csinálhatnék? Nem vagyok én olyan harcias, mint te.

Intett a cigányoknak s azok halkan nótáztak neki.

— Áll a bál, Sándorka, hallod, — kiáltott le szokatlanul tiszta, csengő hangon.

Sándor visszafelelt, majdnem halkan, mert a csodálkozó parasztok járása-kelése dacára is kitűnően hallották egymás hangját:

— Hallom, Tutyika. Mit csinálsz ott egyedül?

— Egyedül, persze, téged hiába hívnálak fel, hogy ülj itt velem, úgyse jönnél, Sándorka.

— Nem mehetek, Tutyi, dolgom van.

— Hát jól fogy az alma?

— Jól.

— Kik veszik?

— Most éppen három kilót adtam el Locigánénak, a kékfestő tisztes özvegyének.

— Bravó, Isten éltessen.

A cigány tust húzott, Tutyu köszöntően emelte fel a poharát és a Sándor egészségre ivott.

Kis idő múlva megint megszólalt:

— Sándorka, ide tudsz még egy kicsit figyelni?

— Csak mondd, jól hallom.

Egy darabig hallgatott a válasszal, mintha azt kutatta volna, hogy megmondja-e, vagy sem. Megszólalt végül:

— Mondd meg, mit csináljak, Sándorka?

— Erigyj haza és feküdj le.

Kérlelő, elrekedt hang jött az erkély felől:

— Nem így értettem... De nem tudok elmenni s itt már nincs mit csinálnom. Nem tudok mást, csak egy nagy csomó anekdotát és jó mondást, úgy gyüjtöttem őket, mint a színes lepkéket diákkorunkban. Emlékszel?

— Mire, Tutyi?

— A lepkegyüjteményemre, Sándorka. Az enyém volt a legszebb az iskolában.

Jókorát nevetett utána, a cigányt erősebb, gyorsabb nótára parancsolta és leordított a piacra:

— Áll a bál, Sándorka.

Embercsoport, kisebb tömeg verődött össze a bámulására. Előkerült egy rendőr is és azon volt, hogy felmegy a Három Rózsa erkélyére rendet csinálni.

Tutyu még egyszer lekiáltott. Felemelkedett a székből és sápadt arcát lefelé fordította:

— Én is itt maradok, Sándorka. Igazad van neked.

A stiklivel most adós maradok, hiába. Olyat úgyse tudok, mint te!

Az emberek vitatkozva, zajongva csoportosultak az erkély alatt és nevetve bólongattak a fent muzsikáltató úrnak.

Sándor felállt egy láda tetejére s ekkor még egyszer szembe látta Tutyut. Rossz érzések között integetett neki:

— Erigyj már be onnan Tutyu. Nincs ideje ennek.

Tutyu panaszos, grimaszos arcot vágott. Csókot intett a kezével, a fejéhez nyult, tanácstalanul széttárta a karját és lekiáltott:

— Mit csináljak, Sándorka?

Nem várta meg a feleletet, leült a székre és sokáig ült mozdulatlanul. Lentről nem is láthatóan megmozdult később.

Fojtott dörrenés csapódott a templom és a várfal oldalához. Tutyu rádőlt az asztalra, lentről így olyan volt, mintha búsulna, sírna, vagy aludna. A cigányok megint libagágogáshoz hasonló hangzavar kíséretében menekültek el az ajtóból, a nagyterem belseje felé.

Sándor reszkető testtel, elbénult lábbal, helyéhez szögezve állt és várt. Ólmos szempillákkal nézett körül, de csak táncoló, régi házakat, imbolygó templomtornyot látott, az erkélyt nem tudta felfedezni. Bensejében szétáradó, felemelő, ugyanakkor ehhez a földhöz láncoló érzés zúgott és hömpölygött. Ez a látvány, ez az éjtszaka s ez a reggel és ennek a célttévesztett, leborult, kedves embernek az emléke haláláig itt marasztják, erről zúgtak és harsogtak az érzései.

HÁROM DALOS MADÁR

A híd karfájához dűlve karban énekeltek a lányok. A másik oldalon apró legénykék titkosan sóhajtozva hallgatták őket. Nyári este felé tartó szürkület vette körül a lányokat. Az út felől permetező por és az apadt vízről gyengén csobogó hűsség. A gyarapodottab legények ilyen látszó nappalon még másfelé jártak társaságosan. A lányok ezért virítottak keveretlen bokrétában a keskenyhosszú, faluközépi hídon.

Lejjebb a vízparton, látatlanul, bent a kertek alatt Lépő Jani régtől hallgatta őket. Kilesett hozzájuk és meglátta, hogy egyszerre hazament a többje. Rá hamar majd az egész csapat. Jani ekkor közelebb vonult a hídhoz. Alóla fel is látott és a kettőt látta meg a híd fájához támaszkodva.

Már éppen régen állott nagyobb határozat előtt. Ahogy gyakrabban előszámolta magában, hárman voltak olyanok, akikből egyre, de bármelyikre, rátudta volna mondani, hogy: „Téged kérlek!"

Melyikre hát?

Otthon a módos udvarban már halaszthatatlanul hiányzott a fiatalasszony.

— Csak dőtsd el magadban, fiam, Jani, — így mondogatta anyja is —, én félreállok, hogy te csak nyugalommal dőthesd, hát emiatt nem szólok a dologba.

Felment a fahídra, mert ott épp az a kettő maradt,

akik még egy harmadik, de távollevő társukkal együtt a kérdéses hármat kitették.

— Mikor nősülsz, Jani? — Julika mindjárt így mondta feléje, a magasabb és idősebb lány, erősebb és gazdagabb. Tudták már mindenfelé, hogy Jani az elhatározásig jutott.

— Nehezen lel gusztusa szerint, — így a kisebbik, a szegénykés, de szebb és izmosan fürge, miként a jólevő nyúl, Marika.

— Lássalak csak titeket, — nekidőlt Jani szembe vélük a híd másik fájának. Megint dobogós lett a melle és a torka apadós, ahogy ezt a kettőt fehérben egymás mellett látta szemben.

— Mit lát rajtunk? — Mondta a kicsi, a Marika. — Nem vagyunk vásárban.

— Hadd őtet, — a nagyobb tovább ingerkedett, — ha akar, gusztáljon.

— De mikor úgy néz, mint a téren a lovat. Ne mutassuk a fogunkat is, így la?!

Rávicsorított Janira a gyöngyszem fogacskáival, hozzá pedig vékonyan nevetett.

Jani ezt is tűrte, mert most valamiért ettől a kettőtől sokat elviselt.

— Énekeltetek? — Szuszogta komolyan. — Oszt melyikőtök bírja jobb hanggal?

— Ládd a kántort, vizsgát tart — és a két lány mozgó derékkal nevetgélt.

— Hallgattalak titeket, de annyira daloltatok és annyi sokan, hogy nem tudtam benne különbözést tenni... Mer attól, akit magamnak akarok, azt elvárom, hogy úgy danoljon, akar a pacsirta.

— Fülemile nem lesz jó?

— Vagy a rigó? Sárgarépás rigómadár.

Erre már Jani is vídámodott cseppet.

Merészen nézte szembe a kettőt és úgy kérdezte:

— Úgylátom, ti nagyon tudtok. Igaz-e?

— Tudunk, ha akarunk.

A kisebb meg így:

— Csak parancsszóra nem. Én például arra kuka vagyok.

— Nem is parancsolom én, — nekibátorodott Jani —, dehogy is. Csak kérem. Hátha olyat hallhatok, hogy attól egészen elbámulok.

A nagyobb komolyra vált ettől és úgy legyintett.

— Nem muszály csúfoskodni.

— Dehogyis csúfoskodok. Istenjézus uccse, csak kérem tőletek. Mutassátok hát!

A kisebb még jobban tartotta magát.

— Éppen majd itt fogunk magának koncertoznyi.

Jani még feljebb srófolta eggyel:

— Nem bánjátok meg, mellássátok. Annyit csak mettesztek, oszt mi van abba? Aki szépen danol, mit takargassa? Nem szégyen az, hanem épp hogy büszkeség.

— Azt én jól tudom, — Marika is ellágyult és kérdéssel nézett a nagyobbra.

— Oszt, — mondta lassacskán Julika —, mit akar? Melyiket? Minőt?

— Amelyiket te akarod. Mindegy nekem, csak szép hang, szép szó legyen benne. Csakhogy megértettél.

— Az hát jó lesze-e? és már énekelte is:

„Amőre én járok, még a fák is sírnak,
Gyenge ágaikról a levelek hullnak . . ."

Végigdanolta, először csak dudolósan, de aztán a szavát is csak elkezdte és a végén rendesen kiengedte a hangját is. Olyan mélyeskés, altos hangja volt, nem teljesen lányos és nem is nagyon síma, amolyan kapás hang. Hanem nagyon igyekezett, hogy szépen danoljon, még magát is mozgatta hozzá, akár a műkedvelőzésnél.

Jani nem szólt rá, még nem mondott egyet se, hanem Marikára intett.

— No látod? Lehet az. Nem olyan nagy dolog... Most hát te!

A kislány pirult egy sort, megforgott, a híd fájának fordult, a vizet nézte, de Julika is rábiztatta:

— Mitől félsz, elég kicsi a publikum. Mutasd te is!

Erre a kicsi is nekifogott.

„Mit danol a fecskemadár, mit csicsereg
olyan búsan az ágon,
Azt csicsergi, azt danolja, hogy én vagyok
legárvább a világon..."

Cérnaszál hangon fújta, de igen komolyra, az eget is megtekintgette a közepén és végtére elállott a híd fájától, Jani elébe is tett lépést, meg megint visszament és a nyakát vékonyította. Cifrázni is tudta, amikor meg már azt lehetett hinni, hogy vékonyabbra nem is veheti, hát mégis még feljebb vékonyította. Míg olyan nem lett a hangja, mint az éles, vágós, acél pókháló.

— Jó, — mondta Jani a végén, közel lépett a két lányhoz és kétfelől karolni akarta őket, de szétugrottak. — Jól fúttátok, de tudtok ti modernot is.

Olyat csak Julika tudott. Neki is fogott egy kis biztatásra, hogy Soroksár, Soroksár, dalolta, ahol még a ló is villamoson jár.

Jani csizmája orrát nézve hallgatta két sorig, akkor megállította:

— Nálunk villanyos nincs, ezt már ne fújjad.

— Hát azt tudja-e Jani? — A kisebb is rámelegült a nótázásra. Hirtelen elhagyta a húzódását és kilépett Julika elé —, azt, hogy no, hogy is van, hogy: „Akinek a szíííve faoj, meggyógyíjja ez a taoj..., akinek a szíííve veerzik..." és megint nekigombolyította a hangját ennek a valamilyenes nótának.

Ezt Jani nem ismerte, nem helyeselte, meg már nem is figyelte.

— Szerelemvel nótáztok, érzést is adtok bele, — mondta végül a két lány ringatózására —, de amikor közel megy az ember hozzátok, akkor meg mindjárt odébb rántjátok magatokat. Hogy van az?

— Ne tessék hozzányulni a kiállított tárgyakhoz, — nevetett Julika és a kicsi is véle.

— No még majd afelől határozok, — elindult Jani, de még ott hagyta a véleményét.

Megfordult és odamondta nekik:

— Abból a te nagy vastag testedből, Julika, abból kéne olyan vékonyan gyönni a hangnak, aminő a Marikáé... Te meg, te csepp, te úgy vóná érdekesebb, ha az egyszál hurkádból akkora bölömbika dalok jönnének, aminő Julikából.

Ott hagyta a megdanoltatott két lányt, akik szó és hang nélkül bámultak utána. Mi lelte ezt a lapuló Janit, mitől nyílt ekkora lepénynyelője?

Egyvégtében, egyenesen a harmadikhoz ment Jani, Erzsihez. Azok vacsora után voltak, apjával, anyjával ült Erzsi a ház előtt.

Köszönés után mindjárt ennyit mondott neki:

— Danolj valamit, Erzsi. Valami szép dalt.

A leány előbb nem tudta, hogy csak tréfára értse ezt, aztán meg sehogyse akart. Annyira húzódott, hogy anyja is kérlelte és még apja is szólt egyszer:

— Na ne nyavalyáskodj, ha' danolj valamit, csak tudsz. Látod, hogy mennyire akarja!

De Erzsi nem és nem. Akkor Jani kézenfogta, az elsötétült udvaron hátravezette, a kút mellett, az eperfa alatt megállt vele és ennyit mondott:

— No itt danolj.

— Nem danolok, — mondta a lány —, nem tudok, minek erősködik, hagyjon, Jani.

Jani nagyon fontos hanggal sürgette:

— Nappal se énekelnél?

— Akkor se.

— Mások előtt?

— Nem.

— Úgy a hídon, ha elővenne valaki?

— No éppen még a hídon.

— Soha se danolsz?

— Magamba néha.

Nagyot fújt erre Lépő Jani és majd azon volt, hogy ordít egy nagyot. De helyette csak átkapta Erzsit, megszorította magához és alig tudta az erőfeszítéstől kinyögni:

— Elgyössz hozzám... feleségnek?

— Ehhenn... — a lány is gyögött a szorítás alatt, vagy inkább, mert szólni igyekezett, mondott igent is, búgott szó nélkül, de csak egyetlenegy dallamos hanggal, mint a gerlemadár.

— Se fülemile, se rigó, — rivalkodott Jani —, hanem gerle, te Erzsi — és bizonyosra tudta, hogy a három közül a legjobban nekivalót választotta.

A HÓHÉR

Az volt a nagy esemény, ahogyan a kis Takács visszaérkezett a háborúból. Mindenki láthatta volna rajta, ha van valaki akkor az állomáson, hogy amikor lelépett a vonatról, tétovázva nézett körbe, babra kézzel sokáig csatolgatta magára a hátizsákot és bizonytalan lépésekkel megindult a visszatért leszereltek között a falu felé, hogy no, a kis Takács, a ferdeorrú Takács Jani semmit sem változott. Olyan ő bizony, mint azelőtt volt, mielőtt a nagy emberszükségletben az ő satnyasága is megkellett a hadseregnek és bevették, elvitték. Eléggé a közepén tették ezt vele, mert elmúlt már akkor is negyven esztendős.

— Nagyon meg lehet szorulva a Konrád, meg a Vilmus, — mondotta még Pintye is, a sánta, háborús pótdobos a faluban —, ha már a Janira is rávetette szemét, girhes Takács Janinkra.

Janit nem is kísérte ki senki az állomásra, amikor virágosan, kufferesen, jócskán vídáman, italtól bemelegedve elvitte a vonat a negyvenévesek között. Nagyon öreg, okulárés anyja volt neki otthon a kis belsőségében, az járni sem tudott, nem kísérhette ki a Janikát. Meg is volt ijedve szegény, vén Takácsné, amikor megtudta, hogy még a Janit is viszik katonának. Annyira megrémült, hogy görbe, eres lábai azt a kis szolgálatot is felmondták, amelyre eddig napjában valahogy mégis

rá tudta venni őket. Egyedül imbolygott hát a daloló házasemberek között a vén legény, a kis Takács.

— Jajj, lelkem, Janim, — tört hozzá Bodonné, aki megöregedett anélkül, hogy gyermekáldásban részesült volna —, jajj, suta kis Janikám, hát te úgy mégy a többiek között, mint az elhagyott árva, elátkozott árva, megvarázsolt árvaságos árva, jaj hát gyere már, hagy sirassalak legalább én tetéged, valaki legyen, aki utánad is sóhajt egyet: Jaajjj, magasságos Nagy Menybéli, viszik a Janit, visziiik!...

— Ne ordíjjon Bodonné, — szólt rá az állomásfőnök, az ezüstcsillagos —, magától minden áldott temetésen, minden egy teremtett katonakísérésen csak ezt hallani.

Valaki hozzátoldotta:

— Nincs aki ezt a gyámolatlan Takács Janit elríhassa, hát ő vállalta. Fiatalabb úgyse jutott neki. Pedig nem látom, hogy vóna ember, akibe asszonyféle nem csimpaszkodik.

Hát bizony akkor nem is volt, csak a Jani. Neki még akkor is be kellett érnie Bodonnéval, aki pedig csak olyan szakmányban sírt. Ahogy a boltban az ember azt a gyertyát, ostort, süvegcukrot veszi meg, amelyik még ott van, ott áll, nem nyúlt addig senki hozzá, úgy nyúlt ő is a Takács Jani magányossága felé.

— A Jani férfiasságának még a háború sem használt, — mondta a tanító a papnak —, ekkora gyámoltalanság, amekkora ebbe az emberbe szorult, szinte el sem képzelhető. Mesébe illő. Pedig esze van, állítom, hogy esze van. Csak gyáva, vagy mi az ördög van vele, nem mer beszélni, mozogni, nincs bátorsága az élethez. Az ilyen rögtön elesik, ahogy kiér. Az első dolga, ahogy kiteszi a lábát a vonatból, hogy odaáll egy golyó elé. Pulya egy szerzet. Ha még ez is hazajön, akkor úgy szól

a közmondás, hogy az ügyetleneké a szerencse... nem a butáké.

— Igen, — a pap is utánagondolt Janinak —, nem nagyon sikerült férfiember. Ijedten jött egyszer hozzám az özvegy Bencéné, hogy levelet hozott, nem merte felbontani. Ez a harmadik levél, akit életemben kihozott nekem a posta, mondta szegény. Az első fiatalabb koromban meghozta a hírt Klevelandból, így Bencéné, hogy meghalt szegény amerikás bátyám, egyetlen testvérem. A második Jozefstadtból jött, hogy szegény fiam lábát amputálni kellett... Az volt a harmadik levél, amit hozzám hozott. Mi lehet vajjon benne, milyen Istencsapása?! Kiderült, hogy Takács Jani írta, tavalyelőtt, innen a faluból, egysoron lakik Bencéékkel. Levélileg kérte meg a Bence-lány kezét. Nem adom, kiabálta akkor Bencéné, bolondnak nem adom. Aki így megrémiszt engem, annak nem adom szegény lányomat... Hát ilyen gyenge legény a Jani. Levélben kért feleséget magának. Egyetlen egyszer próbálkozott és akkor is így... Én se hiszem, hogy még előkerüljön szegény feje...

És mégis előkerült. Lassan, toprongyosan ballagott be a sáros úton, sovány hátizsákkal a hátán, fodrosszélű lábszárvédővel. Alig lépegetett. Kedvetlenül, árván előzgette egyik talpa a másikat. Tudta, hogy senki se várja otthon, csak a félkegyelmű Mák Péter, akire gondozásban hagyta s akitől pusztulásba mehetett ugyan egész vagyonkája. Öreg édesanyja közben a templom mellé költözött, a földbe. Nem vígabb így ez a visszatérés, mint az eltávozás volt két évnek előtte, a virágos, italos elutazás. Hanem most az akkori éneklők se virítottak valami nagyon a jókedvtől. Egyesével, kettesével dagasztották az őszi sarat s a vonatbeli beszélgetés után idehaza már szólni se futotta a kedvük.

Minek siessen haza? Ráérkezése elég van, az otthoni

pusztulást meglátnia még és nem lesz későn akkor se meglátnia. Betért a kocsmába, forralt bort kért és süketen hallgatta a kocsmáros örvendezését.

Egyszer csak egy kupecforma, városi állású, csizmás ember ugrik eléje. Szeme szélső pillantása már azóta, hogy belépett a kocsmába, észrevette és tudomására adta Janinak, hogy ez a kereskedőképű igen nézegeti őt. Egy hosszú időig ültőhelyében tette ezt, a tulsó asztal végéről, aztán egyszer csak megmozdult, mint aki nem bírja tovább és kiállt a kocsma közepébe, Jani asztala elé.

A két-három ember, a kocsmáros, egy belépő muzsikus cigány, akik még az ivóban ott voltak kívülük, jól hallhatta, ahogy tisztelkedő hangon szólt Takács Janihoz:

— Csak nézem oldalt, nézem, mondom magamban, ez csak ő lehet. Én is kint voltam, kérem Tirolban. A 14-es honvédek közt voltam. Ejnye, a falu nevét, no már az nem jut eszembe. De az arca... biztosan tudom, holt biztos, hogy megismertem. Engem aztán térden lőttek, haza küldtek, tizenöt tavaszán.

Ráhajolt a Jani asztalára.

— Őrmester voltam. Nem emlékszik rám, kérném? Egyízben az én szakaszom volt kirendelve, ott álltunk, mintha mellbevágtak volna, amikor megismertem magát... Komolyan nem emlékszik rám?... Nagyobb volt a pocakom, őrmester Baumann, a kórházban lefogyott... Az volt a jó munka, amikor maga felhúzta őket... egymásután. Volt olyan fasor, hogy két oldalt többen is csüngtek a fákon... Hallja, azért magával nem érzi a legkényelmesebben magát az, aki látta azt a munkát... Úgye, nem tévedek?

— Nem, — a Jani szájából önmaga csodálkozására jött elő —, nem téved, őrmester úr.

— Maga az, úgye? Ejnye, a neve? Azt is emlegették.

— Takács János.

— Lehetséges. Már nem emlékszem... De igen, Takács. Mintha csakugyan Takács volna a fülemben.

Hátravonult az ivóban és ott magyarázta a kocsmárosnak és az embereknek. Megismerte, biztosan tudja, ez a Takács volt a brigádban a hóhér. Az árulókat felhúzta. Tíz perc, ott egy-kettőre készen volt az ítélet és a többi még gyorsabban ment.

Amikor Jani kilépett a kocsmából, már katonabanda előtt szaladó, sívalkodó gyerekhad módján járt előtte a hír:

— Hallottátok? A suta Takács Jani hóhér volt a háborúban. Embereket akasztott. Gondolta volna az ember?! Így megváltozni, de így?!!!...

— Félek tőle, — mondták a csitri lányok, de az anyjuk alig tudta elrángatni az ablakból őket, ha Jani végigment a falun.

— Te bitang, — szegény Kerekesné így kínlódott a rossz fiával. — Odaadlak az ördögnek. Elvisz téged a hóhér Takács, ha nem javulsz meg.

A tanító nagyot köszönt Janinak, amikor összetalálkozott vele. Kezetfogtak s a tanító nagában vizsgálgatta, hogy milyen érzés futott át a belsejében, amikor Takács Jani keze megérintette.

— Én nem sietek vele kezet fogni, — a jegyzőgyakornok az olvasószobában így vitatkozott a tanítóval. — Mégis, kérlek, aki ilyesmire vállalkozott...

A tanító tűzbejött:

— Ellenkezőleg, a kötelességteljesítés mintaképe ez az ember. És hozzá még ha ismerted volna őt azelőtt. Barátom, nem közönséges ember.

A napok hosszú sorban indultak ezután, mint a tehervonat kocsijai. Lassan megszokták az emberek a tiszteletet is. Hóhér Takács, így emlegették a falu élő neve-

zetességét. Szép lány, magabíró családból való lány lett a Jani felesége, a Kerekesék Juliskája.

— Janikám, — mondta egyszer sokára, amikor már az első apróság is megjött —, hogy volt az, hogy te a háborúban úgy...?

A nyakához nyúlt, a szép kerekded nyakához és felmutatott a diófára.

— Arról én nem szívesen beszélek, — mondotta feleletként Jani.

Így lett családapa is, módosgazda is, gyarapodó ember is. Kurátor lett és a tűzoltók alparancsnoka, mert a fő a tanító volt. A gyerekek már abban nőttek, hogy ott megy ni, az a kis, sovány ember, az a hóhér Takács. Nem gúnyos járóneve volt a *hóhér* neki, hanem megbecsülő. Már nem is igen keresték, hogy ez a jószívű, csendes, öregedő Takács hogy is jutott hozzá. Csak tudták, hogy valami nagyott tett, akkorát, aminőt senki a faluban. Éppen tizenöt év telt el azóta, hogy bevégezete lett a háborúnak és a kocsmában az úri idegen felismerte a hatalmas Takácsot. Eddig senki sem tudott arról semmit, mi megy végbe egy ilyen hóhér lelkében. A tanító egyszer-kétszer kérdezni próbálta tőle, hogy gondolt-e azokra, akiket... és rámutatott ő is a fákra. Jani tagadóan integetett a fejével, kemény lett a nézése, a tanító pedig ijedten elhallgatott.

A pünkösd előtti szombatra estefelé a megsepert ház előtt ült Takács Jani a gyerekekkel. Éppen elmondta nekik, mese alakjában sorolta el előttük, hogy a beálló ünnep napján mekkora dicsőséges tűzoltó ünnepségek lesznek a templomelőtti téren, a kispáston, a kocsma udvarában.

— Apa felveszi a sisakot, a ruháját, az aranygombosat, a gombnyomásra halihó-dallamot zengő arany tűzoltóparancsnoki trombitát.

Idáig ért, amikor jön a Garas kovács szurtos kisinasa:

— Gazduramat kéri mester uram, hogy ebben a minutomban jöjjön el hozzá.

A kovács udvarában egész kis gyülekezetet talált. A férfiak az udvar közepén tanácskozva álltak körül egy szép, foltos, fehérfejű, kövérkés kis borjút. A palánkon fürtökben ültek a gyerekek.

— Jó, hogy jön, alparancsnok úr, — mondta a kovács —, képzelje csak, ide küldötte az a zsivány mészáros az üszőt. Hogy őneki sürgősen be kell mennie a városba, hát ő nem vághatja le. Az orvosi engedély megvan, magunknak kell leütnünk...

Takács János rábólint. Igaz, az ünnepségre adta a borjút a zászlóanya, a Bokor bérlő felesége. Kimondta, hogy sütni, főzni kell belőle s a tűzoltókat, a vendégbajtársakat meg kell vendégelni a kocsma udvarán.

— Miért hagyták mára az állat levágását? — Okolta őket a tanító.

A kovács, a tűzoltószertáros mentegetődzött:

— Ki tudta, hogy pocsék Fülöp mára halasztja és végül is a nyakunkra hagyja? Már tegnap reggel átadtam neki.

— Üsd fejen, — mondta az öreg Bálint Józsi a kovácsnak —, szétvágni csak szétvágjuk, az asszonyok meg majd felaprózzák.

A kovács a kezébe vett egy jókora baltát.

— Szöget kéne a fejére tenni és arra csapni egyet. Hozok is egy nagy szöget.

Akkora szöget hozott elő a műhelyből, amekkora az ember alsó karja. Rátette az állat fejére.

— Valaki üssön rá. No te, Jani.

Valaki a nézők közül rászólta: —

— Hóhér Takács... Ajjó lesz.

— Úgyis tud hozzá.

Takács Jani kezébe nyomták a fejszét. A kovács unszolóan pislogott rá, üss már. Akkor a borjú nagyot bődült, bú-bú, mondta, bú-bú, ismételte és a nagy gyerekszemeiben is benne volt a búbánat. Úgy emelte Janinira, avval a búval.

Ő meg felemelte a fejszét, no most. Ilyen lehetett akkor is, gondolta a tanító és felnézett a gesztenyefára. Az emberek előrehajoltak, hejj, mi ez ennek a Takácsnak, aki annyi embert!...

Megreszketett a Jani kezében a fejsze és leeresztette a földre. Megtörülte a verejtékes homlokát. Mindenki szörnyűsködött, amikor meghallották, hogy miket mond. Csakhogy ő magában érezte, hogy igen, ez az a perc, amikor legénynek, bátornak, hősnek kell lennie a talpán. Megmutatni, hogy mit tud. Felhúzni a fára azt a hazugságot, kiszólni azt az igazságot. Így cselekedni, ahogy a híre parancsolja. Ami felér avval, de többel is, amivel eddig tiszteletet és félést küldött maga köré.

Csendesen, súlyosan mondotta:

— Áá dehogy, nem ütök én ennek a szegénynek a fejére. Nem vagyok én mészáros. Nincs nekem ehhez kedvem.

Látta, hogy kinyílik az emberek szája, hát még hozzá is tette:

— Nem öltem én soha, egy legyet se. Nem igaz az, egy betű sem igaz abból a hóhérságból, valami bolond kente rám a kocsmában!

Akkor aztán megindult, ment kifelé a kovács udvarából, mint aki eddig nyári melegben bundában járt s most végtére levethette. Olyan kicsi, sovány, árva és elhagyott volt, mint azelőtt, amielőtt a háborúba ment. Csakhogy sokkal boldogabb, bátrabb és hősebb.

MADARAK ROKONA

I.

Gondosan fésült szép haja, élénk nagy szeme és izgulékony orrlikai voltak Neptunnak. Kecsesen lépkedett vékony bokáival s ha jókedve volt, gyönyörű fehér fogsorát vídáman mutogatta. Ilyennek láttam már otthon is, amikor a kapitány úr éppen ráült a hátára.

Az országutak, nyári mezők heve már hat napig tikkasztott. A forró por belepte selymes szőrzetét és érzékeny orrlikait. Az ágyúk vonulása a halántékunkon dübörgött s a nyeldeklőnk kétségbeesetten dolgozott, mint az üres garattal járó malom.

Hajnalban és délelőtt, míg az éjtszaka hűs párái fel nem szálltak, a forró kék ég magasságaiba, amíg nedveinek csillogó gyöngyei el nem olvadtak a füveken, még csak tartott valahogy az emberek becsülete. Hanem déltől estig a hadigyakorlat egyre kétségbeesettebben hasonlított a test és lélek kimerülésére szolgált igazi harchoz. Pókos Bertalan tüzért megszúrta a nap egyik hegye s már a korty hideg teát is kiengedte a száján kétfelől.

Szellemi képességeim alacsonyságára soha olyan nyomatékkal nem figyelmeztettek, mint akkor. A „tizennyolc" osztályos gimnáziumi oktatás értéktelenségéről és várható színváltozásaimról soha annyi, ékes csehnyelvű őrmesteri kinyilatkoztatást nem hallottam, mint ama napokban. Kezdetben főleg tintaszaglászásban el-

satnyult testünk ügyefogyottságairól szóltak ezek a mennydörgő kijelentések. Az „ülő" foglalkozások az örökös vonulásban, szaladásban, sürgetésben általában nem állottak a legnagyobb elismerés középpontjában. Ami azt illeti, elégszer jogosan, noha már abban is találhattunk cseppecske túlozást, miszerint egy kilencvenöt éves asszonyság hozzánk képest „rúgókon járó villamos". Megtudtuk, hogy lábunk, karunk haszontalan karó, fogásunkhoz képest pedig az orángutáng keze egy hegedűművészé. Általában egész testünk békaszerű, porcogós, nyúlós, minden keménység nélkül való, talán fűrészporral és korpával töltött, elcsukló végtagokkal lógó haszontalan bőrzsák.

Ebben mégis lennie kellett mérsékelt fokú igazságnak, máskülönben csakugyan kisujjal pöcköltük volna ki az árokba fordult ágyút. Amelybe így „egy csorda doktort és egy falka magyar professzort kellett kötél elé fogni" s még így sem volt az egész díszes társaságban annyi erő, „mint egyetlen törvényes származású bivalyban".

Hogy miért nem törvénytelenben, máig sem tudom. Abban azonban, hogy bármilyen eredetű bivaly feketesége a mi feketévé és szederjessé válásunkhoz képest „virágszóró lány lesz a processzióban", rövidesen alig mertem kételkedni.

Az első hét végére a szitakötőt magamnál legalább is annyival tartottam magasabbrendű lénynek, amennyivel fejlettebb közlekedési eszköznek a repülőgépet egy kétkerekű talyigánál. Ámbár abban sem voltam már bizonyos, hogy egy ilyen kordély létezésének nem több értelme van-e az izzó föld hátán, mint egy „lótetűnél kisebbet érő emberi bambaságnak".

Ilyen előzmények után a hetedik nap reggelén hát

meg is ijedtem, amikor a kinyilatkoztatások túlvilági hangja rámdörgött csajkamosogatás közben:

— No, professzor úr, ért-e már a lóhoz?

Talpraugrottam a kövér lovasőrmester előtt:

— Hogyne, kérem, hogyne.

— Igenis értek! Rövid, értelmes felelet!...

— Igenis!

— Akkor legyen szerencsém. Méltóztassék kicsit gyorsabban csoszogni utánam. Látott már a doktor úr lajhárt?

— Nem kérem, azt még nem.

— Akkor fésülködjön tükörben.

Bizonyára még több, hasznos utasítást is kaptam volna, de odaértünk egy borítós katonakocsihoz. A saroglyába vetett szénát jóízűen falatozta egy szép paripa. A tanulságos hét alatt kiélesült szemem azonnal meglátta, hogy a kiváló állat hátsó jobb lába alul gondosan be van kötve.

Az őrmester rámutatott a lóra.

— Ez Neptun. Egy fatönk széle felhasította a lábát.

Ráveregetett a ló sudár nyakára. Elfésülte a kezével a sörényét és a kölcsönös bemutatkozás másik része fejében belém bökött a mutatóujjával:

— Ez az ember lesz a kísérőd, Neptunkám. Remélem, nem lesz panaszunk rá.

Azzal a hangsúllyal mondta ezt, hogy:

— Majd mondd el, Neptunkám, ha panaszod lesz rá.

Ezután nekem fordult és rámförmedt:

— A ló maródi, ember! Nem tud velünk jönni. Maga mellette marad, kötőféken vezetgeti, de olyan lassan, ahogy ő akarja. Elmaradnak a batritól, szépen utánunk másznak. A ló sebesült, de menni tud, bevaggonirozni nem kell, még jót is tesz neki a séta. Érti, méltóságod?

— Igenis.

— Azért, mert úgy nézett rám, mint akinek kocsikenőcs van a fejében... Itt van ez a bödön és ez a táska. A bödönben sárga zsír van, a táskában fásli, minden reggel azzal kezdi, hogy a tenyerével, mint egy lapáttal, idenézzen, így ni, beleás a kenőcsbe, ráteszi egy puha fáslira, erre... és a sebet betapasztja vele, aztán kívülről jól bekötözi. Ezt persze nem tanulták a fakultáson?

— Igenis, nem.

— Egy lábvizet sem ér az egész egyetem... Továbbvezetgeti a lovat. Most nyolcvan kilométerre vagyunk Nyitrától, a kaszárnyától. Úgy sétálnak, mint a korzón, vasárnap 11 és 12 között. Az se baj, ha egy hétig is eltart, amíg hazaérnek. Kap írást, pénzt, hozza a batyuját ide. Rá ne merjen ülni a lóra, meg ne feledkezzen magáról. A ló csak könnyű sebesült, lehet, hogy pár napon belül alig sántít. A batyut tessék a maga hátán vinni, a bödönt is a zsírral. Tudomására hozom, hogy ha rámerészkedik a lóra, először megzöldül, aztán megkékül, majd sárga és fekete lesz és olyan büntetést kap, hogy nagyapa korában sem lesz kedve mesélni róla az unokáinak. No?

— Igenis.

— Szóval vállalni tetszik a megbízást... Ugorjon a holmijáért, buta... Várjon csak, mit táncol? Azt hiszi talán, hogy zsúron van? Ahol ingyen falhat?... Az írással jelentkezhet a csendőröknél, ha a parasztok véletlenül nem akarnának éjjeli szállást adni. A lóért tehát felel, érti? A fejével és az egész rokonsága otthonlévő vagyonával felel érte. Ha valami baja lesz a lónak, inkább elő se kerüljön... Szerencsés utat neked, Neptun... Maga pedig kellemes utitársa legyen a lónak, doktor úr, ha nem akarja a nyaralását még három héttel meghosszabbítani... Belement a fejébe?

— Igenis, bele.
— No, mert ott éppen elég férőhely van.

II.

Így maradtunk kettesben Neptunnal. Az üteg elporzott előttünk az országúton. A hátamra vettem az olasz származású katonabatyut, a szép sárgabőrből készült új kötőféket a karomra akasztottam és forgalomból kiment mértföldlépő csizmáimban lassan, kényelmesen és betegesen megindultam a fűtött porban.

Neptun kíváncsi tekintetet vetett rám, aztán helyeslően bólintott és lépést tartva kocogott mellettem.

Barátságosan mendegéltünk féldélelőtt, féldélután.

A kötőféket a nyakába vetettem, elengedtem ökelmét. Az út közepén ballagott, óvatosan, sántikálva, elgondolkozva. Én ezzel szemben, de mindig mellette, az út szélén sétáltam a gyümölcsfák sovány árnyékában. Gabonakeresztek, szénakazlak tövében nagyokat pihentünk. Mi tagadás, minduntalan szomjasok lettünk. Apró falvak alatt, azok közepében kocsmák hívogattak, udvarukban friss vizet rejtő kút Neptun számára s egy-egy söröcske az eltikkadt lóápolónak. Ilyenkor odakötöttem ökelmét az ámbitus fájához és a hűvös ivóban nagyokat beszélgettem derék újsütetű ismerősökkel. Hosszasan mesélgettem a sorját, hogy így kettesben kell ballagnunk.

Félóráig csak tűrte Neptun a pihenőt, állt a bejárat előtt, mint a kezes bárány. Csodálták őt a jó falusiak végig Barson, Honton. Sokat érő, gyönyörű egy jólkezelt állat. Táltosparipa. Félóra után egyszerre csak benyihogott utánam a kocsmába: Hé, mehetünk, elég volt. S ha nyomban nem jöttem és nem oldtam el a tornácról, kapált, nyihogott, fújt és veszekedett, ágaskodott óvatosan a fájós lába miatt és döngette a lába ügyébe kerülő desz-

kát. Ilyenkor fel kellett kerekedni és menni tovább, különben talán rám jött volna és kiver az ivóból.

Hanem aztán kárpótolt, ki nem hagyott volna egyetlen kocsmát sem. Megesett, hogy elnéztem, egyszerű lakóháznak vettem, vagy nem volt annyi kedvem a sűrű kocsmázásra. Neptun csak ránézett a nedves jókedv helyére, beleszagolt a levegőbe, unszoló pillantást vetett rám és kanyarodott egyenesn a bejárathoz. Már a második napon az az érzésem jött, hogy vándorló szegény lélek, országúti poros bolyongó vagyok ugyan, de társam van és nem kell egyedül viselnem a nehéz sort.

A harmadik reggel, amikor belelapátoltam a kenőcsbe és bekentem, bekötöttem a lábát, egy őrizetlen pillanatban tarkón nyalt a meleg, érdes nyelvével.

Egy kis akácos erdő tövében megint lepihentünk s ott egy sárga, füttyös madár keringett fölöttünk. A batyut a fejem alá tettem, az eget és a madarat bámultam és elővett a bánat is a magam düledező sorsa miatt. Neptun társam szíjját egy zsenge akácfához hurkoltam, pihentünk. Napi porciónak tíz kilométert számítottam.

A rigó mélyen keringett vagy hármat felettünk és rátelepedett a ló hátára. Ott tollászkodott egyet, megtapasztalta a kényelmes helyet, torkát köszörülte és énekbe fogott. Neptun először hozzám emelte a nagy fejét. Ideges szép teste úgy remegett, mint akit lealázóan ingerelnek. Igyekeztem közömbösen nézni rá. Bizony én egyetlen mozdulattal sem adtam tanácsot neki. Még néhányszor reszketett egyet-egyet. Az járt az eszemben, hogy a tiszti versenyen gátakat ugrott és elsőnek futott a célhoz. Ha pedig hibásan nyergelték, kiverte a méregtől a hab és a legjobb lovast sem tűrte magán.

Most hátra tekintett, kíváncsi szemet meresztett és nevetve nyikkantott. A madár ugrott is a hátán. Úgy tipegett, mint a földön és hosszasan énekelt.

— Neptun, — szóltam hozzá s még valamit beszéltem vele.

— Nyihha, — felelte és villanó nagy fogakkal mosolygott a dolgon.

A rigó csak akkor szált el róla, amikor a hő nap egyszerre elborult és viharfelhők rohanták meg az eget. Mindennap megjött a szaladó vihar, délután két óratájt, de most úgy csattogott, villámlott és patakzott, mint a végítélet.

Bokorba bújva tűrtem. Bőrig ázom, de utána kisüt a nap és megszáradok.

A fiatal akác, amely Neptunt a közelemben tartotta, földig hajolt és recsegve bókolt a viharnak. Barátom ettől megrettent, magasra állt a hátsó lábaira, egyetlen rántással eltépte a kötőféket. Annak árva csonkjai ott maradtak az akác zsenge törzsén. A táltos szőre fénylett, mint a tükörben reszkető sugár, felém nyikkantott és belerohant a viharba.

Remény nélkül futottam utána: Neptun! Neptun! Jó kollégám azonban eltűnt az ázott mezők végtelenjében. Leültem a partra, vízben dideregtem, no most mi lesz? Mi lehet egy ilyen ló ára? Sok, rengeteg, töméntelen pénz s még a részletfizetés is elviszi az utolsó ingemet is. Óh, magas ég, aki lovat és őrmestert teremtettél a földre!

Csak azt tekintgettem, hogy miképen tetézzem be a bajomat örökre, amikor látom, hogy kocog vagy három katona lóháton felém az országúton. Hamarosan elszaladtam a mezőn beljebb és bebújtam a tarlón egy búzakereszt alá. Láttam, hogy tisztek jönnek három lovon. Kilestem a szúrós fedezékből. A tisztek mögött nyergeletlen magányos ló kocogott. Közel érnek: Neptun. Csúszni kezdek hason a sárban, valahogy el kell kapnom

a tisztek mögül ökelmét. Hanem ész nélkül menekültem vissza a kereszt alá.

Neptun megállt az úton, irányomba nézett, kémlelt. Nyitott szájjal a levegőbe harapott, harsányan nyerített: Halló, cimbora! Aztán usgyi, hatalmas ugrásokkal át a tarlón, egyenesen az engemrejtő élethez. Mielőtt kimászhattam volna a zsúpok alól, két első lábával kutatva ugrott rá és keresve dobta, rúgta, verte szét rólam a fedezéket. Erélyesen, ügyesen és villámgyorsan csinálta, a fejemnél kapált irgalmatlan patáival, szeretete szinte megölt. A lábamat megrúgta s a vállamat is megütötte, de megpillantott, reszketett, nyihogott, hozzám hajolt és szinte ujjongott, úgy beszélt. Végigreszelte izzadt, vizes, ijedt képemet azzal a szájbeli meleg reszelőjével.

A tisztek már kiáltoztak s egyikük meg is indult felém. Neptun unszolva lökdösött félméteres buksi fejével. Bugyrommal, vazelines bödönömmel, lólábápoló szerszámaimmal a hátán termettem. Majdhogy mondta is, öleld jól a nyakamat. A lába fájásának nyoma is eltűnt. Mint a mesék hírtadó táltosa, repülve vitt befelé a mezőkön, erdők irányába, mentve a tisztek elől, földszínén járó sasmadár. Bödönöm, skatulyám, szétrázott úti poggyászom apró darabjai egymásután maradtak el mögöttem.

Ezt az éjtszakát egy erdőben töltöttük. Kimerülve aludtam. Neptun fújó orrlikai az arcomba szagoltak, a füvet harapdálta és vigyázott rám.

Reggel, a pirkadó hajnalban, indulás előtt bizalmas kettesben sokáig henyéltünk. A napon elaludtam s mikor felébredtem, azt hittem, hogy egy meséskönyv színes képét látom. Egy gyönyörű paripa állt a tisztáson pár lépésre tőlem. A sörényét rázta, óvatosan állt, alig mozdult és a hátára telepedett madár csattogását hallgatta.

Még napokig éltünk így együtt. Ormótlan csizmám sebet tört a lábamra, de Neptun készségesen vitt a hátán. Így mendegéltünk utakon, falvakon át, csűrök, árnyas fák, szomjatoltó pihenések között. Vigyázva bántunk az úttal s mégis veszedelmesen fogyott. Mint a jó gazda, takarékoskodtam vele, de a kilencedik napon mégis feltűntek Nyitra tornyai.

III.

— Világcsúfjai, öreg bábák, — ordította éppen a kaszárnya udvarán az őrmester a civilruhás társaságnak —, három hétig lopták a napot, mehetnek tintát nyalni haza!

Magamra kapkodtam a polgári ruhámat. Körülnéztem az udvaron s a kapu felé szaladtam. A kapuban egyszerre nehéz lett a lélegzetem, s mint aki hálátlanul, tiszteletlenül, köszönés nélkül akar valahonnan megszökni, nem tudtam ellépni. Cukrot, csokoládét és fügét vettem a kantinban és megkerestem Neptunt. Egy nagy istálló sötét végében örvendezett felém, amikor meglátott. Átöleltem és a fülébe súgtam:

— Neptun... cimbora... egyetlen lélek... madarak rokona...

Nagy fejét tréfásan lökdöste a mellemhez, jóízűen ropogtatta a csemegét, de amikor kibotorkáltam az istállóból, könnyes volt a szeme neki is.

A SZERELMES KISTEJES

A kistejes minden hajnalon szörnyűségesen korán kelt. Télen úgy, mint nyáron, három órakor. Havas időben tiszta éjtszaka volt akkor, amikor már fel kellett szednie magát. Nyári felszedelődzködése valamicskét elviselhetőbb volt, mivel a csillagok éppen akkor füröd-tek bele a kellő napba, amikor az egylovas talyigán neki-kocogott a mindennapos útnak.

Kába fejjel ült a lovacska mellett, a magas kordély pokróccal takart ülésén. Két kiterjedt kereke erősen zökkentette a tejeskocsit a nem nagyon jó út kövein. Eleinte, kezdő tejes korában megpróbált aludni vagy egyet, a városfelé való kocogás közben. Hanem gya-korta harapott a nyelvébe és egyízben majd fejjel bu-kott előre a sietö Takarosra, a lóra. Letett tehát arról, hogy megpótolhassa a rövid éjtszakát. Kialvatlanul, ébren szenderegve hunyorgott a kordén, miközben a tejes edények úgy csengettek a háta mögött, a szénában, mint a fáradt marha nyakán a repedt kolomp.

Négytől fél hatig tartott az út. Hétre széthordta a kannákat, amelyeken már felesleges is volt a drótra-kötött deszkácskákra írott név. Ismerte jól azokat szí-nükről, mázukról, horpadásaikról. Héttől lassan haza-indult és félkilencre hazaért. Régebben ilyenkor csak le-ugrott a kocsiról, nyakába vette a csíkos vászontaris-nyát és belépkedett az iskolába. A tanító már tudta jól

és befogadta szó nélkül, hogy mindig ilyen későn jött. Ez még szép idő volt, boldog idő. Leült a hosszú pad szélére, leghátul, a kályhánál. Télen ráömlött a meleg, akárcsak a templomos emberre az áldás. Előtte a fűtő ült és nagy fahasábokkal teljesítette a kötelességét. Ő meg kinyujtotta a fagyos csizmáit, hátradűlt a meleg falnak, kibocsátotta a testéből a hajnali fagyot és beszedte helyette magába a tűz ropogó csókjait. Az oktató úr soha sem zavarta, még hamarébb egy-egy eltévedt légy.

Reggeli kínszenvedéseit az a gondolat könnyítette, hogy hazaér és az iskolában kipiheni a fáradságát.

Aztán éppen őszre tizenkét éves lett és gyötrelmeire nem volt többé enyhűlés. A tejhordás után már nem nyugodhatott az iskolapadban, hanem továbblódították a földekre, az ólba, a nehéz, felnőtt munkához. Azóta hajnalonkint még bágyadtabban ült a talyigán. Néha még aludni is tudott rajta, akárcsak a fáradt tüzérkatona a vonuló ágyú csövénél. A nyelvét hátrább tartotta, hogy el ne harapja, a lábát pedig nekivetette a lábtartónak, hogy előre ne bukjék.

Egyszer aztán megint talált vígasztalást tejes foglalkozása hajnali gyötrődéseire.

Avval kezdődött, hogy egyik helyen, az ügyvédéknél egyszer nem a szolgáló vette át a tejet. A szolgáló más dologban járt, hanem helyette valaki olyan nőnemű öntözte a tejet az aluminium lábasokba és adta vissza a kannát, amilyet a kistejes eddig álmában sem látott. Kezét csókolom, kisasszonyka, úgy köszönt neki háromszor is egyvégtében. Úgy köszönt, hogy a hangja meg is tette azt, amit a szája nem tudott és nem mert: körülcsókolgatta a kisasszony kannátfogdosó fehér kezét.

— Úgy-e maga Pesta, a tejes? — kérdezte a kis-

asszony, mintha nem tudta volna. — Marit elküldtük és nekem olyan korán kellett felkelnem maga miatt!

Nevetett hozzá. Látszott, hogy nem haragszik.

Aztán többször is beszélgettek ilyenformán:

— Megint nagyon fehér ez a tej, Pesta.

— Előbb még sárgás volt, de azért lett olyan igen fehér egyszerre, mert a kisasszonyka rájatekintett.

Ettől a merészségtől, ahogy ezt kiszólta, ő maga meg vörös lett, mint a főtt rák. Pedig őrá is ránézett az ügyvéd lánya. Vagy éppen ezért...

Másnap új szolgáló fogadta a tejest. Nagy, húsos lány volt és magakellető, de a kistejes nem vette figyelembe a viselkedését. Napokig reménykedett, hogy előjön még a kisasszony is és szólhat valamit néki. Lassan, szépen nemcsak erre a kisasszonyra gondolt várakozással, gondolatokat és hízelgő mondásokat formálgatva, hanem általában olyasvalakire, aki olyan szép, fínom és kellemes, mint az ismerős kisasszony. Reggel, hét óra felé már látott az utcán is egy-egy ilyent. Elsurrantak a talyiga mellett, esernyőt tartottak az eső ellen és a templom felé igyekeztek. Azontúl lassabban léptette Takarost hazafelé, miután széthordta a kannákat. Félnyolc, nyolc felé tartó idő lett, amikor a város főutcáján lépésben irányította hazafelé a talyigát. Kitapasztalta, hogy nyolc felé nagyon sok úrinő jelenik meg az utcán és mind siet a dolga felé. Megnézegette őket és ő bizony nem sietett.

— Pestának frájla kellene, — mondták a faluban.

— Parfimját szagolta meg egynek és attól olyan mákonyos, — emlegette Gabonás Terka, aki pedig házuk elé is meghívta egyszer. Nem ment ám el. Azontúl elterjedt róla, hogy úrinők után szalad, attól sárgult meg annyira, hogy alvónak látszik és szava sincs.

Szakasztott úgy volt, hogy nem kellett neki a magafajta. Helyette a városban úgy ugrált a szeme a lányok és asszonyok után, mint a barázdabillegető.

Magának is bevallotta elég sűrűn:

— Nem kell nekem a parasztszoknya. Penészes a szaga nékie. De megváltódnék egy ilyen úrifajta egyetlen csókjától!

A legénykék mondták is néki:

— Bolond vagy, Pesta. Máris elkárhoztál. Az uraknak nem kellesz. Az úrilányok nevetnének rajtad, ha megtudnák rólad... Ha pedig hozzájuk mernél nyúlni, lelövetnének a férfiakkal. Egyszer beleesel reggel a Takaros patkója alá és a talyigád árván érkezik haza. Cetthalott vagy te máris, Pesta!

— Egyszer felébredek, hacsak egy percre is, — vágta rá és kábultan járkált tovább. Nem másként csakugyan, mint az alvó, aki lábraállt.

Idejét érezte már maga is, hogy szünetét megteremtse kábult nagy boldogtalanságának.

— Dőljön hát el, hogy kellenék-é nékik? Mert nekem úgy, annyira kell egy közülök, hogy szomjanveszek érte!

Egy reggel az utolsó kannát is felcsapta üresen a talyigába. Elhúzta jól megint az időt. Nyolc felé járt az óra. Az üzleteket nyitogatták már az üzletesek. Nagy, fényes kirakatüvegek mögött éppen kitárták az asszonyoknak tetsző szép boltokat is. Egy ilyen előtt különösképen megálltak a városiak. Selymeket, gyöngyöket, patyolatokat néztek itt még az iskoláslányok is.

A nagy üveg félig kitárva és mögötte, mint egy fényes szobában, egy ember rendezkedve sürgölődött.

Most csak egy úrinő nézte a boltot az utcáról, de

milyen úrinő! A csípős reggeli idő dacára egy szál zöld selyemruha volt rajta, de milyen ruha! Fényesen tapadt zsenge formáihoz és a nyaka, a hattyúnyaka hátul mélyen kilátszott a ruhájából.

A kistejes mostanra annyi kábultságot gyüjtött magába, amennyi csak akkor volt benne, amikor kilencéves korában, három évnek ezelőtte először kellett a téli hajnalban felülnie a tejestalyigára. Szeme, orcája vörösen tüzelt, kipróbált fáradságai úgy feszítették, mint aki soha sem dolgozott semmit. Rettenetes módon hiányzott most neki a meleg iskolaszoba is, ahol a kályha mellett megpihentethette tagjait. Egyszerre pedig teste érzései lelke kínjává változtak:

— Parfimotok édes szaga vessen véget boldogtalanságomnak!

Így nézett, anélkül, hogy így gondolkodott volna. Odalépett az úrinőhöz, átkarolta, hátraroppintotta, ahogy otthon látta a legényektől, keményen a karjához zárta és megcsókolta a száját.

Mielőtt még magához térhetett volna, a félig nyitott ablaküveg mögött rendezgető ember akkorákat kezdett kacagni, mint aki eszét veszítette. A kistejes is felébredt ebben a pillanatban. Elbocsátotta az úrinőt, a bábút s az nagyot koppanva esett végig a köveken. Viaszos feje az ütéstől leesett vékony fanyakáról, elgurult és orrán, száján csonka törések támadtak. A segéd fuldokolva nevetett és valakinek magyarázni kezdte, hogy mi történt.

A kistejes meredten bámult. Még szinte odaugrott a nevető, undok emberhez. Ki akarta tépni a szájából a kacagás éles kését és le akarta szúrni vele. Aztán felugrott a talyigára, maradék erejével megcsapkodta Takarost és rohanva hagyta maga mögött a várost. Nem hordott többet tejet. Úgy élt tovább, mint az ilyenfajta

kistejes, aki közben elmúlt tizenkét éves, legénnyé cseperedett, később pedig öregember lett s már nem is emlékezett kábult, bolondos kistejes korára. Egyszóval tovább élt, de valami fontos éppen abban a pillanatban halt meg benne, amikor az a bábu koppanva esett hanyatt a földön.

A MEGVÁLTOTT KISJUHÁSZ

A páston át jött a haragos hang, a parancsos kiáltás, az öreg bacsó felől, Peti Pali, a kisjuhász felé:

— Hordod-e mán magadat, te?

Ijedtében térdre guggolt és ráült a lábára húzott csizmaszárra. Testi súlyában úgy ült rá, hogy mezítelen lába alájaviccsant s vagy négy ujja meg is roppant.

Ijedelme volt neki ez az öreg hang. Ha nem ügyelt, nem teljesített, végzett, ugrott elég szaporán, a nyomában sokszor a keményen koppanó öregbot is elrepült utána.

— Viszem hát! — Kiáltotta a kisjuhász és behúzta a nyakát. Sebesen összekötötte a szőttvászon négy sarkát, hóna alá ragadta a sajtot, talpára állt és sziszegve fájlalta az ujjait. Arra pislogott a ház felé, a kút és a juhok irányában, ahol az öreg pipázott a fűben. Minő szeme van a vénembernek! Közelről a betűt se látná az egyvilágért s a pénzt is az orrával nézegeti. Aztán pedig feltolja a cérnával fódozott okuláréját a homlokára s akkor megszámlálja a völgyben szaladó kocsik utasait is.

— Messzelátó őkelme,. — mondotta egyszer Annuska, a Babos Annus. — Gukkerszeme van nékie.

Peti Pál tizenhárom éves homloka ekkor is ráncba szaladt:

— Kemény markon tart éngemet, tudod-e Annus?!

Többet is mondhatott volna, de mennyit, de nem mondott. Nehezen vívta ki így is, hogy a kislány szóba álljon véle, az árva, iskolátlan, juhszagú rongyoskával. Nem akarta hát kicsinyítő panaszba tenni előtte a sorsát. Azon a vasárnapon pedig csizma is volt a lábán, nagy, nehéz, téli embercsizma az égő nyárban. Úgy döcögött benne lent a faluban, mint valami új legény. A Babos harangozó lánya csakugyan szóviszonyba került véle. Későig sétáltak a dűlőúton s a temető sövényénél le is ültek. Aranyvasárnap csengő, pengő, fénylő délutánja volt az.

Abba a faluba küldte most a bacsó, ahol Annuska lakott. Át kellett menni a Kerekhegyen, olyan kereken, akár egy cipó, aztán még egy magasabb dombon, egy kinyújtott lepénysíkságon, harmadik hegy mellett elkanyarodni s csak akkor látszott a harangozóék faluja.

— A jedző úrékhoz viszed ezt a sajtot és azt mondod a jedző úrnak: Gazdám, igen tisztelt Fakó Pesta ismerősük küldözi tiszteletvel ezt a csekélységet, ha nem vetik meg.

Így mondta az öreg a szép, kerek sajtra, olyan kerekre, mint egy rendes emberi fej.

— No, hogy mondod?

— Ezt a semmiséget kűdözi Pesta bácsi a jedző úrnak, hogy fogadja tiszteletvel, ha nem veszi meg.

— Nem veti meg, nem „nem veszi meg", te birka!

És már pofon is hajította, de miért? Most pedig itt viszi a sajtot poroszkálva neki a Kerekhegynek. Utána majd, hogy átadta a jegyzőnek, bekopogtat Annushoz is, mert azóta nem látta az édesarcút.

Valamekkora olyan éhség fogta el, hogy a Kerekhegybe is belevágja a jó kétsor fogát, ha sajt ez a hegy, vagy valami más ehető. Fakó bacsó mellett minden nap szüntelen egyformaságban csak száraz kenyér, körömnyi

avas szalonna, kiszipolyozott tej, savanyú, mint a csevice a hegy alatt, de talán annál is vékonyabb, azok járták. Az útra is egy félkaréj kenyeret kapott. Azt már elindulása előtt elsüllyesztette. Úgy gondolta most a gyomra tájáról, ahogy egyszer egy mesélő embertől hallotta: Ha most patkót nyelnék, peg lemeneszteném, hát apró szegek lennének belőle bennem.

— De csak még egy patkót sem látok. — Így szólt hangosat és komolyan kutatott a szeme az út porában.

Már akkor leült a sajttal a partra, kibontotta a durva, sárga keszkenőt, két marokba emelte a sajtot és csókot nyomott a közepére.

— Lám, te sajt, — szólongatta a sajtot —, hogy mennyire szeretlek! Hogy mennyire!

Hanyatfeküdt a füvön, felhúzta az ingét és csupasz, meleg gyomrára ráültette a szép sárga, hideg, selymes sajtott.

— Jujj, — kiáltotta —, juj, de csiklandozol! De jó hideg vagy!

Hamar letépett egy lapulevelet, mert ismerte, hogy annak a szára szépen festi a fehéret, szép sötétzöldre. A kerek sajtra két szemet, bunkós orrot, vastag beszélő ajkat festett lapulevéllel. Két irgalmatlan fület is. Megfogta aztán a két fület, megcibálta. Sebesen letörölte a rajzot a sajtról, elmázolta zölden, a keszkenőbe dugta és kötötte volna csomóra a kendő négy végét, de az éhség, a jókedvű, gondtalan, követelő, fiatal éhség megállította a kezét.

Visszabontotta a kendőt. A sajt egyik oldalán kicsi, lapos forradás volt. Ott megnyomta talán a deszka, amelyen feállítva szikkadozott. Itt ráhajolt most a szájával és megnyalta a nyelvével. Bugylibicskáját előkapta a nadrágja zsebéből, óvatos szeletet vágott le itt a sajtból. Nem is látszott. De levágta a második szele-

tet is és a harmadikat is. Nem gondolkozott semmi egyebet, csak kerekítette, faragta és gyűrte magába a sajtot.

Káprázott a szeme. Ni, már csak a fele maradt meg? Mit tegyen véle, jaj, mit tegyen? Felkapta a fél sajtot és szaladni kezdett vele.

Jóllakottan lelkesedett:

— Ezt most már Annusnak adom!

Szívenverte egy gondolat. Mi lesz, ha a jegyző, a bacsó, a világ megtudja? Reszketve állt meg. Beugrott egy bokor alá s a félsajtot, a bűnjelet hamar bekebelezte. Alig tudta magábanyomni. Szuszogva, fuldokolva faldosta, mint mikor a kacsát ügyetlenül tömik.

Hazabotorkált. Megállt az öreg Fakó bacsó előtt, aki feltolta a pápaszemét a homlokára.

— Mi bajod, gyermek?

— Nincs sajt, — hebegte válasznak —, nincs sajt...

— Nincs? Osztán mi lett vele?

— Itt, — mondta és a gyomrára mutatott —, jókedvem volt... Jóllaktam... Egyszerre csak megettem...

Látta, hogy most valami szörnyűség jön. Világomlás, égzengés és az öreg pofot ver rá, mint annyiszor. Az öreg Fakó el is ordította magát, de úgy, mint még soha! Akkorát üvöltött, mint akinek a lábát vágják. Hátraszaladt a botért, a feje fölé emelte és rekedten kiáltozva közeledett feléje.

Így látta igazában Peti Pali, hogy mit cselekedett. A bűnbánat össze is roppantotta a mellét. A lelke is sippantott egyet a száján keresztül, rongyos, sovány kis lelke. Elugrott a lesujtó bot alól, foszlott kis testi alakja elfutott a büntetés elől. Egészen a rudas kútig futott. Felhágott rá, belelépett, megcsobbant benne. Nagyokat kortyolt a vízből. Szomjasan ivott. A lába, keze, a melle és kívülről a gyomra is szörnyű nagy kortyokat nyelt. Hátradőlt valahová, mint egy hideg, nedves, nagy fekvő-

helyen és akkorákat ivott, amekkorákat az imént megevett. Nem győzött betelni a túlságos sajtra locsogó bő vízzel. Egyszerre mégis felugrott a kút fenekén, feljajdult, hogy most már elég, hanem akkorra elfogyni kezdett körülötte a világ minden sajtja és minden itala.

Ebben a végleges némaságba kezdett percben jajdult a kút vigyázó gémje s nyomban utána a teljességes kút is. Jajdulva harsant a sajtalakja kútnyíláson tekintő égboltozat, füvek és más növényzetek, emberek s a többi élők, vagyis hát az egész megmozduló világ. Férfinépek rohantak a kút irányába, utánuk asszonysokaság, a faluból s még sokkal távolabbról is. Rengeteg lovakon s teménytelen járó szerszámokon katonák is jöttek, de sokkal többen, mint az éji idő csillagai.

Körbezúdulták a kutat. Kötelekkel és létrákkal, harsanó gépezetekkel és ezernél is több segítő karral siettek a kút mélye felé. Kívül az ágyúk hosszú sora is csak azt leste, hogy miképen siethetne támaszukra. Távol a messzi folyóra vert híd is boldog volt, hogy a kútig segíthette a katonákat.

A kisjuhász hónál fehérebb, hajnali harmatnál hidegebb és csillogóbb csepp teste végezetül kint feküdt a gyepen. Azután hamarosan felpattant a szeme is. Mosolyogva szertetekintett a megváltozott világban. Árva kis egész testi mivolta élő lett ismét. Azután felállott és eleven lépegetésbe kezdett növekedő gyermeki lába.

Ebben az aranyszálakkal kihímezett pillanatban hát bizonyos igazzá vált, hogy ezt a kürtökkel és énekkel zengő csodát egyedül csak a Peti Pali megváltására készítette az Égi Úr és érette hajtották végre a földi seregek.

A REMETEMADÁR

Szép síma, szőke zsindelydarabokkal dolgozott Kóródi Ferus. Balkezébe a fát vette, a jobbja forgókövön élesített bicskáját szorította. Inkább csak a két erős ujja fogta a kést, úgy hasgatta a zsindelyt, akár csak a beretvával. Fínoman húzta s vonta a bicskát, fodrosodó, hosszú szilánkokat metszett a lapos fából, apró hangyaforgácsokká szabdalta széjjel az egydarab zsindelyfát.

Emitt lehelő vékonnyá tette, amott megcsipkézte s cifrázta a munkába vett darabot. Sokat tett ilyet s amikor már marokravaló, egymintájú, de váltakozó nagyságú darabmunkái készen lettek, eggyé ügyeskedte őköt. A megcifrázott fatollakból így lett egybe a remetemadár két nagy szárnya, farkakoszorúja, bóbitája.

— Miért remetemadár, te Ferus? — Még otthon, Baróton kérdezte így tőle Telekes Mózsi bá, mert ő kíváncsi volt mindig s nem is szótlan kíváncsiskodó.

— Azét, — így Ferus —, met ritka, mint a remete is emberben. S úgy is éleget valahol az erdőn, mint a többi elől elbútt szakállas ember.

Nemcsak ritka és rejtőzködő volt a Ferus remetemadara, hanem nagyon szépen színes is. Erdei fűből, gyökérből maga főzte a festéket, porcellántartó híjján magacsinálta, magaégette apró csuporkákban tartogatta és avval színezte a remetemadár szárnyát, valamint a testét. Búgógalamb testéhez hasonlító törzsi része is volt a fa-

ragott madárnak, jó teltbögyű, ügyes hajlású teste és annak a végiben akkora legyezőfarka, kinyílott, cifraszélű, csipkés legyező, mint a legkülönb pávának sem.

Alakban, színekben hát szépes játszadozó volt a remetemadár. Akkora, nem kisebb, de nagyobb sem, mint egy igazi gerlemadár. Rezzenővékony tollazata, azon sok gyönyörű faragott likacsai, bemetszései, csipkézett szélei s az alájaerősített talpára kapaszkodó karmos lábai, azokon hátul két nagy sarkantyúja. Vastag meséskönyvből előszállott igazi remetemadár.

Faragott vagy két tucatot belőlük Ferus. Szünet nélkül a markában tartogatta őket s úgy utazott fel vélük, a madárcsapattal Pestre. Jókora út, annyi bizonyos. Aludni se nagyon aludott, annyira kellett őrizgetnie, megvigyáznia a keze közé szoktatott madarakat, a sok utazó zsúfolódása miatt.

Vagy ötöt eladott még útközben, kijövet, a sík Alföldön keresztül tett vonatozás közben, akol kékbe öltözött, szép piroskövér magyar emberek szállottak fel az osztályba. Nem is sokallották érette a két pengőt, vigyázva tartogatták ők is, gyönyörködtek benne, s úgy emlegették kisonokájukat, vöcsökjüket, hogy annak viszik örömük végett. Hanem ezután csak elunták a kézben tartogatását, letették maguk mellé, vagy föl a fejfölötti csomaghijjuba s egyszer csak ráültek vigyázatlanul, vagy csomaggal roppintották össze a páravékony, törékeny szárnyát. Sajnálkozás lett belőle, meg a sűrű mondogatás, hogy erősebbé, vastagabbá, hízottabbá, egyszó mint száz, életrevalóbbá kellene faragni az ilyesmit.

Hanem másikat már nem vásártak Ferustól. Szíve szakadt meg, annyira sajnálta az elveszített remetemadarakat. A többszöri ilyenmódi okulás után gondolkozni is kezdett rajta, hogy csakugyan erősebbé tenné

majd az ezutánvalókat. Aztán elfogta a mosolyodás, mert tudta nyomban, hogy éppen hogy nem úgy, mert ha lehet, még röppenőbb vékonysággal teremti majd a többit. Amennyire csak bicskája beretvaéle és kezevonásának ügyessége engedi.

Hamarosan sorát kerítette ennek is. A készenvitt remetemadárcsapat sebesen szerteröppent a markából, alighogy kiállott vélek a lármázó utcára. A futkározó emberek ott is csak megállottak egy pillantásra és hamarosan elvitték a madarakat.

A zsákjában jóköteg szép halványsárga fenyőzsindelyt is hozott magával Ferus. Nekiállott s két napig csak azon tett, hogy megint árusíthasson. Madártojás helyébe az otthoni zsindelyből, ülőmeleg helyébe meg bicskavonásokkal költögette az új madarakat. Nem is fiókákat, mert mindjárt kiterjedt nagyságukban, szivárványosra lett tollazatukban készítette őköt. Elfért jól a zsákbugyorjában a sokfajta festék is, dícsérte az eszét maga is, hogy ennyire nekikészült a nagyobb árusításnak is.

Szinte hogy elröppentek a markából, annyira igen könnyű testet teremtett nekik.

Nagyon kellett szorítani őköt, hogy kiterjesztett szárnyukkal, félkoszorúba nyílott gyönyörű farkuk kormányozásával ki ne röpüljenek a markából. Vagyishát éppen hogy azt tették, alighogy kiállott vélek az utcára. Látta hogy minél véknyabbá sikerült ügyesítenie a testüket, habnál mindinkább könnyűbbé és szivárványnál díszesebbé a fábólfaragott csipkéhez hasonlító szárnyukat, annál könnyebben leltek gazdájukra.

— Egyiket olyanná teszem — így mondogálta magában Ferus —, olyan könnyűvé és szépségessé, hogy magamnak is könyörögnöm kell majd, hidd el Kóródi Ferus, ezt is te készítéd.

Ezen a madáron sokat faragott, lassan készítgette és gondosan csinosítgatta. Egy ujja hegyén emelgette a szárnya tollaihoz szolgáló, behúnyott szemmel tervelt mintázatú, párnán vert csipkénél vékonyabb s szebb fadarabkákat. Sokkal mintásabbat s többet készített belőlük, mint a többi madárhoz. A testét is bővebben mintásította, a fejét s a lábait is. Megkáprázott a szeme, úgy festette ki végül. Olyan talpat tett alája, amilyen a cigarettadoboz fedelének is túlságosan szép lett volna.

Amikor készen állott már, Ferus a tenyerén vizsgálgatta. Kiterjesztett szárnyait meg is libbentette ez a remetemadár. Maga se hitte volna Ferus, hogy ilyet teremthet.

A szállásán tartogatta és bőségesen tette a papiros közé, a hozzá vásárolt dobozba.

— Semmit se félj, téged áruba nem bocsátolak — így szólt a remetemadárhoz. — Hazaviszlek Barótra, te remekellő remetemadár!

Arra értette, hogy nem más, hanem ő maga remekelt ezzel a faragó munkájával. Hazaviszi, úgy igaz, otthon mutatja majd, nézzék, ez milyen lett! S egyszer majd annak adja, nem vásárlónak, hanem mosolygónak, kérlelőnek, leánykának, aki megtetszik negi, s a szíve hajlását az irányába mozdulónak érezi.

Eddig ilyesmit nem tapasztalt magában. El is hítták sok mindenfélének, faragó Madárcsinálónak, fa-Feruskának, lányhijja madártojtatónak, mert nem mozdult benne ezideig semmiféle érzelem. Pedig éppen a vonatra készülődésekor érte el a tizenhetedik esztendejét.

— Egyszer még ehelyt is próbát teszek véled — így szólt a remetemadárhoz egyik estefelé, amikor vette a többit, a hitványabbakat s nekiindult az eladásukra a nagyvárosnak.

Elintette magától a gonosz gondolatot és visszarejtette dobozbéli fészkébe a remekellő madarat.

Hanem csak kisértette másik napon is, mi volna, ha kezébe venné és kiállítana véle a sokféle tekintet elébe. asszonyféle, libbenő leánykák, faluból felgyütt szolgálók is vásároltak volt nála. Mit szónának ehhez, a szebbnél is szebbhez, könnyűbbnél az olti habnál, még a nagy Duna napsugárba csobbanó habjánál is. Pedig azt is megnézegette egyszer a gyönyörű országháza alatt, az alsó parton egészen nekihajló közelből. Csipkés mintákat vetett a hab, akárcsak az ország palotája, de emez elmúló vízcseppek játékából, amaz pedig megőriző nagy kövekből. Mekkora gyönyörűség lehet kövekből faragni azt a sok ámulatos csipkét!

Tudta jól, hogy ennek a legszebb madárnak hamarosan akadna gazdája. Annyival több tudását faragta beléje s akkora nagy különbséggel sikerült a színes ragyogása is, hogy csak rátekintsen valaki s már örökre a magáénak kívánja.

Remetemadár volt ez is, egészen úgy, csakhogy mégis különbül, az igazi. Ősanyja a többinek, legalábbis a szépszülője, mint neki a szép Kóródi Rebek, akit annyit mesélnek otthon. Azt már látta rajta Ferus, amikor készen vizsgálgatta, faragó ügyes tudásának egész árán lett ez a főmadár. Azonkívül mintha eddig valahol igen huzamosan rejtekezett volna, eddig csak az előző hírnökeit bocsátgatta volna maga előtt, míglen végtére maga is előlépett a külvilágra.

— Kebelemben rejtekezél, úgyhiszem, példaszép remete — így szólongatta titkos percekben, elaluvása előtt, vagy felriadása közben s hátratapintott ilyenkor, a feje mögé, ahová odarejtette a dobozt s benne a remekbe készült madarat.

Majd megérkezik Barótra, lelép a vonatról, végig-

megyen az utcán, maga köré tekint s előveszi papiroskalitkájából a gyönyörűségeset. Jobbik tenyerébe fogja, maga elé emeli és büszke szívvel hordozza maga előtt. Nekifog, hogy csak előre nézzen, egyenest és templomirányt, de azért körbe is lát. Szeme sarkából élesen figyeli a házakat, a virágok mögött az ablakokat s azok tükörjében a meglibbenő leánykafejeket. Úgy teszen, mintha semmi sem érdekelné, pedig akkorákat dobbant a szíve, mint a lánc végére kötött vasgolyó. Melyik ablak tárul vajjon, melyik ajtó nyílik, hol bukkan elő és kiféle, leányorca eléje, Ágneska, Birike, Márika, valamelyik, vagy éppen Ilonc, Rebek, Zsuzsa s ott áll meg előtte, hogy nagyot is kiáltson:

— Mekkora gyönyörű madár s nekem hozád, Ferus!

S ő majd tudja bizonyosan, akkora nagy határozottan, mint egy nagy sziklakő, hogy melyik az igazi. Úgy mondja majd azt, olyan külön hangon, szeme annyi fénylésével, orcája akkora reszkető pirulásával, hogy tudni lehet róla, ő az igazi. Lehet, várta őt, gondolatban is őrizte odajárása alatt az emlékét a többi is, egy-kettő másik is, hanem annyira, mint ez az egyetlen, annyira bizton nem egyik sem.

Különben, ha nem így tudná, nem mondhatná válaszképpen annak az egynek olyan zengetve ő sem. Olyan pengéssel, mint otthon a régi huszárkard, amikor begörbítik a jó pengéjét, azután hirtelen egyenesre engedik és fülük közelébe, hallásukra emelik.

— Háthogy neked hoztam, neked készítém, fogd sze, lelkem...

S majd mondja a végében a nevét is. Azt az igézetes leánykanevet. Ugyan melyiket?

Egyik estefelé is elgondolta ezeket ilyesformán, amikor sétálóbotra egymásmellé erősítgette az eladásra készített többi madarat. Kitalálta ezt is, hogy rúgós fogó-

val ügyesíti őköt egymás mellé, harmincat is sorjában s úgy viszi a vevők színe elé. Szinte csipogtak is a rúdon, akkora nagy csapatban s hajlongottak is, a rúgón bólongattak nagy magukkelletéssel s így még gyorsabbá tették a vásárt.

Akkor gondolt a tetejébe még egy igen nagyot is. Előfogta a dobozt, kibontotta, előállította belőle a remekmadarat és a maga nézése elé emelte. Mi lenne, ha kivinné a nyüzsögő utcára, a kíváncsiak eleibe, a haszontalan futkosással igyekvő úrinépek, illanva illatozó nőfélék szeme elé. Ott meghordozná, körbevinné, megkecsegtetné, rávonná a szemükfényét. Azután pedig csak mosolyogna a lihegésükön, az érette nyúló kezük reszketésén és fenszóval tolná el a madár elől őköt.

— Ez pediglen nem eladó, met ezt a magam mulatságára készítém.

Csak éppen, hogy lássa, mit szónak hozzá? Előre megtudhassa, milyen hatással vagyon a csodaszép madár, a milliomrecéjű színestollazat, a libbenő szárnyú, aranysarkantyús, csipkés bóbitájú.

Nagy merészen s elhatározással vitte is már. Baljában a rúdra ültetett madárcsapatot tartotta, jobbjában, elegendő magasan a különmadarat, a példaremetét.

Mindjárt meg is állottak előtte a jövők s a menők is. Mindenki csak arra az egyre irányította a vásároló akaratát. Mondogálta Ferus éppen eleget, hogy ez bizony nem elalkuszásra készült, nézzék meg, itt a boton ül elegendő, abból lehet bármelyik s akár mindenik is, nem tágítottak. Magyarázta megszorultságában úgy is, hogy ezt a díszeset előre rendelésre faragta, díszítette s festette, egyszó, remekelte, majd leütné a derekát, aki parancsolta, ha másnak adná, kell vïgye Barótra, mert ott kell átadnia.

Nem akarták érteni egyik okolást sem. Többet is

ígértek érette, nagyobb pénzt, mint öt másikért s végezetül megharagudtak, hogy mégsem adta. Olyan is akadt, aki megszidta érette.

— Minek hozta ide, ha nem eladó... Vagy csak drágítja, mert nagyon meg akarja kapni az árát.

Mosolygással is küzdött az unszolás ellen s nem és nem adta.

— Majd ingyért — s dalolt a kebelében a válaszolás, a példamadár pedig nagy begyet düllesztett a markában és rigó, meg fülemile együttvaló hangjával dallászott.

Akkor megállott Ferus előtt egy igen szép úrinő. Széles szalmakalap volt a fején, aminőt otthon is hordanak aratáskor a lányok, s még a nagy kék szalag is hátralibbent a tetejéből. Egy csokor pipacs, másik csomó búzakék is volt a kalapon. Hanem a testivalóságban lévő úrinő már teljességgel másminő volt, mint a falusiak. Férfiak hordanak olyan kiskabátot, amilyet a karcsú termetéhez illesztett az errevaló szabó. Olyan inge volt alatta, amilyen tojáshabot vernek otthon. A lábán zsenge topán, emeletes sarkú, csak éppen a lábujjain tippentgetett, amikor himbálódva elhaladt Ferus előtt is.

Hanem mögötte rózsás felsőben, borítókas hasonlójára szétterült temérdekszoknyában, fonottas hajjal s nagy kemény, hímezett, fehér válli vászonpuffanóban, meg rojtos, hímes, virágos nagykendőben egy kosaras leányka haladt.

— Mi az ára a madárnak? — S az úrinő már nyúlt is a példamadár után.

Ferus vereslett, nyelt és a kín szorongatta.

A falusi leánykát nézte, szava veszett, bennemaradt az elutasító mondókája.

A leányka megtoldotta az úrinő szavát.

— Mondja mán, mi az ára?

— Ennek? — Kérdezte Ferus, hogy evvel is halassza. — Ennek az ára?

Nem tudta, hogyan, de hirtelenében elveszett a keze biztos fogása. Elejtette volna a madarat, s ahelyébe görccsel és menekedve szorongatta, hogy szinte összeroppintotta. Most már tudta, rosszat tett, a veszedelmet hítta magára, amikor kihozta magával szíve madarát. A dobozban kellett volna eltűnve hagynia a vallomásos remetét, a szívrepesztő, gyengeség reszketését okozó, szeretőnek szánt édes jelet.

Úgy kellett volna kiáltania most is: „Nem eladó, magamnak és annak készítém, aki várakozza valahol."

Helyébe kinyujtotta feléjük, az úrinő irányába és csoda volt, hogy össze nem esett, amire kinyögte:

— A többi es két pengő, fogja s vigye.

Az úrinő fizetett, megnézegélte közelesen is az elejtettet, a zsákmányt, a félighóttat. Veres szájjal nevetett, tán még a kibújó nyelve is festékkel piroslott s elindult a madárral a nagy népség között.

Ferus is kábultan utána. Ha most ennyiben hagyja, s többet nem tud róluk, szeme elől veszíti őköt, vége.

Haladott hát a nyomukban és egészen addig ment, amíg egy emeletes nagy házba betűnni nem látta őköt.

Azon volt, hogy lába inából eltűnik a maradék erő is és eldől, mint a fa, amelyikből a zsindelydeszkát hasgatták.

Az ajtóba illesztette magát és elkezdett várakozni. Ha másnapig kell is semmiskednie itten, ha egész héten is keresztül, akkor is ennyiben marad. Visszaszerzi tőle, visszavásárolja, visszakérleli a madarat. Mondja néki, hogy megtévedt az eladással, nem úgy akarta. Tán magyarázatot is nyögdös róla, hogy mivégre készült ez a madár. Ezért hát nem hagyhatja ilyen módon, pénzdolog alakjában, kótyavetélés hibáján. Ha másképpen nem érti,

kiszólja néki, jegyajándék nó, értse már, s adja-e, mert addig innét nem megyen sehová, amíg vissza nem nyeri.

— Ezt jól megtevém — így kínozta magát izzadozva —, s mekkora hűtelen bolondságot!

A kapuajtót igézte a szemével, ahová bévitték a madarat. Késő este, nyomában sötét éjjel is lett s egy oszlop mögé osonva bennemaradott a lépcső elülső terében. Hajnalig állt ott, erősen búj dokolt, elbillent fejjel ülésbe is görnyedett, de nem ment, várt és tette volna akármeddig.

Korai hajnalban seperő ember jött elő s annak csak nehezen szabadult a kezéből. Kiüldözte őt a kapu elé s még ott is feléje bökdösött a mérges beszédével.

Hanem világosodott már s odakint könnyebben lehetett.

Amikor mégelőbbre hajnalodott, nagy csuporral a kezében előjött a kapuból a kosaras falusi leányka. Kevesebb volt a szoknya, kicsi kék rékli rajta, de ő volt az szakasztott, vagyis téveszthetetlenül.

Ferust eléje vitte a reszkető lába.

— A madarat, faragásos madaramat, azt vissza kell nyerjem. Nincs annyi hatalom, amennyi az úrinőnél ott tartsa. Térüljön, leányka, s mondja néki, itt a pénz, vissza a madarat.

A csodálkozó leányka kezébe nyomta a két pengőt.

Hanem a csodálkozás sora most Feruson volt, mert a leányka már adta is vissza a pénzt:

— A tennapi madarat, igaz-e? Akit a nacsos asszony megvett, igaz-e?... Abbizony, nincs mán annyiban, tudja-e?... Nem sokáig maradt egyben, hiszi-e?

— Mi lelte? — Kérdezte Ferus is a sűrűn kérdező leányka nyomában. Most következik meggondolatlansága után a nehéz büntetés.

— Mán az előszobában elejtette a nacsos asszony.

Még ügyesen meg is rúgta, amikor utána kapdosott. Szertefoszlott a madár, szétpergett, akar a faforgács. Akkor nekem ajándékozta. Hogy őnéki nem kell az a vacak...

— Hozd el — így kiáltott szenvedelmesen Ferus. — Vacak, az lehet őnéki, a kifestett férfikabátúnak, de nekem nem! Met nekem éppen az ellenkezője!

— Minek adta el, ha annyira igen utána van? — S a kisleányka kedvesen nézte a Ferus haragját.

Ferus visszatekintett rá, megint nyelt nagyot, kínja gombócát szorította le a torkán és veresedett az olajos képe, ahogyan bajában szokott.

— Nem is néki adtam — kiszólta, hangos szaván elcsodálkozott maga is és egyszeriben bátorságra lelt. Öröm fogta el, nagyon nekiderült és mégerősebb bátorság sarjadt benne, hogy mennyire igazat mond.

A leányka kíváncsi lett:

— Hát akkor kinek?

Legszívesebben behúnyta volna a szemét Ferus, hogy eléggé mondhassa. Mégis erőt vett, beletekintett a leányka kerek, apró, fekete szemébe és beléöntötte a nagy komolyságot a jókedvű szógúnyába.

— Most látom, néked. A kimázolt csak a pénzét adta érette, a vásárt véled tevém, leányka.

— Akkor estére legyék itt, az állomás előtt, a parkban — ezt mondta feleletnek a leányka. — Kihozom a madarat. Majd megláthassa...

Este hozta is, ahogyan megígérte.

Ferus a kezébe ragadta a megtért remetét, szeme elébe közelítette s nagyon megtekintgette.

— Azt mondád, eltörött. Nem látok rajta semmi törődést.

— Pedig szerte volt, higyje el. Én tettem egybe vékony pántlikával, meg gumiragasztóval.

Ferust elfogta az ámulat, meg a minden eddiginél másfélébb, reszketőbb, simogatóbb melegedés.

— S hát értesz-e te ehhez is, kis galamb?

— Ne nevezgessen, — mondta a leányka —, nem szeretem, ha elnevezgetnek, Marika a nevem.

Megmondta hát a nevét és nyujtotta a kezét is. Ferus megfogta, megszorította és felfelé fordította a kemény kis tenyeret.

Hirtelen beléültette a madarat és súgva szólt:

— Látod, most tudhatod, tennap is néked adtam, Márika. S te ügyesen egybetetted, ahogy mondád. Tarsd meg magadnak... Látom, mindjárt is neked készítém. Azért lett olyan igen nekedvaló, Márika.

— Marika, — igazította ki a kislány. — Nem Márika, úgy megnyújtva az elején.

— Már pediglen Márika, — ellenkezett Ferus —, az illik terád.

— Ha még egyszer annak nevez, összetöröm a madarát —, nevetett a leányka.

S hogy megmutassák az akaratukat, egymásba fonták a karjukat. Azután át is karolta Ferus a leányka derekát, az meg a keze után nyúlt és megsimogatta.

A remetemadár ott állott a lakodalmas asztaluk közepén is. Csodálták nagyon a rimóci palócok is, Marika rokonsága, hogy faragott zsindelyből lett madár ilyen ügyesen idecsipogta a székelyfiút. Igaz, hogy csodálatos szárnya, csőre, tollai vannak és igézve libbentgeti magát a szerelmesek felé. Az idevaló lányok hímezett nagy válli puffanójának van olyan csipkézett, lukacsozott hímezése, mint a fából faragott madárnak. Úgy lehet, ezért leltek így egymásra a fiatalok. Márika hímezni, Ferus faragni tudja ezeket a mintákat. Bizonyosan azért tette őköt ilyen szépen eggyé a remetemadár.

AZ ÁGYBANALVÓ VÁNDOR

Amiképen máskor, most is leheveredett az árok partjára, egy lombos aprócseresznye alá. A csokorban nőtt piros gyümölcs csábítóan tekintett le rá. Mert a fa nem vad volt, hanem szelíd s gyümölcse is a szelídségéről mesélt édesízű gyümölcsnyelvén.

Egy szem cseresznyét a szájába vett a vándor. Szomjúság is bántogatta, álmosság is nyilazta tűnyilaival az égő szemehéját. Gondolta, úgy teszi túl magát ezen is, amiképen máskor. Elfogyasztja a fa gyümölcsét és alszik egy sort lombja árnyékában.

Evett és nekikészült, hogy behunytszemű pihenéssel folytatja. Hanem ehelyébe csak bámult magán, tágra nyitotta a csodálkozását, nem tudta, mire vélje? Kalapját még csak kiüresítette lassúdan, de elalvásával már hasztalanul törősködött. A cseresznye íze, az álom takarója csak nem jött a nyelvére, nem borult a szemére.

Erőlködött megszakítva s egyvégtében is, de csak álméhségét növelte a bosszúság. Homlokán ráncot vetett az igyekezet s még tovább is feszítette szemhéjával küzdő apró izmait.

Nem tudott alvásba merülni. Tuskónak tudta a lábát, egész testét és színültig megtöltötte a fáradság, a sok menés túláradottsága. Dehát a lábát is hasztalanul nyujtotta ki, pedig tapasztalása szerint, vízszintében. Akkor sem pihent egy szikrát sem, amikor lehúzta a cipőjét is.

Igazítást tett a feje vánkosán, a csomóba tépett zsíros fűcsomón is. Hibája ne legyen nyujtózása kényelmének. Annyi volt ez is, mintha ellenkezőjét tenné. Még csak megzavarta véle, nemhogy javította volna, álomnak készülődése megszokott módját.

Felült és vizsgát tett magán. Akkora fáradtság töltötte meg, látta, mintha még tovább is menetelt volna nagyhamarján, azontúl is, hogy mindenvaló erőjét már elfogyasztotta. Pedig az nem volt kevés, inkább valaha fölösen sok.

— Jobban elfáradtam, — így mondotta hangosan és arra értette, hogy tapasztalhatóbban, mint azelőtt, bármikor, mindig, évek óta és tegnap is.

Felszedelődött. Zsákját is magára vette, búcsúzó pillantást küldözött a cseresznyefa lombjai közé és kilépett az erős napsütésbe.

Már csak továbbra mozognia, lépnie és gyalogutakat tennie lehetett, olyan teljességgel elhasználatos, kiaknázott és pihenetlen volt. Az talán még segít, ha továbbcsinálja, viszi és meríti magát. Ilyeténképen hátha megfordul benne az éber kimerültség. Elzuhan egy másik vendéglátó fa alatt s menekedve lát neki elaluvásának.

Akkor odaért egy fehérre meszelt, igen kicsiny, de módfelett szép ház elé.

Annak udvarában apróállatok és gyermekek játszadoztak hol a porban, hol meg az eperfa alatti pázsiton. A kút mellett kenyeret dagasztott a sokszemélyű fatekenőben egy egészségesre duzzadott menyecske. Fiatal leány vitte lapáton a kiszakított tésztát az eperfa mögé, a fehér kenyérsütő kemencébe. Az istálló felől tehénszó, s lónyerítés gyarapította a gyerekek zsivajgását.

Ember is látszott a portán, egy fehérhajú, igen öreg

s egy nagyon jóerejű fiatalabb. Már bizonyosan a menyecskéhez tartozó.

A leánykával nem látszott párbanlévőnek senki. Egyedül járogatott, cselekedett, rendezett a többiek között.

Boldog mozgást mutattak a ház népei egész napon átal, délben is, hogy az eperfa alatt ettek, a földbeásott asztalnál s tovább is egyenesen befelé a szürkületbe.

Egészen addig leste őket a palánkon keresztül a vándor. Nagyobbrészt állongott s úgy vizslatott befelé, ha meg ült egy darabot, azt is csak elmozdulatlanul, a sarkára csüccsenve cselekedte. Ilyen módon is belátott a palánk résein.

Ott szeretett volna lenni közöttük, vélük enni, menni, lenni, készülődni az éjszakának. Aludni a tetejébe jókorát. Nagy vágyakozása miatt nem is szűnt meg a lába tuskóvolta, a szeme égő leragadozása, hanem inkább még csak növekedett.

Hanem ennek dacára sem mozdult el a háztól. Közelebb ért, meg is érkezett az esti setét, akkor ő is közelíteni merészelt a fehérlő hajlékhoz. Átkerült annak a túlsó oldalára, beágaskodott a palánkon, darabról nézte a sárgára világított ablakot, majd meg közelről lesett be rajta.

Akkora tornyos, azután pedig megvetett nagy ágyakat látott, hogy azt hitte, ennyi elegendő, összeesik és elalszik tőlük. A gyerekek egymásután süppedeztek belé az ágyakba.

A vándor szeme megpihent kicsinyet ettől. Ha még ülve is nézheti, talán lába dermedettsége is megszűnik s eltűnik a dagadottsága is. Hanem csak úgy látott alkalmatosan, ha lába ujjára felállott. Megtette huzamosan azt is. Ágaskodott és úgy lesett befelé. Bírta és tette

volna akár reggelig is, annyira kívánta, de az ablak behunyta a szemét és a kicsi ház alvásba kezdett.

Hátul az udvaron nagyláncú kutya csörgött, most másként zörrentették a láncát s már rohant is feléje az éjtszakai őriző. Bődült egy verset, de a vándor értette s negyedóra mulva a kutya már a kezét nyalogatta.

Így beleegyezéssel maradhatott az ablak alatt. Nem is fordult arra a gondolata, hogy tovább megyen, szalmát keres, puha szénát, vagy elrejti magát bárhová és alvással tölti az éjtszakát. Ehelyébe leült az ablak alá, sarkára csüccsent, s úgy pihent keveset. Majd éji delelőkor leült teljesebben is, de nyitott látással szemlélte a csillagokat s a hunyt ablakszemet.

Hajnal lett s akkor kicsit mégis távolabb tette magát a háztól. A szembeoldalról, a dombhajlásról nézte a háznépe mozgolódását. Az erősebb napon azután megint odakerült a kapuhoz. A félfának roskasztotta a fáradtság. Hanem összeszedte magát és belépett a kapun.

Megkérdezték tőle, hogy mit keres. Nyelvén volt, szinte ki is szólta, aludni. Elnyúlani, hunyni, vízszintest feküdni. Mondta volna azt is, hogy fáradott, sokat keresgélt, járkált és kelt, a maradást eddig nem ismerte. Vándorolt és megint csak azt folytatta, mióta nekinövekedett és eszét tudja. Tegnapig ennyiben volt, de nem akar benne maradni.

— Csináltassanak vélem valamit, — így mondta végül, mert ebben a házban akart maradni s tudta, hogy csak körülményesen foghat hozzá.

— Van-e mestersége? — A fiatalabb ember így kérdezte. — Mert vóna javítani, helyretenni elegendő. Szerszámot élesíteni?

— Fazekakot fódani, — mondta a menyecske és vizsgálta a vándort. — Mi van a zsákban?

— Kovács vagyok, meg lakatos, üvegezni is tudok, ruhát fódani, fazekakot szintúgy, a veteményhez is értek, kertész is vótam, — sorolta a vándor. — De leginkább maradni szeretnék.

— Napközben elfoglalhatja magát a javításokkal, — határozott a fiatalabb ember.

— Estére továbbmehet, — folytatta az öreg.

— Kap enni, — mondta a menyecske.

— Kevéske pénzt is adhatok, ha jól végez, — a fiatalabb ember így végtére.

Egész napon átal az udvarban hasznosította magát. Ügyesen tette a dolgát, művelte a javítómunkát. Evett ebédet, kapott esti harapást.

Estére köszönték, amit tett. A fiatalabb pénzt adott neki. Várták, hogy megyen.

— Adjanak szállást, — ezzel állt meg előttük. — Itt szeretnék maradni. Holnap majd megláthatják, hogy még ezentúl is igen hasznos vagyok. A földi munkába is befoghatnak... Mindig csak mentem eddig, belefáradtam, le akarok telepedni. Ágyban akarok aludni.

Az öregember adta meg a választ.

— Nem ismerjük. Jobb, ha elmegyen. Vagyunk annyian, hogy elvégezzük magunk is. Elhisszük, hogy dolgos ember, de annyit miért csavargott? Időbe telne, amíg megismerjük. Annyi időnk nekünk nincsen. Sok a munka. Nincsen annyi ágyunk sem.

— A pajtában aludhatna, de nem ismerjük, — mondta a fiatalabb.

— Ha ágyban nem, inkább kint a szabadban, — evvel végezte be a vándor.

Elköszönt és kilépett a kapun.

Sokáig nem bírt lépni s elmenni. Annyira elővette a roskatagság, hogy szinte összeomlott.

Túlságosan nem is távozott. Ismételten csak a domb-

hajlásig ment, ahonnan jó látás nyílott a fehérre meszelt kis házra és a mozgásokkal telített udvarra.

Az öregember megitatta a teheneket a válúnál, miután vízet mert nekik a kerekes kútból. A menyecske sajtárban hozta a meleg tejet s teli pohárral nyujtott belőle a porban ülő kicsinyeknek.

Amikor előbbrejutott az esthajnal, az eperfa alá telepedtek. Újbabot tördeltek másnapra, ocsut hintettek az aprójószágnak, az emberek pipaszó mellett pihentek.

Nagyon nézte őket a vándor s még csak megnövekedett, ha lehet, az irdatlan fáradtsága.

Sűrűbb este érkezése után nem is állhatta tovább s megint lelopózott a palánk alá. Ott megbújva hallgatta a csillagfény mellett beszélgető családot. Amikor kászálódtak és mentek befelé, beállott megint az ablak alatti lesbe.

Azon volt nagyhirtelenében, hogy bekopog és térden könyörgi magát közéjük. Hanem ismerkedést tett vélük az elmúlott napon s tudta jól, hogy be nem bocsátanák.

Nem is értenék, hogy mit s miért akar ennyire igen, ilyen sürgetően. Rosszat hinnének róla s még a ház közeléből is elűznék.

Azért hát, hogy reggel majd eléjük állíthasson, s maradását kérhesse, ott maradt kívül, az ablak alatt. Éberen ült, várakozott, majd meg szétbizsergő fáradtságát és fektető álmosságát léptette a palánk alatt föl s alá.

Szemernyit sem aludt. Pedig egyízben el is terült a földön, annyira nagyon fekvést sóvárgottak ólommal teli tagjai. Álomképek is megkezdték röpködésüket a szeme előtt, zúgó fejében is. Az eperfa környéke, az udvarbéli nyüzsgés, a szoba pihentető képe és tetejébe a dunnákkal bőven rakott ágy váltakoztatták előtte mutató röpködésüket.

Aludni hát nem tudott szemernyit ezen az éjtszakán sem. Annyit sem, amennyit egy villanó pillanat pihenése nyujthat.

Alig serkent a hajnal, ott állott megint a megvágyakozott udvarban, az öregember előtt.

— Nem távozhattam véglegesen, itt vagyok, bocsássanak. Javíthassam tovább, ami javítanivaló akad, közöttük a magam vándorló sorsát is. Igen nagyon megbecsülöm most az engedést. Elfáradott vagyok, ennyiben szeretném marasztani az ide menést, amoda gyalogolást. Egyhelyt akarok hasznos lenni. Eperfát szeretnék, leülhessek alatta. Kerekes kutat, mindig húzhassam a szomjasaknak. Pohár meleg tejet a fejés után, egyforma arcát a háznépének, nyujtózkodó helyet, dunnával ágyat, egyet igazit aludhassam. Három éjtszaka virrasztom ezt most is.

— Tegnap éppen ezeket szólta, — csóválta a fejét az öregember. — Azóta se ismerjük jobban, honnan jött, miféle szándékú, nem rossz-e?

— Nem mutat rosszat, — segítette csekély szóval a fiatalabb. — Ügyeskezű, láttuk tennap. Próbát tehetünk véle mainap is.

— Mindig főzünk, — mondotta a menyecske, — jut abból, ha sok nem is egyikünknek sem, s ha kietek úgy határoznak, hogy maradhasson.

— Estig még sokat meg is láthatunk belőle, — határozott végezetül az öregember. — Födi munkát tud-e? Javítani nincs mindig, teremteni is kell nálunk.

— Azt még alaposan nem tettem, — vallotta a vándor — csak segítésképen. De kertész vagyok, ásózni is tudok, s szántok és vetek is, ha szükséges. Van két karom, kezem, jó lábam. Csak egyhelyt maradhassak. Menekedhessek egy valamilyenes zugba, a folytonmenés helyébe.

— Rendes ház a miénk, — mosolyodott az öregember — nem zughely, ha valamilyenes is, igaz. Tiszta, kimeszelt, síkált, bútoros. Megférünk elegen benne s ha úgy kerül, még többen is.

A leányra nézett, aki ocsut szórt az aprómarha elé. Szakajtót ölelt éppen s egy percre megállott, hogy hallgassa. Mind mosolyogtak, mert arra fordult a szemük s a gondolatuk, hogy ez a kettő a legfiatalabb közöttük, a leány és a vándor. Hátha azért vette elé ennyire igen a maradás a vándort, hogy az Úristen akarata szerint legyen a leánynak is párja.

A vándor is gondolt egy villanást erre is. Égő izmai megenyhültek tőle.

Az öregember már ajándékot is tett.

— Nyár vagyon, a szénapadon ellehet. Egy pár emberkéz elkél a munkára. Csak még azt mondhassa, merre járkált, mit tett, eddig mire fordította magát?

— Rosszra soha, — beszélte élete sorát a vándor és színigazat mondott. — Dologgal jártam mindig. Csak sohasem egyhelyt. Továbbvitt a nemmaradhatás. Csak akkor voltam jól, úgy pihenhettem, folytathattam, művelhettem, ha mindig másütt s mindig másként. Nagyon jól aludtam keményen is, csak ott legyek, ahol eleddig még nem. De három napja este elhagyott az ilyenféle éperő. Mindent teszek, csak itt maradhassak. Házban, családban, ágyban legyen részesedésem.

— Ha megbecsüli magát, leszen minden szükségesben, — mondotta a fiatalember. — Fizetség nélkül nem kívánjuk.

Estig még kiterjedtebb lett mindnyájuk akarata, hogy a vándornak is hajléka legyen a ház.

Meg is kedvellették estig, annyira tudott, cselekedett s jószándékát annyira tanúsította.

A házban volt egy tiszta üres kamra, jó ágy benne.

Puha nagy vánkost, röppenő dunnát tettek az ágyi deszkák közé s ott mutatták hálóhelyét.

Akkora boldogsággal vetette magát a magatömte szalmazsákra, a roppanó, zizzenő, újonti boldogság közepébe, mint a nagyon éhező az első étel után, ha éppen három napja hogy nem harapott s azelőtt is csak szűkösen. A pitvaron át behallatszott a házinép beszédje. Az ól felől juhok bégettek, tehenek bőgtek. Szóltak a tücskök is s a vándor behunyta a szemét.

Éppen nekikészült, hogy fohászkodik s megkezdi alvását, amikor ijedten ült fel az ágyban.

Még néhányszor visszakényszerítette magát a fekvés helyzetébe, hanem végezetül mégis csak felugrott, kiszökkent az ágyból, gyorsan összeszedte ruháját, zsákját, apróholmiját.

Sebesen felöltözött a setétben. Dobogó mellel lopakodott ki a házból, át az udvaron, ki a kapuajtón.

A kutya utánaszaladt s búcsúzkodva nyalta meg a kezét. A torka is elszorult, úgy sietett az úton tova. Ment és csak lépett loholt és addig folytatta a gyors gyalogl ást, amíg nagyon sokára elhagyta az ijedelem. Megnyugodott és megint erősen kezdte érezni fáradtsága sajgásait.

Lefeküdt egy útmenti, terebélyes vadalmafa alá. Feje alá a zsákját tette, kinyujtózott, de akkorára, mint a megnőtt árnyék. Betakarózott a csillagos éggel. Akként borult rá a párás éjtszaka, mint egy csíkos, óriási dunna.

Nyomban el is aludt. Azt álmodta, hogy aranysárga szalmát töm frissenmosott szalmazsákba. Megágyaz véle. A menyecske olyan párnát tesz a feje alá, mint a hab. Illata, mint a rezedacsokoré. A lány mennyezetig érő, cirógató dunnát borít rá. Annak olyan a szaga, mint a frissenfejt tejnek. Végig ezt álmodta, míg a másnap déli nap rá nem sütött.

TARTALOMJEGYZÉK:

Szárnyas ménes	5
Fekete szivárvány	26
Áldott krumpliföld	42
Felvidéki vásár	52
Faun a Magurán	68
Megvasalt ordas	82
Angyalarcú hírnök	92
A vadászat	100
A hivatal	115
A tékoló fiú	134
Görögtűz	144
Andris báránykája	163
Áll a bál	172
Három dalos madár	201
A hóhér	207
Madarak rokona	215
A szerelmes kistejes	224
A megváltott kisjuhász	230
A remetemadár	235
Az ágybanalvó vándor	247

B 45059